

Të jetuarit në demokraci

Plane mësimore të EQD/EDNJ-së për nivelin e mesëm të ulët

Redaktuar nga Rolf Gollob dhe Peter Krapf

Autorë: Rolf Gollob, Ted Huddleston, Peter Krapf, Don Rowe, Wim Taelman

Vëllimi III

Nga vëllimet I-VI EQD/EDNJ

Edukimi për Qytetarinë Demokratike dhe të Drejtat e Njeriut
në praktikën shkollore

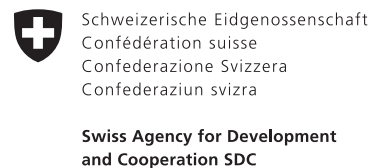
Seritë e mësimdhënies, konceptet, metodat dhe modelet

Mendimet e shprehura në këtë punim janë përgjegjësi e autorit(ëve) dhe nuk paraqesin domosdoshmërisht politikën zyrtare të Këshillit të Evropës.

Të gjitha të drejtat mbrohen. Asnjë pjesë e këtij botimi nuk mund të përkthehet, riprodhohet ose të transmetohet, në asnjë formë apo mënyrë, elektronike (CD-Rom, Internet, etj.) ose mekanike, duke përfshirë fotokopjimin, incizimin ose cilëndo formë të sistemit të memorimit ose kthimit në gjendjen e mëparshme të informacioneve, pa leje paraprake me shkrim nga Public Information and Publications Division, Directorate of Communication (F-67075 Strasbourg Cedex ose publishing@coe.int).

Koordinimi për prodhimin, dizajnimin dhe redaktimin e këtij vëllimi nga PNE (Projektet Ndërkombëtare në Edukim; www.phzh.ch/ipe) transfer center of the Zurich University of Teacher Education (PHZH).

Bashkëfinancimi nga AZZHB (SDC) – Swiss Agency for Development and Cooperation.

Korrektura e tekstit nga Documents and Publications Production Department (DPPD),
Këshilli i Evropës,

Ilustrimet: Peti Wiskemann
Kopertina: Graphic Design Workshop,
Faqesja nga Këshilli i Evropës: Ogham/Mourreau
Përkthyes: Shefije Hasani
Redaktorë për botimin në shqip: Arbër Salihu dhe Luljeta Shala

Botim i Këshillit të Evropës
F-67075 Strasbourg Cedex
<http://book.coe.int>

© Këshilli i Evropës,
Tetor 2009, Kosovë

Përmbajtja

	Faqe
Hyrje	5
Korniza konceptuale e doracakut: konceptet kyçe	10
Pjesa 1 – Individit dhe komuniteti	17
Njësia 1: Stereotipat dhe paragjykimet. Çka është identiteti? Si i perceptoj unë të tjerët, si më shohin ata mua?	19
Njësia 2: Barazia. A je ti më i barabartë se unë?	39
Njësia 3: Diversiteti dhe pluralizmi. Si mund të jetojnë njerëzit së bashku në mënyrë paqësore?	61
Njësia 4: Konflikti. Çka duhet bërë nëse nuk pajtohem?	87
Pjesa 2 – Marrja e përgjegjësisë	109
Njësia 5: Të drejtat, liritë dhe përgjegjësitë. Cilat janë të drejtat tona dhe si mbrohen ato?	111
Njësia 6: Përgjegjësia. Çfarë lloji të përgjegjësive kanë njerëzit?	139
Pjesa 3 – Pjesëmarrja	157
Njësia 7: Gazeta e klasës. Të kuptuarit e mediave përmes përgatitjes së tyre	159
Pjesa 4 – Pushteti dhe kompetencat	173
Njësia 8: Rregullat dhe ligji. Çfarë rregullash i nevojiten një shoqërie?	175
Njësia 9: Qeverisja dhe politika. Si duhet të qeveriset shoqëria?	195

Hyrje

Çka ofron ky libër?

Ky doracak u dedikohet mësimitdhënësve, trajnerëve të mësimitdhënësve, hartuesve të kurrikulës, botuesve të teksteve dhe përkthyesve në shtetet anëtare të Këshillit të Evropës. Mund të përkthehet dhe të përshtatet për të plotësuar kushtet specifike brenda sistemeve të tyre të arsimit.

Ky libër përmban nëntë njësi mësimore mbi Edukimin për Qytetarinë Demokratike (EQD) dhe Edukimin mbi të Drejtat e Njeriut (EDNJ). Njësitë, që përmbajnë secila nga katër mësim, u dedikohen nxënësve në vitin e fundit të nivelit të mesëm të ulët (klasa e 8-të apo e 9-të, varësisht nga sistemi i shkollimit). Çdo njësi përqendrohet në një koncept kyç që lidhet me EQD-në ose EDNJ-në: identiteti – liria – përgjegjësia – konflikti – komunikimi – pluralizmi – rregullat dhe ligji – barazia – qeverisja.

Për çdo mësim, hollësisht përshkruhet sequenca e hapave të sugjeruar të mësimitdhënies, për aq sa kjo është e mundshme. Prospektet e nxënësve janë të përfshira si shtojca në çdo njësi, ashtu që mësimitdhënësi të merr po aq mbështetje sa mund t'ia ofrojë një doracak. Prandaj, ky libër u dedikohet mësimitdhënësve, jo nxënësve. Përvoja jonë në trajnimin e mësimitdhënësve ka treguar se të trajnuarit dhe fillestarët në profesionin e mësimitdhënies i vlerësojnë përshkrimet e hollësishtme të mësimit, por ndoshta mësimitdhënësit me përvojë gjithashtu mund të gjejnë disa ide dhe materiale të dobishme për orët e tyre mësimore. Trajnuesit e mësimitdhënësve këtë libër mund ta përdorin si doracak për trajnimin e mësimitdhënësve për EQD dhe të drejtat e njeriut.

Ky është version i rishikuar i doracakut. Botimi i parë doli në Bosnje dhe Hercegovinë për të mbështetur një lëndë të re shkollore, demokracia dhe të drejtat e njeriut, që u paraqit në vitin 2002. Që nga viti 1996, Këshilli i Evropës ka qenë i angazhuar në trajnimin e mësimitdhënësve dhe trajnerëve të mësimitdhënësve për EQD dhe EDNJ, për të përkrahur procesin e ndërtimit të paqes pas luftës. Redaktorët dhe autorët e botimit të parë ishin anëtarë të ekipit ndërkombëtar të trajnerëve të cilët merrnin pjesë në këtë projekt. Ne mbajtëm trajnime për mësimitdhënësit, pa shkëputje nga puna dhe trajner të mësimitdhënësve, dhe hartuam materiale, duke përfshirë edhe draftin e parë të këtij doracakut, për trajnimin e mësimitdhënësve dhe për përdorim në klasë.¹

Cila është qasja e EQD/EDNJ?

Parimet themelore të EQD-së më së miri mund të ilustrohen përmes një shembulli. Liria e mendimit dhe e shprehjes është e drejtë themelore e pjesëmarrjes demokratike. Në EQD/EDNJ, nxënësit duhet ta dinë, ta kuptojnë dhe çmojnë të drejtën e lirisë së mendimit dhe shprehjes dhe ata duhet të dinë se si mbrohet kjo me kushtetutën e tyre kombëtare (dimensioni i nxënies së njohjes dhe kuptimit). Mu për shkak se përdorimi aktiv i kësaj të drejte është thelbësore për pjesëmarrje në një komunitet demokratik, nxënësit gjithashtu duhet të mësojnë dhe të ushtrojnë se si të diskutojnë publikisht (dimensioni i nxënies së zhvillimit të shkathtësive dhe ndërtimit të aftësive). Përfundimisht, liria e shprehjes dhe e mendimit vë themelin për një shoqëri të hapur dhe pluraliste. Polemika dhe ndeshja e interesave e mendimeve janë norma, e jo përjashtimi. Konfliktet do të paraqiten, dhe ato duhet të zgjidhen me mjete të padhunshme, d.m.th., përmes fjalës së folur (argumentimit (diskutimit), marrëveshjes, negociimit – edhe publikisht edhe pas dyerve të mbyllura). Një shoqëri e hapur pluraliste mbështetet në një tërësi rregullash detyruese dhe në institucione të fuqishme për zbatimin e këtyre rregullave, por ndoshta edhe më tepër në një grup vlerash të ndara në mes të qytetarëve. Këto vlera përfshijnë tolerancën, respektin e ndërsjellë, vlerësimin e kompromisit të drejtë, mosdhunën, dhe aftësinë për t'u marrë me situata të hapura të mosmarrëveshjes dhe kundërshtimit, ku çështjet akoma nuk janë vendosur. Nëse vendimmarrja politike mbështetet dhe formohet me konsensus të fuqishëm të rendit dhe vlerave demokratike, shoqëria mund të përballet me mosmarrëveshje të mëdha për çështje konkrete. Atëherë, liria e mendimit në asnjë mënyrë nuk mund të bëhet rrezik për qeverisjen efektive,

1. Për të dhëna më të detajuara të këtij projekti, shih Vëllimin I të kësaj serie.

2. Shih UDHR, 10 dhjetor 1948, neni 19; KEDNJ, 4 nëntor 1950, neni 10.

por përkundrazi atë e mbështet si mjet për gjetjen e zgjidhjeve të drejta dhe efikase për problemet dhe konfliktet. Demokracia ka dimension kulturor dhe në teorinë politike kjo është konceptuar si një kontratë e pashkruar shoqërore të cilën e ka lidhur çdo qytetar. Prandaj, çdo gjeneratë e re duhet të kuptojë dhe mbështesë këtë kontratë të pashkruar shoqërore (përvetësim i vlerave).

Ky shembull tregon se EQD/EDNJ ndjek qasjen holistike (të përgjithshme), duke integruar proceset e mësimnxënies në tri dimensione:

- njohja dhe të kuptuarit (dimensioni kognitiv /njohës);
- trajnimi mbi aftësitë dhe ndërtimi i shkathtësive
- përvetësimi i vlerave dhe qëndrimeve.

Ky model i dimensioneve të mësimnxënies zbatohet në edukim në përgjithësi, dhe prandaj do të jetë i njohur për shumë lexues. Çdo mësimdhënës e din sa e fortë është anësia ndaj mësimnxënies kognitive, sidomos në klasat e larta. Prandaj, shtrohet pyetja se si i përgjigjet EQD/EDNJ-ja sfidës të cilën e paraqet ky model holistik (i përgjithshme), i mësimnxënies? Me fjalë të tjera, nëse kjo është ajo që nxënësit duhet ta mësojnë, çka duhet të bëjnë mësimdhënësit?

Cilat janë parimet themelore të EQD/EDNJ-së?

Në përgjithësi, EQD-ja dhe EDNJ-ja i integrojnë këto dimensione të mësimnxënies duke krijuar një lidhje që përfshin të mësuarit në klasë dhe të mësuarit nga përvoja e jetës reale. EQD dhe EDNJ-ja bazohen në një grup të tri qasjeve didaktike:

- të mësuarit “lidhur me” demokracinë dhe të drejtat e njeriut;
- të mësuarit “përmes” demokracisë dhe të drejtave të njeriut;
- të mësuarit “për” demokracinë dhe të drejtat e njeriut.

Këto tri qasje didaktike të EQD/EDNJ-së formojnë një tërësi të integruar. Në gjithçka që bëjnë mësimdhënësit janë të përfshira të tri qasjet didaktike, duke u shërbyer të tri dimensioneve të mësimnxënies. Ekuilibrimi i theksimit të qëllimshëm duhet të ndryshojë. Secilën nga këto qasje do ta paraqesim pak më detajisht në vazhdim.

Të mësuarit “lidhur me”

Kjo përfshin edukatën qytetare si lëndë të rregullt shkollore. Të mësuarit “lidhur me” i referohet dimensionit kognitiv (njohës) të mësimnxënies. Standardet e kurrikulës kognitive (njohëse) të EQD/EDNJ-së përfshijnë aftësitë në vazhdim: nxënësit mund të shpjegojnë se si funksionon demokracia në krahasim me format tjera të shtetit (diktaturën, oligarkinë); nxënësit mund të përshkruajnë traditën dhe historinë e të drejtave të njeriut; dhe ata mund të demonstrojnë se si disa nga këto të drejta të njeriut janë përfshirë në kushtetutat e tyre nacionale, duke ju dhënë atyre, në këtë mënyrë, statusin e të drejtave civile të cilat mbrohen më bindshëm. Prandaj, kurrikula duhet të përfshijë kurse për EQD/EDNJ-në dhe lëndë të lidhura ngushtë me këto kurse, siç janë historia, shkencat shoqërore dhe ekonomia.

Të mësuarit “përmes”

Nxënësit jo vetëm që duhet t’i dinë të drejtat e tyre lidhur me pjesëmarrje, por ata duhet gjithashtu të jenë në gjendje t’i përdorin ata. Prandaj, nxënësve ju nevojitet përvojë praktike dhe mundësi për trajnime në kuadër të jetës shkollore përmes pjesëmarrjes në vendimmarrje, kur kjo është e mundshme dhe e dobishme. Për shembull, mësimdhënësit duhet t’ju japin nxënësve mundësinë t’i paraqesin mendimet e tyre, për temat në klasë dhe për çështje lidhur me mësimdhënien dhe drejtimin e shkollës. Kur kuptohet në këtë mënyrë, EQD-ja dhe EDNJ-ja sigurojnë një udhëzim pedagogjik më tepër sesa një kurrikulë, dhe ky udhëzim përfshin tërë shkollën, dhe jo vetëm mësimdhënësit të trajnuar posaçërisht për EQD/EDNJ-në. Vlerat siç janë toleranca dhe përgjegjësia mësohen përmes përvojës, dhe mund të varet shumë nga mësimdhënësit – të gjithë mësimdhënësit, në të gjitha lëndët – të cilët shërbejnë si model/shembullit bindës për nxënësit. Nga ana tjetër, as vlerat demokratike si mënyrë joverbale e sjelljes nuk do të jenë të mjaftueshme. Përvoja në jetën shkollore duhet të reflektohet dhe të lidhet me kategoritë dhe mënyrën sistematike të të kuptuarit (të mësuarit “lidhur me”). EQD/EDNJ-ja varet në të dy dimensionet, dhe debati nëse EQD/EDNJ ose edukata qytetare si lëndë mund të zëvendësohet në kurrikulë me EQD/EDNJ-në si parim pedagogjik i përgjithësuar, është mashtrues.

Të mësuarit "për"

Kjo perspektivë didaktike i referohet lidhjeve në mes të përvojës shkollore dhe jetës së mëvonshme. EQD/EDNJ-ja i përmbahet pikëpamjes se përvoja në jetën shkollore është e rëndësishme për socializmin e përgjithshëm dhe atë politik. Është e vërtetë se edukimi, duke përfshirë edhe jetën në shkollë, është një nënsistem që drejtohet nga nevoja dhe rregulla të veçanta, dhe përvojat nga ky nënsistem nuk janë drejtpërsëdrejti të transferueshme. Por, në anën tjetër, jeta në shkollë është para së gjithash një pjesë e jetës reale. Shumë përvoja të cilat nxënësit i hasin në shkollë rishfaqen në jetën e tyre kur ata të rriten, për shembull, çështje e barazisë gjinore, integrimi i pjesëtarëve të komunitetit në mjedise të ndryshme etnike ose me sfonde të ndryshme shoqërore (sociale), përballja me dhunën, marrja e përgjegjësi, të përjetuarit e ndarjes së pabarabartë të pushtetit dhe mungesës së resurseve kryesore (siç janë paratë dhe koha), respektimi i rregullave dhe i ligjeve dhe miratimi i kompromisit. Të mësuarit "për" i referohet rëndësisë së edukimit për jetën e mëvonshme. Është detyrë e mësimit të mësimdhënësve, në të gjitha lëndët, që nxënësit t'i aftësojnë për shkathtësitë e pjesëmarrjes aktive, për shembull, aftësia për të paraqitur mendimin publikisht, shkurt dhe qartë.

EQD-ja e koncepton shkollën si një vend ku nxënësit mund të mësojnë nga përvoja e jetës reale. Shkolla është jeta, dhe jo vend i izoluar i të mësuarit akademik për jetën e mëvonshme. Shkolla është një mikrokomunitet që shërben si model i shoqërisë në tërësi.³ Në një farë mase, shkolla mund të bëhet edhe model i një shoqërie më të mirë apo më demokratike, sepse pjesëtarët e komunitetit të shkollës mund të marrin pjesë në vendimmarrje më shumë brenda ambientit të shkollës, se sa që kjo të ishte e mundur jashtë tij. Të mësuarit "për" demokracinë dhe të drejtat e njeriut do të thotë nxënia si të marrish pjesë në një komunitet, kurse të mësuarit "përmes" demokracisë dhe të drejtave të njeriut nënkupton faktin që ky komunitet qeveriset nga parimet demokratike, ku të drejtat e njeriut dhe të drejtat e fëmijëve zbatohen si udhëzime pedagogjike. Demokracia mbështetet në një kulturë politike që nxënësit duhet ta mësojnë përmes përvojës në shkolla, dhe nga të reflektuarit mbi këtë përvojë (të mësuarit "lidhur me").

EQD/EDNJ-ja mbart implikacione në reformën arsimore që i adresohen tërë shkollës, duke përfshirë të gjithë mësimitdhënësit dhe kujdestarët e klasave, administratorët dhe mbikëqyrësit e shkollës. Në anën tjetër, ky doracak përqendrohet në edukimin për qytetarinë demokratike dhe edukimin mbi të drejtat e njeriut si lëndë shkollore. Reforma përbëhet nga shumë hapa të vegjël, dhe procesi e rezultati do të ndryshojnë varësisht nga shteti dhe konteksti. Hapat e parë që duhet ndërmarrë janë në klasë, ku mësimitdhënësit mund të vendosin se çka dëshirojnë të ndryshojnë. Nga kjo pikëpamje, çështja e metodës dhe e përmbajtjes është e rëndësishme.

Si lidhet përmbajtja me metodën në EQD/EDNJ?

Në përgjithësi, të nxënit është një aktivitet që kryhet nga nxënësi. Të nxënit është një proces aktiv që ndryshon nga një individ tek tjetri (koncepti kontruktivist i të mësuarit). Të marrim sërish shembullin e dhënë më lart, nxënësit mund të mësojnë vetëm se si të gëzojnë lirinë e të shprehurit përmes praktikës së shpeshtë – "shfrytëzoje (përdore) ose humbe atë". Mësimitdhënësit – jo vetëm në EQD/EDNJ, por gjithashtu edhe në lëndë tjera – kanë për detyrim të sigurojnë për nxënësit e tyre mundësi dhe detyra që e mbështesin këtë proces të të nxënit, për shembull përmes prezantimeve, diskutimeve, debateve, eseve, pllakateve, punimeve artistike ose video klipave.

Prandaj, EQD/EDNJ-ja e vë theksin mbi metodat që mbështesin të nxënit e bazuar në punë, ndërvepruese dhe bashkëpunuese (bashkëvepruese). Duke i zbuluar problemet që janë të lidhura me një detyrë të caktuar dhe duke gjetur vetë zgjidhjet, nxënësit mësojnë më shumë se sa në një ambient ku vetëm marrin udhëzime frontale, dhe në këtë rast ka më shumë fleksibilitet për të marrë shpjegime për nevojat e tyre individuale të mësimitdhënësve. Njësitë në këtë libër demonstrojnë se si të nxënit e bazuar në punë mund të lidhet me tema specifike dhe me çështjen që është temë diskutimi, duke përfshirë edhe të nxënit përmes projekteve, të menduarit kritik, debatimit dhe diskutimit, përsiatjes dhe reagimit prapaveprimit. Në anën tjetër, udhëzimet frontale kundruall mësimitdhënësve ndërvepruese është një alternativë false. Mësimitdhënësia e mirë gjithmonë do të jetë një kombinim i të dy formave, siç do të tregojnë përshkrimet e mësimit në këtë doracak.

3. Ky koncept është sugjeruar nga mendimtarët si Dewey (shkolla si "shoqëri embrionale") dhe von Henting ("shkolla si polis").

Objektivi kyç i EQD/EDNJ: Pjesëmarrja në demokraci			
Mësimnxënia	Mësimdhënia	Metodat	Shkolla
Njohja dhe të kuptuarit Shkathësitë, Qëndrimet dhe vlerat	Mësimdhënia – lidhur me – përmes – për demokracinë dhe të drejtat e njeriut	– bazuar në detyra, – ndërveprim – bashkëpunim të kombinuar me – mësimdhënie – udhëzime – trajnime – demonstrim nga mësimdhënësi	“Shkolla si mikroshoqëri” Përvoja e jetës reale në shkollë

Të nxënit e bazuar në detyra ka implikime për planifikimin e kohës në klasë. Në përgjithësi, nëse mësimdhënësit duan që nxënësit të bëjnë më shumë, ata duhet të flasin më pak dhe të harxhojnë më pak kohë në orën e mësimt. Në të njëjtën kohë, ata duhet të jenë më fleksibil duke ju përgjigjur nevojave të mësimnxënies së nxënësve të tyre. Të nxënit e bazuar në detyra dhe ndërveprim kërkon planifikim dhe përgatitje të kujdesshme, dhe përgjithësisht konsumon më shumë kohë se sa udhëzimet frontale. Kjo ndoshta është arsyeja pse mbizotëron kjo e fundit, ndonëse tani pranohet kudo se është i nevojshëm një ndërrim në mësimdhënien ndërvepruese.

Prandaj, mund të duket paradoksale për të hartuar një libër për mësimdhënës e jo për nxënës. Mirëpo, mu për shkak se të mësuarit ndërveprues dhe të nxënit e bazuar në detyra paraqesin punë më të vështirë për mësimdhënës, duke kërkuar nga ata që të luajnë një varg më të gjerë të roleve dhe të reagojnë në mënyrë fleksibile ndaj nevojave të mësimnxënies së nxënësve, ky libër është paramenduar të mbështesë mësimdhënësit si figurat kyçe – sepse mësimdhënësi është ai që duhet të ofrojë mundësinë, detyrat dhe mjetet e komunikimit, në mënyrë që nxënësit të bëhen më aktiv.

Cili është objektivi kyç i EQD/EDNJ?

Sistemet demokratike varen nga demokratët aktiv. Se si të marrim pjesë në demokraci mundet dhe duhet të mësohet. Kompleksiteti i kornizës institucionale dhe i çështjeve në diskutim kërkon nivel minimal të njohjes dhe të mirëkuptimit. Marrja pjesë në debate publike, d.m.th., në garën e ideve dhe ndikimeve të organizuara, kërkon shkathësi siç janë aftësia për të folur publikisht dhe për të negociuar. Të kuptuarit dhe të vlerësuarit e kontratës së pashkruar shoqërore, e cila nënkupton kulturën politike të komuniteteve demokratike, varet nga vlerat dhe qëndrimet që i përkrah një i ri. Objektivi kyç i EQD/EDNJ-së është që ta mbajë gjallë demokracinë, duke e mbështetur gjeneratën e re për t'u bërë qytetarë aktiv. Demokracia nuk mund të funksionojë pa një kornizë institucionale të mbrojtur me kushtetutë. Por kjo nuk është e mjaftueshme. Ajo duhet të rrënohet në shoqëri. Është dimensionin kulturor i demokracisë të cilin EQD/EDNJ-ja përpiqet ta forcojë dhe ta mbështesë. Kjo është pikërisht arsyeja pse Këshilli i Evropës u përqendrua në trajnimin e mësimdhënësve pa shkëputje nga puna në EQD/EDNJ për të përkrahur procesin e paqes në Bosnje dhe Hercegovinë.

Ky doracak u dedikohet mësimdhënësve të nxënësve të klasës së 8-të ose 9-të. Të mësuarit shumë varet nga ajo se sa nxënësi tanimë di, dhe çfarë janë përvojat e tij ose të saj në jetë. Prandaj, njësitë në këtë libër e vënë theksin në dimensionin kulturor të demokracisë, ndërsa doracaku për nivelin e dytë (EQD/EDNJ, Vëllimi IV) e zhvendos përqendrimin në dimensionin politik dhe institucional të demokracisë, në komunitet dhe në proceset e vendimmarrjes politike.⁴

4. Çdo grupmoshë mund ta mësojmë për EQD/EDNJ, me kusht që të merret parasysh niveli i ekspertizës dhe përvojës së nxënësve. “Doracak për edukimin mbi të drejtat e fëmijëve” (EQD/EDNJ, Vëllimi V) trajton spektrin e qasjeve didaktike nga niveli i foshnjores deri në klasën e 8-të.

"Qasja evropiane" ndaj EQD/EDNJ-së

Ky doracak paraqet një qasje të përbashkët evropiane ndaj EQD/EDNJ-së duke përfutur nga kontributet që burojnë nga një llojllojshmëri e gjerë e formimit kulturor. Idenë dhe versionin e parë të këtij libri e paraqitëm në Bosnje dhe Hercegovinë, dhe shumë edukatorë dhe mësime morën pjesë në recensim dhe në diskutim. Autorët dhe redaktorët e këtij doracaku paraqesin qasjet dhe traditat e mësimeve në Mbretërinë e Bashkuar, Belgjikë, Zvicër dhe Gjermani. Kur e përgatitëm versionin e korrigjuar (rishikuar), na mbështeti znj. Olöf Olafsdottir dhe znj. Sarah Keating-Chetwynd në Këshillin e Evropës, dhe znj. Sabrina Marruncheddu dhe Dr Wiltrud Weidinger (Projektet Ndërkombëtare në Arsim (PNA), Cyrih). Znj. Angela Doul, Këshilli i Evropës, lexoi draftet tona përfundimtare. Ilustrimet e z. Peti Wiskemann i shtojë domethënien e tekstit që nuk mund të shprehet me fjalë. Dëshirojmë të falënderojmë autorët, ilustratorët, recensentët dhe korrektorët për kontributet dhe përkrahjen e tyre. Veçanërisht i jemi mirënjohës z. Emir Adzovic, koordinatori të Këshillit të Evropës në Sarajevë, i cili është kujdesur për ne gjatë gjithë projekteve të EQD/EDNJ-së. Pa angazhimin e tij që nga fillimi i projektit ky libër asnjëherë nuk do të ishte shkruar. Gjithashtu falënderojmë znj. Heather Courant për durimin e saj në organizimin e udhëtimeve tona, marrjen e vizave dhe caktimin e mbledhjeve. U jemi mirënjohës të gjithë partnerëve tanë në këtë projekt vërtetë evropian..

Strasbourg, prill 2008

Rolf Gollob (Cyrih, Zvicër)

Peter Krapf (Weingarten, Gjermani)

Korniza konceptuale e doracakut: konceptet kyçe

Konceptet kyçe në EQD/EDNJ – mjetet për qytetarin aktiv

Duke u përqendruar në koncepte, ky libër ndjek një qasje klasike didaktike në edukatën qytetare dhe në fushat tjera të arsimit. Konceptet nxjerrën nga teoria, por në mësimdhënie dhe mësimnxënie ato nuk krijojnë një kornizë sistematike teorike. Përkundrazi, ato zgjidhen sepse janë mjete të dobishme për nxënësin.

Konceptet sigurojnë struktura kognitive (njohëse) që nxënësve u mundësojnë të integrojnë informacionet e reja në një kontekst kuptimplotë, dhe që atë ta mbajnë mend më lehtë (të nxënit konstruktivist). Kjo veçanërisht vlen për faktet dhe figurat të cilat nxënësit, përndryshe, do të duhej t'i mësonin për mëndësh. Konceptet gjithashtu ndihmojnë kur lexojmë gazetën apo dëgjojmë lajmet, sepse një çështje bëhet kuptimplotë kur lidhet me konceptin siç është demokracia, pushteti, konflikti apo përgjegjësia. Prandaj, konceptet janë thelbësore në edukimin e qytetarit të informuar. Por ato nuk i japin vetëm strukturën të mësuarit kognitiv (njohës); ato gjithashtu kanë implikacione për zhvillimin e vlerave dhe në formimin e shkathtësive. Këto lidhje janë demonstruar përmes të gjitha njësive në këtë libër, siç do të paraqitet më detajisht në vijim.

Nxënësit të cilët janë mësuar të parashtrojnë pyetje të udhëhequr nga konceptet kyçe në EQD/EDNJ-së, do të jenë më mirë të pajisur që të punojnë me informacione dhe me probleme të reja në të ardhmen (të mësuarit gjatë gjithë jetës). Të nxënit e bazuar në koncept gjithashtu i përgatit nxënësit për studime më të avancuara në nivel akademik, ku ata mund të ndeshen me teoritë që prodhojnë koncepte.

Si i kuptojnë dhe i shfrytëzojnë konceptet kyçe nxënësit?

Të menduarit dhe të mësuarit ka të bëjë shumë me lidhjen e konkretes me abstrakten. Konceptet janë produkte të përgjithësuara abstrakte të analizës dhe të rezonimit/gjykimit. Nxënësit mund t'i zotërojnë konceptet duke përdorur dy qasje, atë deduktive ose induktive. Qasja deduktive fillon me konceptin e paraqitur përmes leksionit ose tekstit, dhe këtë pastaj e përdor në diçka konkrete, për shembull, një çështje (problem) ose një përvojë. Qasja induktive shkon rrugës tjetër, duke filluar me konkretin dhe duke vazhduar kah abstraktja. Lexuesi do të zbulojë se njësitë në këtë libër përgjithësisht ndjekin rrugën induktive.

Prandaj, konceptet kryesore në këtë libër shtjellohen nga shembuj konkret – shpesh tregime apo raporte të rasteve. Kur nxënësit diskutojnë çka paraqet shembulli në përgjithësi, ata kërkojnë konceptin i cili mund të përmbledhë këto aspekte të përgjithësuara. Mësimdhënësi vendos kur dhe si ta paraqesë konceptin.

Konceptet janë mjete të të kuptuarit, të cilat nxënësit mund t'i përdorin për temat të reja. Sa më shpesh që ta përdorin një koncept, aq më mirë do ta kuptojnë atë, dhe aq më të afërta do të bëhen lidhjet dhe ndërlidhjet tërthore (strukturat kognitive/ njohëse). Në vend se t'i mësojnë faktet e izoluara për mëndësh, nxënësit mund të lidhin informacionet e reja me kornizën e të kuptuarit, të cilën ata tanimë e kanë zhvilluar.

Si mund të përshtatet ky doracak?

Njësitë përshkruajnë hapin e parë nga dy hapat e rëndësishëm të mësimnxënies, duke lëvizur nga konkretja tek abstraktja. Ata ofrojnë mjetet dhe ua lënë mësimdhënësve dhe nxënësve të vendosin se si do t'i përdorin ato. Ky është hapi i dytë i kundërt - nga abstraktja tek konkretja. Nuk ndryshojnë vetëm nevojat dhe interesat e nxënësve – nga shteti në shtet gjithashtu ndryshojnë edhe problemet dhe mjetet, korniza institucionale dhe traditat arsimore. Kjo është pika fillestare për adaptimin e këtij doracakut.

Njësitë në këtë libër ofrojnë mjete të cilët e mbështesin vetëdijesimin politik, formimin e shkathtësive dhe zhvillimin e qëndrimeve. Ata nuk u referohen çështjeve në ndonjë shtet të veçantë apo në kohë të caktuar, por lexuesi shpesh do të gjejë sugjerime për mësimdhënësin ose nxënësit që të mbledhin materiale/dokumente që lidhin njësitë me kontekstin në shtetet e tyre. Redaktorët dhe përkthyesit

duhet të jenë në dijeni për këtë shteg, që është lënë qëllimisht kështu. Ashtu si çdo shtet që e zhvillon traditën e vet të demokracisë, të rrënjësuar në traditën e vet kulturore dhe në zhvillimin shoqëror, çdo shtet gjithashtu duhet të zhvillojë variantin e tij barasvlerës të EQD/EDNJ-së, duke i shtuar kompetencat në sistemin e tij arsimor dhe shkollor, kornizën institucionale të sistemit të tij politik, çështjet politike dhe proceset e vendimmarrjes.

Cilat nocione kyçe janë të përfshira në këtë doracak?

Konceptet në skemën e mëposhtme, të paraqitur me rrahë koncentrik, tregojnë cilat nocione kyçe janë të përfshira nga njësitë e këtij doracakut.

Demokracia është në qendër të skemës për të treguar se ky nocion është i pranishëm në çdo kontekst të EQD/EDNJ-së. Pjesëmarrja e qytetarëve aktiv në komunitetin demokratik është synim kryesor i EQD/EDNJ-së dhe kjo pasqyrohet nga pozicioni kryesor i këtij koncepti.

Në rrethin tjetër, trajtohen tri elemente kyçe të demokracisë: të drejtat, përgjegjësia dhe drejtësia. Ato i referohen tri kushteve të ndërvarura dhe të rëndësishme, që janë të domosdoshme për suksesin e demokracive.

Qytetarëve duhet t'u jepen të drejtat themelore të njeriut dhe ata duhet t'i shfrytëzojnë në mënyrë aktive, që atyre t'u mundësohet pjesëmarrje në proceset vendimmarrëse – p.sh. e drejta për të votuar, liria e të shprehurit, liria e shtypit, barazia para ligjit dhe e drejta e sundimit të shumicës. Demokracia është konkurruese – ekziston konkurrencë midis interesave, ideve dhe vlerave – dhe prodhimet e vlefshme janë të rralla. Megjithatë, mundësitë për të ndikuar në vendimmarrje, posaçërisht në ekonomi të tregjeve konkurruese, janë të shpërndara në mënyrë të pabarabartë, dhe në shoqëri ekziston shpërndarje e pabarabartë e mirëqenies dhe mundësive. Është çështje politike nëse dhe në çfarë mase rezultatet e shpërndarjes ekonomike dhe shoqërore duhet të korrigjohen (drejtësia shoqërore). Qytetarët mund dhe duhet t'i shfrytëzojnë të drejtat për t'i mbrojtur interesat e tyre, por asnjë komunitet nuk do të mund të mbijetojë nëse anëtarët e tij nuk janë të gatshëm të kujdesen për njëri-tjetrin apo për interesat e tyre të përbashkëta (përgjegjësia). Kjo skemë e përmbledhur tregon se konceptet nuk janë të izoluar por lidhen me njëri-tjetrin me tendosje që duhet të balancohen, dhe kështu pra edhe të kuptohen.

Konceptet tjera, të renditura në rrethin e jashtëm, janë të lidhura me konceptet qendrore dhe me njëri tjetrin në shumë mënyra

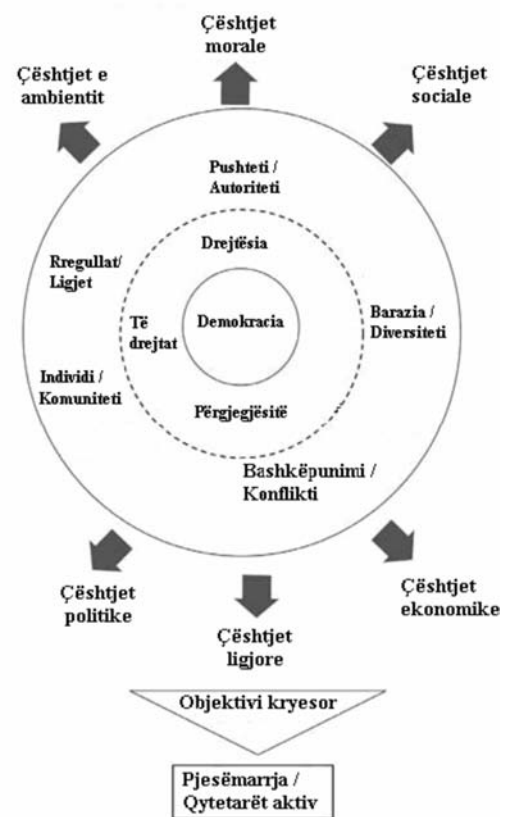
Shigjetat e drejtuara jashtë tregojnë se të gjitha këto koncepte mund të përdoren për trajtimin e çështjeve të ndryshme – morale, shoqërore, ekonomike, ligjore, politike apo ambientale.

Konceptet kyçe dhe dimensionet e mësimnxënies në EQD/EDNJ

Konceptet kyçe janë të lidhura me çështjen që është temë diskutimi e njëjësive si dhe me tri dimensionet e mësimnxënies në EQD/EDNJ që janë paraqitur në hyrje. Tabela vijuese tregon se si njësitë i kontribuojnë mësimdhënies lidhur me, përmes dhe për demokracinë dhe të drejtat e njeriut. Tabela gjithashtu tregon si dhe pse njësitë janë grupuar nën katër nëntituj që u referohen aspekteve kyçe të EQD/EDNJ-së:

1. Individit dhe komuniteti;
2. Marrja e përgjegjësive;

Skicë e koncepteve kryesore në EQD/EDNJ

3. Pjesëmarrja;

4. Pushteti dhe kompetencat.

Të radhitur nën katër titujt e mëposhtëm, njësitë formojnë një kurs (lëndë). Pjesa 1 fillon me individin e pastaj përqendrohet në shoqërinë – bashkëveprimin shoqëror, stereotipizimin, diversitetin dhe pluralizmin, pluralizmin dhe konfliktin. Pjesa 2 shtron çështjen se kush duhet të merr përgjegjësinë në komunitet. Në Pjesën 3, Njësia 5 (Prodhimi i gazetave) qëndron vetëm, sepse kjo njësi është më afër me ndërmarrjen e veprimeve në komunitet– në këtë rast, komunitetin e shkollës. Në fund, Pjesa 4 i kushton vëmendje ligjit, legjislacionit dhe politikës, në nivel të përgjithshëm dhe në kontekstin e një mbledhje të shkollës.

Nr. i njësive	Titulli	Koncepti kyç në EQD/EDNJ	Mësimdhënia lidhur me – përmes – për demokracinë dhe të drejtat e njeriut		
			“lidhur me”	“përmes”	“për”
Pjesa 1: Individit dhe komuniteti					
1	Stereotipat dhe paragjykimet. Çka është identiteti? Si i perceptoj unë të tjerët, si më vështronin ata mua?	Identiteti Individi dhe komuniteti	Perceptimi i ndërsjellë Stereotipat Paragjykimet Identiteti individual dhe grupor	Ndërrimi i perspektivave	Njohja dhe shqyrtimi i stereotipave dhe paragjytimeve
2	Barazia. A je ti më i barabartë se unë?	Barazia Diskriminimi Drejtësia shoqërore	Diskriminimi në shoqëri Barazia si e drejtë fundamentale e njeriut	Vlerësimi i ndryshimit dhe ngjashmërisë. Kalimi tek perspektiva e viktimave të diskriminimit	Kundërshtimi i situatave të diskriminimit Arsyetimi moral
3	Diversiteti dhe pluralizmi. Si mund të jetojnë njerëzit së bashku në mënyrë paqësore?	Diversiteti Pluralizmi Demokracia	Pluralizmi dhe kufizimet e tij Të drejtat e barabarta dhe edukimi Mbrojtja e personave apo grupeve të cënueshme me traktatet e të drejtave të njeriut	Toleranca Përqendrimi tek çështjet dhe jo njerëzit	Diskutimi demokratik Debati kërkimor Negocimi
4	Konflikti. Çka të bëjmë nëse nuk pajtohemi?	Konflikti Paqja	Situatë me leverdi të dyanshme Dëshirat, nevojat, kompromisi	Mosdhuna	Modeli gjashtë fazash për zgjidhjen e konfliktit
Pjesa 2: Marrja e përgjegjësisë					
5	Të drejtat, liritë dhe përgjegjësitë. Cilat janë të drejtat tona dhe si mbrohen ato?	Të drejtat Liritë Përgjegjësia	Nevojat themelore Dëshirat Dinjiteti njerëzor Përgjegjësitë dhe mbrojtja e të drejtave të njeriut	Vetëdijesimi mbi përgjegjësinë personale	Identifikimi dhe kundërshtimi i shkeljeve të të drejtave të njeriut.
6	Përgjegjësia. Çfarë përgjegjësish kanë njerëzit?	Përgjegjësia	Përgjegjësitë ligjore, shoqërore, morale Roli i OJQ-ve në shoqërinë civile	Arsyetimi moral Zgjidhja e dilemave (konflikteve dhe përgjegjësisë)	Marrja e përgjegjësisë personale

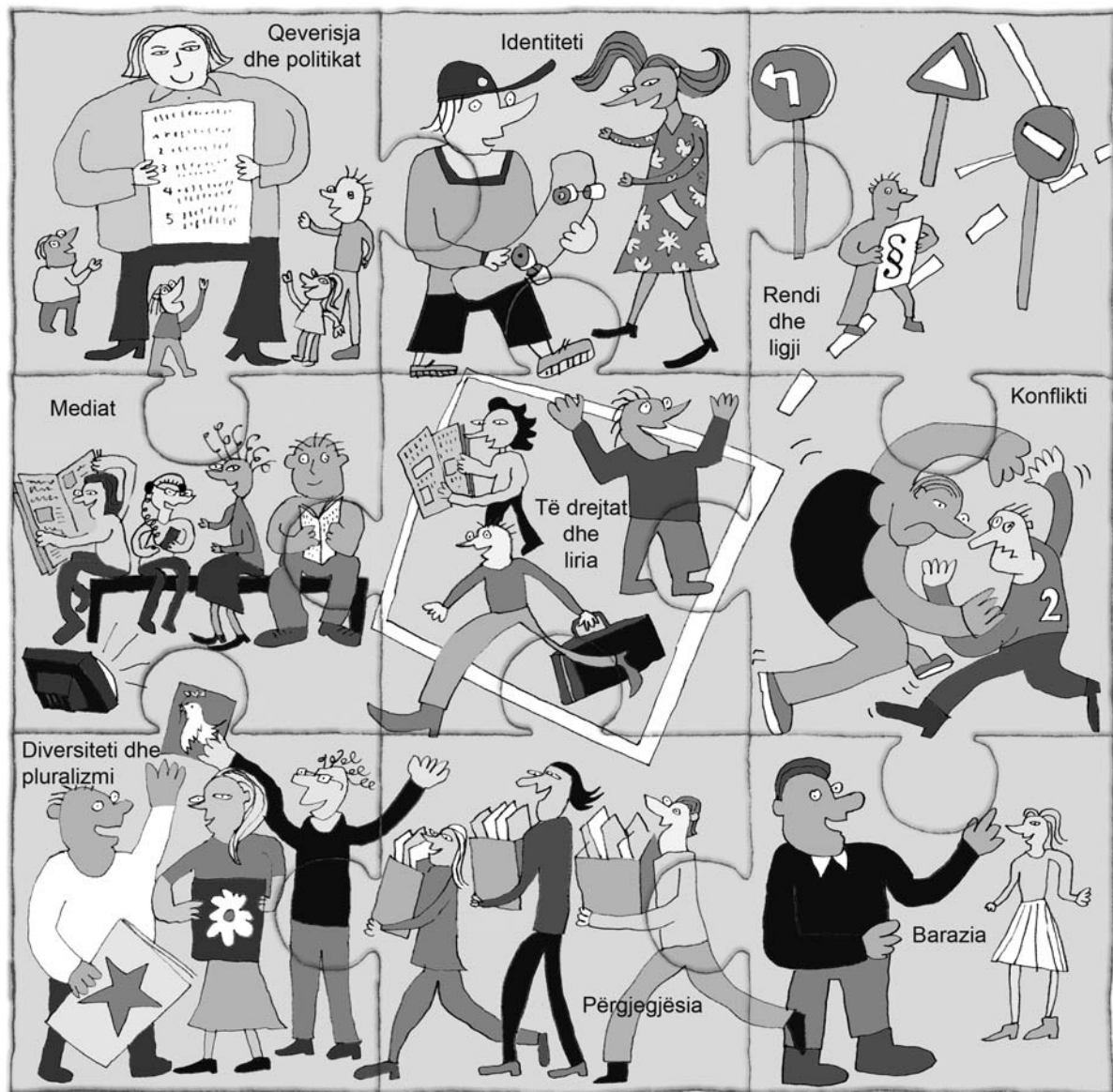
Nr. i njësisë	Titulli	Koncepti kyç në EQD/EDNJ	Mësimdhënia lidhur me – përmes – për demokracinë dhe të drejtat e njeriut		
			“lidhur me”	“përmes”	“për”
Pjesa 3: Pjesëmarrja					
7	Një gazetë e klasës. Të kuptuarit e mjeteve të komunikimit përmes prodhimit të medieve	Demokracia Opinion publik	Llojet e medieve të shkruara Qëllimi i rubrikave të lajmeve	Liria e informacionit dhe shprehjes Planifikimi Bashkëvendimmarrja	Marrja e përgjegjësisë personale për një projekt
Pjesa 4: Pushteti dhe kompetencat					
8	Rregullat dhe ligji. Çfarë lloj rregullash i nevojiten shoqërisë?	Rregullat dhe ligji Sundimi i së drejtës	Qëllimi i ligjit E drejta civile, e drejta penale Ligjet për të rinjtë Kriteret për një ligj të mirë	Identifikimi i ligjeve të drejta	Respektimi i ligjit
9	Qeverisja dhe politika. Si duhet të qeveriset shoqëria?	Pushteti dhe kompetencat Demokracia Politika	Format e qeverisjes (demokracia, monarkia, diktatura, teokracia, anarkia). Përgjegjësitë e qeverisjes	Liria e mendimit dhe shprehjes Të menduarit kritik	Debatimi

Grupimi i njësisve sipas aspekteve kyçe i lë mësimdhënësit më shumë fleksibilitet në planifikimin e mësimin. Pyetjet e parashtruara nga nxënësit në një njësi shpesh e përshpejtojnë ndërrimin e këndvështrimit në njësinë pasuese, që mësimdhënësit i mundëson tu përgjigjet më mirë nevojave të nxënësve.

Ashtu siç është përshkruar më lart, të gjitha njësitë në këtë doracak ndjekin qasjen induktive. Tabela tregon kategoritë e lidhura me këto koncepte kyçe brenda njësisve (të nxënësve lidhur me demokracinë dhe të drejtat e njeriut). Dimensioni i dytë i mësimnxënies i EQD/EDNJ-së, zhvillimi i qëndrimeve dhe vlerave demokratike, drejtpërdrejt është trajtuar në Pjesën 2, marrja e përgjegjësisë. Por, në çdo njësi ekziston dimensioni i vlerave, siç tregon kolona “Mësimdhënia përmes demokracisë dhe të drejtave të njeriut”. Dimensioni i tretë i të nxënësve për EQD/EDNJ-në, të nxënësve se si duhet të marrim pjesë në komunitet (të nxënësve për demokracinë dhe të drejtat e njeriut), gjithashtu është trajtuar në çdo njësi, ku Njësia 5 është përqendruar më shumë në këtë dimension.

Planet mësimore përfshijnë ndarjet për të mësuarit konceptual. Këtu, nuk shpjegohen vetëm konceptet kyçe, por edhe koncepte të tjera që janë të rëndësishme në kontekstin e mësimin.

Koncepti enigmë – një model i të mësuarit konstruktivist

Koncepti enigmë paraqitet në libër si temë kryesore. Ai rishfaqet në fillim të çdo njësie, së bashku me pjesën që lidhet me konceptin kryesor të asaj njësie të veçantë, të paraqitur në një vend të dukshëm. Këtu janë bashkuar nëntë ilustrimet për të kompletuar tërë enigmën. Kjo figurë mund të interpretohet në mënyra të ndryshme.

Së pari, teksti në çdo fotografi e bën të qartë se cilin koncept të EQD/EDNJ-së e ka menduar artisti, Peti Wiskemann. Pastaj, duke i bashkuar nëntë fotografitë, enigma tregon se nëntë konceptet janë të lidhura në shumë mënyra dhe formojnë një tërësi kuptimplote.

Mirëpo, enigma na lë përshtypjen se grupi i koncepteve kyçe në këtë libër është vetvetiu i kompletuar, dhe se nuk mund të hiqet apo të shtohet asnjë element. Duke e parë nga ky këndvështrim, enigma mund të duket se bart një porosi çorientuese, duke lënë të kuptohet se nuk është bërë asnjë zgjidhje didaktike në kornizën konceptuale të këtij doracaku.

Natyrisht, këto nëntë koncepte nuk formojnë sistemin e mbyllur të teorisë apo të të kuptuarit. Përkundrazi, ato u zgjodhën sepse menduam se janë të një rëndësie apo dobie të veçantë. Edhe koncepte tjera do të kishin qenë interesant, për shembull paratë, pushteti ose ideologjia. Ky doracak siguron një pako veglash më tepër sesa një teori, dhe është i hapur për përshtatje dhe plotësime.

Në anën tjetër, tentimi për të kuptuar është një hulumtim i kuptimit, ndërsa teoria e njohur e konstruktivizmit procesin e të nxënësit e percepton si një përpjekje për të krijuar kuptimin. Nxënësit i lidhin informacionet e reja me atë që e dinë dhe të cilën veç e kanë kuptuar. Kështu, enigma mund të interpretohet si një simbol se si krijohet kuptimi nga nxënësi. Nxënësit do të orvaten të lidhin konceptet kyçe të EQD/EDNJ-së me njëri tjetrin. Duke e bërë këtë, ata në mendjet e tyre krijojnë enigmën e tyre, me lidhje të ndryshme, dhe rregullimin e tyre individual të elementeve. Ata ndoshta do të gjejnë zbrazëtira ose lidhje të zhdokura (që mungojnë) dhe do të shtrojnë pyetje që tejkalojnë syniminë këtij grupi të koncepteve kyçe në këtë libër. Rezultatet e tyre do të ndryshojnë, dhe enigma këtë do ta reflektojë duke i treguar konceptet në një renditje tjetër nga diagrami dhe tabela e sipërme. Nxënësit mund të bëjnë gabime kur i formojnë enigmat e tyre, prandaj rezultatet e tyre duhet t'i diskutojnë në klasë. Nëse është e nevojshme, një nxënës apo vetë mësuesi duhet t'i destruktojnë ato.

Kur mësuesi e përdor këtë doracak dhe përgatit mësimin, ai ose ajo do të ketë një ide në mendjen e tij se si janë të lidhur këto koncepte, dhe se si nxënësit mund apo duhet t'i kuptojnë ata.

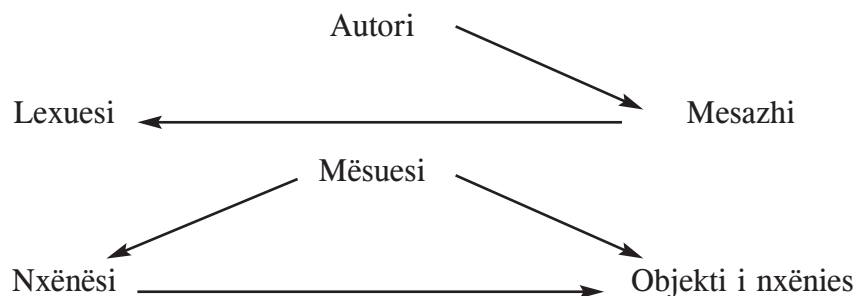
Siç thotë një fjalë e urtë, një fotografi flet më shumë se një mijë fjalë. Kështu, kjo enigmë mund t'i tregoj lexuesit shumë për konceptet kyçe në këtë libër, për implikimet e zgjidhjeve didaktike dhe për të mësuarit konstruktivist.

Figurat e ndihmojnë lexuesin aktiv (metarefleksioni)

Në këtë kapitull është trajtuar një ide abstrakte – konceptet. Autori ka një detyrë të vështirë për ta bërë porosinë e tij të qartë dhe lexuesi ka detyrë të vështirë për ta kuptuar atë. Kjo përvojë e ndarë në mes të autorit dhe lexuesit ka shumëçka të përbashkët me bashkëveprimin në mes të mësuesit dhe nxënësve. Prandaj ia vlen që të paraqesim komunikimin në mes të autorit dhe lexuesit në këtë kapitull. Duke e bërë këtë, edhe njëherë përdorim qasjen induktive, duke nxjerrë një përvojë të përbashkët konkrete, për të fituar një pasqyrë të përgjithshme që mund të përdoret në fusha tjera, veçanërisht në mësuesi dhe mësuesin.

Hulumtimet kanë treguar se shumë shfrytëzues të librave së pari shikojnë fotografitë dhe diagramet para se ta studiojnë tekstin. Fuqia e fotografive qëndron në tërheqjen estetike të imagjinatës sonë dhe në përqendrimin e informacioneve në to. Dobësia e tyre është se këto informacione transmetohen në mënyrë joverbale. Shikuesi mund të krijojë një ide në mendjen e tij apo të saj që është në kundërshtim me qëllimin e autorit.

Autori, lexuesi dhe porosia formojnë një marrëdhënie trekëndore. Në këtë strukturë, një element gjithmonë mungon nga marrëdhënia e dy të tjerëve. Kjo do të thotë se autori nuk ka kontroll të plotë mbi porosinë që lexuesi e formon në mendjen e tij ose të saj, ashtu sikurse edhe mësuesi që nuk mund të vendosë se çka mban mend apo harron përfundimisht nxënësi. Mirëpo, nëse lexuesi është i interesuar dhe i gatshëm të mësojë, nëse kuptimi për figurën që ka marrë ai ose ajo është i saktë – nëse ai korrespondon me porosinë e menduar të autorit – atëherë autori duhet të sigurojë një tekst që e komenton ose shpjegon figurën.

Është interesante të krahasohet struktura e komunikimit në mes të autorit dhe lexuesit me atë të mësuesit dhe nxënësit në modelin e trekëndëshit didaktik.. Ka analogji strukturore, dhe dallime domethënëse.

Në të dy rastet, ka një strukturë trekëndore, që do të thotë se asnjë element apo aktor nuk mbizotëron të tërën. Autorët komunikojnë me lexuesit e tyre përmes një mjeti siç është ky doracak. Zakonisht është një komunikim njëdrejtimësh. Autori dhe lexuesi rrallë takohen personalisht, dhe autori nuk merr reagime (informata kthyesë) të rregullta. Autori nuk ka kontroll të plotë mbi porosinë që shfaqet në mendjen e lexuesit.

Në klasë, mësimitdhënësi nuk ka kontroll të plotë mbi proceset e mësimitdhënies së nxënësit. Mirëpo, marrëdhënia personale në mes të nxënësve dhe mësimitdhënësit sigurojnë reagim (informata kthyesë) të përhershëm, dhe personaliteti i mësimitdhënësit është mjete më i fuqishëm në procesin e mësimitdhënies.

Derisa e shikon një figurë, lexuesi e krijon një mesazh (porosi) në mendjen e tij ose të saj dhe parashikon çka duhet pritur kur ta lexojë tekstin që ia ka ofruar autori. Lexuesi ndoshta do të konstatojë se kuptimi i figurës sipas tij ose saj është konfirmuar, apo ndoshta ai ose ajo do të provojë destrukturimin e disa elementeve. Figurat ndihmojnë për krijimin e një dialogu ndërmjet autorit dhe lexuesit që ndodh në mendjen e lexuesit. Kombinimi i figurës dhe tekstit e ndihmon lexuesin aktiv – dhe mendimtarin.

Leximi i figurave është një shkathtësi kryesore në të ashtuquajturën shoqëri të informacionit, dhe nxënësit duhet të aftësohen për këtë shkathtësi. Prandaj, sugjerojmë që mësimitdhënësi ta komentojë këtë enigmë me nxënës. Shpjegimi i fotografisë është detyrë që duhet ta bëjë qoftë mësimitdhënësi apo nxënësit. Mësimitdhënësi mund ta përdori për tu paraqitur nxënësve kurrikulën që e ofron ky doracak, ose ndoshta si përmbledhje në fund të vitit shkollor. Nxënësit mund ta ndajnë enigmën në nëntë pjesë dhe atë ta rikonstruktojnë sipas planit aktual që është paraqitur në mendjet e tyre. Duke i përdorur kombinimet dhe lidhjet e tyre personale të pjesëve të enigmës dhe konceptet që ata paraqesin, nxënësit do të vetëdijësohen për mënyrat e tyre personale të të mësuarit dhe kuptuarit. Me pasqyrimin e kësaj përvoja në nivel të të mësuarit konceptual, ata mund të kuptojnë se liria e mendimit dhe e shprehjes nuk janë vetëm kushte të vendimmarrjes demokratike, por edhe të të lexuarit dhe mësuarit.

Pjesa 1

Individi dhe komuniteti

Njësia 1

Stereotipat dhe paragjykimet. Çka është identiteti?
Si i perceptoj unë të tjerët, si më shohin ata mua?

Njësia 2

Barazia. A je ti më i barabartë se unë?

Njësia 3

Diversiteti dhe pluralizmi. Si mund të jetojnë njerëzit së bashku në paqe?

Njësia 4

Konflikti. Çka duhet bërë nëse nuk pajtohemi?

NJËSIA 1

Stereotipat dhe paragjykimet

Çka është identiteti?
Si i perceptoj unë të tjerët,
si më shohin ata mua?

1.1. Si e shohin të tjerët një person...

Personi është shumë më tepër se sa mund të mendojë dikush

1.2. Sa mund të përshkruhet ndryshe një person...

Si ta kuptojmë një person më mirë

1.3. Stereotipat dhe paragjykimet

Idetë tona për njerëz tjerë, grupe apo shtetet

1.4. Stereotipat për mua!

Si e shoh unë veten – si më shohin mua të tjerët?

NJËSIA 1: Stereotipat dhe paragjykimet

Çka është identiteti? Si i perceptoj unë të tjerët, si më shohin ata mua?

Kush jam unë në të vërtetë? Çdo ditë, nxënësit përjetojnë një llojlojshmëri të gjerë të vlerave dhe mënyrave të të jetuarit së bashku. Për të gjetur pozicionin e tyre, ata duhet të zhvillojnë aftësinë për të bërë zgjedhje. Çka mund të bëj unë, çka nuk duhet të bëj unë? Çka është e drejtë dhe çka është gabim? Fëmijët dhe adoleshentët shpejt e kuptojnë se këtyre pyetjeve nuk është lehtë për tu dhënë përgjigje. Çka mund të jetë e drejtë në një rast, mund të jetë gabim në rastin tjetër. Si mund të vendos? Çfarë udhëzimesh kam unë?

Dy mjete të rëndësishme për udhëzime personale janë kushtetuta e shtetit dhe qasja e saj ndaj të drejtave të njeriut. Këto janë dy pika të referencës që demonstrojnë pluralizmin e vlerave në një shoqëri. Parimi më i rëndësishëm është liria personale, e cila çdo individ i jep të drejtën e zhvillimit të personalitetit të tij ose të saj, kundruall një mjedisi shoqëror të tolerancës reciproke dhe të përgjegjësisë, duke sjellë kështu dobi për komunitetin në të cilin ai ose ajo jeton dhe për njerëzimin si tërësi. Ne mund të ndryshojmë shumë në pikëpamjet dhe interesat tona, me kusht që të jemi pajtuar për rregullat në bazë të të cilave do të diskutojmë në mënyrë paqësore për mosmarrëveshjet tona.

Fëmijët dhe adoleshentët duhet të dinë se të rriturit gjithashtu kacafyten me sfidat dhe kërkesat me të cilat ata ndeshen. Ata gjithashtu duhet ta dinë se mësimdhënësit nuk e kanë çelësin për të vërtetën absolute, por bëjnë gabime dhe përpiqen të mësojnë prej tyre.

Në këtë njësi mësimore trajtohen disa nga çështjet për zhvillimin e identitetit të individit dhe se si njerëzit dhe grupet e perceptojnë veten dhe të tjerët. Nxënësit duhet ta kuptojnë se identiteti i tyre përcaktohet nga vet ata dhe nga bashkëveprimi i tyre me të tjerët. Identiteti përcaktohet duke treguar dallimet ndërmjet individëve dhe nevojën për t'i takuar dhe për të qenë i mbrojtur nga familja apo nga një grup shokësh. Të rinjtë do ta kuptojnë veten më mirë nëse ata i shqyrtojnë ndjenjat dhe nevojat e tyre personale, zhvillimet e tyre personale dhe dëshirat për të ardhmen. Ata duhet të provojnë forma të ndryshme të sjelljes, duke zgjeruar kështu repertorin e tyre të bashkëveprimit me të tjerët. Ata do ta mësojnë këtë nëse situatave të bashkëveprimit shoqëror u kontribuojnë në mënyrë konstruktive.

Historia shoqërore dhe politike e shtetit tonë ka ndikim të fuqishëm në jetën tonë sot. Nxënësit duhet të jenë në dijeni për këtë ndikim duke mbledhur rregullisht informacione për çështjet aktuale dhe duke diskutuar për ato, duke krijuar mendimet e tyre personale dhe duke dëgjuar mendimet e të tjerëve. Ata duhet t'i kushtojnë vëmendje të matur pikëpamjeve, paragjykimeve dhe stereotipave të cilat janë pjesë e opinionit publik. Njeriu duhet të jetë i vetëdijshëm për këto forma të padukshme të ndikimit për të kundërvepruar ndaj tyre dhe për të reflektuar në mënyrë kritike mbi zgjedhjet e tij ose saj dhe, nëse është e nevojshme, për t'i ndryshuar këto zgjedhje.

Edukimi për qytetarinë demokratike dhe të drejtat e njeriut

Përmes kësaj serie të mësimëve nxënësit do të:

- njoftohen për konceptet e stereotipizmit dhe krijimin e paragjykimeve;
- kuptojnë se të gjithë ne vazhdimisht u atribuojmë kualitete të caktuara individëve dhe grupeve;
- kuptojnë se atribuimi i tillë na ndihmon të përballemi me kompleksitetin e jetës sonë të përditshme;
- kuptojnë se atribuimi mund të jetë i dëmshëm dhe i padrejtë;
- mësojnë se atribuimi ndihmon formimin e identitetit individual dhe atij të grupit;
- mësojnë se identiteti është gjë komplekse, dhe kjo do të thotë se çdo person mund dhe duhet të kuptohet dhe përshkruhet ndryshe.

NJËSIA 1: Stereotipat dhe paragjykimet

Çka është identiteti? Si i perceptoj unë të tjerët, si më shohin ata mua?

Titulli i mësimit	Objektivat e mësimit	Detyrat e nxënësve	Burimet	Metoda
Mësimi 1: Si e shohin të tjerët një person	Nxënësit përballen me kompleksitetin e opinionëve dhe bëjnë zgjedhjet e tyre.	Nxënësve u caktohen role specifike dhe ata krijojnë opinionet e tyre. Ata mësohen si t'i ndërrojnë perspektivat.	Përshkrimi i roleve, prospektet e nxënësve 1.1 (grupet 1-3), fletë të mëdha të letrës, shënues (markera).	Punë në grupe
Mësimi 2: Sa ndryshe mund të përshkruhet një person	Nxënësit kuptojnë se përshkrimet e ndryshme mund t'i referohen njërit dhe identitetit të njëjtë.	Nxënësit përsërisin dhe aktrojnë skena dhe paraqesin punën e tyre me shkrim. Ata diskutojnë për skenat që i kanë parë.	Rezultatet e mësimit të parë bëhen material bazë për mësimin e dytë. Nxënësit kuptojnë se pa pjesëmarrjen dhe ndihmën e tyre, njësia nuk mund të vazhdohet.	Luajtja e roleve, prezantime dhe drejtimi i diskutimeve plenare
Mësimi 3: Stereotipat dhe paragjykimet	Nxënësit kuptojnë se si janë të lidhur stereotipat dhe paragjykimet dhe si ato mund të shpijnë në opinione të thjeshtësuara por edhe të padrejta për individët, për grupet e njerëzve dhe për shtete të tëra.	Nxënësit mendojnë mbi pikëpamjet e tyre për të tjerët dhe i diskutojnë ato në grupe.	Fletë të bardha të letrës dhe shënues (markera).	Punë në grupe, diskutime plenare
Mësimi 4: Stereotipat për mua!	Nxënësit informohen se si perceptohen nga të tjerët dhe mësohen që këtë ta pranojnë. Ata kuptojnë më mirë se si të tjerët e perceptojnë identitetin e tyre dhe reagojnë për këtë.	Nxënësit përshkruajnë veten dhe njëri tjetrin dhe ata i krahasojnë rezultatet e tyre.	Prospektet e nxënësve 1.2.	Punë në çifte, diskutime plenare

Mësimi 1

Si vështrohet një person nga të tjerët

Personi është shumë më tepër se sa mund të mendojë dikush

Objektivi i mësimnxënies	Nxënësit përballen me kompleksitetin e opinionëve dhe i bëjnë zgjedhjet e tyre.
Detyrat e nxënësve	Nxënësve u caktohen role specifike dhe ata krijojnë opinionet e tyre. Ata mësohen si të ndryshojnë perspektivën.
Burimet	Përshkrimi i roleve, prospektet 1.1 (grupet 1-3), fletë të mëdha të letrës, shënues (markera).
Metoda	Punë në grupe.

Mësimi

Nxënësit formojnë tri grupe dhe marrin prospektet për nxënës 1.1 (në tri versione të ndryshme për grupet e ndryshme), një fletë të madhe të letrës dhe shënues (marker). (Në klasat e mëdha mund të formohen më shumë grupe dhe mësimdhënësi atëherë siguron më shumë skena për lojë ose detyra e njëjtë u jepet grupeve të ndryshme. Kjo e fundit mund të jetë një skenar interesant, sepse do të tregojë se sa mund të jenë të ndryshme përshkrimet dhe të kuptuarit.) Pastaj mësimdhënësi e tregon tregimin e djaloshit që e ka ndërruar shtëpinë dhe është duke eksploruar mjedisin e tij të ri. Ai i tregon klasës për ditarin e djaloshit por atë nuk ia lexon klasës me zë, meqë çdo grup ka marrë vetëm një pjesë të tekstit.

Informacionet e prapaskenës vetëm për mësimdhënësit

Teksti i tërë është si vijon:

“Kjo është dita ime e parë në klasën e re. Familja ime ka ardhur këtu nga një rajon tjetër dhe unë akoma ndjehem si i huaj. I dashuri ditari, shumë gjëra më kanë ndodhur gjatë ditëve të fundit. Do të tregoj disa prej tyre.

Ne tani jetojmë në një banesë afër lumit. Njëri prej djemve të klasës jeton disa banesa larg meje. Ai erdhi tek unë që ditën e tretë të më ftoj të shkoj në peshkim me të. Unë i thash jo sepse grepi im është akoma i paketuar në njëren prej paketave.

Para objektivit të shkollës sonë ndodhet një fushë e madhe futbolli. Unë u gëzova për këtë sepse më pëlqen të luaj futboll. Pra unë e solla topin me vete dhe doja të filloj stërvitjen. Posa kisha filluar të bëj një ose dy goditje në gol kur më ndali kujdestari i shkollës. Ai ishte i zemëruar dhe më pyeti nëse unë dija të lexoj apo jo. Unë nuk e kisha parë shenjën ku thuhej se fusha ishte e mbyllur pas shiut. U trondita aq shumë sa që shkova në shtëpi pa e thënë asnjë fjalë.

Një njeri i moshuar jeton i vetëm në banesën sipër nesh. Kur unë erdha në shtëpi dje, atë e takova në derën kryesore me gjësendet që i kishte blerë. Ai kishte një qese me ushqim dhe mbushej frymë thellë. Mua më erdhi keq për të, dhe e pyeta nëse mund t’i ndihmoja, dhe ia barta qesen deri tek dera e tij.”

Tri versionet e prospektëve për grupet përmbajnë pjesë të ndryshme të ditarit. Perceptimi i grupeve do të varet nga informacionet që ata i kanë marrë. Prandaj, çdo grup sheh vetëm një pjesë të identitetit të djaloshit dhe këtë opinion e reflekton në luajtjen e rolit. Ashtu siç kërkohet në detyra, grupet së pari paraqesin grupet e tyre të mbiemrave. Një anëtar i çdo grupi i mbledh rezultatet nga diskutimi në grup në një fletë të madhe të letrës për t’i prezentuar në mësimin e ardhshëm.

Tani çdo grup vendos për një rol të shkurtër të lojës që paraqet interpretimin e tyre. Luajtja e këtyre roleve së pari duhet të shpjegohet dhe të diskutohet në klasë dhe pastaj të përsëriten. Kjo mund të bëhet në kënde të ndryshme të klasës, ose ndoshta në sallat e mbledhjeve në objektin e shkollës, në objekte të jashtme ose, nëse këtë e lejon koha, në oborrin e shkollës. Edhe nëse luajtja e këtyre roleve merr pak kohë në fillim, mundi do t’ia vlejë. Për shumë nxënës, ajo çka është e vështirë për t’u shprehur me fjalë tani mund të thuhet thjeshtë dhe qartë.

Objekti i nxënësve në këtë mësim është që të shënojnë listën e mbiemrave në posterët dhe të përsërisin skenën.

Në fund të mësimit mësimdhënësi i mbledh posterët (ai i rishpërndan ato në fillim të mësimit të ardhshëm) dhe bën një rishqyrtim të shkurtër. Ai reagon pozitivisht dhe shikon temën për mësimin e ardhshëm.

Mësimi 2

Si mund të përshkruhet ndryshe një person...

Si të fitohet një portret më i mirë për personin

Objektivi i mësimnxënies	Nxënësit kuptojnë se përshkrimet e ndryshme mund t'i referohen po të njëjtë identitetit.
Detyrat e nxënësve	Nxënësit përsërisin dhe luajnë skena dhe e paraqesin punën e tyre me shkrim. Ata i diskutojnë skenat që i kanë parë.
Burimet	Rezultatet e mësimi të parë (loja e përsëritur e roleve dhe listat e mbiemrave në postera) bëhen materiale bazë për mësimin e dytë. Nxënësit vërejnë se pa pjesëmarrjen dhe produktin e tyre, njësia nuk mund të vazhdohet.
Metoda	Luajtja e roleve, prezantime dhe drejtimi i diskutimeve plenare.

Mësimi

Pjesa 1

Mësimdhënësi e shpjegon procedurën e mësimi. Ai u jep grupeve edhe pesë minuta t'i përsërisin skenat e tyre. Pastaj paraqiten skenat.

Së pari, një anëtar i grupit ia lexon klasës shënimet nga ditari duke përdor posterin nga mësimi i parë. Pastaj grupi e luan skenën. Rekomandohet që të gjitha skenat të paraqiten pa ndërprerje. Nëse më shumë se një grup ka marrë shënimet e njëjta nga ditari, ata duhet t'i luajnë këto skena, me ndryshime të vogla, njëri pas tjetrit.

Pasi të kenë përfunduar grupet, mësimdhënësi reagon pozitivisht dhe sërish bën përmbledhjen e qëllimit të kësaj serie të skenave. Nëse klasa është e mësuar me këtë formë të mësimdhënies, atëherë nxënësit mund të vazhdojnë me hapin e ardhshëm. Nëse nuk vazhdojnë, rekomandohet që nxënësve tu jepet mundësia të rishikojnë dhe të reflektojnë serinë e skenave, duke u përqendruar në aspektet e përmbajtjes dhe formës.

Në vazhdim janë disa shembuj se si mësimdhënësi mund të nxisë përsiatjen për luajtjen e roleve:

- Cila ishte përvoja jonë si grup?
- A kam zbuluar unë diçka të re për mua?
- Si arritëm të paraqesim karakteret ashtu si ishin?

Pjesa 2

Gjatë pjesës së dytë të mësimi, nxënësit i rendisin karriget në një apo dy gjysmë rrathë pranë dërrasës së zezë. Pastaj mësimdhënësi i vë posterët njërin pran tjetrit në dërrasën e zezë. Nxënësit shikojnë se si shtjellohet prezantimi:

Kështu më shohin mua të tjerët:

Shokët e klasës	Mësimdhënësit	Fqinjët

Në diskutimin që pason, nxënësit duhet të kuptojnë se është krejtësisht normale për një person të vështrohet ndryshe nga njerëz apo grupe të ndryshme. Ata duhet të kuptojnë se nuk mund të përdorin kategori siç është “e saktë” dhe “e pasaktë” për të përshkruar pikëpamjet. Në të vërtetë, për të vlerësuar djaloshin, do të ishte gabim nëse lejohet vetëm një pikëvështrim për ta përshkruar atë.

Nxitje të mundshme për mësimdhënësin që të mbështesë të menduarit kritik në klasë:

- Kur i shoh këto përshkrime të ndryshme ndjehem paksa i hutuar.
- Pra, çka është tani e vërtetë?
- Kush në të vërtetë është Max-i?

Mësimdhënësi pret derisa disa nxënës t'i ngritin duart dhe pastaj i lë ata të japin përgjigje të ndryshme. Këto përgjigje ai i shënon në një listë në dërrasën e zezë ose, më mirë, në tabelën shfletuese (flip chart):

Çka mund të themi për djaloshin?

- Si mund ta përshkruajnë atë në mënyrën e duhur?
- Formulimi 1
- Formulimi 2
- Formulimi 3
- Formulimi 4
- Formulimi 5

Në fund të mësimit mësimdhënësi përmbledh vështrimet që i ka nxjerrë nga nxënësit gjatë dy mësimeve të para. Do të ishte përparësi nëse kemi në dispozicion një tabelë shfletuese (flip chart) ku do të shënoheshin këto pika, ashtu që ato të paraqiteshin në mësimet pasuese. Hollësitë vijuese mund të jenë të dobishme:

Identiteti

- Ekzistojnë shumë anë të identitetit të personit.
- Shpesh njerëzit tjerë (fqinjët, shokët, mësimdhënësit, të huajt) kanë pikëpamje shumë të ndryshme për personin e njëjtë.
- Ne duhet të dëgjojmë pikëpamje të ndryshme nëse duam të dimë më shumë për një person.
- ...
- ...

Në fund të mësimit, mësimdhënësi i pyet nxënësit për reagimet (informatat kthyese) e tyre, duke pasur kujdes që të mos komentojë vërejtjet e nxënësve.

Ka mënyra të ndryshme se si mund të bëhet kjo. Të pyesësh klasën si tërësi nuk është gjithmonë zgjidhja më e mirë sepse, më të shumtën e herës, do të përgjigjen ca nxënës të njëjtë dhe kundërpërgjigjja (informata kthyese) do të mbetet i (e) paspecifikuar. Prandaj, këtu rekomandohet modeli sipas lojës me gjuajtje në rreth (dartboard). Përmes kësaj metode marrim kundërpërgjigje (informatë kthyese) të shpejtë e cila çdo nxënës i mundëson të specifikojë përgjigjet e tij. Shtojca jep një përshkrim më të detajuar të kësaj forme të kundërpërgjigjeve (informatave kthyese).

Mësimdhënësi pastaj jep një vështrim paraprak të dy mësimeve të ardhshme, ku ora mësimore nuk do të përqendrohet në individ, por në grupe brenda shoqërisë dhe në shtete të tëra.

Mësimi 3

Stereotipat dhe paragjykimet

Idetë tona për njerëz tjerë, grupe ose shtete

Objektivi i mësimnxënies	Nxënësit kuptojnë se si janë të lidhur stereotipat dhe paragjykimet dhe si ato mund të na shpijnë në pikëpamje të thjeshtësuara por edhe të padrejta për individët, grupet e njerëzve dhe shtete të tëra.
Detyrat e nxënësve	Nxënësit mendojnë për pikëpamjet e tyre për të tjerët dhe ato i diskutojnë në grupe..
Burimet	Fletë të bardha të letrës dhe shënues (markera).
Metoda	Punë në grupe, diskutime plenare.

Termet kyç

Stereotipat: Këto janë opinione që grupet i kanë për veten ose për grupet tjera.

Paragjykimet: Këto janë opinione të mbushur me emocione për grupe sociale (shpesh për pakicat) ose njerëz të caktuar (shpesh nga grupet e pakicave).

Mësimi

Objektivi i këtij mësimi është që të aftësojë nxënësit të transferojnë të kuptuarit e tyre se si vëzhgohen të tjerët nga një nivel individual, në atë më të përgjithësuar, d.m.th. si vlerësohen grupet më të mëdha, komunitetet fetare, grupet etnike ose shtetet.

Mësimdhënësi përgatit një ligjëratë të shkurtër, të strukturuar qartë, për dallimin në mes të stereotipave dhe paragjykimeve të cilën e jep në fillim të mësimin.

Duke përmbledhur proceset e mësimnxënies dhe rezultatet e vështrimit e fituara nga dy mësimet e kaluara, mësimdhënësi ndihmon nxënësit të kuptojnë dallimin në mes të stereotipave dhe paragjykimeve. Mësimdhënësi i paraqet të dy konceptet duke iu referuar pikëpamjeve të ndryshme për djaloshin që u analizua në dy mësimet e mëparshme. Ai/ajo përpiqet që këto pikëpamje t'i paraqet si stereotipa dhe paragjykime (shih informacionet e prapaskenës për mësimdhënësin në fund të këtij kapitulli, ku është përfshirë një model për këtë ligjëratë të shkurtër kryesore). Në veprimin tjetër, nxënësit formojnë grupe të vogla. Ata punojnë në përshkrimin e grupeve sociale, për shembull:

- djemtë dhe vajzat;
- njerëzit e profesionit;
- grupet etnike;
- shtetet;
- kontinentet.

Është me rëndësi që nxënësit të mos i pyesim që të japin pikëpamjet e tyre personale për të tjerët. Përkundrazi, ata duhet të përfytyrojnë se çka mund të thonë ose mendojnë shoqëria, fqinjët ose mediet për grupet që u janë caktuar atyre në këtë detyrë.

Nxënësit përpiqen të bëjnë dallimin në mes të stereotipave dhe paragjykimeve, duke zbatuar atë që e kanë dëgjuar nga mësimdhënësi në fillim të mësimin.

Mësimdhënësi mund tu jep disa udhëzime në dërrasën e zezë dhe nxënësit i përgatisin prezentimet e tyre për rezultatet e veta në formë të një liste. Përvoja ka treguar se një listë e përgatitur paraprakisht (shih shembullin më poshtë) do të ndihmojë nxënësit për të shënuar ide që më vonë t'i përdorin në diskutime.

Pas ligjëratës fillestare të mësimdhënësit për stereotipat dhe paragjykimet, nxënësit punojnë në grupe me tre apo katër vetë për rreth 15 minuta, që të reflektojnë për detyrën e sipërme. Mësimdhënësi me kujdes duhet të vlerësojë se cilin nga shembujt e sipërm të ofrojë. Varësisht nga situata politike në shtetin përkatës, mund të jetë e mundshme të zgjidhen shembuj të afërt me përvojën personale të nxënësit. Në anën tjetër, mësimdhënësi duhet të përmendi grupet etnike që jetojnë në atë shtet apo komunitet vetëm nëse, me një zgjedhje të tillë, nuk lëndohet askush, dhe vetëm nëse asnjë diskutim apo mosmarrëveshje që mund të dalë jashtë kontrollës të mos ketë gjasa të nxisë konflikt.

Diskutimet e grupeve dhe rezultatet duhet të paraqiten në sesion plenar. Çdo grup zgjedh një përfaqësues, i cili paraqet rezultatet e grupit duke ndjekur strukturën e kritereve vijuese:

- shteti jonë, grupi jonë, prejardhja jonë etnike, profesioni jonë;
- stereotipat e shprehura nga grupi;
- paragjykimet e shprehura nga grupi;
- supozimet tona pse grupet kanë pikëpamje të tilla;
- opinionet tona, duke përfshirë edhe ndryshimet e mundshme të opinionëve.

Mësimdhënësi i ndihmon nxënësit duke regjistruar rezultatet e çdo grupi (në formë të shënimeve) në tabelën shfletuese (flip chart).

Shembull se si duhet shënuar rezultatet për të ndihmuar nxënësit:

Grupi	Shteti /njerëzit e profesionit/grupi	Stereotipat	Paragjykimet	Komentet
1				
2				
3				
4				
5				

Në fund, mësuesi duhet të bëjë përmbylljen e mësimit, duke iu referuar edhe procedurës edhe rezultateve, dhe njofton klasën për hapat e ardhshëm.

Mësimi 4

Identiteti: Stereotipat për mua!

Si e shoh unë veten – si më shohin të tjerët mua?

Objektivat e mësimnxënies	Nxënësit kuptojnë se si ata perceptohen nga të tjerët dhe mësohen që këtë ta pranojnë. Ata kuptojnë më mirë se si të tjerët i shohin dhe si reagojnë ndaj identitetit të tyre. Ata studiojnë efektin që identiteti i tyre ka tek të tjerët.
Detyrat e nxënësve	Nxënësit përshkruajnë veten dhe njëri tjetrin dhe i krahasojnë rezultatet e tyre
Burimet	Materialet e nxënësve 1.2.
Metoda	Punë në çifte. Diskutime plenare.

Mësimi

Mësimdhënësi e fillon mësimin duke përmbledhur rezultatet e dy mësimëve të mëparshme dhe duke shpjeguar programin për mësimin e sotëm.

Më pas mësimdhënësi përkujton nxënësit se ata kishin filluar duke parë një individ (gjendjen personale të një djaloshi) dhe pastaj kishin vazhduar të studiojnë se si perceptohen grupet më të mëdha, siç janë njerëzit e profesioneve, grupet etnike dhe shtete të tëra. Ata tani sërish do të përqendrohen në individin, por këtë herë vetë nxënësit – të gjithë në klasë – do të jenë fokusi. Ata do të përqendrohen në pyetjen:

Kush jam unë?	
Si do ta përshkruaja unë veten?	Vetperceptimi
Si do të më përshkruante mua një nxënës i klasës?	Perceptimi nga të tjerët

Mësimdhënësi e mbështet hyrjen që e bën për këtë mësim me vizatimin e kësaj tablele në dërrasën e zezë ose në tabelën shfletuese (flip chart). Ai ose ajo gjithashtu mund t'i pyes nxënësit të përsërisin atë çka kanë mësuar në dy mësimet e kaluara, për dallimin në mes të vetperceptimit dhe perceptimit nga të tjerët. Përveç kësaj, ose si një alternativë, ai mund të përsërisë konceptet kyçe të stereotipave dhe paragjykimëve.

Mësimdhënësi i merr prospektet e nxënësve duke treguar përshkrimet e nxënësve për Max-in. Kjo duhet t'ju ndihmojë nxënësve që të mendojnë për sa më shumë kualitete dhe karakteristika të njerëzve që të jetë e mundshme. Nxënësit kanë për detyrë që mundësisht të shënojnë sa më shumë mbiemra, të cilët mund të përdoren për të përshkruar një person. Për këtë çështje mësimdhënësi sigurisht se duhet tu jep disa ide dhe sugjerime. Për shembull, nxënësit mund të udhëzohen nga kategoritë që mbiemrave përshkruen u japin kuptim dhe qartësim. Kategoritë e tilla mund të përfshijnë si vijon:

Si do t'i përshkruanim njerëzit:

- nëse janë me humor të mirë?
- nëse janë pa humor apo janë edhe të inatosur?
- nëse janë shokë të mirë?
- nëse duam t'i përshkruajmë se si duken?
- nëse duam t'i përshkruajmë si nxënës?
- ...

Në vend se t'i pyesim disa nga nxënësit që të japin disa ide në një situatë të mësimdhënies frontale, duhet të përfshihet e tërë klasa. Kjo mund të arrihet përmes ushtrimit vijues,⁵ ku nxënësit bëjnë punë individuale për të dhënë shumëllojshmëri të ideve. Në qoshe të klasës ose në tavolina të veçanta, do të duhej të varen ose të shpërndahen fletë të mëdha të letrës. Në këto fletë, fjalët apo kategoritë e ndryshme kyçe janë dhënë si tituj. Nxënësit lëvizin nëpër klasë në qetësi dhe i shënojnë idetë e tyre në postera (më së mirë me shënues (marker) të siguruar për çdo poster). Meqë ata mund të lexojnë se çka kanë shkruar të tjerët, nxënësit nuk duhet të përsërisin njëri tjetrin, por mund të përgjigjen duke dhënë komente apo ide të reja.

5. Ushtrimi i sugjeruar këtu është një variant i “The Wall of Silence” (shih EQD/EDNJ Vëllimi VI, Developing New Ideas in EDC/HRE).

Rezultati i një ushtrimi të tillë mund të duket kështu:

Si duket një person kur është me humor të mirë?

- i gëzueshëm
- duke bërë shaka
- i çlodhur (relaksuar)
- komunikues
- duke kënduar
- magjepsës
- ...
- ...

Nuk ka nevojë për vazhdim në diskutimin plenar, meqenëse qëllimi i këtij ushtrimi është që nxënësve tu jep ide për të punuar në suaza të hapit që pason. Mësimdhënësi është dashur që të ketë parasysh se cilët nxënës mund të punojnë së bashku në çifte në këtë fazë. Kjo është e rëndësishme, sepse tema të cilën do ta trajtojnë nxënësit është delikate. Prandaj, mësimdhënësi duhet t'i shmanget vendosjes së bashku të nxënësve të cilët nuk e duan njëri tjetrin, dhe duhet të sigurohet që të mos lëndojnë ndjenjat e askujt.

Ekipeve u caktohet detyra vijuese:

Tani ju do të shqyrtoni se si e perceptoni veten dhe njëri tjetrin. Këtë duhet ta bëni sipas mënyrës vijuese:

- Së pari, punoni vetë.
- Shikoni përshkrimet e shumta në posterat në klasë dhe zgjidhni fjalët që, sipas mendimit tuaj, ju përshkruajnë juve plotësisht. Shënoni ato në prospekte.
- Shtoni cilësitë tuaja dhe përshkrimet për veten në situata të caktuara të cilat nuk i keni gjetur në postera. Shënoni ato në prospekte.
- Pastaj përshkruani partnerin tuaj në të njëjtën mënyrë.
- Kur ju të dy të keni përfunduar, komentoni bashkërisht rezultatet tuaja. Do të ishte interesante të shihni se cilat përshkrime dhe vlerësime përputhen dhe cilat ndryshojnë ose, madje, edhe kundërshtojnë njëra tjetrën. Shprehi mendimet dhe ndjenjat tua:
  - Çka më befason?
  - Çka më bën të lumtur?
  - Çka më zemëron?
  - Çka më lëndon?
  - A mund ta mbështetni vlerësimin tuaj me disa shembuj?
  - Cilat përshkrime janë stereotipa (pozitive apo negative)?

Mësimdhënësi duhet të vendosë nëse do të mbajë një sesion përfundimtar me pyetje dhe udhëzime në fund të këtij mësimi (që gjithashtu është edhe fundi i kësaj njësie, edhe pse vazhdimet janë të mundshme) apo do të përmbledhë procesin e mësimnxënies për katër mësimet e fundit. Cilëndo metodë që ai ta zgjedhë, ai do ta vërej se atmosfera e punës në klasë është përmirësuar gjatë kësaj

njësie. Nxënësit do të kenë zhvilluar marrëdhënie më të afërta me njëri tjetrin dhe do të kenë bërë zbulime interesante të cilat do t'i ndajnë me njëri tjetrin. Ata tani mund të bëjnë dallimin në mes të:

- stereotipave dhe paragjytimeve;
- vetperceptimit dhe perceptimit nga të tjerët.

Ata kanë përparuar në zhvillimin e aftësive të tyre shoqërore, nga të cilat do të përfitojnë në jetën e tyre të përditshme, në klasë por edhe në edukimin e tyre në tërësi. Nxënësit shpesh do të hasin në këto tema që janë paraqitur në këto katër mësimet, duke bashkuar kështu atë çka ata e kanë mësuar.

Prospektet e nxënësve 1.1 (Grupi 1) Luajtja e rolit

Caktoni një përfaqësues të grupit tuaj i cili do të lexojë me zë shënimet e shkurtra nga ditari dhe detyrën për grupin tuaj.

Caktoni një anëtar tjetër të grupit tuaj i cili do të merr shënime të rezultateve tuaja dhe do t'ia paraqesë klasës.

Shënime nga ditari i Max-it:

“Kjo është dita ime e parë në klasën e re. Familja ime ka ardhur këtu nga një rajon tjetër dhe unë akoma ndjehem si i huaj. I dashuri ditari, shumë gjëra më kanë ndodhur gjatë ditëve të fundit. Do të tregoj disa prej tyre.

Ne tani jetojmë në një banesë afër lumit. Njëri prej djemve të klasës jeton disa banesa larg meje. Ai erdhi tek unë që ditën e tretë të më thotë të shkoj në peshkim me të. Unë i thash jo sepse grepi im është akoma i paketuar në njërin prej paketave.”

Detyrat:

1. Mblidhni një listë të mbiemrave të cilët mendoni se do t'i përdorin shokët e klasës së Max-it për ta përshkruar atë (stuhi mendimesh në grupin tuaj).
2. Çka mendoni se do t'u thotë një nxënës në klasën e Max-it nxënësve të tjerë për të? Përsëritni një skenë që mund ta luani në klasë.

Prospektet e nxënësve 1.1

(Grupi 2)
Luajtja e rolit

Caktoni një përfaqësues të grupit tuaj i cili do të lexojë me zë shënimet e shkurtra nga ditari dhe detyrën për grupin tuaj.

Caktoni një anëtar tjetër të grupit tuaj i cili do të merr shënime të rezultateve tuaja dhe do t'ia paraqesë klasës.

Shënime nga ditari i Max-it:

“Para objektit të shkollës sonë ndodhet një fushë e madhe futboll. Unë u gëzova për këtë sepse më pëlqen të luaj futboll. Pra unë e solla topin me vete dhe doja të filloj stërvitjen. Unë posa kisha filluar të bëj një ose dy goditje në gol kur më ndali kujdestari i shkollës. Ai ishte i zemëruar dhe më pyeti nëse unë dija të lexoj apo jo. Unë nuk e kisha parë shenjën ku thuhej se fusha ishte e mbyllur pas shiut. Unë u trondita aq shumë sa që shkova në shtëpi pa e thënë asnjë fjalë.”

Detyrat:

1. Mblidhni një listë të mbiemrave të cilët mendoni se do ti përdorin shokët e klasës së Max-it për ta përshkruar atë (stuhi mendimesh në grupin tuaj).
2. Çka mendoni se do tu thotë një nxënës në klasën e Max-it nxënësve të tjerë për të? Përsëritni një skenë që mund ta luani në klasë.

Prospektet e nxënësve 1.1 (Grupi 3) Luajtja e rolit

Caktoni një përfaqësues të grupit tuaj i cili do të lexojë me zë shënimet e shkurtra nga ditari dhe detyrën për grupin tuaj.

Caktoni një anëtar tjetër të grupit tuaj i cili do të merr shënime të rezultateve tuaja dhe do t'ia paraqesë klasës.

Shënime nga ditari i Max-it:

“Kjo është dita ime e parë në klasën e re. Familja ime ka ardhur këtu nga një rajon tjetër dhe unë akoma ndjehem si i huaj. I dashuri ditari, shumë gjëra më kanë ndodhur gjatë ditëve të fundit. Do të tregoj disa prej tyre.

Një njeri i moshuar jeton i vetëm në banesën sipër nesh. Kur unë erdha në shtëpi dje, atë e takova në derën kryesore me gjësendet që i kishte blerë . Ai kishte një qese me ushqim dhe mbushej frymë thellë. Mua më erdhi keq për të, dhe unë e pyeta nëse mund t'i ndihmoja, dhe ia barta qesen deri tek dera e tij.”

Detyrat:

1. Mblidhni një listë të mbiemrave të cilët mendoni se do t'i përdorin shokët e klasës së Max-it për ta përshkruar atë (stuhi mendimesh në grupin tuaj).
2. Çka mendoni se do tu thotë një nxënës në klasën e Max-it nxënësve të tjerë për të? Përsëritni një skenë që mund ta luani në klasë.

Informacionet e prapaskenës vetëm për mësimdhënësit

Stereotipat dhe paragjykimet

Çka është stereotipi?

Njerëzit shpesh përkufizohen si pjesëtarë të grupeve, varësisht nga kultura e tyre, besimeve fetare, prejardhjes së tyre apo karakteristikave të jashtme siç janë ngjyra e lëkurës së tyre, madhësia, modeli i flokëve të tyre apo veshmbathja.

Shpesh ky përkufizim i grupeve shoqërohet me caktimin e kualiteteve të veçanta për njerëzit, ashtu që përfytyrimet specifike të mund të lidhen me grupe të caktuara. Nëse këto përfytyrime janë ekzagjeruar deri në atë masë, sa që vështirë mund të korrespondojnë me realitetin, të tillët i quajmë stereotipa.

Stereotipat mund të gjinden edhe në libra (madje edhe në tekste shkollore), vizatime komike, reklama ose filma. Ju sigurisht se edhe vetë keni hasur në stereotipa të tillë. Mendoni, për shembull, për përfytyrimin e një gruaje afrikane e cila ka të veshur fund të punuar nga gjethet e palmës, me buzë të trasha dhe eshtra të vegjël të ngjitur në hundë.

Nga stereotipi në paragjykim

Nëse një person apo grup vlerësohet duke u bazuar vetëm në stereotipat dhe jo si individ apo grup individësh, kemi të bëjmë me një paragjykim. Faktikisht, është krijuar një mendim për një person ose grup pa i njohur ata/ato. Pikëpamjet dhe idetë e tilla, shumë shpesh, nuk kanë të përbashkët asgjë me realitetin dhe ata shpesh janë të pafavorshme apo armiqësore.

Stereotipat "pozitiv"

Mirëpo, ka edhe stereotipa pozitiv. Për shembull, nëse dikush thotë se zezakët janë vrapues të shpejtë, këtë mund ta quajmë si stereotip pozitiv. Ju mund të mendoni "Po, çka ka të keqe në këtë?". Por edhe në këtë rast, njerëzit, gabimisht, futen në një thes. Vetëm mendoni: a është vërtetë e saktë se të gjithë zezakët mund të vrapojnë shpejt?

Për çka janë të mirë stereotipat?

Paragjykimet duket se botën e bëjnë më të thjeshtë dhe më pak të komplikuar. Nëse njerëzit takojnë njerëz të tjerë të cilët duken të çuditshëm, ata shpesh e kanë ndjenjën e shqetësimit. Në situata të tilla, paragjykimet u mundësojnë njerëzve të fshehin shqetësimin e tyre – Unë mund të shtirem se di çdo gjë për tjetrin ose tjerët dhe se nuk kam nevojë të parashtroj pyetje. Por si rezultat, që nga fillimi, një takim i rastësishëm kuptimplotë dhe një mirëkuptim i vërtetë janë bërë të pamundshëm.

Cili është efekti i paragjykimeve?

Paragjykimet janë ofenduese. Ato kryesisht përdoren për të trajtuar dikë padrejtësisht. Paragjykimet i privojnë njerëzit nga mundësia për të treguar se kush janë ata dhe për çka janë të aftë. Për shembull, një punëdhënës mund të mos u ofrojë kandidatëve turq punë sepse ai ka dëgjuar se "ata" gjithmonë vinë në punë me vonesë. Disa njerëz mund të qepen pas paragjykimeve dhe ideve populiste edhe pse nuk e dinë askënd që mund të vërtetojë këto pikëpamje negative.

Çka mund të bëjmë kundër paragjykimeve?

Paragjykimet vështirë zhduken, prandaj edhe është vështirë për t'u marrë me to. Por nuk duhet të humbim shpresën: askush nuk ka lindur me paragjykimet. Ata janë mësuar dhe prandaj edhe mund të çmësohen (harrohen). Para se të vlerësoni një person, pyetni atë të shpjegojë pse ai ose ajo e ka bërë atë që është temë diskutimi. Mos harroni se ju me siguri nuk do të dëshironit t'ju vlerësojë dikush pa u dëgjuar.

Prospektet e nxënësve 1.2

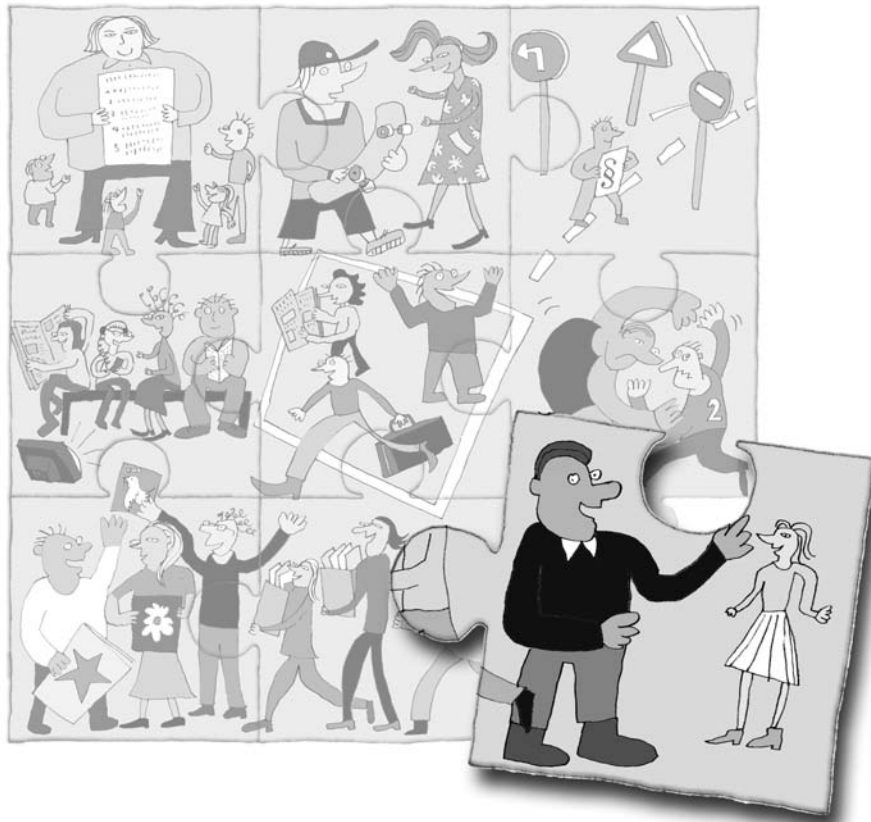
Vetperceptimi – perceptimi nga të tjerët

Punë në çift

Komete pas diskutimit - Ku harmonizohen pikëpamjet tona - Ku dallohen pikëpamjet tona - Vërejtjet	Si e përshkruaj unë veten (vetperceptimi)	Si e përshkruaj shokun tim të klasës (Perceptimi im për dikë tjetër i shkruar nga unë)	Komete pas diskutimit - Ku harmonizohen pikëpamjet tona - Ku dallohen pikëpamjet tona - Vërejtjet

NJËSIA 2 Barazia

A je ti më i barabartë
se unë?

2.1. Ndryshimet dhe ngjashmëritë

A jam unë i barabartë? A jam unë ndryshe?

2.2. Rrëfimi i Xhevahires

Si do të reagonim po të na ndodhte kjo neve?

2.3. Barazia në mes të meshkujve dhe femrave

Si duhet t'i trajtojmë meshkujt dhe femrat?

2.4. Drejtësia shoqërore

Si duhet të përballemi me padrejtësitë?

NJËSIA 2: Barazia

A je ti më i barabartë se unë?

Barazia si koncept pranon se çdokush, pa dallim moshe, seksi, gjinie, feje, prejardhje etnike etj., duhet të gëzojë të drejta të njëjta.

Preambula e Deklaratës Universale mbi të Drejtat e Njeriut fillon me fjalët “njohja e dinjitetit të qenësishëm dhe të drejtave të barabarta e të patjetërsueshme të gjithë anëtarëve të familjes njerëzore është themeli i lirisë, drejtësisë dhe paqes në botë”. Koncepti i qytetarisë nuk mund të veçohet nga çështjet e barazisë. Ekzistimi i pabarazive brenda ose në mes të shoqërive pengon qytetarinë e vërtetë. Ndaj, ideja e barazisë është në qendër të edukimit për qytetari demokratike. Si e tillë, ideja e barazisë merret me çështje të barazisë dhe duhet tu jep mundësi individëve që të veprojnë kundër të gjitha formave të diskriminimit.⁶

Diversiteti nënkupton lëvizjen përtej idesë së tolerancës në një respektim të vërtetë të vlerësimit të ndryshimit. Ky është thelbësor për idenë e pluralizmit e multikulturalizmit, dhe si i tillë është gurthemel i EQD Prandaj, EQD-ja duhet të përfshijë mundësi për të kontrolluar perceptimet dhe për të sfiduar anësinë dhe stereotipizimin. Duhet gjithashtu të synojë që të sigurojë lartësimin dhe pranimin e ndryshimeve brenda komuniteteve lokale, kombëtare, regjionale dhe ndërkombëtare.⁷

Në shumë mënyra, solidariteti mund të kuptohet si aftësi e individëve që të lëvizin përtej mundësi të tyre dhe të njohin e të jenë të gatshëm të veprojnë për mbrojtjen dhe promovimin e të drejtave të tjerëve. Qëllim kryesor i EQD-së është po ashtu pajisja e individëve me njohuri, shkathtësi dhe vlera që atyre u nevojiten për të jetuar plotësisht në komunitetet e tyre ashtu siç duhet. Siç u tha edhe më herët, veprat e solidaritetit janë të lidhura ngushtë me idenë e veprimit. Megjithatë, solidariteti është drejtim i mendimit po aq sa është edhe model i sjelljeve.⁸

Paragjykimi është vlerësimi që e bëjmë për një person tjetër ose njerëz të tjerë pa i njohur ata në të vërtetë. Paragjykimet mund të jenë me karakter negativ dhe pozitiv. Ato mësohen si pjesë e procesit të shoqërorizimit dhe shumë vështirë mund të ndryshohen apo çrënjosen. Prandaj, është e rëndësishme që të jemi të vetëdijshëm për ekzistimin e tyre.

Diskriminimi mund të bëhet në mënyrë të drejtpërdrejt ose jo të drejtpërdrejt. Diskriminimi i drejtpërdrejt karakterizohet nga synimi për të diskriminuar një person apo grup, siç është një zyrë punësimi që refuzon një kandidat rom, apo një firmë banesore që nuk u lëshon banesa me qira imigrantëve. Diskriminimi jo i drejtpërdrejtë përqendrohet në efektin e një politike apo mase. Kjo ndodh kur një masë, kriter apo praktikë, neutrale në dukje, vë një person ose një minoritet të caktuar në situatë në fakt të pafavorshme krahasuar me të tjerët. Mund të radhiten shembujt nga kushti për gjatësinë trupore minimale të zjarrfikësve (që mund të përjashtojë kandidatet femra më shumë se ata meshkuj), në dyqanet e mëdha që nuk punësojnë njerëz me funde të gjatë, ose zyrat qeveritare apo normat shkollore që ndalojnë hyrjen apo pjesëmarrjen e njerëzve që mbajnë shami koke. Këto rregulla, me sa duket neutrale për sa i përket prejardhjes etnike apo fesë, mund të dëmtojnë në mënyrë të pabarabartë pjesëtarët e grupeve të caktuara minoritare apo fetare që mbajnë funde të gjatë ose shami koke.⁹

Termi “gjini” i referohet roleve të ndërtuara në marrëdhëniet shoqërore të meshkujve e femrave që u ngarkohen atyre në bazë të seksit. Kështu, rolet gjinore varen nga një kontekst i veçantë shoqëroro-ekonomik, politik apo kulturor dhe ndikohen nga faktorë të tjerë përfshirë këtu racën, prejardhjen etnike, klasën, orientimin seksual dhe moshën. Rolet gjinore mësohen, dhe ndryshojnë shumë brenda dhe ndërmjet kulturave. Për dallim prej seksit biologjik të një personi, rolet gjinore mund të ndryshojnë.¹⁰

6. Nga “Fjalori i termave të edukimit për qytetarisë demokratike” (“A glossary of terms for education for democratic citizenship”), Karen O’Shea, Këshilli i Evropës, DGIV/EDU/CIT (2003) 29.

7. Po aty.

8. Po aty.

9. Po aty.

10. Po aty.

Të drejtat ekonomike dhe shoqërore kanë të bëjnë kryesisht me kushtet e nevojshme për zhvillimin e plotë të individit dhe sigurimin e një standardi adekuat jetësor. Të quajtura shpesh “gjenerata e dytë” e të drejtave të njeriut, këto të drejta janë më të vështira për t’u zbatuar, pasi që konsiderohen të jenë të varura nga resurset që janë në dispozicion. Ato përfshijnë të drejtat siç është e drejta për të punuar, e drejta për tu edukuar, e drejta për kohë të lirë dhe e drejta për një standard adekuat jetese. Këto të drejta janë paraqitur ndërkombëtarisht në Konventën mbi të Drejtat Ekonomike dhe Sociale, e cila u adoptua nga Asambleja e Kombeve të Bashkuara, më 1966.¹¹

Njerëz të ndryshëm kanë opinione e qëndrime të ndryshme për atë se si shoqëria jonë duhet të merret me çështjet e drejtësisë shoqërore. Këto opinione dhe qëndrime mund të ndahen gjerësisht në tri kategori:

- Darwinistët, që mendojnë se individët janë plotësisht përgjegjës për problemet e tyre dhe duhet të merren vetë me ta. Ata besojnë se njerëzve ju duhet nxitje për të provuar me këmbëngulje. Darwinistët tentojnë të qëndrojnë jashtë arenës së politikës shoqërore.
- Dashamirësit, të cilët ndiejnë keqardhje për ata që vuajnë dhe duan të bëjnë diçka për të lehtësuar dhimbjen e tyre. Ata i shohin të drejtat sociale dhe ekonomike si objektiva të dëshiruara politike, më tepër sesa të drejta të njeriut. Kjo, shpesh, rezulton me një qasje mbështetëse për njerëzit që jetojnë në kushte të vështira sociale.
- Kërkuesit e drejtësisë, të cilët janë të shqetësuar për trajtimin jo të drejtë të njerëzve, kryesisht për shkak të vendimeve të qeverisë. Ata besojnë se duhet të ndërrojnë sistemin politik dhe ekonomik, në mënyrë që njerëzit të mos jenë të detyruar të jetojnë në varfëri.¹²

11. Nga “Fjalori i termave të edukimit për qytetarisë demokratike” (“A glossary of terms for education for democratic citizenship”), Karen O’Shea, Këshilli i Evropës, DGIV/EDU/CIT (2003) 29.

12. Marr nga “Duties sans Frontières. Human rights and global social justice”, Këshilli Ndërkombëtar i Politikave për të Drejta të Njeriut.

NJËSIA 2: Barazia

A je ti më i barabartë se unë?

Titulli i mësimit	Objektivat e mësimit	Detyrat e nxënësve	Burimet	Metoda
Mësimi 1: Dallimet dhe ngjashmëritë	Nxënësit mund të shpjegojnë barazitë dhe dallimet në mes të njerëzve. Nxënësit vlerësojnë barazinë edhe dallimin.	Nxënësit gjejnë dallimet dhe ngjashmëritë në mes të njerëzve. Nxënësit diskutojnë për disa nga pasojat e të qenit ndryshe.	Fletore ose fletë të letrës dhe stilolapsa për punë individuale. Aktiviteti shtesë është sipas dëshirës, por grupeve do tu nevojiten fletë të mëdha të letrës dhe shënues (markera) nëse mësuesi i përdorë ato.	Punë individuale dhe në grupe të vogla.
Mësimi 2: Tregimi i Xhevahires	Nxënësit vetëdijesohen për paragjykimet dhe diskriminimin në shoqëri. Nxënësit janë të aftë të kuptojnë pikëpamjet e viktimave të diskriminimit.	Nxënësit diskutojnë për një rast të diskriminimit dhe këtë e krahasojnë me situatën në shtetin e tyre.	Sipas dëshirës, një kopje e prospekteve të nxënësve 2.1.	Punë në grupe e bazuar në tekst.
Mësimi 3: Barazia në mes të meshkujve dhe femrave	Nxënësit janë të aftë të reagojnë ndaj situatave të diskriminimit.	Nxënësit gjykojnë se si ata, dhe shoqëria në tërësi, i trajtojnë gratë.	Kopje e një tregimi nga prospektet për nxënës 2.2 për çdo grup me katër apo pesë nxënës.	Punë në grupe të vogla.
Mësimi 4: Drejtësia shoqërore	Nxënësit vetëdijesohen për diskriminimin në baza gjinore në shoqëri.	Nxënësit diskutojnë çështje për ndarjen e drejtësisë. Nxënësit mendojnë sërish për tërë njësinë.	Kopje të prospekteve për nxënës 2.3, me ndarje të veçanta për çdo çift të nxënësve (sipas dëshirës).	Punë në çifte, të menduarit kritik.

Mësimi 1**Dallimet dhe ngjashmëritë**

A jam unë i barabartë? A jam unë ndryshe?

Objektivat e mësimnxënies	Nxënësit mund të shpjegojnë barazitë dhe dallimet në mes të njerëzve. Nxënësit vlerësojnë edhe barazinë edhe dallimin.
Detyrat e nxënësve	Nxënësit i zbulojnë dallimet dhe ngjashmëritë ndërmjet njerëzve. Nxënësit diskutojnë për disa pasoja të të qenit ndryshe.
Burimet	Fletore ose fletë dhe stilolaps për punë individuale. Aktiviteti shtesë është sipas dëshirës por grupeve do t’ju nevojiten fletë të mëdha të letres dhe shënues (markera) nëse mësimdhënësi i shfrytëzon ata
Metodat	Punë individuale dhe në grupe të vogla. Diskutim plenar

Mësimi

Nxënësit formojnë grupe me katër apo pesë nxënës. Çdo grupi i nevojitet një copë letër dhe një stilolaps.

Mësimdhënësi u shpjegon se do t'u shtrojë një sërë pyetjesh në të cilat nxënësit duhet të përgjigjen po ose jo. Për t'u përgatitur për këtë, nga nxënësit kërkohet që të shënojnë shkronjat A deri në R horizontalisht, sipas renditjes alfabetike, duke lënë hapësirë të mjaftueshme poshtë. Mësimdhënësi mund ta bëjë të njëjtën në dërrasën e zezë.

<i>Shembull</i>	
<i>Pyetjet:</i>	<i>A B C D E F .....</i>
<i>Përgjigjet:</i>	<i>1 0 1 0 1 .....</i>

Më pas mësimdhënësi shtron një sërë pyetjesh (prej A deri në R) nga Lista A, dhe nxënësit i shënojnë përgjigjet e tyre në mënyrë individuale në formë të 1 (“po”) ose 0 (“jo”). Mësimdhënësi u tregon nxënësve se edhe nëse kanë dyshime për ndonjërin nga përgjigjet e tyre, ata përsëri duhet të shënojnë përgjigjen të cilën ata mendojnë se është më e saktë.

Lista A	Lista B
A. A jeni grua?	A. A ndjeheni gjithmonë të lumtur?
B. A keni vizituar më shumë se një shtet të huaj?	B. A keni thonj në gishtat tuaj?
C. A ju pëlqen të luani disa sporte?	C. A jeni në gjendje të mendoni ndopak?
D. A luani në ndonjë instrument muzikor?	D. A u ka sjellë në jetë një nënë?
E. A keni sy bojëkafe?	E. A mund të fluturoni pa përdor asnjë pajisje (siç mund të fluturojë zogu)?
F. A janë të dy gjyshet tua akoma gjallë?	F. A mund të jetoni pa pirë asgjë?
G. A mbani syze?	G. A merrni frymë?
H. A ju pëlqen të qëndroni jashtë në natyrë?	H. A jetoni vazhdimisht nën ujë?
I. A jeni person mjaft i qetë?	I. A keni ndjenja të çfarëdo lloji?
J. A jeni goxha i gjatë (mbi mesataren)?	J. A është gjaku juaj i gjelbër?
K. A jeni person goxha i dëshpëruar (më shumë se mesatarja)?	K. A jeni rrëzuar ndonjëherë?
L. A ftoheni lehtë?	L. A mund të shikoni përmes mureve?
M. A ju pëlqen udhëtimi?	M. A mund të komunikoni me të tjerët?
N. A ju pëlqen të shkoni tek floktari?	N. A ju pëlqen moti i mirë?
O. A ju pëlqen të punoni me kompjuterë?	O. A do t'ju pëlqente të mos takoheshit me njerëz?
P. A frikoheni nga lartësitë?	P. A keni gjuhë?
Q. A preferoni ngjyrën kafe në vend të ngjyrës së kaltër?	Q. A mund të ecni në ujë (siç ecin disa insekte)?
R. A ju pëlqen vizatimi/pikturimi?	R. A ndjeheni ju ndonjëherë të lodhur?

Mësimdhënësi kërkon që një përfaqësues nga çdo grup të shënojë përgjigjet e tyre në Listën A në dërrasën e zezë. Mësimdhënësi pastaj kërkon që nxënësit të shikojnë përgjigjet e dhëna dhe shkurtimisht t'i krahasojnë ato me përgjigjet e tyre. A shohin ata dallime në mes të përgjigjeve? A mund t'i përmbledhin disa nga dallimet në mes tyre?

Mësimdhënësi pastaj kërkon që nxënësit të përgjigjen në serinë tjetër të pyetjeve, këtë herë të marrë nga Lista B. Sërish, nga përfaqësuesi i çdo grupi kërkohet që të shënojë përgjigjet e tyre në dërrasën e zezë, nën shkronjat e alfabetit.

Pse këtë herë nuk ka gati asnjë dallim në mes të grupeve? Mësimdhënësi i pyet nxënësit nëse ata mund të shtojnë më shumë gjëra që shumica prej tyre i kanë të përbashkëta.

Për aktivitetin shtesë, mësimdhënësi i jep çdo grupi një fletë të madhe të letrës dhe shënues (marker). Detyra e tyre është që:

1. Secili grup të gjejë tre shembuj të situatave, në të cilat është kënaqësi të jesh i ngjashëm me të tjerët. Tregoni arsyet pse mendoni se të qenit i ngjashëm është kënaqësi
2. Secili grup të gjejë tre shembuj të situatave, në të cilat është kënaqësi të jesh ndryshe nga njerëzit e tjerë. Tregoni arsyet pse mendoni se të qenit ndryshe është kënaqësi.

Nëse është e nevojshme, mësimdhënësi demonstroi se si një formë e të menduarit u jep strukturë rezultateve të nxënësve.

Situatat në të cilat është kënaqësi të jesh i ngjashëm	Pse?
a)	a)
b)	b)
c)	c)

Situatat në të cilat është kënaqësi të jesh ndryshe	Pse?
a)	a)
b)	b)
c)	c)

Pastaj mësimdhënësi kërkon që grupet të gjejnë tre shembuj të situatave në të cilat është e pakëndshme të jesh ndryshe nga të tjerët. Dhe sërish, ata duhet të japin arsyet pse mendojnë se kjo mund të jetë kështu. Çfarë ndjenjash krijon?

Situatat në të cilat është e pakëndshme të jesh ndryshe	Pse?
a)	a)
b)	b)
c)	c)

Pastaj mësimdhënësi i pyet nxënësit cilat grupe të njerëzve të “ndryshëm” ndonjëherë keqtrajtohen dhe nga kush bëhet kjo.

Grupet e njerëzve të cilët ndonjëherë keqtrajtohen	Nga kush?
a)	a)
b)	b)
c)	c)

Mësimdhënësi kërkon që çdo grup të paraqesë përgjigjet e tij. Për më tepër, klasa do të shqyrtojë se cilat të drejta mund të shkelen në rastet e paraqitura. Për këtë qëllim, grupeve u jepet një kopje e prospekteve për nxënës 5.2: Lista e të drejtave të njeriut.

Mësimi 2

Tregimi i Xhevahires

Si do të reagonim po të na ndodhte kjo neve?

Objektivat e mësimnxënies	Nxënësit vetëdijesohen për paragjykimet dhe diskriminimin në shoqëri. Nxënësit janë të aftë të kuptojnë pikëpamjet e viktimave të diskriminimit. Nxënësit janë në gjendje të reagojnë në situatat e diskriminimit.
Detyrat e nxënësve	Nxënësit komentojnë një rast të diskriminimit dhe atë e krahasojnë me situatën në shtetin e tyre.
Burimet	Kopje të prospekteve për nxënës 2.1 (me pyetje) për çdo nxënës.
Metodat	Punë në grupe bazuar në tekst.

Të mësuarit konceptual

Diskriminimi është një formë e sjelljes shumë e përhapur në shoqëri. Në diskriminim nuk janë të përfshirë vetëm autoritetet, por gjithashtu edhe shumë organe dhe individë të tjerë. Duke filluar me një tregim të vërtetë të diskriminimit, mësimi u jep nxënësve mundësinë të reflektojnë në sjelljen e tyre.

Mësimi

Mësimdhënësi mund të lexojë me zë një kopje të prospekteve për nxënës 2.1 apo t'u jep një kopje nxënësve që ata ta lexojnë vetë.

Tregimi i Xhevahires

Xhevahirja, një grua rome, tregon se çka i ka ndodhur asaj:

“Unë e pashë një vend pune si asistente e shitjes të shpallur në vitrinën e një dyqani rrobash. Ata kërkonin një punëtor ndërmjet moshës 18 dhe 23 vjeç. Unë i kam 19 vjet, kështu që hyra brenda dhe e pyeta menaxherin lidhur me këtë vend të punës. Ajo më tha që të shkoja sërish pas dy ditësh sepse nuk kishin aplikuar mjaft njerëz.

Unë shkova edhe dy herë të tjera dhe morra përgjigjen e njëjtë. Pothuaj një javë më vonë unë shkova sërish në atë dyqan. Shpallja e vendit të punës akoma ndodhej në vitrinë. Menaxheri ishte shumë i nxënë që të takohej me mua, veçse më thanë se vendi i lirë i punës ishte plotësuar.

Pasi u largova nga dyqani, isha shumë e mërzhitur dhe e pyeta një mike jo rome nëse mund të hynte brenda dhe të pyeste për vendin e punës. Kur ajo doli jashtë tha se i kishin thënë të shkonte për intervistë të hënën.”

Pasi të gjithë nxënësit të kenë lexuar apo dëgjuar tregimin, mësimdhënësi i ndan nxënësit në grupe me katër apo pesë vetë dhe kërkon që ata të diskutojnë për pyetjet vijuese (prospektet e nxënësve i përfshijnë këto pyetje; nëse mësimdhënësi e ka prezentuar tregimin gojarisht, ai ose ajo duhet t'i shënojë pyetjet në dërrasën e zezë apo në tabelën shfletuese (flip chart)):

- 1 Si do të ndiheshit nëse ajo çka i ka ndodhur Xhevahire do t'ju ndodhte juve? Si do të reagonit ju nëse mikja juaj do t'ju tregonte se ajo është ftuar për intervistë?
- 2 Pse, sipas jush, menaxheri i dyqanit veproi në këtë mënyrë? A e konsideroni këtë një formë të diskriminimit? Pse (ose pse jo)?
- 3 Çka mund të bënte Xhevahirja për këtë? A mendoni se do të mund të ndryshonte situatën? Çka mund të bënin njerëzit tjerë në emër të saj?
- 4 A prisni ju që me ligj të bëhet diçka për një situatë të tillë? Çka duhet të parasheh ligji?
- 5 A mund të ndodhë kjo edhe në vendin tuaj? Nëse po, cilat grupe do të dëmtoheshin?

Mësimdhënësi kërkon përgjigjet fillestare nga grupet për këto pyetje. Kjo mund të bëhet duke i shtruar çdo grupi një pyetje apo duke kërkuar nga grupet përgjigje të shkurtra në më shumë se një pyetje.

Mësimdhënësi pastaj u tregon nxënësve se tregimi i Xhevahires ka ndodhur me të vërtetë, para më shumë se një dekadë, dhe se më vonë, kur e kanë pyetur për sjelljen e tij, menaxheri i dyqanit tha:

Përgjigja e menaxherit

“Mendova se Xhevahires do t'i dukej vështirë të punonte këtu, për shkak të distancës së largët, ku ajo do të duhej të udhëtonte për në punë çdo ditë. Do të ishte një udhëtim prej tetë milje në dy autobusë. Është shumë vështirë të drejtosh dyqanin nëse stafi gjithmonë vonohet. Unë do të preferoja më shumë të zgjedh dikë nga ky rajon. Personi të cilin e pranova për këtë vend të punës mu duk person i duhur.”

Mësimdhënësi u tregon nxënësve se në Konventën Evropiane mbi të Drejtat e Njeriut (neni 14) thuhet se: “Sigurohet gëzimi i të drejtave dhe lirive të parapara në këtë Konventë pa diskriminim në asnjë bazë siç është seksi, raca, ngjyra, gjuha, religjioni, mendimi politik apo tjetër, prejardhja nacionale apo shoqërore, shoqërimi me një pakicë nacionale, prona, lindja apo ndonjë status tjetër”; dhe se në nenin 2 të Deklaratës Universale mbi të Drejtat e Njeriut thuhet: “Çdokush ka të drejtë të gëzojë të gjitha të drejtat dhe liritë e parapara në këtë Deklaratë, pa dallim të çfarëdo lloji, siç është raca,

ngjyra, gjuha, religjioni, mendimi politik apo tjetër, prejardhja nacionale apo shoqërore, prona, lindja apo ndonjë status tjetër."

Pastaj mësimdhënësi i pyet nxënësit se çka nënkuptohet me këto tekste në lidhje me rastin e Xhevahires. Për ta përmbyllur mësimin, mësimdhënësi u tregon nxënësve se si ka përfunduar rasti i Xhevahires në të vërtetë.

Konkludimi i tregimit të Xhevahires

"Xhevahirja e paraqiti rastin e saj në një gjykatë speciale evropiane, që e zbaton ligjin mbi diskriminimin. Gjykata u pajtua se ndaj saj ishte bërë diskriminim. Ishin marrë në pyetje disa njerëz të tjerë që jetonin shumë larg dyqanit. Vajza e cila u punësua në këtë detyrë ishte vetëm 16 vjet, e racës së bardhë, dhe jetonte në largësi të njëjtë nga dyqani sikurse Xhevahirja. Dyqani duhej t'i paguante Xhevahires ca para për lëndimin e ndjenjave të saj."

Në vazhdim, mësimdhënësi kërkon që nxënësit t'i shkruajnë një letër menaxherit të dyqanit apo kryetarit të qytetit. Ai/ajo duhet t'i ndihmojë ata që të shkruajnë duke marrë parasysh pikëpamjet e tyre personale dhe opinionet e Gjykatës Evropiane mbi të Drejtat e Njeriut. Është me rëndësi që e tërë klasa t'i shoh këto shkresa, ashtu që të bëhen diskutime edhe jashtë orëve të zakonshme të shkollës.

Mësimi 3

Barazia në mes të meshkujve dhe femrave

Si duhet t'i trajtojmë meshkujt dhe femrat?

Objektivat e mësimnxënies	Nxënësit vetëdijesohen për diskriminimin në baza gjinore në shoqëri. Nxënësit janë në gjendje të kuptojnë pikëpamjet e viktimave të diskriminimit në baza gjinore. Nxënësit kanë mundësi të reagojnë në situata të diskriminimit.
Detyrat e nxënësve	Nxënësit gjykojnë se si ata, dhe shoqëria në përgjithësi, i trajtojnë femrat në shoqërinë e tyre.
Burimet	Një kopje të një tregimi nga prospektet e nxënësve 2.2 për çdo grup. Një fletë e madhe e letrës dhe shënjes (marker) për çdo grup.
Metoda	Grupe të vogla, diskutime dhe prezentime.

Kuti informacioni

Do të kalojë një kohë shumë e gjatë para se meshkujt dhe femrat të trajtohen si qenie të barabarta njerëzore me ligj dhe në jetën e tyre të përditshme. Situatat e ndryshme në familje, në shkollë dhe në punë ofrojnë mundësi për rritjen e bashkëndjeshës për këto çështje dhe thellimin e mendimeve se si duhet trajtuar ato. Ky mësim shërben, gjithashtu, edhe si një ftesë për të bërë ndryshime të disa praktikave në klasë apo në shkollë.

Mësimi

Klasa ndahet në grupe me katër apo pesë nxënës. Çdo grupi i jepet njëri nga tregimet e dhëna në prospektet për nxënës 2.2. Pasi të kenë përfunduar leximin, nxënësit ftohen të diskutojnë për pyetjet e dhëna në çdo tregim.

Mësimdhënësi pastaj bën një komentim përcjellës për secilin tregim, duke kërkuar nga raportuesi i çdo grupi të paraqesë një përmbledhje të shkurtër të tregimit të tyre, dhe të paraqesë rezultatet e diskutimeve të grupit.

Pasi që të bëhet kjo, mësimdhënësi kërkon që nxënësit të lexojnë me kujdes tabelën dhe tekstin në dërrasën e zezë me kujdes, dhe pastaj të japin dy shembuj të dallimeve të seksit, dhe dy shembuj tjerë të dallimeve të gjinisë, për të siguruar që të gjithë nxënësit i kuptojnë përkufizimet e dhëna.

Seksi	Gjinia
I përcaktuar biologjikisht	E përkufizuar në marrëdhënie shoqërore
Statik, nuk mund të ndryshojë	Dinamike, mundësi për t'u ndryshuar
<i>“Seksi u referohet ndryshimeve të dallueshme në mënyrë të natyrshme bazuar në karakteristikat biologjike të të qenit femër apo mashkull.”</i>	<i>“Gjinia është koncept që i referohet ndryshimeve shoqërore, për dallim nga ato biologjike, në mes të meshkujve dhe femrave që ne i kemi mësuar, të cilët me kohë pësojnë ndryshime dhe që ndryshojnë shumë në bazë të faktorëve historik, kulturor, tradicional, gjeografik, religjioz, social dhe ekonomik.”</i>

Pasi të kthehen nëpër grupet e tyre, nxënësve u jepet një fletë e madhe e letrës dhe marker. Ata tani diskutojnë nëse mendojnë se shkolla e tyre mbështet apo jo barazinë gjinore. Nëse ata mendojnë se po, duhet të paraqesin pesë shembuj të cilët e mbështesin mendimin e grupeve të tyre. Por, nëse përgjigjja e tyre është “jo”, ata duhet të shënojnë deri në pesë gjëra të cilat mund të bëhen për të përkrahur barazinë gjinore në shkollën e tyre.

Nga çdo grup kërkohet që të paraqesin konstatimet e tyre.

Nëse mësimdhënësi dëshiron të zgjerojë këtë aktivitet në një projekt pune, ai ose ajo duhet të kërkojë nga nxënësit të zgjedhin një apo dy ide dhe të përpilojnë një plan për t'i zbatuar këto në shkollë. Plani duhet të përfshijë objektivin e përgjithshëm, hapat e ndryshëm që duhet të ndërmerren, njerëzit përgjegjës dhe planin kohor.

Shembull i një plani

Objektivi i përgjithshëm:		
Çka duhet bërë?	Kush do ta bëjë?	Kur duhet të jetë i gatshëm?

Mësimi 4

Drejtësia shoqërore

Si duhet të përballemi me padrejtësitë?

Objektivat e mësimnxënies	Nxënësit vetëdijesohen për problemet që lidhen me drejtësinë shoqërore.
Detyrat e nxënësve	Nxënësit diskutojnë çështje të ndarjes së drejtësisë. Nxënësit rishqyrtojnë tërë njësinë.
Burimet	(Sipas dëshirës) Kopje të prospekteve për nxënës 2.3 dhe pyetjet.
Metoda	Diskutime të bazuara në tekstet, punë në çifte, të menduarit kritik.

Kuti informacioni

Në shoqërinë tonë, nuk ka marrëveshje të përgjithshme se çka në të vërtetë do të thotë drejtësia shoqërore. Tregimi i përdorur në këtë mësim synon të ndihmojë nxënësit për të reflektuar mbi parimet themelore në të cilat duhet të rrënjohet drejtësia shoqërore, duke treguar në të njëjtën kohë edhe kompleksitetin e kësaj çështjeje.

Mësimi

Mësimdhënësi u shpjegon nxënësve se ai/ajo do t'ju jep një tregim në katër pjesë, dhe pas leximit të çdo pjese do të zhvillohen diskutime. Përndryshe, mësimdhënësi mund ta lexojë tregimin edhe me zë.

Pastaj, mësimdhënësi e ndan klasën në çifte, dhe çdo çifti i jep pjesën e parë të prospekteve për nxënës 2.3. Mësimdhënësi mund ta lexojë me zë, të kërkojë që këtë ta lexojë një nxënës tjetër, ose nxënësit mund ta lexojnë në qetësi.

Informacionet e prapaskenës vetëm për mësimdhënësit: pjesa e parë

“Kaloj më shumë se një orë ndërmjet alarmit të parë dhe fundosjes së anijes lundruese ‘Mbretëresha Maddy’. Kështu udhëtarët mundën të vetorganizoheshin sadopak para se të hipnin në anijet e shpëtimit. Një stuhi e fuqishme kishte bërë që anija të përplasej me një anije-cisternë naftë duke shkaktuar kështu mbytjen e anijes.

Pas një gjysmë dite, disa nga anijet e shpëtimit zbarkuan në një ishull të vogël shkëmbor. Ishulli kishte formë vezake, ishte i gjatë rreth 1.5 km e i gjerë sa gjysma e kësaj gjatësie, dhe pjesërisht ishte i mbuluar me drunjtë të harlisur. Nuk kishte ndonjë ishull tjetër përbrenda një largësie të arsyeshme. Ky ishull me mjaft diell, nuk ishte i banuar, përveç familjes Richalone, të cilët jetonin në një vilë luksoze në majë të bregut dhe e zotëronin tërë ishullin.

Vite me parë, kjo familje ishte vendosur në ishull, duke mos mbajtur pothuajse fare kontakt me botën e jashtme; ata thjesht rregulluan furnizimin mujor me ushqim të freskët, me benzinë dhe të mira të tjera që u nevojiteshin. Jeta e tyre ishte e organizuar mirë: ata prodhonin energjinë e tyre elektrike, ishin në gjendje të blinin ushqim e pije të mjaftueshme dhe kishin të gjitha komoditetet bashkëkohore që ata i dëshironin. Në të kaluarën, pronari kishte qenë një afarist shumë i suksesshëm. Pas një konflikti me administratën rreth një çështjeje tatimi, ai u zhgënjye nga jeta dhe vendosi që prej asaj kohe t'ju shmange kontakteve me botën e jashtme.

Pronari i vilës i kishte vëzhguar anijet e shpëtimit duke u zbarkuar në ishullin e tij të bukur dhe ju kishte afruar të mbijetuarve.”

Mësimdhënësi pastaj sqaron se çështjen e parë të cilën nxënësit duhet ta trajtojnë është nëse, për mendimin e tyre, pronari i ishullit është moralisht i obliguar që t'i lejojë këta njerëz të rrinë në ishullin e tij. Për t'i ndihmuar nxënësit të arrijnë në një përfundim, mësimdhënësi do t'ju lexojë atyre disa formulime (të paraqitura më poshtë) dhe secila palë duhet të vendosë se me cilin/cilat formulim/e ata pajtohen dhe pse. Nxënësit i shtjellojnë në çifte dhe i shënojnë përgjigjet e tyre.

- A. Pronari mund të mos pranojë që të mbijetuarit të qëndrojnë në ishullin e tij.
- B. Pronari mund të mos i pranojë të mbijetuarit të qëndrojnë në ishullin e tij, por me kusht që atyre t'ju sigurojë ushqimin edhe pijet e nevojshme.
- C. Pronari mund të mos i pranojë të gjithë ata që nuk janë në gjendje të paguajnë (me para, xhevahir apo përmes punës) të qëndrojnë në ishullin e tij.
- D. Pronari duhet t'i lejojë njerëzit të qëndrojnë në ishullin e tij për sa kohë të jetë e nevojshme. Njerëzit e mbijetuar kanë obligim moral që të respektojnë intimitetin dhe gjërat personale të pronarit.
- E. Pronari duhet t'ju lejojë të mbijetuarve hyrje të pakushtëzuar në ishull dhe ata t'i konsiderojë si bashkëpronar.

Mësimdhënësi mund të merr reagimin (informatën kthyesë) e klasës, për shembull duke pyetur pyetje të tilla si “Sa prej juve kanë zgjedhur formulimin A?” “Sa kanë zgjedhur formulimin B?” “Pse?”

Më pastaj mësimdhënësi shpërndan pjesën e dytë të rrëfimit.

Informacionet e prapaskenës vetëm për mësimdhënësit: pjesa e dytë

“Pronari i ishullit vendosi t’i lejojë të mbijetuarit të qëndrojnë në ishull për një kohë. Ai priste që ata të paguajnë për shërbimin dhe ushqimin nga rezervat e tij. Për sa kohë që kishte ushqim të mbetur nga anija, ai refuzoi që t’ju shiste atyre ndonjë gjë.

Ishin 13 të mbijetuar nga anija e mbytur. Ishte Viktori, gruaja e tij shtatzënë Josepha dhe dy fëmijët e tyre (3 dhe 7 vjeçar). Abramovitch, 64, ishte një tregtar i pasur i xhevahireve. Ai ishte pjesëtari më i moshuar dhe nuk kishte ndonjë farefis apo miq. Ai mbarte me vete një koleksion me unaza ari, diamante dhe gjerdanë të tjerë të çmuar. John, Kate, Leo dhe Alfred ishin katër shokë të rinj, të cilët ishin të fuqishëm, të shëndetshëm dhe shumë të zotë. Ata kishin jetuar së bashku në një shtëpi alternative në komunitet dhe e kishin rinovuar vetë shtëpinë ku jetonin.

Maria, një juriste që punonte me gjysmë orar në një universitet, ecte shumë ngadalë për shkak të problemeve me këmbën dhe ijen e saj të majtë (si pasojë e një aksidenti). Ajo shoqërohej nga Max-i, asistenti i saj në universitet, pasi që udhëtonin për në SHBA për të mbajtur një ligjëratë në një konferencë dhe për të shqyrtuar publikimin e një libri me një botues. Që të dy kishin specializuar në të drejtën penale, por jo edhe të talentuar në shkrim. i fundit, por jo më i pakti, ishte Marko dhe e dashura e tij Vicky, që të dy anëtarë të ekuipazhit të varkës të cilët, në momentin e fundit, kishin marrë aq sa kishin mundur të mbartin nga depoja e anijes: kuti me ushqime, biskota, vaj dhe disa tiganë për gatim. Të gjithë këta të mbijetuar kishin ca para, por kryemarinari Marko mbarte një shumë të madhe, të cilën ai e kishte vjedhur nga një banesë në portin e fundit ku ishin ndalur.

Në ishull kishte një strehë të vogël e të vjetër në faqe të bregut, fare afër detit. Kishte vetëm një dhomë që mund të shërbente si strehë e thjeshtë për dy a tre njerëz.”

Mësimdhënësi pastaj sqaron se secila palë duhet të vendosë se kush, për mendimin e tyre, duhet të lejohej të përdorë strehën. Mësimdhënësi u lexon atyre formulimet në vazhdim dhe kërkon nga nxënësit që të diskutojnë në çifte se me cilën/cilat formulime ata pajtohen, pse dhe nëse kanë ndonjë zgjidhje tjetër:

- A. Gruaja shtatzënë dhe fëmijët.
- B. Katër shokët e rinj, që janë të vetmit që mund ta rinovojnë atë.
- C. Tregtari i gjerdanëve, që paguan për të (duke lejuar kështu të tjerët të blejnë ca ushqime).
- D. Kryemarinari dhe e dashura e tij, me kusht që ata të ndajnë ushqimin e tyre me gjithë njerëzit e tjerë.
- E. Juristja, e cila është në gjendje të veprojë si ndërmjetësues dhe të zgjidhë zënkat në mes të të mbijetuarve.

Pas raportimit të nxënësve, u shpërndahet pjesa tjetër e rrëfimit.

Informacionet e prapaskenës vetëm për mësimdhënësit: pjesa e tretë

“Të mbijetuarit duhet gjithashtu të vendosin se çfarë të bëjnë me rezervat e ushqimit që i kishte marrë me vete kryemarinari, dhe të cilat ai nuk kishte ndërmend t’i ndante. Në fakt, ndarja nënkuptonte zvogëlimin e mundësive për mbijetesën e tij dhe të dashurës së tij.”

Tani palëve u kërkohet të gjykojnë se kush duhet të merr ushqimin nga furnizimet e anijes. Mësimdhënësi u lexon përsëri formulimet dhe kërkon nga ata që të shqyrtojnë dhe të vendosin se me cilën/cilat formulime ata pajtohen, pse dhe nëse shohin ndonjë zgjidhje tjetër.

- A. Kryemarinarit duhet t’i lejohej që të mbajë ushqimin për vete dhe për të dashurën e tij.
- B. Ushqimi në dispozicion duhet të shpërndahet, në mënyrë të barabartë, në mes të gjithë të të mbijetuarve.
- C. Ushqimi në dispozicion mund të blihet nga ofruesi më i lartë (qoftë me para, të mira apo shërbime).

Pas raportimit, shpërndahet pjesa e fundit e rrëfimit.

Informacionet e prapaskenës vetëm për mësimdhënësit: pjesa e katërt

Në çifte, nxënësit diskutojnë se kush duhet ta pyes pronarin për ushqim dhe se si duhet të bëhet kjo.

“Të mbijetuarit vendosin se ushqimi duhet të ndahet pa ndonjë kompensim. Ata e detyruan Markon që t’i dorëzojë rezervat e tij duke joshur ndjesinë e tij për obligim moral. Pas afërsisht një jave nuk kishte ushqim të mbetur, dhe zgjidhja e vetme ishte të provonin të merrnin ushqim nga pronari i vilës.”

Më tej mësimdhënësi u lexon nxënësve formulimet në vijim dhe pyet se me cilën/cilat nga ato pajtohen, pse dhe nëse shohin zgjidhje tjetër.

- A. Secili person duhet të diskutojë individualisht kushtet e tregtisë me pronarin (pagesën me para, gur të çmuar apo punë). Në këtë rast, probleme do të kenë veçanërisht familja me fëmijët dhe juristja me asistentin e saj.
- B. Të gjitha burimet në dispozicion (gurët e çmuar, paratë) duhet të ndahen në mes të gjithë njerëzve, pavarësisht nga pronari i parë. Ushqimi i blerë në këtë mënyrë duhet të shpërndahet në sasi të barabarta. Veç kësaj, individualisht mund të blihet ushqim plotësues në këmbim të punës.
- C. Njësoj sikurse B, por gjithkush supozohet të punojë në nivel me aftësitë e tij ose saj dhe të ndajë me të tjerët ushqimin që e fiton në këtë mënyrë.
- D. Tregtari i gjerdanëve lejohet që të blejë gjithçka që pronari është i gatshëm të shesë dhe t’i “ndihmojë“ të tjerët me pako ushqimi.

Pas raportimit, mësimdhënësi mund të kryesojë diskutimin në klasë me qëllim që nxënësit t’i ndihmojë të zbatojnë rrëfimin në botën reale:

A njihni situata të ngjashme në shoqërinë tonë?

- A. ... në lagjen tënde ose në familje?
- B. ... në vendin tënd?
- C. ... në përmasa globale?

Cilat rrethana reale që ti i di të godasin si rrethana të padrejta sa i përket ndarjes së ushqimit, ujit, banimit, etj.?

- A. ... në lagjen tënde ose në familje?
- B. ... në vendin tënd?
- C. ... në përmasa globale?

Pse?

Në fund të këtij mësimi, duhet të ketë një diskutim për konceptet themelore të kësaj njësie. Mësimdhënësi mund të vendosë të shtojë një mësim shtesë. Për të filluar, mësimdhënësi mban një ligjëratë të shkurtër duke përdorur informacionet qendrore të barazisë dhe diversitetit nga kjo njësi. Ai/ajo madje mund të përgatisë prospekte me përkufizimet e ndryshme. Nxënësit pastaj do të reflektojnë për katër mësimet në grupe të vogla: Çka kanë diskutuar ata? Çka kanë mësuar ata? Për cilat pyetje të reja janë vetëdijësuar ata? Ata japin sugjerime se si duhet reaguuar në situata të pabarazisë në jetën e tyre.

Prospektet për nxënës 2.1

Tregimi i Xhevahires

Xhevahirja, një grua rome, tregon se çka i ka ndodhur asaj:

“Unë e pashë një vend pune, asistente e shitjes të shpallur në vitrinën e një dyqani rrobash. Ata kërkonin një punëtor ndërmjet moshës 18 dhe 23 vjeç. Unë i kam 19 vjet, kështu që hyra brenda dhe e pyeta menaxherin lidhur me këtë vend të punës. Ajo më tha që të shkoja sërish pas dy ditësh sepse nuk kishin aplikuar mjaft kandidatë.

Unë shkova edhe dy herë të tjera dhe morra përgjigjen e njëjtë. Pothuaj një javë më vonë unë shkova sërish në atë dyqan. Shpallja e vendit të punës akoma ndodhej në vitrinë. Menaxheri ishte shumë i nxënë që të takohej me mua, veçse më thanë se vendi i lirë i punës ishte plotësuar.

Pasi u largova nga dyqani, isha shumë e mërzhitur dhe e pyeta një mike jo rome nëse mund të hynte brenda dhe të pyeste për vendin e punës. Kur ajo doli jashtë tha se i kishin thënë të shkonte për intervistë të hënën.”

Pyetjet

1. Si do të ndiheshit nëse ajo çka i ka ndodhur Xhevahires do t’ju ndodhte juve? Si do të reagonit ju nëse mikështa e juaj do t’ju tregonte se ajo është ftuar për intervistë?
2. Pse, sipas jush, menaxheri i dyqanit veproi në këtë mënyrë? A e konsideroni këtë një formë të diskriminimit? Pse (ose pse jo)?
3. Çka mund të bënte Xhevahirja për këtë? A mendoni se do të mund të ndryshonte situatën? Çka mund të bënin njerëzit tjerë në emër të saj?
4. A prisni ju që me ligj të bëhet diçka për një situatë të tillë? Çka duhet të parasheh ligji?
5. A mund të ndodhë kjo edhe në vendin tuaj? Nëse po, cilat grupe do të dëmtoheshin?

Prospektet për nxënës 2.2

Meshkujt dhe femrat: tregimi

Tregimi 1

“Mua më ka ndodhur shumë herë. Pas darkës, nëna ime pret që fëmijët e saj t’i çojnë të gjitha pjatat dhe tavat në kuzhinë, ta pastrojnë tavolinën, t’i lajnë enët, të sigurojnë se çdo gjë është vënë nëpër raftet dhe se e tërë kuzhina është e rregulluar dhe e pastër. Edhe njëherë, dy vëllezërit e mi, edhe pse më të vjetër se unë, më thanë se kjo nuk ishte punë për ata, dhe se duhej ta bëja unë, mu për shkak se unë jam vajzë. Këtë herë unë nuk protestova, sepse isha shumë e zemëruar. Ju ankova babait tim, por ai më tha se ishte mirë që unë të bëja pak përvojë, dhe se ishte përgatitje e mirë për t’u bërë shtëpiake.”

Pyetjet

1. A mund të përfytyroni që kjo të ndodhë në familjen tuaj?
2. Përfytyroni sikur kjo vajzë të jeni ju: çka do të dëshironit t’ju thoni vëllezërve tuaj? Po babait tuaj?
3. A pajtoheni ju me tekstin e nenit 1 të Deklaratës Universale mbi të Drejtat e Njeriut? Si zbatohet kjo në tregimin e lartpërmendur?

“Të gjitha qeniet njerëzore kanë lindur të lirë dhe të barabartë për sa i përket dinjitetit dhe të drejtave të tyre”.

Tregimi 2

“Gjashtë djem qëndronin rreth meje në oborrin e shkollës. Ata m’i kishin ngulur sytë dhe më ngacmonin. Ata thanë: ‘Hej djema, a jeni të sigurt se kjo është vajzë? A ta vërtetojmë këtë?’ Pastaj njëri prej tyre m’u afrua, duke tentuar të më prekë. Por mu në atë moment drejtori i shkollës hyri në oborr dhe djemtë u larguan.”

Pyetjet

1. A mund të parafytyroni që kjo të ndodhë në apo rreth shkollës suaj? Jepni shembuj.
2. Përfytyroni sikur kjo vajzë të jeni ju – çka do të dëshironit t’ju thoni këtyre djemve?
3. Përfytyroni sikur një djalë tjetër nga distanca pa se çka po ndodhte. A do të duhej të ndërhynte ky djalë? Pse/pse jo? Si do të kishte mundur të ndërhynte ai?
4. A mendoni se kjo që ndodhi është “ngacmim seksual” sipas përkufizimit vijues?

“Ngacmimi seksual është çdo sjellje e cila me fjalë, veprim ose efekt psikologjik të natyrës seksuale, qoftë për nga qëllimi apo ndikimi, dëmton dinjitetin e personit apo shkakton kërcënim, armiqësi ose sjellje të caktuar, situata frikësimi apo të ngjashme, dhe që motivohet nga fakti se i përket seksit tjetër apo orientimit tjetër seksual, dhe që për viktimën paraqet sjellje të papërshtatshme fizike, verbale, sugjestive apo tjetër.”

Tregimi 3

“Si inxhinier i ri, aplikova në vendin e punës menaxher i mirëmbajtjes teknike në një fabrikë me materiale ndërtimore. Mua më ftuan të marr pjesë në testet e përgjithshme, ato teknike dhe psikologjike, së bashku me 24 kandidatë të tjerë, të gjithë meshkuj përveç meje. Pas kësaj faze, pesë kandidatë ishin përzgjedhur për intervistë me menaxherin e përgjithshëm. Edhe pse sipas testeve isha radhitur e treta, unë nuk isha në mesin e tyre (Këtë informacion e kam marrë në mënyrë shumë

sekrete nga një mik i imi që punon në zyrën e administrimit të personelit). Duke mos e përmendur këtë informacion, unë tentova ta thirr menaxherin e përgjithshëm. Kur arrita të bisedoj me të, e pyeta nëse e kishin marrë parasysh faktin se jam femër. Ai e mohoi këtë, por tha se duhet pranuar se gratë shpesh mbesin shtatzënë pas disa vitesh, dhe se për vende të caktuara pune kjo shkakton probleme të vazhdimësisë së punës. Ai gjithashtu tha se, sidomos për këtë punë, do të ishte shumë vështirë për një grua, meqë të gjithë punëtorët në ekipin teknik ishin burra, dhe se ata sillen mjaft vrazhdë. Unë duhet të konsiderohem fatlume pse nuk jam përzgjedhur.”

Pyetjet

1. A mund të përfytyroni që kjo të ndodhë në një kompani të rajonit tuaj?
2. Përfytyroni sikur kjo grua jeni ju: çka do të dëshironit t’i thoni menaxherit të përgjithshëm?
3. A mendoni se, në këtë rast, menaxheri i përgjithshëm vepron në kundërshtim me ligjin në vendin tuaj? Nëse po, si do ta dëshmonit këtë?

“Të gjitha format e diskriminimit në bazë të gjinisë në procesin e punësimit, në shpalljen e vendeve të lira të punës, në procedurat e përzgjedhjes, punësimit dhe shkarkimit janë në kundërshtim me dispozitat ligjore.”

Prospektet për nxënës 2.3

Mbytja e anijes

Pjesa një

“Kaloi më shumë se një orë ndërmjet alarmit të parë dhe fundosjes së anijes lundruese ‘Mbretëresha Maddy’. Kështu udhëtarët mundën të organizoheshin sadopak para se të hipnin në anijet e shpëtimit. Një stuhi e fuqishme kishte bërë që anija të përplasej me një anije-cisternë naftë duke shkaktuar kështu mbytjen e anijes.

Pas një gjysmë dite, disa nga anijet e shpëtimit zbarkuan në një ishull të vogël shkëmbor. Kishte formë vezake, i gjatë rreth 1.5 km e i gjerë sa gjysma e kësaj gjatësie dhe ishte i mbuluar pjesërisht me drunjt të harlisur. Nuk kishte ndonjë ishull tjetër përbrenda një largësie të arsyeshme. Ky ishull me mjaft diell, nuk ishte i banuar, përveç familjes Richalone, të cilët jetonin në një vilë luksoze në majë të bregut dhe e zotëronin tërë ishullin.

Vite me parë, kjo familje ishte vendosur në ishull, duke mos mbajtur pothuajse fare kontakt me botën e jashtme; ata thjesht rregulluan furnizimin mujor me ushqim të freskët, me benzinë dhe gjëra të tjera që u nevojiteshin. Jeta e tyre ishte e organizuar mirë: ata prodhonin energjinë e tyre elektrike, ishin në gjendje të blinin ushqim e pije të mjaftueshme dhe kishin të gjitha komoditetet bashkëkohore që ata i dëshironin. Në të kaluarën, pronari kishte qenë një tregtar shumë i suksesshëm. Pas një konflikti me administratën rreth një çështjeje tatimi, ai u zhgënjye nga jeta dhe vendosi që prej asaj kohe t’ju shmangte kontakteve me botën e jashtme.

Pronari i vilës i kishte vëzhguar anijet e shpëtimit duke u zbarkuar në ishullin e tij të bukur dhe ju kishte afruar të mbijetuarve.”

Pjesa dy

“Pronari i ishullit vendosi t’i lejojë të mbijetuarit të qëndrojnë për një kohë në ishull. Ai priste që ata të paguajnë për shërbimin dhe ushqimin nga rezervat e tij. Për sa kohë që kishte ushqim të mbetur nga anija, ai refuzoi që t’ju shiste atyre ndonjë gjë.

Ishin 13 të mbijetuar nga anija e mbytur. Ishte Viktori, gruaja e tij shtatzënë Josepha dhe dy fëmijët e tyre (3 dhe 7 vjeçar). Abramovitch, 64, ishte një tregtar i pasur i gjerdanëve. Ai ishte pjesëtari më i moshuar dhe nuk kishte ndonjë farefis apo miq. Ai mbarte me vete një koleksion me unaza ari, diamante dhe gjerdanë të tjerë të çmuar. John, Kate, Leo dhe Alfred ishin katër shokë të rinj, të cilët ishin të fuqishëm, të shëndetshëm dhe shumë të zotë. Ata kishin jetuar së bashku në një shtëpi alternative në komunitet dhe e kishin rinovuar vetë shtëpinë ku jetonin.

Maria, një juriste që punonte me gjysmë orarë në një universitet, ecte shumë ngadalë për shkak të problemeve me këmbën dhe ijën e saj të majtë (si pasojë e një aksidenti). Ajo shoqërohej nga Max, asistenti i saj në universitet, pasi që po udhëtonin për në SHBA për të mbajtur një ligjëratë në një konferencë dhe për të diskutuar botimin e një libri me një botues. Që të dy kishin specializuar në të drejtën penal, por jo edhe të talentuar në shkrim. I fundit por jo më pak i rëndësishëm, ishte Marko dhe e dashura e tij Vicky, që të dy anëtarë të ekuipazhit të varkës të cilët, në momentin e fundit, kishin marrë aq sa kishin mundur të mbartin nga depoja e anijes: kuti me ushqim, biskota, vaj dhe disa tiganë për gatim. Të gjithë këta të mbijetuar kishin ca para, por kryemarinari Marko mbarte një shumë të madhe, të cilën ai e kishte vjedhur nga një banesë në portin e fundit ku ishin ndalur.

Në ishull kishte një strehë të vogël e të vjetër në faqe të bregut, fare afër detit. Kishte vetëm një dhomë që mund të shërbente si strehë e thjeshtë për dy a tre njerëz.”

Pjesa e tretë

“Të mbijetuarit duhet të vendosin gjithashtu se çfarë të bëjnë me rezervat e ushqimit që i kishte marrë me vete kryemarinari, dhe të cilat ai nuk kishte ndërmend t’i ndante. Në fakt, ndarja nënkuptonte zvogëlimin e mundësive për shpëtim të tij dhe të dashurës së tij.”

Pjesa e katërt

“Të mbijetuarit vendosin që ushqimi duhet të ndahet pa ndonjë kompensim. Ata e detyruan Markon që t’i dorëzojë rezervat e tij duke joshur ndjesinë e tij për obligim moral. Pas afërsisht një jave nuk kishte ushqim të mbetur dhe zgjidhja e vetme ishte të provonin të merrnin ushqim nga pronari i vilës.”

NJËSIA 3 Diversiteti dhe pluralizmi

Si mund të jetojnë njerëzit
së bashku në paqe?

3.1. Si mund të jetojnë njerëzit së bashku?

Si mund të ndihmojë edukimi në rritjen e tolerancës dhe mirëkuptimit?

3.2. Pse njerëzit nuk pajtohen?

Në çka bazohen ndryshimet?

3.3. Në çfarë aspektesh ndryshojnë njerëzit?

Sa janë ndryshe nevojat e njerëzve?

3.4. Pse të drejtat e njeriut janë të rëndësishme?

Pse na nevojitet legjislacion mbi të drejtat e njeriut për të mbrojtur njerëzit e cenueshëm?

NJËSIA 3: Diversiteti dhe pluralizmi

Si mund të jetojnë njerëzit së bashku në paqe?

Kjo njësi përqendrohet në tri koncepte kyçe: diversitetin, pluralizmin dhe demokracinë. Në të eksplorohehen disa nga lidhjet që ekzistojnë në mes tyre, për të ndihmuar nxënësit të marrin qëndrime dhe të zhvillojnë shkathtësitë që atyre u nevojiten për të marrë pjesë në një shoqëri pluraliste, të udhëhequr në mënyrë demokratike.

Pluralizmi i referohet një kualiteti bazë të shoqërive moderne, ku pranohet një varg i gjerë (por jo gjithëpërfshirës) i besimeve fetare dhe politike – diversiteti – dhe ku shoqëritë ideale të parashikuara nga partitë e ndryshme politike, mund të mos jenë në pajtueshmëri me njëra tjetrën. Për shembull, qytetarët që u përkasin partive socialiste radikale, përpiqen të krijojnë një shoqëri e cila do të jetë tërësisht e kundërt për qytetarët e krahut të djathtë, me bindje kapitaliste. Në shoqëritë pluraliste, është dobësuar ndikimi i përgjithshëm i traditave dhe vlerave të shumta, duke përfshirë edhe besimin fetar. Individët mund dhe duhet të zgjedhin vetë se cilat vlera do t'i përkrahin dhe si ata dëshirojnë të jetojnë jetën e tyre. Ndaj, shoqëritë pluraliste paraqesin një sfidë: individët mund të gëzojnë një shkallë më të lartë të lirisë personale se kurdoherë më parë por, në anën tjetër, ata duhet të punojnë më shumë për të rënë në ujdi për një marrëveshje dhe për një kompromis, pa të cilat nuk mund të mbijetojnë asnjë komunitet. Kjo shtrun pyetjen se cili sistem politik mund të sigurojë strukturën më të mirë për organizimin e vendimmarrjes në një shoqëri të hapur dhe pluraliste.

Në një sistem autoritar – ku sundon një parti, në sistemin teokratik, apo edhe në atë diktatorial – ky problem është zgjidhur duke i dhënë pushtetin një akteri (për shembull, një parti apo një lideri) për të vendosur në emër të secilit, për gjërat që janë me interes të përbashkët. Kjo zgjidhje përballet me sfidën e pluralizmit duke e shmangur atë – duke sakrifikuar lirinë e individëve. Në shoqëritë pluraliste është shuar mundësia për konflikt, por çmimi që duhet paguar është i lartë: shumë probleme nuk zgjidheni në mënyrën e duhur dhe të drejtë, meqë ata tanimë mund të mos artikulohehen qartë.

Në demokraci, qytetarët pajtohen, në parim, për një grup parimesh, për rregullat e veprimit dhe për të drejtat që atyre u lejojnë të mos pajtohen për shumë gjëra, por duke u ofruar, gjithashtu, mjetet të cilat atyre u mundësojnë të arrijnë marrëveshje në mënyrë të padhunshme. E vështruar në këtë mënyrë, demokracia e mbështet paqen në shoqëritë pluraliste duke e civilizuar konfliktin dhe jo duke e shtypur atë. Interesi i përbashkët është diçka për të cilin bashkërisht duhet gjetur zgjidhje, dhe për të cilin duhet rënë në ujdi, dhe jo të përcaktohet paraprakisht nga ndonjë parti e vetme. Mospajtimi dhe konflikti janë normale, dhe në asnjë mënyrë nuk janë të dëmshëm përderisa potenciali i tyre destruktiv mbahet nën kontroll. Prandaj, në demokraci si formë e qeverisjes, qytetarëve u jepen të drejtat e tilla themelore si liria e ndërgjegjes, besimit dhe shprehjes. Kur qytetarët t'i përdorin këto të drejta, ata do të krijojnë mosmarrëveshje dhe konflikt, dhe duhet të arrijnë marrëveshje për një zgjidhje. Për të siguruar se ata pajtohen për rregullat e trajtimit të konflikteve dhe, përfundimisht, gjetjen e zgjidhjeve për to, gjykohet që qytetarët e demokracive pluraliste të bëjnë një kontratë shoqërore me gjithë qytetarët tjerë, për t'u pajtuar me marrëveshjet shoqërore dhe politike të asaj shoqërie.

Një kontratë e tillë shoqërore përmban parimin e sundimit nga shumica. Për disa grupe minoritare, e meta e kësaj është se vizioni i tyre radikal asnjëherë mund të mos arrihet përmes kutisë së votimit. Në anën tjetër, shoqëritë e tilla i garantojnë të drejtat e pakicave politike që ata të ndjekin qëllimet e tyre legjitime politike, të papenguar nga shteti. Pra, demokracitë pluraliste gjithmonë jetojnë me mundësinë e zgjedhjes së qeverive radikale, anëtarët e të cilëve mund të jenë të prirur të kufizojnë aktivitetet e oponentëve politikë. Kjo është arsyeja pse është e rëndësishme të kemi legjislacion mbi të drejtat e njeriut dhe liritë, të mbështetur në kushtetutat e shteteve demokratike.

Çdo gjeneratë duhet ta kuptojë këtë grup kompleks të sfidave në shoqëritë pluraliste, dhe mundësinë për t'u përballur me ato në një komunitet demokratik. Kjo përfshin çmuarjen e kontratës së pashkruar shoqërore, pa të cilën nuk mund të mbijetojnë asnjë komunitet demokratik. Edukimi për Qytetarinë Demokratike dhe Edukimi për të Drejtat e Njeriut mund të ndihmojë nxënësit të zhvillojnë aftësitë e të kuptuarit, të marrin qëndrimet e tyre dhe të zhvillojnë shkathtësitë që atyre u nevojiten për të marrë pjesë në shoqëri si qytetarë.

Mësimdhënia lidhur me diversitetin dhe pluralizmin

Nxënësit të cilët vijojnë kurset për EQD-në duhet ndihmuar që të kuptojnë natyrën e diversitetit shoqëror, politik, religjioz dhe racor. Ata duhet ndihmuar që të kuptojnë natyrën komplekse të sfidave që dalin nga diversiteti i tillë. Duke ditur se shumë paragjykime lindin nga mungesa e informacioneve dhe të kuptuarit, fanatizmi, në masë të madhe, mund të zvogëlohet me anë të një kontrollimi racional të qëndrimeve, duke marrë parasysh dijen dhe zhvillimin e një gjykimi të ndjeshëm.

Mësimdhënia për diversitetin dhe pluralizmin

Nxënësit duhet gjithashtu të përjetojnë diskutimin demokratik, ashtu që ata të mësohen si të merren me të. Prandaj, Edukimi për Qytetarinë Demokratike duhet të shfrytëzojë çdo mundësi për t'i pyetur nxënësit që ata të shprehin opinionet e tyre për një temë (sado e parëndësishme) dhe të ofrojnë arsyetimet për këto pikëpamje. Duke dëgjuar dhe duke reaguar në pikëpamjet e nxënësve të tjerë për çështjen e njëjtë, nxënësit do të zhvillojnë jo vetëm shkathësitë e tyre analitike dhe shprehëse, por do të zhvillojnë gjithashtu gatishmërinë themelore për tolerancë ndaj diversitetit moral dhe politik. Ata do të aftësohen që të pranojnë situata të mosmarrëveshjeve dhe kundërtënieve, dhe po ashtu të çmojnë nevojën për kompromis, dhe do të kuptojnë dallimin në mes të një kompromisi të drejtë dhe të padrejtë. Ata duhet të përqendrohen në çështjet dhe të respektojnë njerëzit, pavarësisht nga pikëpamjet dhe interesat e tyre.

Duke përjetuar procesin e diskutimit demokratik, nxënësit gjithashtu mësojnë se debatet e hapura dhe të drejta kërkojnë respektimin e procedurave të caktuara themelore, duke përfshirë:

- të gjithë pjesëmarrësve të cilët kanë me çka të kontribuojnë duhet t'ju mundësohet që ta bëjnë këtë;
- kontributet e të gjithëve duhet të dëgjohen me respekt;
- pjesëmarrësit duhet të sulmojnë argumentet jo njerëzit;
- pjesëmarrësit duhet të marrin pjesë në debat duke pranuar mundësinë që pikëpamjet e tyre të mund të ndryshohen;
- debatet kundërshtuese, ku pjesëmarrësit argumentojnë nga pozicione të mbyllura, shpesh janë më pak të dobishme se sa debatet eksplorative, ku qëllimi nuk është që “të fitohet argumenti” por “të kuptohet më mirë problemi”.

Kjo e veçon EQD-në si lëndë në të cilën pyetjet dhe përgjigjet, përgjithësisht, janë më të rëndësishme se sa paraqitja e fakteve të caktuara. Ndaj, kjo nënkupton se në procesin e mësimdhënies, mësimdhënësit e EQD-së zhvillojnë shkathësi për të mbështetur të menduarit e nxënësve dhe jo për ta dominuar atë. Studimet tregojnë se nxënësit flasin më shumë në klasë vetëm atëherë kur mësimdhënësit flasin më pak.

NJËSIA 3: Diversiteti dhe pluralizmi

Si mund të jetojnë njerëzit së bashku në paqe?

Titulli i mësimit	Objektivat	Detyrat e nxënësve	Burimet	Metoda
Mësimi 1: Si mund të jetojnë njerëzit së bashku?	Të shqyrtohen çështjet të cilat paraqiten kur komunitetet me vlera dhe besime të ndryshme mundohen të jetojnë së bashku në paqe. Të merret parasysh roli i edukimit për arritjen e mirëkuptimit ndërmjet njerëzve të kulturave të ndryshme. Të gjykohet nëse individët, në mënyrë të pavarur, mund të ndikojnë në shoqëri.	Nxënësit diskutojnë për çështje që lidhen me një tregim. Nxënësit angazhohen në të menduarit kritik. Ata këmbëjnë ide. Nxënësit luajnë role për të eksploruar një çështje.	Kopje të prospekteve për nxënës 3.1.	Diskutime. Të menduarit kritik. Ngritja e hipotezave. Luajtja e roleve.
Mësimi 2: Pse njerëzit nuk pajtohen?	Të merren parasysh arsyet pse njerëzit kanë opinione të ndryshme për çështje të rëndësishme. Të zhvillohet aftësia për të diskutuar çështje të kontestueshme. Të shqyrtohen vlerat që janë të nevojshme për përforcimin e shoqërive demokratike.	Nxënësit paraqesin pikëpamjet e tyre mbi një sërë çështjesh dhe ato pikëpamje i mbrojnë. Nxënësit analizojnë burimet e mosmarrëveshjeve për çështje të kontestuara publikisht. Nxënësit i gjykojnë ndikimet në vlerat e tyre vetjake. Nxënësit përpilojnë udhëzime për të inkurajuar respektimin e pluralizmit dhe për të siguruar mbështetje për cilësinë e respektit dhe dialogut për çështje publike.	Etiketa të mëdha për ushtrimin “katër këndet”.	Diskutim. Reflektim. Të menduarit kritik. Krijimi i rregullave me bashkëpunim.

Titulli i mësimit	Objektivat	Detyrat e nxënësve	Burimet	Metoda
Mësimi 3: Në çfarë aspektesh ndryshojnë njerëzit?	Të merren parasysh barrierat e barazisë në një komunitet më të gjerë. Të identifikohen arsyet pse disa njerëz mund të kenë qasje të pabarabartë në edukim. Të merren parasysh barrierat e barazisë në një komunitet më të gjerë. Të gjykohet kush mban përgjegjësinë për kapërcimin e barrierave të barazisë.	Nxënësit në mënyrë kritike analizojnë një situatë hipotetike që ka të bëjë me konceptet kyçe. Nxënësit i zbatojnë parimet kyçe në situatat e tyre shoqërore. Nxënësit diskutojnë për çështjet kyçe që lidhen me mësimin. Nxënësit bëjnë një detyrë me shkrim.	Kopje të tregimit. Kopje të materialeve për nxënës 3.3.	Të menduarit kritik. Diskutim. Përpilim i argumentit me shkrim.
Mësimi 4: Pse janë të rëndësishme të drejtat e njeriut?	Të shqyrtohen çështjet që dalin kur njerëzit me vlera dhe mënyra të ndryshme jetese mundohen të jetojnë së bashku. Të merren parasysh arsyet pse janë hartuar instrumentet ndërkombëtare mbi të drejtat e njeriut, veçanërisht kur individët dhe komunitetet janë të cenueshëm.	Nxënësit angazhohen në të menduarit kritik dhe në prioritizimin e situatave. Nxënësit luajnë role të diskutimeve ndërmjet palëve kundërshtarë. Nxënësit i paraqesin parimet kyçe duke u bazuar në luajtjen e roleve, dhe ato i krahasojnë me nenet e krahasueshme të KEDNJ. Nxënësit i krahasojnë skenarët me shembuj të vërtetë të abuzimeve të të drejtave të njeriut në vendin e tyre. Nxënësit përgatisin prezentime për nxënësit tjerë lidhur me elementet e përzgjedhur të KEDNJ.	Kopje të skenarit të ishullit. Kopje të skedave me situatat e ndryshme për çdo grup të vogël. Lista e elementeve kyçe të drejtave të njeriut. Fletë të mëdha të letrës dhe materiale të artit, sipas nevojës, për prezentimin përfundimtar.	Të menduarit kritik. Diskutim. Negocim. Prezentim në grupe.

Mësimi 1

Si mund të jetojnë njerëzit së bashku?

Si mund të ndikojë arsimi në rritjen e tolerancës dhe të kuptuarit?¹³

Objektivat e mësimnxënies	Nxënësit janë në gjendje të: – shqyrtojnë çështjet të cilat paraqiten kur komunitetet me vlera dhe besime të ndryshme mundohen të jetojnë së bashku në paqe; – marrin parasysh rolin e edukimit në rritjen e mirëkuptimit në mes të njerëzve me kultura të ndryshme; – gjykojnë nëse individët, në mënyrë të pavarur, mund të ndikojnë në shoqëri.
Detyrat e nxënësve	Nxënësit diskutojnë për çështje që lidhen me një tregim. Nxënësit angazhohen në të menduarit kritik. Ata këmbëjnë ide. Nxënësit luajnë role për të eksploruar një çështje.
Burimet	Kopje të prospekteve për nxënës 3.1.
Metodat	Diskutim. Të menduarit kritik. Ngritja e hipotezave. Luajtja e roleve.

13. Bazuar në një mësim të zhvilluar nga Fondacioni i Qytetarisë, Londër.

Mësimi

Mësimdhënësi i paraqet objektivat e mësimi dhe klasës ja lexon tregimin “Shkolla në skaj të pyllit” (prospekte për nxënës 3.1).

Mësimdhënësi i ul nxënësit në një rreth dhe i pyet ato të tregojnë se çka u është dukur e çuditshme ose interesante në tregimin dhe pse. U jep dy minuta në “grupe pëshpëritëse” (çifte) për të biseduar me shokun para se t’i shkëmbejnë pikëpamjet e tyre me tërë grupin.

Mësimdhënësi e përkujton klasën se në një diskutim “të bazuar në pyetje” qëllimi është të shkëmbehen idetë dhe ato ide të elaborohen së bashku. Nuk ka përgjigje të sakta apo të pasakta.

Mësimdhënësi pastaj kërkon që: “Të gjithë të mendojmë për sa më shumë njerëz që të mundën, të cilët ndoshta kanë pasur dëshirë ta djegin shkollën (shembuj mund të jenë: disa nga fëmijët, disa nga prindërit, një pjesëtar i komunitetit siç është prifti ose hoxha). Çfarë motivesh kanë mundur të kenë ata? Kush do të përfitojë dhe kush do të humbë nëse shkolla nuk rindërtohet? (Për shembull, nëse nxënësit nuk shkojnë në shkollë, a është fitim apo humbje për ata)”

Kjo mund të bëhet në formë tabelore si më poshtë:

Emri i palës	Fitimet	Humbjet
Nxënësit		
Prindërit		
Prifti ose Hoxha		
Tërë komuniteti		
Të tjerë?		

Mësimdhënësi tani i udhëzon nxënësit që të përqendrohen në rolin e mësimdhënësit në këtë tregim. Së pari, një pyetje e përgjithshme – “Cili është opinioni juaj për mësimdhënësin?” – i nxit nxënësit të paraqesin idetë e tyre. Pyetje të tjera pasuese mund të jenë:

- A ishte ai budalla, idealist apo guximtar?
- A e admironi apo urreni për atë çka tentoi të bëjë?
- Cilat mendoni se ishin motivet e tij?
- Ku mendoni se i ka fituar vlerat e tij shoqërore?
- Çka duhet të bëjë ai tani dhe pse? (Të tentojë sërish apo të dorëzohet?)
- Po të ishit nxënës në këtë shkollë, çka do të dëshironit të bënte mësimdhënësi?

Pastaj mësimdhënësi i ndihmon nxënësit që të lidhin problemet e tregimit me komunitetin e tyre. Pyetje të mundshme përfshijnë:

- Mendoni se ku jetoni ju.
- A mendoni se ekzistojnë njerëz si ky mësimdhënësi?
- A është e mundshme që individët të bëjnë ndryshime në shoqëri në mënyrë individuale? Mendoni për shembuj.

Çështje të tjera që dalin nga ky tregim përfshijnë:

- Deri në ç’shkallë vërtetë mund të arrihet paqe në mes të dy popujve përmes edukimit të fëmijëve bashkërisht?
- Cilat janë problemet me të cilat përballen shkollat dhe mësimdhënësit, kur nxënësit me vlera dhe religjione të ndryshme edukohen bashkërisht? Si mund të zgjidhen këto probleme?

– Ky mësim mund të rrumbullakohet me luajtje të roleve. Parafytyroni se, para se të digjej shkolla, disa prindër të nxënësve nga viset fushore kishin ardhur tek mësimdhënësi për të bërë një ankesë. Ata thanë:

“Në këtë shkollë ka më shumë nxënës nga viset fushore se sa nxënës nga viset malore, kështu që ne mendojmë se nxënësit tanë nuk duhet t’i mësoni për religjionin e popullit të viseve malore. Kjo mund të bëjë që ata të ngrenë krye kundër popullit të vet.”

Mësimdhënësi është i brengosur për këtë. Në çifte, përgatitni një bisedë në mes të një prindi dhe mësimdhënësit. Paraqitni këtë bisedë para klasës.

Mësimi 2

Pse njerëzit nuk pajtohen?

Në çka bazohen dallimet?

Objektivat e mësimnxënies	Nxënësit janë në gjendje të marrin parasysh arsyet pse njerëzit kanë opinione të ndryshme për çështje të rëndësishme. Nxënësit mund të diskutojnë për çështje të kontestueshme. Nxënësit mund të diskutojnë se cilat vlera janë të domosdoshme për të mbështetur shoqëritë demokratike.
Detyrat e nxënësve	Nxënësit bëjnë paraqitje të opinioneve të tyre për një sërë çështjesh dhe këto opinione ato i mbrojnë. Nxënësit analizojnë burimet e mosmarrëveshjeve për çështjet e kontestuara në mënyrë publike. Nxënësit marrin parasysh ndikimet në vetë vlerat e tyre. Nxënësit paraqesin parime për të inkurajuar respektimin për pluralizmin, dhe për të siguruar mbështetjen e cilësisë së respektit dhe dialogut për çështjet publike.
Burimet	Etiketa të mëdha për ushtrimin “katër këndet”.
Metodat	Diskutim. Reflektim. Të menduarit kritik. Përpilimi i rregullave me bashkëpunim.

Koncepti kyç

Pluralizmi: Pluralizmi ekziston në shoqëritë të cilat nuk kanë një grup zyrtar të interesave, të vlerave ose besimeve. Qytetarët kanë të drejtë në lirinë e ndërgjegjes, religjionit dhe shprehjes. Përfundimi është se pikëpamjet të cilat kërcënojnë lirinë e besimit të njerëzve të tjerë janë kundër ligjit dhe nuk tolerohen. Një shtet në të cilin lejohet vetëm një religjion apo nuk tolerohet asnjë nuk do të ishte pluralist.

Mësimi

Mësimdhënësi kërkon që klasa të shqyrtojë formulimet e diskutueshme vijuese një nga një:

Pajtohesh apo nuk pajtohesh?

- Ngrënia e kafshëve është e padrejtë.
- Nëse një nxënës është HIV pozitiv, ai nuk duhet të jetë në të njëjtën klasë me fëmijët e shëndetshëm.
- Pacifistët nuk duhet detyruar që t'ju bashkohen forcave të armatosura.
- Dënimi me vdekje duhet të ndalohej.
- Vendi i gruas është në shtëpi.
- Fëmijëve nën moshën 14 vjeçare nuk duhet t'ju lejohet të punojnë.
- Pirja e duhanit duhet ndaluar në objektet publike.
- Njerëzit duhet të paguajnë më shumë taksa.
- Liria e fjalës nuk është gjë e mirë.

Çdo kënd i klasës është i shënuar me sa vijon:

Pajtohem plotësisht	Pajtohem	Nuk pajtohem	Nuk pajtohem fare
---------------------	----------	--------------	-------------------

Mësimdhënësi lexon çdo formulim sipas renditjes dhe kërkon që nxënësit të shkojnë në këndin e duhur të klasës, sipas opinioneve të tyre për pyetjet e lartshënuara. Nëse ata nuk mund të vendosin, duhet të qëndrojnë aty ku janë.

Kur nxënësit t'i kenë marrë pozicionet e tyre, mësimdhënësi e pyet ndonjërin nga të katër këndet të tregojë pse ata e kanë zgjedhur atë pozicion. Në këtë fazë nuk duhet të lejohet asnjë diskutim. Pastaj mësimdhënësi kërkon që, nxënësit të cilët e kanë ndryshuar mendimin, të zhvendosen në një kënd tjetër, sipas situatës.

Në vijim, mësimdhënësi kërkon që nxënësit, të cilët nuk janë përcaktuar, të përpiqen të shpjegojnë pse ata nuk mund të vendosin. Ata duhet të shënojnë arsyet që i kanë dhënë për mospërcaktimin e tyre (për shembull, atyre mund t'ju nevojiten më shumë informacione, nuk u është i qartë kuptimi i tyre, shohin argumente në të dyja anët, etj.)

Ky ushtrim përsëritet tri apo katër herë me formulime të ndryshme. Në secilën rrethanë, mësimdhënësi nuk duhet të interesohet aq shumë për debatimin e çështjes së caktuar, por për nxjerrjen e arsyeve pse njerëzit kanë pikëpamje të ndryshme.

Në sesion plenar, mësimdhënësi thekson se çështjet e njëjta kanë shkaktuar përgjigje shumë të ndryshme nga nxënësit e klasës. Ai pastaj mund të paraqesë konceptin e pluralizmit dhe klasës t'i parashtrijë pyetjet vijuese, duke ju shpjeguar se këto pyetje mund t'ju ndihmojnë të kuptojnë arsyet pse ekziston pluralizmi në shoqëritë:

- Mendoni edhe njëherë për pyetjet që i shqyrtuam. Cilat prej tyre provokojnë ndjenja më të fuqishme? Pse ndodh kjo?
- Nga kush i marrim idetë, vlerat dhe besimet tona? (Kjo i ndihmon nxënësit që të shohin se idetë tona mbi çështjet e diskutueshme mund të vijnë nga burime të ndryshme.)

Në vijim mësimdhënësi i pyet nxënësit se, në çmasë ata mendojnë se janë të ndikuar nga të mëposhtmet:

- idetë e prindërve të tyre;
- atë çka mendojnë shokët e tyre;
- religjioni apo kultura e tyre;

- mediat, p.sh. gazetatat, TV-ja, Interneti;
- mësimdhënësit;
- personaliteti i tyre

Pastaj nxënësit punojnë individualisht dhe i radhisin çështjet sipas rëndësisë në formë të piramidës, me çështjen më të rëndësishme në krye, si më poshtë:

çështja

çështja çështja

çështja çështja çështja

Mësimdhënësi kërkon që nxënësit të krahasojnë piramidat e tyre në çifte. Cilët faktorë klasa, si tërësi, mendon se janë më të rëndësishëm? Kjo mund të gjendet duke vlerësuar çështjet si vijon: çështjet në rreshtin e lartë i vlerësoni me gjashtë pikë, çështjet në rreshtin e mesëm me katër pikë dhe çështjet në rreshtin e poshtëm secila nga dy pikë. Në grupe me nga katër, nxënësit mbledhin pikat e dhëna për secilën çështje. Krahasoni të gjeturat për çdo grup. A ishin faktorët e njëjtë në krye të listës nga rëndësia?

Mësimdhënësi u shpjegon se pluralizmi zhvillohet në një shoqëri të lirë dhe të hapur. Mirëpo, asnjë shoqëri nuk mund të funksionojë pa një nivel minimal të pajtimit të përbashkët në mes të pjesëtarëve të saj. Ai kërkon që nxënësit të shënojnë disa vlera apo rregulla të cilat ata mendojnë se do të ndihmojnë në kapërcimin e vlerave apo interesave mospajtuese. P.sh. nxënësit mund të sugjerojnë si vijon:

- Respektoni opinionet e njerëzve të tjerë.
- Përpiquini të vëni veten në “vendin e të tjerëve”.
- Mos harroni se të flasësh është më mirë se të grindesh.
- Mundohuni që të mos ofendoni.
- Jepu njerëzve mundësi të thonë mendimin e tyre.

Nëse njerëzit nuk mund të pajtohen, mund të na nevojitet një mekanizëm, siç është votimi, për të marrë një vendim.

Mësimi 3

Në çfarë aspektesh ndryshojnë njerëzit?

Sa janë ndryshe nevojat e njerëzve?

Objektivat e mësimnxënies	Nxënësit mund të: <ul style="list-style-type: none"> – identifikojnë arsyet pse disa njerëz mund të kenë qasje të pabarabartë në arsim; – shqyrtoni barrierat e barazisë në një komunitet më të gjerë; – gjykoni kush mban përgjegjësi për kapërcimin e barrierave të barazisë.
Detyrat e nxënësve	Nxënësit analizojnë në mënyrë kritike një situatë hipotetike që ka të bëjë me konceptet kyçe. Nxënësit i zbatojnë parimet kyçe në situatat e tyre shoqërore. Nxënësit diskutojnë çështjet kyçe që dalin nga mësimi. Nxënësit bëjnë një detyrë me shkrim.
Burimet	Kopje të tregimit.
Metodat	Të menduarit kritik. Diskutim. Përpilimi i argumentit me shkrim.

Të mësuarit konceptual

Diversiteti: Diversiteti ekziston jo vetëm në relacion me prejardhjen etnike dhe kombësinë. Ka edhe shumë lloje të tjera të dallimeve që i ndajnë njerëzit nga njëri tjetri, dhe të cilët mund të jenë shkaqet e dallimeve të rënda sociale, veçanërisht nëse ata që i përkasin shumicës apo ata që e kanë pushtetin dhe kanë ndikim, nuk bëjnë asgjë për shkak të mungesës së mirëkuptimit ose mëshirës.

Barazia: Ekzistojnë dy lloje të barazisë – barazia e mundësisë ose barazia e rezultatit. Është e mundshme që secilit t'i jepet një mundësi e barabartë (për shembull, të shkojë në shkollë) por nëse barrierat të caktuara (siç është paaftësia) nuk kapërcehen, kjo mundësi disave mund t'ju mohohet. Barazia e rezultatit do të synonte që çdo fëmijë t'i mundësonte edukimin, pavarësisht paaftësisë së tij.

Diskriminimi: Trajtim i padrejtë në bazë të racës, gjinisë, seksualizmit, moshës, besimit, etj.

Mësimi

Mësimdhënësi ia lexon klasës tregimin (prospekte e nxënësve 3.2). Ky tregim trajton një sërë çështjesh komplekse, të cilat nxënësve mund tu shpëtojnë pa i vënë re po të mos i shqyrtojnë më për së afërmi. Për t'i ndihmuar ata, mësimdhënësi u jep atyre fletushkën për nxënës 3.3 dhe u shpjegon detyrën vijuese.

Nxënësit punojnë në çifte për të identifikuar sa më shumë probleme që të mundën me të cilat përballet stafi i Kolegjit të Shpresës. Ata i regjistrojnë këto në formë të shënimeve në kolonën e parë të materialit (“Problemet”). Ata pastaj propozojnë mënyra përmes të cilave mund të trajtohen problemet (“Zgjidhje”) dhe tregojnë se kush mendojnë ata se duhet të jetë përgjegjës për realizimin e këtyre zgjidhjeve në kolonën tre (“Përgjegjësitë”). Kolona e fundit mund të lihet e zbrazët deri në një fazë të mëvonshme.

Pastaj nxënësit i paraqesin, i krahasojnë dhe i diskutojnë rezultatet e tyre. Për të mbështetur prezentimet e nxënësve, disa nxënës duhet të përgatisin një tabelë shfletuese (flip chart) me renditje (faqosje) të njëjtë si prospektet e nxënësve. Nëse ndonjë grafoskop ose projektor është në dispozicion, prospektet për nxënës mund të kopjohen në folie dhe një çift i nxënësve të përkujdeset për plotësimin e tyre.

Diskutim në klasë

Nxënësit mund të shtrojnë disa nga pyetjet vijuese, ose mësimdhënësi mund të fillojë diskutimin duke i pyetur ata:

- A mendoni se drejtoresha e arriti qëllimin e saj për të trajtuar çdo nxënës në mënyrë të njëjtë?
- A mendoni se drejtori duhet të respektojë vlerat e prindërve refugjatë dhe t'i edukojë djemtë dhe vajzat ndarazi? Mendoni për argumentet në të dyja anët.
- A do të ishte më mirë nëse fëmijët refugjatë do të mbanin mësim të veçantë nga nxënësit tjerë? Shënoni përparësitë dhe të metat e çdo qasjeje, së pari për nxënësit dhe pastaj për komunitetin më të gjerë.

Në vend se të diskutojnë për të gjitha pyetjet, nxënësit duhet të kenë kohë të studiojnë një pyetje detajisht. Është e rëndësishme që ata të kuptojnë se, në një shoqëri pluraliste, njerëzit kanë nevoja të ndryshme dhe se kjo mund të shpie në konflikte. Ndaj, është e rëndësishme që këto konflikte të zgjidhen në mënyrë të drejtë, duke u kushtuar vëmendje të duhur të gjithë individëve dhe grupeve (për më shumë detaje shih Njësine 4 për zgjidhjen e konflikteve). Në këtë studim të rastit, shkolla mund të konsiderohet si një mikro-shoqëri, në të cilën qytetarët e rinj përballen me problemet e njëjta që ekzistojnë në shoqëri si tërësi.

Çështjet në vazhdim tregojnë sa i thellë është ky studim i rastit, dhe se çështjet ia vlen që të studiohen. Për një studim më të gjerë, do të jetë i nevojshëm edhe një mësim shtesë. Mësimdhënësi duhet të vendosë nëse do të zgjedhë aspekte të caktuara, varësisht nga koha në dispozicion dhe nga niveli i interesimi të nxënësve.

Sa ndryshojnë nevojat edukative të fëmijëve?

Pyetjet kyçe në të cilat duhet të përgjigjen nxënësit, natyrisht, janë se si këto probleme duhet trajtuar, dhe nëse ndonjëri nga këto probleme duhet të injorohet nga shkolla (dhe nëse po, pse).

Këtyre pyetjeve mund t'ju përgjigjemi në dy mënyra: së pari, duke gjykuar nevojat e kujt do të dëmtoheshin me zgjidhjen apo injorimin e një problemi të caktuar, dhe së dyti, duke identifikuar ato probleme të cilët mund të zgjidhen nga komuniteti i shkollës.

Duke ndjekur rrugën e parë, nxënësit do të kuptojnë më mirë nevojat specifike të nxënësve refugjatë (dhe të atyre vendorë) nëse marrin parasysh pyetjen vijuese: “Cilat të drejta të njeriut – apo të drejta të fëmijëve – u janë mohuar fëmijëve refugjatë?”

Më poshtë janë dhënë disa kategori të nevojave edukative. Nxënësit duhet të gjejnë shembuj të këtyre në tregimin, dhe ato t'i shënojnë në kolonën e katërt të materialeve për nxënës:

- emocionale;
- për të mësuar;
- religjioze;
- kulturore;
- gjuhësore;
- fizike

Për çdo kategori të nevojave, nxënësit duhet të japin shembujt e tyre.

Përgjegjësia dhe kufijtë e saj

Çështjet specifike që dalin nga tregimi duhet të shprien në një diskutim më të përgjithësuar për të drejtat e barabarta dhe edukimin.

Sa është e lehtë të sigurohet edukim më i mirë për çdo fëmijë, sipas nevojave të tij? Çka mund të bëjë shkolla, dhe për cilat probleme nevojitet mbështetje nga jashtë, për shembull, financim shtesë nga këshilli lokal?

Këtu, nxënësit ndjekin rrugën e dytë, dhe kjo analizë shpie në një zbulim të rëndësishëm – problemet tipike komplekse nuk mund të zgjidhen me ndërmarrjen e një hapi të rëndësishëm, që në këtë rast do të thotë, për shembull, zgjerimi i shkollës, punësimi i stafi të trajnuar në mënyrë speciale, etj. Masat e tilla të reformës arsimore janë shumë të dëshirueshme, por ato mund të mos ndodhin asnjëherë sepse varen nga vendimet politike (për shembull, sa para të caktohen për taksa) që vendosen nga të tjerët (siç është këshilli lokal i bashkisë (komunës) ose ministria e arsimit). Në të vërtetë, njerëzit të cilët vetëm mendojnë ndërmarrjen e hapave të tillë, me sa duket radikale, mund të përfundojnë duke mos bërë asgjë, përveç lënies së fajit tek të tjerët. Në anën tjetër, gjërat mund të përmirësohen me ndërmarrjen e hapave të vegjël, që në këtë studim të rastit do të thotë, marrja parasysh e atyre pjesëve të problemit të cilat drejtori, mësimdhënësi, nxënësit apo prindërit mund t'i ndryshojnë nesër – po të donin, ose po të binin në ujdi.

Këtu është e rëndësishme kolona e tretë e prospekteve për nxënës. Kush është përgjegjës, d.m.th. kush e ka pushtetin për të ndryshuar diçka? Nxënësit mund të diskutojnë nëse hapat e vegjël – përmirësimet brenda hapësirës ku shtrihet komuniteti i shkollës – janë të mjaftueshme, dhe ku ata kanë kufizime. Ata gjithashtu mund të shqyrtojnë një kombinim të hapave të vegjël, afatshkurtër dhe hapave më të rëndësishëm, për të cilët nevojitet kohë.

Këtu sërish, “shkolla është jeta”, një mikro-shoqëri. Diskutimi i strategjive për zhvillimin e shkollës i shtie nxënësit të mendojnë për vendimmarrjen politike dhe planifikimin strategjik.

Shkolla është jeta

Nxënësit mund të krahasojnë Kolegjin e Shpresës me situatën në shkollën e tyre, duke përdorur idenë vijuese.

“Në shkollën tuaj, me çfarë pengesash edukative përballen disa nxënës? Përgjegjësi e kujt mendoni ju është trajtimi i këtyre nevojave (për shembull, e qeverisë, drejtorit, stafit apo e nxënësve)?”

Metoda të ndryshme janë të mundshme për trajtimin e kësaj çështjeje. Kjo mund të jetë temë e një sesioni plenar, e projektit të intervistave me nxënës të tjerë ose mund të lidhet me projektin e gazetës së shkollës (shih Njësinë 5).

Detyrë me shkrim

Gjatë organizimit të proceseve të mësimdhënies dhe mësimnxënies, është me rëndësi të sigurohemi se nxënësit kanë kuptuar dhe mund të zbatojnë atë çka e kanë mësuar. Një mënyrë për ta bërë këtë është lidhja e diskutimit plenar me një detyrë me shkrim. Kjo u ofron mundësi të gjithë nxënësve të mendojnë për çështjet që janë diskutuar në sesionin plenar, dhe mund të jetë veçanërisht e dobishme për ata që mendojnë ngadalë dhe për ata që mendojnë më thellë, të cilët shpesh janë të prirur të heshtin në një diskutim, edhe pse, në të vërtetë, kanë shumëçka për të thënë.

Mësimdhënësi duhet të vendosë se cila temë më së miri i përshtatet nivelit të mendimit dhe të të kuptuarit të nxënësit. Për nxënësit mund të jetë e mjaftueshme të përsërisin diskutimin dhe ata të japin gjykimin e tyre. Në një ushtrim ku kërkohet më shumë, nxënësit mund t'u referohen të drejtave të njeriut dhe/ose p.sh. çështjeve të pabarazisë në shoqëri:

Në “Konventën Evropiane mbi të Drejtat e Njeriut dhe të Drejtat e Fëmijëve thuhet se, është detyrë e qeverive që çdo fëmije t'i sigurojë arsimin.

- Shpjegoni nëse mendoni se shkolla e ka përmbushur këtë obligim.
- Çka nevojitet për t'ju dhënë fëmijëve edukimin që ata e meritojnë?
- Kush mendoni se është përgjegjës për ta bërë këtë të mundshme?
- Cilat fusha tjera të jetës ndikohen si pasojë e pabarazive në shoqëri?
- Diskutoni.”

Rezultati i propozuar i diskutimit plenar (tabela shfletuese, prospektet e kompletuara të nxënësve)

Help for Hope College

Problemet	Zgjidhjet	Përgjegjësit	Nevojat arsimore
(1) Fëmijët refugjatë			
Problemet e gjuhës	Kurse speciale	Drejtori Këshilli lokal	Gjuha
Djali nuk flet	Terapi, shkollim special	Këshillë: drejtori, mësuesi	Gjuha, emocionale
Vajza nuk mund të ecë	Trajtim mjekësor Shkollim special Këshilla për prindër		Fizike
(2) Nxënësit refugjatë dhe ata vendor			
Ngacimi, bezdisja Bandat Kërcënimet Përleshjet, djali i lënduar	Diskutime në klasë Rregullat e sjelljes Nxënësit si monitorues	Mësuesit Nxënësit Prindërit	Emocionale Shoqërore Qëndrimet dhe vlerat
(3) Mësuesit			
Nuk mund të kujdesen për nxënësit refugjatë dhe ato vendorë	Klasë më të vogla Mësim me ndërrime Më shumë mësues	Këshilli lokal	Mësimnxënia Gjuha Kulturore Religjioze
(4) Prindërit			
Duan klasa të ndara për djemtë dhe për vajzat	“Jo”? “Mirë”?	?	Kulturore Religjioze

Mësimi 4

Pse janë të rëndësishme të drejtat e njeriut?

Pse na nevojitet legjislacion mbi të drejtat e njeriut për të mbrojtur njerëzit e cenueshëm?¹⁴

Objektivat e mësimnxënies	<p>Nxënësit janë në gjendje të shqyrtojnë:</p> <ul style="list-style-type: none"> – çështjet që paraqiten kur njerëzit me vlera dhe mënyra jetese të ndryshme mundohen të jetojnë së bashku; – arsyet pse janë hartuar instrumentet ndërkombëtare mbi të drejtat e njeriut, sidomos ku individët dhe komunitetet janë të cenueshme.
Detyrat e nxënësve	<p>Nxënësit:</p> <ul style="list-style-type: none"> - angazhohen në analizat kritike dhe prioritizimin e situatave; - diskutojnë për luajtjen e roleve në mes të palëve kundërshtare; - hartojnë parimet kyçe bazuar në luajtjen e roleve dhe ato i krahasojnë me nenet përkatëse të KEDNJ-së; - krahasojnë skenarin me shembuj të vërtetë të abuzimeve të të drejtave të njeriut në vendin e tyre; - paraqesin prezantime për nxënësit tjerë lidhur me elemente të përzgjedhura të KEDNJ-së.
Burimet	<p>Kopje të skenarit të ishullit (prospektet për nxënës 3.4). Kopje të skedave me situatat për çdo grup të vogël (prospektet e nxënësve 3.5). Elementet kyçe mbi të drejtat e njeriut (prospektet për nxënës 3.6). Fletë të mëdha të letrës dhe materiale të artit, sipas nevojës, për prezantimin përfundimtar.</p>
Metodat	<p>Të menduarit kritik. Diskutim. Negocim. Prezantim në grupe.</p>

Kuti informacioni

Konventa Evropiane mbi të Drejtat e Njeriut u paraqit për të mbrojtur të drejtat e njerëzve, të drejtat fundamentale të të cilëve sipas ligjit mohoheshin, për shembull e drejta për të jetuar, e drejta në liri të religjionit apo e drejta për qasje në drejtësi. Të gjitha qeveritë që janë anëtare të Këshillit të Evropës janë pajtuar që të respektojnë nenet e Konventës për sa u përket qytetarëve të tyre. Çdo shtet duhet t'i raportojë bashkësisë ndërkombëtare për gjendjen e të drejtave të njeriut në shtetin e tyre. Qytetarët në mënyrë individuale mund të paraqesin ankesë pranë Gjykatës Evropiane mbi të Drejtat e Njeriut, nëse ata mendojnë se shteti i cilit i përkasin ua mohon atyre të drejtat e njeriut. Gjithashtu, një shtet mund të paraqesë ankesë kundër një shteti tjetër për shkelje të të drejtave të njeriut, por kjo nuk ndodh shumë shpesh.

Konventa Evropiane mbi të Drejtat e Njeriut është hartuar sipas modelit të Deklaratës Universale të të Drejtave të Njeriut, e cila u paraqit pas gjencidit të Luftës së Dytë Botërore.

14. Bazuar në një mësim të zhvilluar nga Fondacioni i Qytetarisë, Londër.

Mësimi

Mësimdhënësi u referohet “skedave të roleve” (prospektet për nxënës 3.4) kur ai/ajo paraqet skenarin dhe dy grupet e përfshira për luajtjen e roleve. Së pari, mësimdhënësi e përshkruan ishullin, mundësisht me ndihmën e një harte në dërrasën e zezë, dhe pastaj përshkruan banorët e ishullit, të cilët kanë jetuar aty për gjenerata të tëra.

Mësimdhënësi pastaj i tregon klasës se ka ardhur edhe një grup tjetër dhe dëshiron të vendoset në ishull. Ata janë shumë ndryshe nga banorët e ishullit. Mësimdhënësi i përshkruan ardhësit dhe mënyrën e tyre të jetesës dhe pastaj klasën e ndan në dy pjesë. Njëra pjesë e grupit do të luaj rolin e banorëve të ishullit dhe pjesa tjetër do të jenë ardhësit. Janë dy mënyra të mundshme për të diskutuar këto çështje (shih metodat 1 dhe 2 më poshtë). Për klasat që janë të mësuara me luajtjen e roleve, përdorni metodën 1. Për klasat që janë të mësuara të punojnë në mënyra më formale, përdorni metodën 2.

Metoda 1: luajtja e roleve

Nxënësit punojnë në çifte. Njëri prej tyre merr rolin e banorit të ishullit dhe tjetri rolin e ardhësit. Ata duhet të marrin parasysh çdo situatë të përshkruar në skedat e vogla nga pikëvështrimi i vetë popullit të tyre. Ata do të bëjnë negociata me njerëzit tjerë (duke supozuar se gjuha nuk është pengesë). Ata duhet të bëjnë përpjekje të pajtohen për:

- a) Cilat janë problemet më të rënda për popullin e tyre?
- b) Çka duan të nxjerrin nga negociatat?

Pastaj mësimdhënësi kërkon që çiftet e banorëve të ishullit dhe çiftet e ardhësve të ulen së bashku. Ata do të luajnë role të një takimi në mes të dy popujve, në përpjekje për të arritur marrëveshje për të dyja çështjet dhe mbi udhëzimet për të ardhmen.

Përkujtoni të dy grupet para se ata të fillojnë diskutimet se banorët e ishullit mund të mos jenë plotësisht të lumtur derisa ardhësit të largohen nga ishulli, sepse tërë mënyra e tyre e jetesës mund të jetë e kërcënuar. Në anën tjetër, ardhësve u pëlqen shumë ky vend i ri dhe mund të jenë të përgatitur të përdorin forcën për të qëndruar aty.

Kërkoni nga çdo grup me nga katër nxënës që së pari të pajtohen për problemet më të rënda me të cilët përballen grupet dhe t'i trajtojnë ato sipas rëndësisë, duke punuar së pari në problemin më të rëndë deri tek ai më i vogël, varësisht nga koha në dispozicion.

Metoda 2: diskutim i drejtuar nga mësimdhënësi

Ky ushtrim bëhet më së miri me luajtjen e roleve, dhe mund të jetë shumë i suksesshëm për nxënësit të cilët janë të pamësuar me luajtje të roleve. Gjysma e klasës do t'i shqyrtojë situatat nga pikëvështrimi i banorëve të ishullit dhe gjysma tjetër nga pikëvështrimi i ardhësve. Çdo situatë përshkruhet nga dy pikëvështrime. Duke punuar në çifte, nxënësit vendosin se cilët janë problemet më të rënda dhe mundohen të gjejnë mënyrën më të mirë për zgjidhjen e çdo problemi nga pikëvështrimet e tyre. Përkujtoni ata se ekziston një mënyrë “ideale” ose “e drejtë” për zgjidhjen e çdo problemi, por realiteti (dhe e kaluara) lënë të kuptohet se njëra anë mund të fitojë më tepër, për shkak të mosbalancimit të forcave.

Mësimdhënësi drejton diskutimin për çdo situatë, duke marrë një këndvështrim për problemin dhe pastaj pyet grupin tjetër për pikëvështrime të kundërta. Mësimdhënësi mundohet të ndërmjetësojë një marrëveshje në mes të dy grupeve. Çdo diskutim mund të drejtohet nga një çift nga secila palë që del përpara klasës për të folur për problemin ashtu si e shohin ata. Një variant i kësaj metode është që çiftet të diskutojnë çdo situatë, ku njëri përfaqëson banorët e ishullit dhe tjetri ardhësit.

Raportim për metodat 1 dhe 2

Nxënësve u raportohet për situatat që ata i kanë diskutuar duk përdorur pyetjet vijuese:

- A ishin negociatat të lehta apo të vështira? Pse?
- A fitoi çdo grup atë që dëshironte nga negociatat?

- Cili grup doli më së mirë nga negociatat? Pse?
- A kishte një grup më shumë të drejta morale në çdo situatë se sa tjetri?
- Cila është e ardhmja e mundshme për të dy grupet në ishull?
- Çka mund të parandalojë dominimin e një grupi mbi grupin tjetër?
- Përpiloni një listë të rregullave ose parimeve që mund të ndihmojnë të dy grupet të bashkëjetojnë në paqe në ishull. Krahasoni këtë listë të klasës me elementet kyçe të të drejtave të njeriut (shih prospektet për nxënës 3.6). Cilat nga këto nene mund të ndihmojnë që të mos lejojnë që njerëzit, siç janë banorët e ishullit, të humbin tokën e tyre, mënyrën e tyre të jetesës dhe të drejtat e tyre themelore të njeriut?

Mësimdhënësi tregon se situata e tillë ka ndodhur shumë herë në histori, për shembull, kur ardhësit britanik kolonizuan Australinë ose evropianët kolonizuan Amerikën Veriore dhe Jugore. Në atë kohë, nuk kishte legjislacion ndërkombëtar mbi të drejtat e njeriut, dhe u ndërmorën shumë veprime që shkelën të drejtat e njeriut të popujve indigjen. Situata të ngjashme akoma po ndodhin, për shembull, ku fiset e Amerikës Jugore shpronësohen nga tokat e tyre sepse kompanitë ndërkombëtare shfrytëzojnë minierat apo presin- transportojnë trupa (drunjësh).

Përkujtimi i rëndësisë së të drejtave të njeriut

Si ushtrim i fundit në këtë njësi, mësimdhënësi kërkon që nxënësit (në grupe) të zgjedhin njërën nga të drejtat e njeriut që gjendet në Konventën Evropiane, e cila është diskutuar gjatë kësaj njësie. Pastaj nxënësit bëjnë një flamur (banderolë) ku e ekspozojnë këtë të drejtë dhe përgatisin një prezentim për rëndësinë e kësaj të drejte. Disa nxënës mund të vizatojnë pamje nga luajtja e roleve të banorëve të ishullit për të ilustruar çështjet në mënyrë më dramatike. Këto mund t'i paraqiten klasës, grupit të vitit, madje edhe tërë shkollës. Në këtë mënyrë, njësia mund të shpie në një projekt tjetër, nëse premtion koha dhe nëse nxënësit janë të interesuar. Shih mësimin 4 në Njësinë 5 (mediat) se si të përgatitni një projekt të tillë në klasë.

Prospektet për nxënës 3.1

Shkolla në skaj të pyllit

Na ishte njëherë një komunitet i njerëzve të cilët jetonin në pyje të dendura buzë një vargmali. Ata ishin njerëz religjioz të cilët fëmijët e tyre i edukonin në mënyrë të rreptë për të admiruar perënditë e popullit të vet. Sipas religjionit të tyre besohej se nuk ka dallime në mes të burrave dhe grave.

Ndërmjet maleve dhe skajit më të largët të vendit ndodhej një hapësirë e madhe fushore. Në atë hapësirë fushore jetonte një komunitet tjetër i njerëzve. Ata nuk kishin asnjë fe, por punonin shumë për njëri tjetrin. Ata ishin luftëtar të fortë dhe meshkujt ishin gjinia dominuese. Femrat respektoheshin por nuk mund të arrinin të bëheshin udhëheqëse.

Njerëzit e pyllit nuk kishin asgjë të bënin me njerëzit e fushave. Ata e urrenin dhe frikoheshin nga njëri tjetri. Ndonjëherë kishte pasur edhe luftëra në mes tyre.

Një ditë, një i ri arriti në skaj të pyllit. Ai lajmëroi se dëshironte të ndërtojë një shkollë atje, ashtu që fëmijët e të dy komuniteteve të mund të arsimohen së bashku, që në mes të këtyre dy popujve përfundimisht të mbizotërojë paqja.

Nuk kaloi shumë kohë, një objekt i thjeshtë nga druri ishte i gatshëm, dhe erdhi dita kur mësimdhënësi e hapi shkollën e tij për herë të parë. Pak fëmijë nga të dy komunitetet erdhën që të shohin se si do të jetë kjo shkollë. Prindërit dhe udhëheqësit e të dy komuniteteve e vëzhgonin me shqetësim.

Në fillim kishte probleme në mes të fëmijëve. Ata fyenin njëri tjetrin dhe shpesh kishte përleshje mes tyre. Por fëmijët e kuptonin vlerën e ardhjes në shkollë dhe gjërat gradualisht filluan të qetësohen. Mësimdhënësi ishte i rreptë por i drejtë dhe të gjithë nxënësit e tij i trajtonte në mënyrë të barabartë. Ai tha se i respektonte të dyja mënyrat e jetesës dhe se fëmijët i mësonin për mënyrat e tyre të ndryshme të jetesës.

Gjithnjë e më shumë fëmijë filluan të jenë të pranishëm në shkollën në skaj të pyllit.

Mirëpo, pas një kohe u bë e qartë se, në këtë shkollë të pranishëm ishin më shumë fëmijë nga viset fushore. Fëmijët e pyllit tani përbënin vetëm çerekun e nxënësve të shkollës. Mësimdhënësi bisedoi me prindërit e të dy anëve për t'i inkurajuar dhe siguruar ata.

Por një mëngjes, mësimdhënësi erdhi për të parë se dikush e kishte djegur shkollën rrafsh me tokën.

(Bazuar në një tregim të Ted Huddleston nga Fondacioni i Qytetarisë)

Prospektet për nxënës 3.2

Shpresa është për të gjithë

Drejtoresha e Kolegjit të Shpresës ishte një grua bujare dhe zemërmirë. Ajo fuqishëm besonte në rëndësinë e edukimit. “Çdokush meriton një fillim të mbarë në jetë,” i thoshte ajo stafit. “Unë nuk dua që ju të trajtoni një person në mënyrë më të favorshme se tjetri në këtë shkollë. Kjo nuk do të ishte e drejtë.”

Pastaj një ditë, një grup i fëmijëve refugjatë shkuan në shkollë. Familjet e tyre kishin ikur nga një konflikt në një shtet fqinj. Drejtoresha i tha stafit,

“Këta të rinj fatkeq kanë humbur çdo gjë. Dëshirojuni atyre mirëseardhje në klasat e juaja. Ata duhet të vuajnë mundësisht sa më pak. Lufta nuk u bë me fajin e tyre.”

Stafi u pajtua. Fëmijët u vendosën nëpër klasa varësisht nga mosha e tyre. Shumica e fëmijëve refugjatë ishin vetëm në klasë, por në një klasë ishte një grup prej katër djemve refugjatë.

Nuk kaloi shumë kohë para se stafi filloi të kuptojë se kishte vështirësi në trajtimin e fëmijëve refugjatë në mënyrë të njëjtë me të tjerët në klasë. Ata shkuan te drejtoresha një nga një me problemet e tyre. “Fëmija refugjat në klasën time nuk e flet gjuhën tonë,” tha njëri mësues. “Unë nuk kam kohë të përkthej çdo gjë për të. Kjo më merr shumë kohë. Nxënësit tjerë po pësojnë.” “Nxënësi refugjat në klasën time nuk flet me askënd,” tha mësuesi tjetër. “Ai mund të jetë i traumatizuar nga lufta. Ose ai vetëm ka vështirësi me mësimnxënien. Çka mund të bëjë unë?” Mësuesi i tretë tha, “Unë kam një fëmijë që është i lënduar. Ajo nuk mund të ecë. Ajo nuk mund të merr pjesë në asnjë aktivitet fizik dhe nuk mund të ngjitet shkallëve për në laboratorin e shkencave.”

Pastaj filluan të paraqiten edhe probleme të tjera. Në kohën e drekës, disa nga fëmijët refugjatë ishin bezdisur dhe ngacmuar. Ata i kishin përqeshur me emra ofendues dhe disa nga fëmijët tjerë u kishin thënë atyre të kthehen në vendin nga kishin ardhur.

Katër djemtë që ishin në klasën e njëjtë formuan një bandë për t’u mbrojtur. Një ditë, ndodhi një përleshje në mes të njërit prej tyre dhe një djali të vendit. Djali refugjat e lëndoi kundërshtarin e tij shumë keq. Personeli mësimor u ankua tek drejtoresha duke thënë se djali duhet të përjashtohet nga shkolla, por drejtoresha pyeste veten nëse kjo do të ishte e drejtë, duke ditur çka kishte përjetuar refugjati i ri. Personeli mësimor tha:

“Jemi përpjekur që kjo të funksionojë, por fëmijët tanë po pësojnë shumë. Ne nuk mund t’i mësojmë këta fëmijë dhe, në të njëjtën kohë, të bëjmë atë çka është më së mirë për nxënësit vendorë.”

Shumë shpejt pas kësaj, prindërit e fëmijëve refugjatë kërkuan që të takohen me drejtoreshën. Ata thanë:

“Ne nuk na pëlqen fakti se ju i mësoni djemtë dhe vajzat bashkë në klasat e sportit. Kjo është në kundërshtim me religjionin dhe me kulturën tonë.”

Drejtoresha përfundimisht filloi të humb durimin. Ajo e konsideronte këtë si një problem shumë të vështirë, por në shpirt e dinte se nuk duhej të humbte shpresën.

Prospektet për nxënës 3.3

Ndihmë për Kolegjin e Shpresës

Problemet	Zgjidhjet		
(1) Fëmijët refugjatë			
(2) Nxënësit refugjatë dhe ata vendor			
(3) Mësimdhënësit			
(4) Prindërit			

Prospektet për nxënës 3.4

Banorët e ishullit dhe ardhësit (kolonët) (skedat e roleve)

Grupi 1: Banorët e ishullit

Ju jeni një grup i banorëve të ishullit. Populli juaj ka jetuar në këtë ishull me mijëra vjet. Stërgjyshërit tuaj janë varrosur në vende të shenjta në malet e këtushme dhe ju besoni se shpirtrat e tyre akoma ndodhen aty.

Ju bëni një mënyrë shumë të thjeshtë jetese. Gratë kujdesen për fëmijët kurse burrat bredhin nëpër tërë ishullin duke gjuajtur shtazë dhe duke mbledhur ushqim nga vegjetacioni i bollshëm. Populli juaj beson se çdokush ka përgjegjësi që të ruajë natyrën dhe ta lë atë të padëmtuar për gjeneratën e ardhshme. Armët tuaja janë shtizat, harqet, shigjetat dhe kurthet për shtazë.

Religjioni juaj bazohet në admirimin e natyrës dhe kultura juaj në rëndësinë e komunitetit. Kur pakësohet ushqimi, të gjithë e ndajnë atë mes veti dhe njerëzit punojnë shumë për njëri tjetrin. Kur ushqimi është i bollshëm, njerëzit mblidhen së bashku për të kënduar, vallëzuar dhe për të treguar rrëfime. Populli juaj nuk kanë nevojë për shkrimin.

Ju keni shumë pak ligje. Prijësi i fisit, mund të bëjë ligje të reja po qe nevoja. Ai mund edhe të arbitrojë në konteste në mes të pjesëtarëve të komunitetit tuaj.

Grupi 2: Ardhësit (Kolonët)

Ju jeni me një grup njerëzish të cilët keni lundruar nga Evropa, me shpresën që të gjeni një mënyrë të re të jetesës për ju dhe familjen tuaj. Doni të gjeni njërin prej tokave të reja që janë zbuluar në pjesën tjetër të botës. Ju shpresoni të vendoseni aty për të ndërtuar shtëpia dhe ferma të reja dhe të bëheni të suksesshëm.

Ju me vete merrni mjete për lëvizimin e tokës dhe armë për gjueti. Kultura juaj bazohet në edukim dhe shumë punë. Çdokush synon që të bëhet i suksesshëm dhe të jetë i patrazuar. Nuk keni asnjë religjion por besoni se njerëzit duhet të kenë të drejtë të ndjekin besimin e tyre.

Ju doni t'i zgjidhni gjërat në mënyrë demokratike në komunitetin tuaj të ri. Keni ardh nga një shoqëri ku vetëm një grup elitë ka pasur pushtetin dhe ku ka pasur pabarazi të mëdha lidhur me pasurinë. Ju doni të ndërtoni një shoqëri ku të gjithë njerëzit janë të barabartë ose ku çdokujt i ofrohet mundësia e njëjtë për të arritur sukses.

Prospektet për nxënës 3.5

Skedat e situatave: banorët e ishullit

Shikoni situatat vijuese dhe vendosni në grupet e juaja çka mendoni ju se duhet bërë për këto situata.

Banorët e ishullit	Ardhësit
<p>1Bi Rrethoja të reja</p> <p>Disa nga ardhësit kanë filluar të vendosin rrethoja përreth shtëpive të tyre, nëpër shtigje gjithmonë keni përcjellur kafshët. Këto shtigje tanimë janë shkatërruar.</p>	<p>1A Rrethoja të reja</p> <p>Banorët e ishullit i kanë shkatërruar disa nga rrethojat që ju i keni vendosur për t'i mbajtur brenda kafshët që i keni zënë.</p>
<p>2Bi Cenuesi</p> <p>Një banor i ishullit po kalonte në një sipërfaqe që ishte rrethuar nga ardhësit dhe atë e kishin gjuajtur dhe vvarë.</p>	<p>2A Cenuesi</p> <p>Banorët e ishullit kanë shkelur nëpër disa hapësira tokësore që ju i keni rrethuar për kafshët e juaja. Njërit prej tyre i kishin dhënë vërejtje dhe pastaj e kishin gjuajtur.</p>
<p>3Bi Një martesë e përzier</p> <p>Njëri nga banorët e ishullit ka rënë në dashuri me një grua të ardhur. Ata duan të martohen dhe të jetojnë në njërin nga komunitetet e ardhësve. Familja e burrit janë shumë të brengosur për këtë.</p>	<p>3A Një martesë e përzier</p> <p>Njëra nga gratë e ardhura ka rënë në dashuri me një banor të ishullit. Ata duan të martohen dhe të jetojnë në një komunitet të ardhësve. Disa nga ardhësit janë të brengosur për këtë.</p>
<p>4Bi Vendet e shenjta</p> <p>Disa nga ardhësit gërmojnë për të gjetur minerale në malet ku ju besoni se jetojnë shpirtrat e stërgjyshërve tuaj. Këto vende janë të shenjta për ju. Në shenjë proteste, ju keni sulmuar disa nga burrat që e bënin gërmimin.</p>	<p>4A Vendet e shenjta</p> <p>Ju keni zbuluar minerale të çmueshme në malet. Këto minerale mund t'ua shitni tregtarëve në vendin tuaj. Banorët e ishullit duket se malet i konsiderojnë si të shenjta, që ju mendoni se është vetëm një besëtytni. Ata i kanë sulmuar burrat që e kanë bërë gërmimin.</p>
<p>5Bi Edukimi</p> <p>Disa nga ardhësit e kanë hapur një shkollë dhe i kanë ftuar fëmijët tuaj të shkojnë dhe të mësojnë leximin dhe shkrimin.</p>	<p>5A Edukimi</p> <p>Disa nga ardhësit kanë hapur një shkollë. Ata u kanë bërë thirrje banorëve të ishullit t'i dërgojnë fëmijët e tyre në këtë shkollë.</p>

Prospektet për nxënës 3.6

Elementet kryesore të të drejtave të njeriut¹⁵

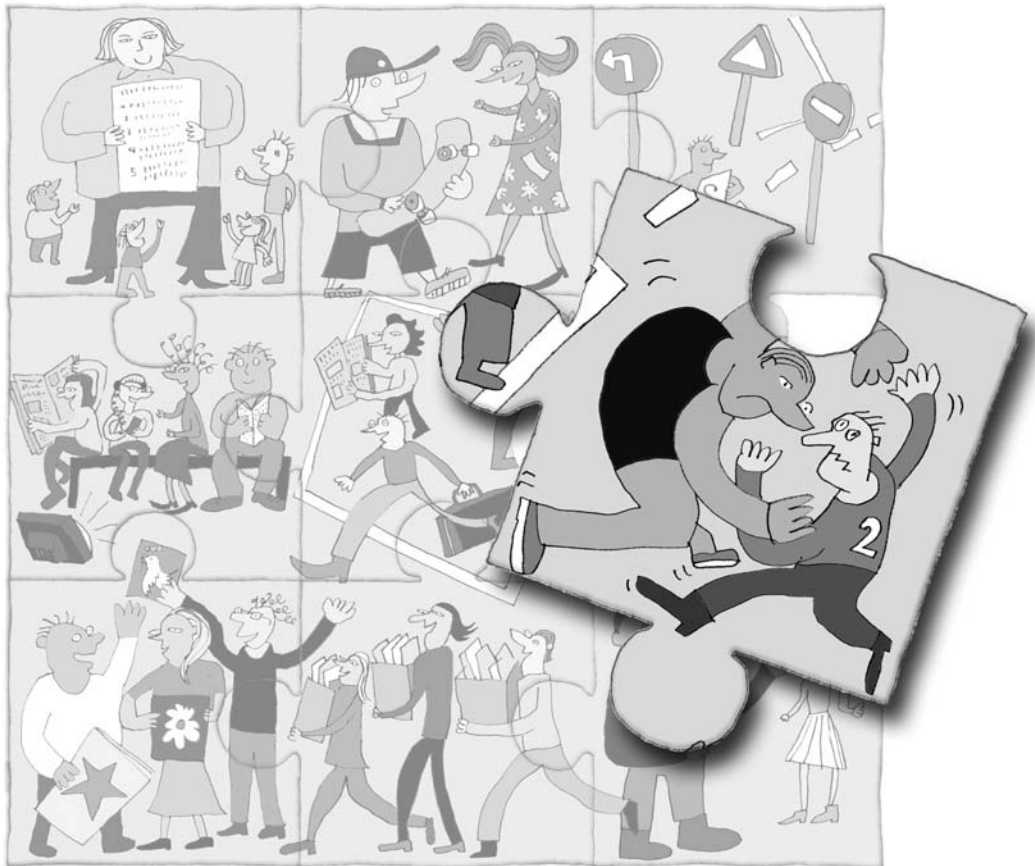
- 1 E drejta për jetë.
- 2 Liria nga tortura.
- 3 Liria nga skllavërimi.
- 4 E drejta për liri dhe siguri.
- 5 E drejta për gjykim të drejtë.
- 6 E drejta për mjet efektiv në rastin e shkeljeve.
- 7 Liria nga diskriminimi; e drejta për barazi.
- 8 E drejta për t'u njohur si person; e drejta për nënshtetësi.
- 9 E drejta për privatësi dhe jetë familjare.
- 10 E drejta për t'u martuar.
- 11 E drejta për të poseduar pasuri.
- 12 E drejta e lëvizjes së personave.
- 13 E drejta për azil.
- 14 Liria e mendimit, ndërgjegjes dhe religjionit.
- 15 Liria e shprehjes.
- 16 Liria e tubimit dhe asociimit.
- 17 E drejta për ushqim, pije dhe strehim.
- 18 E drejta për kujdes shëndetësor.
- 19 E drejta për edukim.
- 20 E drejta për punësim.
- 21 E drejta për pushim dhe kohë të lirë.
- 22 E drejta për mbrojtje sociale.
- 23 E drejta për pjesëmarrje politike.
- 24 E drejta për të marrë pjesë në jetën kulturore.
- 25 Ndalimi i asgjësimit të të drejtave të njeriut.
- 26 E drejta për rend shoqëror ku njihen të drejtat e njeriut.
- 27 Obligimet e individit.

15. Kjo listë është e bazuar në fletën burimore të mësimdhënësit në Njësine 5, “Të drejtat, liritë dhe përgjegjësitë”.

NJËSIA 4 Konflikti

Çka duhet bërë nëse nuk pajtohemi?

4.1. Zgjidhja e konfliktit

Si mund t'i trajtojmë mospajtimet e rënda?

4.2. Zbatimi i qasjes gjashtë-hapësh

Si mund t'i shmangemi përleshjes me fqinjin tonë?

4.3. Konflikt i të drejtave të njeriut

Përplasje në mes të drejtave të njeriut. Çka tani?

4.4. Përdorimi i dhunës

A është përdorimi i dhunës i pranueshëm në disa raste?

NJËSIA 4: Konflikti

Çka duhet bërë nëse nuk pajtohemi?

Koncepti i paqes ka një dimension të rëndësishëm kulturor. Tradicionalisht, në kulturat e lashta të lindjes, paqja ka të bëjë më shumë me paqen e brendshme (paqen në mendjet apo zemrat tona) derisa në botën perëndimore, paqja mendohet se është jashtë individëve (mungesa e luftës apo konfliktit të dhunshëm). Në Indi, për shembull, termi për paqe është “shanti”, që nënkupton një gjendje të përkryer të mendjes ose mendje të qetë. Gandhi (Gandhi), filozofinë dhe strategjinë e tij i bazoi në një koncept të quajtur “Ahimsa”, që përgjithësisht do të thotë “të përmbahemi nga çdo gjë që është e dëmshme”. Ai tha, “në kuptimin e plotë të fjalës, Ahimsa do të thotë mosdhunë. Por për mua kjo ka një kuptim shumë më të lartë, të lartë pafund. Kjo do të thotë se nuk mund të ofendosh askënd; nuk mund të ushqesh mendime jobamirëse, madje edhe për ata të cilët i konsideroni armiqtë e juaj. Për atë që i bindet kësaj doktrine, nuk ka armiq. “Sipas traditës Maya, paqja i referohet konceptit të mirëqenies dhe lidhet me idenë e një baraspeshe të përkryer në mes të fushave të ndryshme të jetës sonë .¹⁶

“Paqja pozitive” përshkruan gjendjen përmes së cilës vullneti kolektiv drejtohet kah promovimi i paqes dhe largimi i barrierave të paqes. Përfshin përkushtimin për drejtësi shoqërore, duke shkuar në këtë mënyrë përtej idesë se paqja është mungesa e frikës, e dhunës dhe e luftës. Përfshin zotimin e zgjidhjes së konfliktit me mjete të padhunshme dhe përpjekjet të inkurajojë aftësitë e individëve dhe grupeve ashtu që ata të jenë në gjendje të trajtojnë problemet shoqërore në mënyrë konstruktive. Për mësuesit e EQD-së, gjithashtu do të thotë promovim i proceseve demokratike në klasë, trajtim i çështjeve të pushtetit apo abuzimit të pushtetit, si dhe përpjekje e vazhdueshme për inkurajimin e shkathtësive të të dëgjuarit dhe dialogut konstruktiv, si dhe përkushtimi për zgjidhjen e konfliktit¹⁷.

A është dhuna e natyrshme? Shumë njerëz janë të bindur se qeniet njerëzore prej natyre janë të dhunshëm, dhe si pasojë e kësaj ne nuk mund t’i shmangim luftërat, konfliktet dhe dhunën e përgjithshme në jetën tonë dhe në shoqëritë tona. Specialistë të tjerë në këtë fushë pohojnë se ne mund t’i shmangemi mendimit, ndijimit dhe veprimit të dhunshëm. Deklarata e Sevilles mbi Dhunën, e elaboruar në vitin 1986 nga një grup studiuesish dhe shkencëtarësh nga shumë shtete, e konfirmon këtë duke thënë se:

“1. Shkencërisht është e pasaktë të thuhet se ne kemi trashëguar tendencën për të bërë luftë nga stërgjyshërit tanë shtazë (...) Lufta është fenomen vetëm i njerëzve dhe nuk e hasim te shtazët tjera (...).

2 Ka kultura që nuk kanë bërë luftë me shekuj dhe ka kultura të cilat shpesh kanë bërë luftë në disa periudha por jo në periudha të tjera (...).

3 Shkencërisht është e pasaktë të thuhet se lufta apo ndonjë sjellje tjetër e dhunshme është programuar gjenetikisht në natyrën tonë njerëzore (...).

4 Shkencërisht është e pasaktë të thuhet se njerëzit kanë ‘mendje të dhunshme’ (...) mënyra si ne veprojnë përcaktohet nga mënyra si ne kemi qenë të kushtëzuar dhe të shoqëruar (...).”

Shumica prej nesh jemi të kushtëzuar nga mjediset tona që të reagojmë në mënyrë agresive dhe të dhunshme. Ne mësohemi të mendojmë, të ndiejmë dhe të veprojmë në mënyrë agresive dhe në disa raste në mënyrë të dhunshme. Kudo që jetojmë, ne i nënshtrohemi një presioni shoqëror dhe kulturor që ne na kushtëzon të lexojmë për dhunën, të shikojmë dhunën dhe të dëgjojmë për dhunën, pothuajse vazhdimisht. Programet televizive, reklamat, gazetatat, video lojërat dhe industritë e filmit dhe të muzikës i kontribuojnë shumë kësaj gjendjeje. Para se të arrijë moshën e adoleshencës, fëmija ka

16. Tekst i marrë nga “COMPASS, doracak për edukimin e të drejtave të njeriut me të rinj”, Këshilli i Evropës, Strasbourg 2002, f. 376ff.

17. Nga “Fjalori i termave të edukimit për qytetarinë demokratike” (“A glossary of terms for education for democratic citizenship”), Karen O’Shea, Këshilli i Evropës, DGIV/EDU/CIT (2003) 29.

parë me mijëra vrasje dhe akte të dhunshme vetëm duke shikuar televizionin. Shoqëritë tona moderne, qoftë me vetëdije apo jo, nuk kërkojnë ndjesë për dhunën. Dhuna konsiderohet si një vlerë pozitive. Në shumicën e kulturave, t'i thuash jo dhunës dhe t'i shmangesh dhunës fizike ose konfrontimit, mund të perceptohet si shenjë e dobësisë, sidomos për meshkujt, të cilët janë nën presion të madh nga shokët e tyre që nga mosha shumë e re.¹⁸

Për informacione shtesë, referohuni në fletën e burimeve të mësimdhënësve në fund të kësaj njësie.

Edukimi për Qytetarinë Demokratike dhe të Drejtat e Njeriut

Përmes kësaj serie të mësimëve nxënësit do të:

- rrisin njohuritë e tyre për mekanizmat që qëndrojnë pas konfliktit;
- rrisin njohuritë e tyre për zgjidhjen e konfliktit në mënyrë të padhunshme;
- rrisin aftësinë e tyre për trajtimin e konfliktit në mjedisin e tyre;
- rrisin aftësinë e tyre për të marrë parasysh opinionet dhe nevojat e të gjitha palëve të përfshira në konflikt;
- rrisin njohuritë e tyre për konfliktet në mes të të drejtave të njeriut;
- rrisin të menduarit e tyre kritik mbi përdorimin e dhunës;
- rrisin njohuritë e tyre si t'i bëjnë ballë dhunës me të cilën ata janë konfrontuar;
- të jenë të stimuluar t'i qasen konfliktit në mënyrë të padhunshme.

18. Tekst i marrë nga "COMPASS, doracak për edukimin e të drejtave të njeriut me të rinj", Këshilli i Evropës,. Strasbourg 2002, f. 380.

NJËSIA 4: Konflikti

Çka duhet bërë nëse nuk pajtohemi?

Titulli i mësimit	Objektivat	Detyrat e nxënësve	Burimet	Metoda
Mësimi 1: Zgjidhja e konfliktit	Paraqitja e qasjes gjashtë-hapësh për zgjidhjen e konfliktit.	Analizoni një konflikt; gjeni zgjidhje.	Prospektet për nxënës 4.1	Punë në grupe të vogla.
Mësimi 2: Zbatimi i qasjes gjashtëhapësh	Të mësuarit për zbatimin e qasjes gjashtë-pikësh.	Analizoni një konflikt; gjeni zgjidhje.	Prospektet për nxënës 4.1 Prospektet për nxënës 4.2	Punë në grupe të vogla.
Mësimi 3: Konflikt i të drejtave të njeriut	Të mësuarit për njohjen dhe analizimin e situatave ku të drejtat njeriut janë në konflikt.	Analizoni një situatë ku të drejtat e njeriut janë në konflikt.	Prospektet për nxënës 4.3 Prospektet për nxënës 5.2	Punë nëngrupe të vogla. Të menduarit kritik.
Mësimi 4: Përdorimi i dhunës	Zhvillimi i të menduarit kritik për pranueshmërinë e përdorimit të dhunës dhe për sjelljen personale.	Reflektoni në përdorimin e dhunës dhe në sjelljen personale.	Prospektet për nxënës 4.4	Punë në grupe të vogla. Të menduarit kritik.

Mësimi 1

Zgjidhja e konfliktit

Si mund t'i trajtojmë mospajtimet e rënda?

Objektivat e mësimnxënies	Paraqitja e qasjes gjashtë-hapësh për zgjidhjen e konfliktit.
Detyrat e nxënësve	Analiza e një konflikti; gjetja e zgjidhjeve.
Burimet	Fletë të letrës ose fletore dhe stilografë. Prospektet për nxënës 4.1.
Metoda	Puna me tërë klasën dhe puna në çifte mbetet zgjedhore

Të mësuarit konceptual

Konfliktet janë pjesë e jetës së përditshme. Ato nuk duhet shikuar si ngjarje negative, por si përplasje interesash në mes të individëve ose grupeve. Në politikë, konfliktet madje janë pjesë e rëndësishme e diskutimit publik. Vetëm përmes konfliktit të hapur dhe kërkimit të kompromisit grupet e ndryshme shoqërore do të ndjehen se janë të integruar dhe se zëri i tyre dëgjohej. Zgjidhja e konfliktit (kërkimi i kompromisit) është një shkathtësi që mund të mësohet. Ky mësim synon që t'i kontribuojë këtij qëllimi.

Përshkrimet e mëposhtme të zgjidhjes së konfliktit paraqiten në këtë mësim, dhe është me rëndësi që mësimdhënësi të ketë njohuri për kuptimin e tyre.

Fiton-fiton: kjo përshkruan situatën në të cilën përfitojnë të dyja palët në mënyrë të njëjtë nga zgjidhja e konfliktit për të cilën janë pajtuar, dhe ata mendojnë se kanë arritur atë që kanë dëshiruar. Kjo konsiderohet si situata më ideale e zgjidhjes së konfliktit, sepse ndihmon për të siguruar që konflikti të mos rishfaqet.

Fiton-humb ose humb-fiton: Kjo përshkruan situatën ku zgjidhja e konfliktit do të thotë se njëra palë ka humbur dhe tjetra ka fituar. Kjo lloj situatë shpesh do të thotë se konflikti do të rishfaqet, meqë për humbësin përfitimi është shumë i vogël.

Humb-humb: Kjo përshkruan situatën në të cilën asnjëra palë nuk fiton gjë nga zgjidhja e konfliktit. Kjo situatë shpesh do të thotë se konflikti ka pushuar vetëm përkohësisht dhe ka shumë të ngjarë që sërish të del në sipërfaqe.

Mësimi

Mësimdhënësi e fillon mësimin duke shkruar fjalën “KONFLIKT” në anën e majtë të dërrasës së zezë. Pastaj nga nxënësit kërkon që të shkruajnë në një fletë të letrës shprehje dhe fjalë që atyre u kujtohen të cilat lidhen me fjalën “konflikt”.

Pastaj e njëjta bëhet edhe me fjalën “PAQE”, të cilën mësimdhënësi e shkruan në anën e djathtë të dërrasës së zezë. Mësimdhënësi pastaj pyet rreth 10 nxënës për fjalët që ata i kanë shkruar. Rezultatet shënohen në dërrasën e zezë dhe nxënësit paraqesin komentet e tyre për çështjet vijuese:

- A janë ata të befasuar me ndonjërin nga fjalët e zgjedhura?
- A janë të gjitha fjalët që lidhen me konfliktin negative, kurse ato që lidhen me paqen a kanë konotacion pozitiv?

Në vazhdim mësimdhënësi kërkon që nxënësit të japin shembuj të konflikteve të cilët ata vetë i kanë përjetuar apo të cilët janë shfaqur në mjedisin e tyre. Ai kërkon që ata të mendojnë nëse këto konflikte u përkasin kategorive të konflikteve të cilët mund të zgjidhen, dhe që janë hapi i parë kah kompromisi, ose kategorisë së konflikteve të cilët nuk mund të zgjidhen. Mësimdhënësi pastaj paraqet mendimin se konfliktet nuk shpiten domosdoshmërisht në dhunë, dhe se janë të mundshme qasje më konstruktive për zgjidhjen e konflikteve.

Mësimdhënësi në vazhdim u paraqet një shembull konkret të një konflikti i cili mund të paraqitet në familje.

“Katja, vajza 18 vjeçare, dëshiron të shikojë një videokasetë, të cilën ajo së fundi e ka marrë nga një shok. Vëllai i saj Martin, 15 vjeçar, dëshiron të shikojë programin e tij më të preferuar televiziv.”

Mësimdhënësi i jep çdo nxënësi kopje të prospekteve për nxënës 4.1 dhe fillon të analizojë këtë konflikt duke përdorur qasjen gjashtë-hapësh të përshkruar më poshtë.

Hapat 1 dhe 2 ndërmerren me tërë grupin, të drejtuar nga mësimdhënësi, i cili insiston në gjetjen e “nevojave” reale të të dy palëve, dhe në përpilimin e një përkufizimi të qartë të konfliktit.

Në hapin 1 është me rëndësi që nevojat reale të secilës palë të sqarohen në mënyrë joprovokative. Duhet menduar se cilat janë nevojat reale që qëndrojnë pas problemit, meqë këto mund të ndryshojnë nga nevojat e shprehura nga vetë palët. Në hapin 2, problemi i cili qëndron pas konfliktit formulohet ashtu që të dyja palët të pajtohen për të.

Hapi 3 konsiston në të menduarit e zgjidhjeve të mundshme. Në këtë fazë, zgjidhjet nuk duhet të komentohen apo të gjykohen – të gjitha kontributet duhet mirëpritur. Hapi 3 mund të realizohet në çifte, i përcjell me këmbim të opinioneve (ose partnerëve?). Në vijim mësimdhënësi paraqet konceptin e qasjeve “humb-humb”, “fiton- humb”, “humb-fiton” ose “fiton-fiton” për analizimin e zgjidhjeve, dhe pastaj kërkon që çiftet të vlerësojnë zgjidhjet e tyre duke e përdorur këtë koncept (hapi 4).

Nëse nxënësit konstatojnë se asnjëra nga zgjidhjet e tyre nuk rezulton me situatën fiton-fiton, nga ta kërkohet që të mendojnë më tepër. Mirëpo, gjithmonë do të ketë raste kur zgjidhja fiton-fiton nuk është e mundshme. Pasi të paraqesin përgjigjet e tyre, mësimdhënësi fton grupin që të vendosë se cila zgjidhje është më e mira (hapi 5). Në një konflikt të vërtetë, ku palët drejtpërsëdrejti janë të përfshira në këtë qasje të zgjidhjes së konfliktit, palët duhet ta pranojnë zgjidhjen. Mësimdhënësi përfundon duke bërë një prezentim të shkurtër të një mundësie për hapin 6. Elementi esencial për hapin 6 është se pas një periudhe të caktuar kohore (disa minuta, orë, ditë ose javë, varësisht nga natyra e konfliktit) zgjidhja vlerësohet dhe, kur është e nevojshme, miratohet. Si përfundim, mësimdhënësi e mbështet një diskutim për pyetjen nëse një mjet siç është metoda gjashtë-hapëshe mund të jetë e suksesshme, në çfarë lloji të situatës, dhe cilat do të ishin pasojat nëse njohuritë për mjetin e tillë do të ishin të gjëra dhe ky të përdorej. Kjo duhet të diskutohet në relacion me grupet dhe kontekstet e ndryshme siç janë:

- grupet e shokëve;
- familja;
- klasa;
- shkolla;
- shteti;
- lufta;
- sporti.

Mësimi 2

Zbatimi i qasjes gjashtë-hapëshe

Si mund t'i shmangemi përleshjes me fqinjin?

Objektivat e mësimnxënies	Të mësuarit për zbatimin e qasjes gjashtë-hapësh.
Detyrat e nxënësve	Analizimi i një konflikti dhe gjetja e zgjidhjeve nga të cilat përfitojnë të dyja palët.
Burimet	Një kopje nga skenarët e konfliktit në prospektet e nxënësve 4.2 për çdo grup të vogël. Prospektet e nxënësve 4.1..
Metoda	Punë në grupe të vogla.

Kuti informacioni

Zgjidhja e konfliktit në mënyrë paqësore nuk mund të jetësohet në praktikë thjeshtë duke e kuptuar konceptin teorik. Është një shkathtësi e vërtetë që duhet të mësohet, dhe ky mësim nxënësve u ofron mundësinë që ata të mësojnë se si të zbatojnë në praktikë zgjidhjen e konfliktit në mënyrë paqësore. Hapi i ardhshëm do të zbatojë këto njohuri në një situatë të vërtetë jetësore në shkollë.

Mësimi

Mësimdhënësi e fillon mësimin duke u shpjeguar nxënësve se detyra e tyre është të zbatojnë qasjen gjashtë-hapësh në zgjidhjen e konfliktit në situata të ndryshme konfliktesh.

Klasa ndahet në grupe të vogla me katër apo pesë nxënës, dhe çdo grup merr një kopje të prospekteve për nxënës 4.2. Çdo grup punon në njërin prej skenarëve, ashtu që çdo skenar do të zgjidhet nga më shumë se një grup. Nxënësit gjithashtu shfrytëzojnë prospektet për nxënës 4.1 të titulluar “Qasja gjashtë-hapëshe për zgjidhjen e konfliktit”. Pasi të kenë përfunduar grupet, një përfaqësues nga çdo grup ia paraqet tërë klasës gjashtë hapat e tyre. Këtë së pari e bëjnë për “konfliktin 1”, dhe pastaj për “konfliktin 2”:

Pas prezentimeve të tyre, mësimdhënësi drejton një diskutim në klasë për zgjidhjet, duke shfrytëzuar pyetjet vijuese:

- A i kuptojmë ne “nevojat” dhe “përkufizimin e problemit”? A ka çështje të pazgjidhura?
- A mund të gjejmë zgjidhje të tjera që ne mendojmë se do të jenë më të mira në një afat më të gjatë?

Në hapin e dytë, mësimdhënësi kërkon që nxënësit të trajtojnë konfliktet të cilët kanë ndodhur apo janë duke vazhduar në shkollë, në grupet e shokëve ose në vendin e tyre, etj. Nga ata kërkohet që të zgjedhin një apo më shumë (varësisht nga koha që e kanë në dispozicion) dhe të mendojnë për zgjidhjet e mundshme fiton-fiton.

Nëse mësimdhënësi përdor dy studimet e rastit si mënyrë për t’u paraqitur nxënësve format e ndërmjetësimit, ai mund t’u jep disa informacione themelore për sistemin gjyqësor të zgjidhjes së konfliktit në atë vend (format e ndërmjetësimit, mundësia e paraqitjes së konfliktit në gjykatë, etj.). Në vend se këto konflikte të diskutohen me qasjen gjashtë-hapëshe, kjo situatë mund të luhet edhe me role.

Në rastin e luajtjes së roleve, një nxënës do të luante palën A, tjetri palën B, dhe i treti do të luante rolin e ndërmjetësuesit. Në vijim mësimdhënësi mund të pyes çdo grup për mendimin e tyre se si ata e kanë zgjedhur konfliktin. Mund të diskutohen zgjidhje të ndryshme, si dhe procesi i përpjekjeve për arritjen e një zgjidhjeje. Këto elemente shpesh mund të marrin shumë më tepër kohë, dhe mund të jetë e nevojshme që ata të ndërmerren si një aktivitet jashtë kurrikulës apo si njësi plotësuese.

Mësimi 3

Konflikt i të drejtave të njeriut

Përplasje në mes të drejtave të njeriut. Çka tani?

Objektivat e mësimnxënies	Të mësuarit për të njohur dhe analizuar situatat ku të drejtat e njeriut janë në konflikt.
Detyrat e nxënësve	Analizimi i një situatë ku të drejtat e njeriut janë në konflikt.
Burimet	Fletë të mëdha të letrës dhe markera për çdo grup. Prospektet për nxënës 4.3. Prospektet për nxënës 5.2.
Metoda	Punë në grupe të vogla. Të menduarit kritik.

Kuti informacioni

Edhe pse në shikim të parë të drejtat e njeriut mund të duken se ofrojnë përgjigje të qarta, nuk ndodh gjithmonë kështu. Në të vërtetë, ka shumë situata në të cilat e drejta e dikujt është në konflikt me të drejtën e dikujt tjetër. Në rastin e tillë, të menduarit kritik mund të ndihmojë në peshimin e të drejtave të përfshira kundër njëra tjetrës, dhe në përcaktimi e zgjidhjes për këtë.

Mësimi

Grupet punuese (katër ose pesë nxënës në grup) marrin një rast për konflikt të të drejtave të njeriut (prospektet për nxënës 4.3 “Pesë raste të konfliktit të të drejtave të njeriut”), një fletë e madhe e letrës dhe shënjes (marker).

Së pari, nxënësit ftohen që të diskutojnë se cilat të drejta të njeriut janë të përfshira në konflikt. Për këtë diskutim, grupit mund t’i jepet një listë e të drejtave të njeriut (prospektet për nxënës 5.2). Pasi të jenë pajtuar se cilat të drejta janë në konflikt, ata e ndajnë fletën e letrës siç është treguar më poshtë. Mësimdhënësi mund ta përgatisë këtë në dërrasën e zezë dhe të shënojë të drejtat e përfshira në konflikt në rutinë e parë.

Numri i rastit
Të drejtat e njeriut që janë të përfshira
-
-
-
Zgjidhja
Pse?

Detyra e dytë është që të zhvillohet diskutim i hapur se çka nxënësit mendojnë se do të ishte zgjidhje për konfliktin. Ata japin arsyet për zgjedhjen e tyre dhe ato i shënojnë në fletën e tyre.

Nga çdo grup pastaj kërkohet që të caktojë një përfaqësues, i cili përgjigjet e grupit ia paraqet tërë klasës. Mësimdhënësi mund të pyes klasën të japin mendimin e tyre për zgjedhjet e bëra, dhe nëse ata pajtohen apo jo me idetë e grupit.

Mësimi 4

Përdorimi i dhunës

A është përdorimi i dhunës i pranueshëm në disa raste?

Objektivat e mësimnxënies	Zhvillimi i të menduarit kritik për pranueshmërinë e përdorimit të dhunës dhe për sjelljen personale.
Detyrat e nxënësve	Reflektim në përdorimin e dhunës dhe në sjelljen personale.
Burimet	Skeda ose shirita të letrës me raste nga prospektet e nxënësve 4.4. për çdo grup. (Mësimdhënësi duhet të ketë disa informacione të sistemit gjyqësor për zgjidhjen e konfliktit në atë vend.)
Metoda	Punë në grupe të vogla. Të menduarit kritik.

Kuti informacioni

Edhe pse një botë paqësore konsiderohet si objektiv themelor, as ligji ndërkombëtar mbi të drejtat e njeriut as e drejta ndërkombëtare humanitare nuk e përjashtojnë përdorimin e forcës në kuptimin absolut. Ky mësim synon që të kontribuojë në të menduarit kritik të nxënësve për legjitimitetin e përdorimit të forcës në raste specifike. Nga nxënësit kërkohet që të reflektojnë në sjelljen e tyre personale lidhur me dhunën e përdorur nga ata apo nga të tjerët në mjedisin e tyre.

Mësimi

Klasa ndahet në grupe punuese me nga katër apo pesë nxënës. Një nxënës apo mësimdhënësi paraqet rastin nr. 1 nga prospektet e nxënësve 4.4.

Mund të jetë shumë vështirë të trajtohen të katër rastet në një mësim. Ndaj, mësimdhënësi mund të vendosë që rastet e ndryshme t'ua jep grupeve të ndryshme, të zgjedhë vetëm dy nga të katër rastet apo të shtojë një mësim tjetër.

Detyra e grupit është që të diskutojë rastin, duke shfrytëzuar pyetjet e dhëna në skedë, dhe që përgjigjen e tyre ta paraqesin gojarisht. Mësimdhënësi duhet të jetë i vetëdijshëm se çështja fundamentale e cila eksplorohet është se në ç'masë duhet pranuar përdorimin e forcës. Pasi të jetë përgjigjur çdo grup, mësimdhënësi mund të jep informacione shtesë lidhur me rastin para se t'ua shpërndajë rastin tjetër.

Kopja e mësimdhënësit për rastet, pyetjet, dhe informacionet shtesë

Rasti 1

Gjatë një demonstrate për çështjen e anti-globalizimit, një grup i vogël i njerëzve fillon të gjuaj me gurë në ndërtesën e selisë së një kompanie të famshme trans-nacionale. Forcat policore të pranishme në atë vend e shohin këtë duke ndodhur dhe përpiqen të arrestojnë njerëzit e përfshirë në të. Gjatë këtij intervenimi, një polic është zënë nga njerëzit të cilët gjuanin me gurë dhe është rrahur rëndë.

Pyetjet:

- 1 A do të ishte e pranueshme që forcat policore të përdorin armët e tyre të gjuajnë njerëzit që hidhnin gurë?
- 2 A do të ishte e pranueshme që policia të ndërvejojë duke përdorur mitraloz? (Kjo do të ishte më e shpejtë por do të rezultonte, pothuajse, sigurisht me më shumë viktima.)
- 3 A do të ishte e pranueshme që policia të presin derisa t'u jepet mundësi të ndërvejojnë duke përdorur top të ujit?
- 4 A do të ishte e pranueshme që policia të mos ndërvejojnë duke përdorur forcën, për t'ju shmangur eskalimit të konfliktit?

Informacion

Sipas standardeve ndërkombëtare, policia mund të përdorin forcën sipas kushteve të caktuara. Forca duhet të përdoret vetëm nëse është e nevojshme dhe ajo duhet të jetë në proporcion me qëllimin e intervenimit. Nëse një polic urdhërohet nga eprori i tij të ndërvejojë në mënyrën e cila qartazi është në kundërshtim me këtë rregull, sipas rregullave të KB-së, nga ai pritet që të refuzojë zbatimin e këtij urdhri.

Rasti 2

Shteti X i deklaron luftë shtetit Y sepse Y qartazi mbron, madje edhe financon, grupet rebelë të cilat veprojnë kundër shtetit X brenda shtetit Y. Ekipi i inteligjencës së shtetit X zbulon se në cilin fshat qëndron një grup i rebelëve të trajnuar mirë dhe të armatosur, dhe mëson se ata po përgatisin një sulm të madh me bombë mbi një objektiv të rëndësishëm industrial.

Pyetjet:

- 1 A do të ishte e pranueshme që shteti X të bombardojë këtë fshat rëndë, duke u siguruar që vetëm disa njerëz të mbijetojnë, duke përfshirë edhe banorët lokal?
- 2 A do të ishte e pranueshme kjo e mëparshmja pas një kërkese të qartë drejtuar rebelëve për t'u dorëzuar, dhe një paralajmërimi të qartë për popullatën lokale që të largohen nga fshati dhe të tubohen në stadiumin lokal të sporteve, të cilët do të lejoheshin të hyjnë sërish në fshat pas bastisjes së tyre për armë?
- 3 A do të ishte e pranueshme të mos ndërvejohej me përdorim të forcës? Çfarë alternativash mund të mendoni ju?

Informacion

Rregullat ndërkombëtare (të ashtuquajturat “Konventat e Gjenevës”) mbi luftën nuk parashohin ndalim të plotë të përdorimit të forcës ushtarake, por ndalojnë disa lloje të intervenimeve dhe armëve. Njëri prej parimeve është se forca ushtarake nuk duhet përdorur kundër qaveve jo-ushtarake dhe nuk duhet përdorur pa bërë dallime, e as të jetë joproporcionale: për shembull, duhet bërë përpjekje serioze për t’u shmangur viktimave civile duke u përmbajtur nga përdorimi i bombave më të fuqishme kundër qaveve ushtarake në situatat kur bombat më pak të fuqishme do të ishin të mjaftueshme. Në këtë mënyrë, mund të parandalohen viktimat civile dhe vdekja e personave të pafajshëm (të ashtuquajturat “dëme kolaterale”). Mirëpo, siç u tha më lart, kjo nuk do të thotë se “Konventat e Gjenevës” mbi luftën dëmet kolaterale i konsiderojnë të papranueshme, ato i marrin parasysh këto dëme deri në një shkallë të caktuar.

Rasti 3

Z. X, një i ri i cili punon si ndihmës teknik në spitalin lokal, vazhdimisht e rreh gruan e tij kur kthehet në shtëpi i dehur. Një herë gruaja e tij e njoftoi policinë për këto rrahje që ia shkaktonte burri, të cilat ndonjëherë janë të rënda. Gruaja e fqinjët, e cila rastësisht kuptoi për këtë situatë, tanimë e din se çka po ndodh te fqinjët kur ajo i dëgjon ata duke u grindur dhe bërtitur.

Pyetje:

- 1 A duhet gruaja e fqinjët ta njoftojë policinë në rastet e tilla, apo kjo është ndërhyrje e papranueshme në privatësinë e fqinjëve të saj?
- 2 Kur njerëzit marrin informacione nga dikush, a duhet të intervenojë policia në këto rrethana?

Informacion

“(…) Shtetet duhet të dënojnë dhunën kundër grave dhe nuk duhet të thirren në zakonet, traditën ose religjion për t’ju shmangur eliminimit të saj. Shtetet duhet të ndjekin me të gjitha mjetet e duhura dhe pa vonesë politikën e eliminimit të dhunës kundër grave, dhe për këtë qëllim duhet:

(a) Të shqyrtojnë, ata të cilat akoma nuk e kanë bërë këtë, ratifikimin ose miratimin e Konventës mbi eliminimin e të gjitha formave të diskriminimit kundër grave apo të tërhiqen nga rezervat që i kanë për këtë Konventë;

(b) Të përmbahen nga angazhimi në dhunë kundër grave;

(c) Me këmbëngulje të duhur të punojnë në parandalimin, hetimin dhe, në pajtim me legjislacionin vendor, dënimin e akteve të dhunës kundër grave, qofshin ato akte të kryera nga shteti apo nga personat privat (...).”

Nga Deklarata e KB-së për eliminimin e dhunës kundër grave (1993).

Rasti 4

Leo, 13 vjeç, është një djalë i ri i hollë dhe pak si i vogël. Atë shpesh e bezdisin disa djem të rritur derisa ai po luan në parkun lokal të lojërave.. Kësaj radhe, ai u përgjigjet duke u thënë se ata nuk duhet ta ngacmojnë çdoherë, dhe se ata sillen si të paedukuar, si njerëz primitiv. Si pasojë, djemtë e rritur fillojnë ta rrahin atë shumë ashpër. Shoku i Leos e sheh këtë duke ndodhur kur ai hyn në parkun e lojërave. Disa njerëz të moshuar gjithashtu e shohin këtë duke ndodhur kur ata kalojnë nëpër park duke u kthyer nga dyqani ku kanë blerë ushqime.

Pyetjet:

- 1 A duhet të intervenojë shoku i Leo-s në këtë rast? Si?
- 2 A duhet të intervenojnë njerëzit e moshuar? Si?
- 3 Çfarë zgjidhjesh tjera do të sugjeronit ju?

Si detyrë plotësuese, nxënësit mund t’u shkruajnë letër djemve më të rritur, në të cilën shpjegojnë se çka mendojnë ata për sjelljen e këtyre djemve. Kjo mund të jetë detyrë shtëpie ose detyrë për grupet që punojnë më shpejt.

Fleta e burimeve të mësimdhënësit E drejta ndërkombëtare humanitare

Çka është e drejta ndërkombëtare humanitare?

E drejta ndërkombëtare humanitare (DNH) përfshin edhe parimet humanitare edhe traktatet ndërkombëtare, përmes të cilëve kërkohet ruajtja e jetëve dhe lehtësimi i vuajtjeve të luftëtarëve dhe joluftëtarëve gjatë konfliktit të armatosur. Dokumentet e saj kryesore ligjore janë Konventat e Gjenevës të vitit 1949, dhe katër traktatet e nënshkruara gati nga çdo popull i botës. Me këto konventa përkufizohen të drejtat fundamentale të luftëtarëve të larguar nga beteja për shkak të lëndimit, sëmundjes ose zënies rob dhe të drejtat fundametalet për popullatën civile. Protokollet shtesë të vitit 1977, që i plotësojnë Konventat e Gjenevës, i zgjerojnë edhe më shumë këto të drejta.

Kë e mbron DNH-ja? A më mbron DNH-ja mua?

DNH-ja mbron pjesëtarët e plagosur, të sëmurët ose të zënë rob të forcave të armatosura dhe të popullatës civile. Luftëtarët e plagosur dhe të sëmurët – cilitdo kombi që ata t'i përkasin – duhet të mblihen nga ku janë dhe për ta duhet ofruar kujdes sipas dispozitave të Konventës së Gjenevës I. Ata nuk mund të vriten ose t'u nënshtrohen torturave apo eksperimenteve biologjike. Atyre duhet ofruar kujdes adekuat dhe duhet mbrojtur nga plaçkitja ose keqtrajtimi. Me këtë Konventë mbrohen, gjithashtu, punëtorët shëndetësorë, personeli religjioz ushtarak, objektet mjekësore ushtarake dhe njësitë mobile.

Luftëtarët e plagosur, të sëmurët dhe të mbijetuarit nga mbytja e anijeve në det mbrohen me Konventën e Gjenevës II. Atyre u sigurohet mbrojtje e njëjtë sikurse ushtarëve në tokë, e cila mbrojtje ofrohet varësisht nga kushtet me të cilat përballesh në det. Anijet spitale janë të mbrojtura.

Të burgosurit e luftës (BL), të mbrojtur me Konventën e Gjenevës III, duhet të trajtohen me humanizëm dhe atyre duhet siguruar strehim adekuat, ushqim, veshmbathje dhe kujdes mjekësor. Ata nuk duhet t'i nënshtrohen torturës apo eksperimentimeve mjekësore, dhe duhet të mbrohen kundër akteve të dhunës, fyerjeve dhe kurioziteteve publike. Reporterët e luftës të zënë rob dhe civilët e autorizuar që përcjellin ushtrinë gjithashtu kanë të drejtë në këtë status.

Civilët janë të mbrojtur me Konventën e Gjenevës IV. Gjatë tërë kohës, palët në konflikt duhet bërë dallimin në mes civilëve dhe luftëtarëve, dhe operacionet e tyre duhet drejtuar vetëm kundër caqeve ushtarake. Popullata civile duhet lejuar që të bëjë jetë sa më normale të mundshme. Ajo duhet mbrojtur kundër vrasjeve, torturës, plaçkitjes, masave ndëshkimore, shkatërrimit pa dallim të pasurisë dhe marrjes peng. Duhet të respektohet nderi i tyre, të drejtat familjare, bindjet religjioze dhe praktikimi i religjionit. Forcat okupuese sigurojnë dhe lejojnë kalim të sigurt të ushqimit të mjaftueshëm dhe të pajisjeve mjekësore, si dhe krijimin e zonave spitalore të sigurta për të plagosurit, për të sëmurët, për të moshuarit, për fëmijët, për gratë shtatzëna dhe nënat me fëmijë të vegjël. Kjo Konventë siguron mbrojtje speciale për gratë dhe fëmijët. Stafii i spitalit që kujdeset për këta individë duhet të respektohet dhe të mbrohet.

Me Konventat e Gjenevës kërkohet që ndihma humanitare të ofrohet nga Komiteti Ndërkombëtar i Kryqit të Kuq (KNKQ), nga Kryqi i Kuq dhe organizatat shtetërore të Gjysmëhënës së Kuqe apo nga organizatat tjera humanitare të pavarura, ashtu siç autorizohen nga palët në konflikt.

A janë e drejta ndërkombëtare humanitare dhe ligji mbi të drejtat e njeriut ndryshe?

Po, por ata e plotësojnë njëri tjetrin. Që të dy kërkojnë mbrojtjen e individëve nga dëmet dhe ruajtjen e dinjitetit njerëzor, por ata trajtojnë rrethana të ndryshme dhe kanë dokumente të ndryshme bazë. DNH-ja zbatohet në kohë të konflikteve të armatosura për të zvogëluar vuajtjet e shkaktuara nga lufta dhe për të mbrojtur ata të cilët kanë rënë në duart e palës kundërshtarë. Përqendrimi kryesor i DNH-së është të mbrojë të drejtat fundamentale të luftëtarëve të plagosur, të sëmurë dhe të mbijetuar nga

mbyrtja e anijeve, të BL-ve dhe të popullatës civile. Ligji mbi të drejtat e njeriut zbatohet në kohë të paqes apo të luftës, por kryesisht merret me mbrojtjen e njerëzve kundër shkeljeve të të drejtave të tyre civile, politike, ekonomike, sociale dhe kulturore të njohura ndërkombëtarisht, shkelje këto që atyre ua bëjnë qeveritë.

Çka parasheh DNH-ja për fëmijët ushtarë?

E drejta humanitare ndërkombëtare ndalon fëmijët nga pjesëmarrja në luftime, por fëmijët ushtarë akoma paraqesin një problem serioz në shumë pjesë të botës. Sipas DNH-së kërkohet që fëmijët nën 15 vjet të mos rekrutohen në forcat e armatosura, dhe që të ndërmerren “të gjitha masat e mundshme” për të siguruar që ata të mos marrin pjesë direkte në luftime. Gjatë rekrutimit të atyre ndërmjet 15 dhe 18 vjeç, prioritet duhet dhënë atyre më të vjetër (neni 77, Protokoll I). Fatkeqësisht, numri i fëmijëve të cilët bëhen ushtarë, qoftë në mënyrë vullnetare apo me forcë, është në rritje. Fëmijët të cilët jetojnë në zona të konfliktit, veçanërisht ata të cilët janë ndarë nga familjet e tyre apo janë të marginalizuar në mënyra të tjera, mund të bëhen rekrutë potencial. Fëmijët shpesh detyrohen t'i bashkohen një grupi të armatosur ose të bëhen fëmijë ushtarë si mënyrë për të mbijetuar.

Kur përdoret DNH-ja?

DNH-ja zbatohet në konfliktin e armatosur (luftën) që zhvillohet ndërmjet popujve (konflikt i armatosur ndërkombëtar) ose në konfliktet e armatosura të brendshme, siç janë luftërat civile.

A zbatohet DNH-ja për sulmet terroriste të 11 shtatorit?

Edhe pse 11 shtatori i vitit 2001 shkaktoi vdekje dhe rrënime të përmasave që lidhen me luftën, nuk është e qartë se zbatohet DNH-ja. DNH-ja zbatohet në konfliktet e armatosura në mes të shteteve (konfliktet e armatosura ndërkombëtare) ose në konfliktet e armatosura të brendshme siç janë luftërat civile. Nëse sulmet tronditëse në caqet civile në Nju Jork dhe Uashington do të kryheshin nga një rrjet terrorist që vepron në mënyrë individuale, atëherë ata do të rezultonin me krime të tmerrshme, dhe jo në akte të luftës ku do të zbatohet DNH-ja.

A ofron DNH-ja mbrojtje speciale për gratë?

Po. Edhe pse gratë gëzojnë mbrojtjen e përgjithshme ligjore të njëjtë sikurse burrat, me Konventat e Gjenezës miratohet parimi se “gratë duhet trajtuar me tërë respektin për shkak të gjinisë së tyre” (neni 12, KGJ I dhe II, neni 14, KGJ III). Kjo do të thotë se ofrohet mbrojtje shtesë për trajtimin e nevojave specifike të grave si pasojë e ndryshimeve gjinore, nderit dhe modestisë, shtatzënisë dhe lindjes së fëmijëve. Për shembull, gratë e burgosura të luftës (BL) ose të internuara duhet të mbahen në vende të ndara nga burrat, nën mbikëqyrjen e drejtpërdrejtë të grave të tjera. Gratë duhet të mbrohen “kundër dhunimit, prostitucionit të detyruar ose kundër çdo forme tjetër të sulmit të turpshëm” (KGJ IV, neni 27, gjithashtu neni 75 dhe 76, Protokoll I). Sa u përket rasteve kur duhet liruar mjetin transportues nga ngarkesat, prioritet duhet dhënë “grave shtatzëna, grave që kanë lindur dhe nënave që ushqejnë fëmijët me qumësht gjiri” (neni 70, Protokoll I). Për të mësuar më shumë për çështje të grave në konfliktet e armatosura, si dhe për natyrën optimiste që e kanë treguar shumica prej tyre, referohuni studimit të fundit mbi “Gratë të cilat përballeshin me luftën” në www.womenandwar.org.

Si i mbron DNH-ja fëmijët?

DNH-ja ndalon sulmet kundër popullatës civile dhe përfshin mbrojtjen speciale për fëmijët. Të gjithë civilët duhet të mbrohen kundër vrasjeve, torturës, plaçkitjes, masave ndëshkimore, shkatërrimit pa dallim të pasurisë dhe marrjes peng. Duhet të respektohet nderi i tyre, të drejtat familjare, bindjet religjioze dhe praktikimi i fesë. Forcat okupuese duhet të sigurojnë dhe të lejojnë kalim të sigurt të ushqimit të mjaftueshëm dhe të pajisjeve mjekësore, si dhe vendosjen e zonave spitalore dhe atyre të sigurisë për të plagosurit, për të sëmurët, për të moshuarit, për fëmijët, për gratë shtatzëna dhe për nënat me fëmijë të vegjël. Dispozitat e veçanta gjithashtu u përgjigjen nevojave të fëmijëve të pashoqëruar nga familja, nevojave psiko-sociale dhe komunikimit me familjen.

Fëmijët nën 15 vjeç të cilët kanë mbetur jetim apo janë ndarë nga familjet e tyre, duhet marrë nën përkujdesje. Atyre duhet t'u mundësohet të praktikojnë religjionin dhe duhet ndihmuar në edukimin e tyre.

A është shkelje e DNH-së nëse civilët vriten gjatë luftës?

Mbrojtja e civilëve është objektivi kryesor i DNH-së. Sipas Konventës së Gjenevës IV, civilët duhet mbrojtur nga vrasjet dhe ata duhet lejuar që të bëjnë jetë normale, nëse këtë e lejon siguria. Protokollin I të vitit 1977 ofron më tepër detaje për zgjerimin e mbrojtjes civile në konfliktet e armatosura ndërkombëtare. Edhe pse Shtetet e Bashkuara e kanë nënshkruar Protokollin I, akoma nuk e kanë ratifikuar atë. Megjithatë, ShBA-ja është shprehur se do të veprojë në përputhje me këto dispozita, të cilat nga shumica konsiderohen të jenë kodifikim i të drejtës zakonore të pranuar gjerësisht, të përpiluar para qindra vitesh.

Rregulla kryesore e parimit të dallimit është paraqitur në nenin 48 të Protokollit I, në të cilën thuhet: "Për të siguruar respektin për popullatën civile dhe objektet civile dhe për t'i mbrojtur ato, palët në konflikt çdoherë do të bëjnë dallimin në mes të popullatës civile dhe luftëtarëve dhe në mes të objekteve civile dhe objektivave ushtarake dhe, në përputhje me rrethanat, do t'i drejtojnë operacionet e tyre vetëm kundër caqeve ushtarake." Përveç ndalimit të sulmeve të drejtpërdrejta, DNH-ja gjithashtu ndalon sulmet pa bërë dallime mbi popullatën civile. Këto mund të paraqiten, për shembull, ku një sulm i forcave të armatosura drejtuar një objektivi ushtarak, nuk merr parasysh pasojat negative tepër të mëdha të popullatës civile (neni 41 i Protokollit I).

Mirëpo, nuk janë të paligjshme të gjitha vdekjet e civilëve të shkaktuara gjatë luftës. DNH-ja nuk e shpall të paligjshëm konfliktin e armatosur, por bën përpjekje që të ekuilibrojë të drejtat e pranuar ligjore të atij populli për të sulmuar caqet legjitime ushtarake gjatë luftës me të drejtën e popullatës civile për t'u mbrojtur nga efektet e luftimeve. Me fjalë të tjera, duke pasur parasysh natyrën e luftës, DNH-ja parasheh një shkallë të caktuar të "dëmit kolateral", i cili ndonjëherë, fatkeqësisht, mund të përfshijë viktima civile.

Prospektet e nxënësve 4.1

Qasja gjashtë-hapëshe për zgjidhjen e konfliktit

<p>1. Nevojat e palës A</p> <p>a)</p> <p>b)</p> <p>c)</p> <p>d)</p>	<p>1. Nevojat e palës B</p>
<p>2. Qartësim i problemit</p>	
<p>3. Ide për zgjidhjet</p> <p>a)</p> <p>b)</p> <p>c)</p> <p>d)</p>	
<p>4. Vlerësoni zgjedhjet për palën A</p> <p>a)</p> <p>b)</p> <p>c)</p> <p>d)</p>	<p>4. Vlerësoni zgjedhjet për palën B</p> <p>a)</p> <p>b)</p> <p>c)</p> <p>d)</p>
<p>5. Cila zgjidhje është më e mira?</p>	
<p>6. Vendosni si dhe kur do të vlerësohet zgjidhja</p>	

Prospektet për nxënës 4.2

Skenarë të konfliktit

Konflikti 1

Dy fqinj nuk pajtohen me njëri tjetrin për rrethojën që ndodhet në mes të pronave të tyre përkatëse. Njëri nga fqinjët dëshiron të zëvendësojë rrethojën me një të re, meqë ai beson se rrethoja e vjetër nuk është më e mirë. Ai pret që fqinji i tij të paguaj gjysmën e çmimit të rrethojës së re. Fqinji tjetër pajtohet se rrethoja nuk është më e mirë, por ai nuk dëshiron të harxhojë para për një rrethojë të re. Ai mendon se rrethoja ekzistuese, edhe pse nuk duket në gjendje të mirë, së paku nuk e lë qenin e fqinjit që të hyjë në kopshtin e tij. Veç kësaj, atij nuk i pëlqen që fqinji i tij gjithmonë lavdërohet me gjëra të reja, më të shtrenjta.

Konflikti 2

Babai dhe nëna kanë mospajtime të thella njëri me tjetrin për mënyrën se si të reagojnë kur foshnja e tyre dyvjeçar bën shumë zhurmë brenda banesës së tyre. Babai mendon se fëmija i tyre duhet të mësohet se si të sillet, dhe se ky proces i të mësuarit duhet të fillojë sa më shpejt që të jetë e mundur. Për më tepër, ai preferon që të ketë qetësi dhe heshtje gjatë kohës së tij të lirë, meqë puna e tij është shumë e lodhshme. Nëna mendon se nuk mund të ndalosh vazhdimisht një fëmijë dyvjeçar që të mos luaj ose qaj, sepse kjo do ta frustronte fëmijën shumë dhe do të dëmtonte zhvillimin e tij.

Prospektet për nxënës 4.3

Pesë raste të konfliktit të të drejtave të njeriut

Rasti 1

Max-i është një djalë tetëvjeçar, i cili është plagosur rëndë në një aksident dhe urgjentisht i nevojitet transfuzion i gjakut në një spital. Mirëpo, babai i tij e ndalon stafin e spitalit që ta bëjë këtë për arsye religjioze. Nëna e tij dhe mjekët duan t'ia shpëtojnë atij jetën.

Rasti 2

Në një spital punojnë vetëm një numër i kufizuar i njerëzve në repartin e emergjencës. Është një mbrëmje me plot tension dhe e lirë është vetëm një dhomë për vetëm një person për t'ju ofruar trajtim emergjent i menjëhershëm. Meqë jetët e dy personave janë akoma në rrezik, mjekët duhet të vendosin nëse do të trajtojnë një fëmijë të vogël apo një afarist të suksesshëm.

Rasti 3

Gus-i është anëtar shumë i respektuar i një partie religjioze politike, që fuqishëm thekson vlerat familjare. Një gazetar i cili viziton selinë e partisë zbulon, rastësisht, një grumbull letrash personale nga X, nga të cilat ai mund të konstatojë pa dyshim se Gus-i ka një marrëdhënie jashtëmartesore. Gazetari e boton këtë tregim.

Rasti 4

Youtchou jeton në një shtet të Botës së Tretë. Ai është i varfër dhe është në gjendje të plotësojë nevojat e tij themelore, por asgjë më shumë. Ai do të dëshironte të fillonte studimet, por nuk mund të sigurojë mjetet e nevojshme për këtë. Shteti i tij nuk është në gjendje t'i sigurojë atij burimet e nevojshme, meqë gjendja e ekonomisë është shumë e keqe, dhe shteti duhet të përdorë të gjitha resurset në dispozicion për të mbuluar nevojat themelore të popullatës.

Rasti 5

Autoritetet lokale planifikojnë ndërtimin e një shkolle të re në një pjesë të sipërfaqes tokësore, që është një nga vendet e rralla ku fëmijët akoma mund të luajnë.

Prospektet për nxënës 4.4

A është dhuna e pranueshme në disa raste?

Rasti 1

Gjatë një demonstrate për çështjen e anti-globalizimit, një grup i vogël i njerëzve fillon të gjuaj me gurë në ndërtesën e selisë së një kompanie të famshme trans-nacionale. Forcat policore të pranishme në atë vend e shohin këtë duke ndodhur dhe përpiqen të arrestojnë njerëzit e përfshirë në të. Gjatë këtij intervenimi, një polic është zënë nga njerëzit të cilët gjuanin me gurë dhe është rrahur rëndë.

Pyetjet:

1. A do të ishte e pranueshme që forcat policore të përdorin armët e tyre të gjuajnë njerëzit që hedhin gurë?
2. A do të ishte e pranueshme që policia të ndërvejojë duke përdorur mitraloz? (Kjo do të ishte më e shpejtë por do të rezultonte, pothuajse, sigurisht me më shumë viktima.)
3. A do të ishte e pranueshme që policia të presin derisa t'u jepet mundësi të ndërvejojë duke përdorur top të ujit?
4. A do të ishte e pranueshme që policia të mos ndërvejojë duke përdorur forcën, për t'ju shmangur shkallëzimit të konfliktit?

Rasti 2

Shteti X i deklaron luftë shtetit Y sepse Y qartazi mbron, madje edhe financon, grupet rebelë të cilat veprojnë kundër shtetit X brenda shtetit Y. Ekipi i inteligjencës së shtetit X zbulon se në cilin fshat qëndron një grup i rebelëve të trajnuar mirë dhe të armatosur, dhe mëson se ata po përgatisin një sulm të madh me bombë mbi një cak të rëndësishëm industrial.

Pyetjet:

1. A do të ishte e pranueshme që shteti X të bombardojë këtë fshat rëndë, duke u siguruar që vetëm disa njerëz të mbijetojnë, përfshirë edhe banorët lokal?
2. A do të ishte e pranueshme kjo e mëparshme pas një kërkesë të qartë drejtuar rebelëve për t'u dorëzuar, dhe një paralajmërimi të qartë për popullatën lokale që të largohen nga fshati dhe të tubohen në stadiumin lokal të sporteve, të cilët do të lejoheshin të hyjnë sërish në fshat pas bastisjes së tyre për armë?
3. A do të ishte e pranueshme të mos ndërvehohej me përdorim të forcës? Çfarë alternativash mund të mendoni ju?

Rasti 3

Z. X, një i ri i cili punon si ndihmës teknik në spitalin lokal, vazhdimisht e rreh gruan e tij kur kthehet në shtëpi i dehur. Një herë gruaja e tij e njoftoi policinë për këto rrahje që ia shkaktonte burri, të cilat ndonjëherë janë të rënda. Gruaja e fqinjët, e cila rastësisht kuptoi për këtë situatë, tanimë e din se çka po ndodh te fqinjët kur ajo i dëgjon ata duke u grindur dhe bërtitur.

Pyetjet:

1. A duhet gruaja e fqinjët ta njoftojë policinë në rastet e tilla, apo kjo është ndërhyrje e papranueshme në privatësinë e fqinjëve të saj?
2. Kur marrin informacione nga dikush, a duhet të ndërvejojë policia në këto rrethana?

Rasti 4

Leo, 13 vjeç, është një djalë i ri i hollë dhe pak si i vogël. Atë shpesh e bezdisin disa djem të rritur derisa ai po luan në parkun lokal të lojërave.. Kësaj radhe, ai u përgjigjet duke u thënë se ata nuk duhet ta ngacmojnë çdoherë, dhe se ata sillen si të paedukuar, si njerëz primitiv. Si pasojë, djemtë e rritur fillojnë ta rrahin atë në mënyrë të ashpër. Shoku i Leos e sheh këtë duke ndodhur kur ai hyn në parkun e lojërave. Disa njerëz të moshuar gjithashtu e shohin këtë duke ndodhur kur ata kalojnë nëpër park duke u kthyer nga dyqani ku kanë blerë ushqime.

Pyetjet:

1. A duhet të ndërvejojë shoku i Leo-s në këtë rast? Si?
2. A duhet të ndërvejojë njerëzit e moshuar? Si?
3. Çfarë zgjidhjesh tjera do të sugjeronit ju?

Pjesa 2

Marrja e përgjegjësisë

Njësia 5

Të drejtat, liritë dhe përgjegjësitë
Cilat janë të drejtat tona dhe si mbrohen ato?

Njësia 6

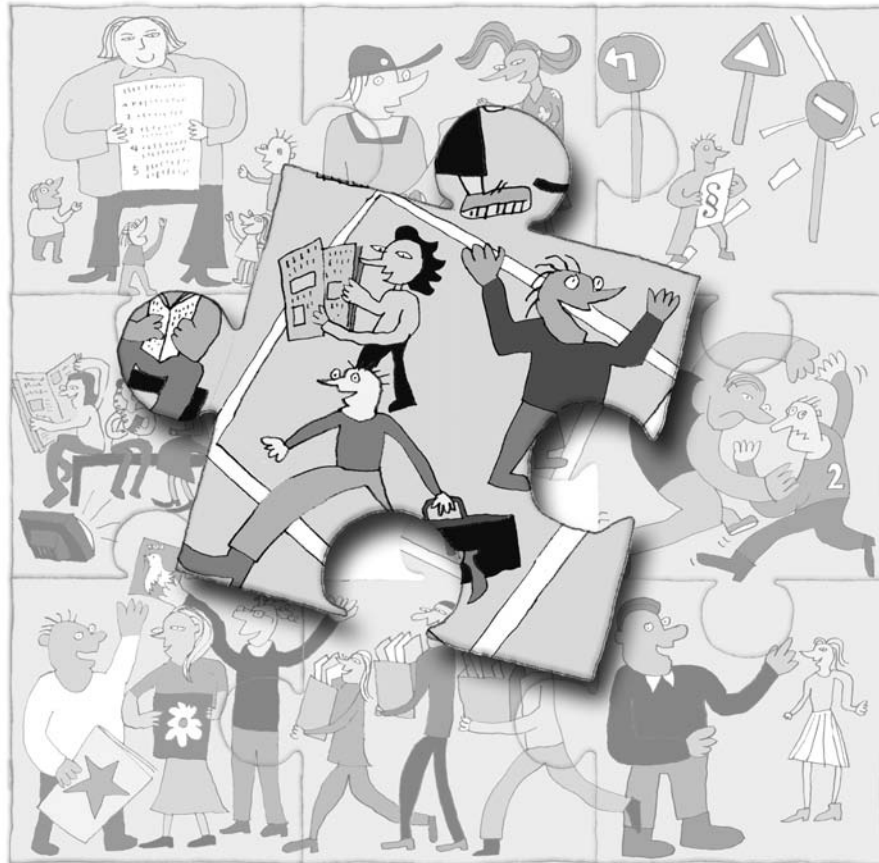
Përgjegjësia
Çfarë përgjegjësish kanë njerëzit?

NJËSIA 5

Të drejtat, liritë dhe përgjegjësitë

Cilat janë të drejtat tona dhe si mbrohen ato?

5.1. Dëshirat, nevojat themelore, dinjiteti njerëzor dhe të drejtat e njeriut

A gëzoj unë të drejtë të njeriut për çdo gjë që unë e dëshiroj?

5.2. Zbulimi i shkeljeve të të drejtave të njeriut

Cila e drejtë e njeriut është shkelur këtu?

5.3. Të drejtat dhe përgjegjësitë

Si mund të ekzistojnë të drejtat pa përgjegjësitë?

5.4. Kuiz (test) për të drejtat e njeriut

Çka është e drejtë? Cilat duhet të jenë të drejtat e njeriut?

NJËSIA 5: Të drejtat, liritë dhe përgjegjësitë Cilat janë të drejtat tona dhe si mbrohen ato?

Të drejtat e njeriut, në një rëndësi anë, merren me zhvillimin e qenieve njerëzore, d.m.th. sa ata janë në gjendje të vënë në jetë potencialin e tyre të plotë në marrëdhëniet me bashkëqytetarët e tyre. Në anën tjetër, të drejtat e njeriut përcaktojnë përgjegjësitë e shtetit komb ndaj individëve. Dokumentet e rëndësishme mbi të drejtat e njeriut përfshijnë Deklaratën Universale mbi të Drejtat e Njeriut, Konventën Evropiane mbi të Drejtat e Njeriut dhe Konventën mbi të Drejtat e Fëmijës. Tradicionalisht, të drejtat e njeriut janë ndarë në kategori – të drejtat civile, politike, sociale, ekonomike dhe kulturore. Këto kategori shpesh shoqërohen me etapat e zhvillimit të historisë së të drejtave të njeriut, ku të drejtat civile dhe politike konsiderohen si “gjenerata e parë”, pasuar nga të drejtat sociale dhe ekonomike si “gjenerata e dytë” dhe të drejtat kulturore ose të drejtat për zhvillim që konsiderohen si “gjenerata e tretë”. Pavarësisht vlerës së kategorizimit të të drejtave, EQD/EDNJ-ja kërkon promovimin e të kuptuarit të të drejtave të njeriut pa bërë dallime. Të gjitha kategoritë i konsideron të një rëndësie të njëjtë: civile, politike, sociale, ekonomike dhe kulturore. Pra, EQD/EDNJ-ja përpiket të balancojë tendencën e të kaluarës për të konsideruar të drejtat e caktuara si më të rëndësishme se të tjerat. Derisa të drejtat e njeriut tradicionalisht janë shoqëruar me shtetin dhe marrëdhëniet e tij me individët, EQD/EDNJ-ja gjithnjë e më shumë e vë theksin në të drejtat e grupeve ose të popujve. Përpjekjet për të përfshirë këto ide në EQD/EDNJ janë të rëndësishme për zhvillimin e vetë konceptit dhe për zhvillimin e komuniteteve lokale, nacionale dhe rajonale.¹⁹

Të drejtat e njeriut i kanë tri elemente: bartësin e të drejtave, përmbajtjen e të drejtës (çfarë ka të drejtë të kërkojë bartësi) bartësin e detyrimit (personi ose institucioni që duhet t’i përgjigjet kërkesës). Detyrimet zakonisht vlerësohen në tri nivele:

- Të respektosh do të thotë të përmbahesh nga privimi i drejtpërdrejtë apo i tërthortë i të drejtave të individëve, duke përfshirë edhe përmbajtjen nga krijimi i një sistemi institucional, i cili do t’i privonte njerëzit nga të drejtat e tyre apo nga stimulimi i të tjerëve për të privuar njerëzit nga të drejtat e tyre.
- Të mbrosh do të thotë të zbatosh këtë respekt; të parandalosh ata të cilët duan të privojnë tjetrin nga të drejtat e tij – qofshin ata zyrtarë qeveritarë, institucione ndërkombëtare, korporata private, udhëheqës të komunitetit, anëtarë të komitetit apo anëtarë të familjes – që këtë të mos e bëjnë.
- Të përmbushësh do të thotë të ndihmësh të privuarit – duke përfshirë edhe ata për të cilët kemi përgjegjësi speciale, ata të cilët janë privuar sepse nuk është kryer detyrimi për të respektuar dhe për të mbrojtur të drejtat e tyre, dhe ata të cilët janë viktimë të katastrofave natyrore. Kjo ndihmë përfshin ndërmarrjen e veprimeve legjislative, buxhetore, gjyqësore dhe të tjera për të siguruar ambientin më të mirë të mundshëm, ku mbizotërojnë parimet për mbrojtjen e të drejtave.²⁰

Liritë e mbrojtura si të drejta civile përfshijnë lirinë e mendimit, të opinionit dhe të shprehjes, lirinë e besimit religjioz dhe praktikimit të atij religjioni, lirinë e lëvizjes brenda shtetit dhe të drejtën për tubim paqësor dhe në shoqata (shoqëri). Të drejtat tjera civile mbrojnë privatësinë e individit, jetën familjare dhe të drejtën e barazisë para ligjit.²¹

Përgjegjësitë janë rrjedhojë logjike e të drejtave të njeriut. Për t’u mbrojtur, çdo e drejtë bart përgjegjësitë përkatëse, edhe për qytetarët edhe për shtetin. Çdo individ ka detyrim moral që të mos cenojë dinjitetin personal të tjetrit. Qeveritë, me nënshkrimin e marrëveshjeve ndërkombëtare, dhe të detyruar me kushtetutat e tyre, nuk kanë vetëm obligim moral, por edhe detyrim ligjor.

19. Nga “Fjalori i termave të edukimit për qytetarinë demokratike” (“A glossary of terms for education for democratic citizenship”), Karen O’Shea, Këshilli i Evropës, DGIV/EDU/CIT (2003) 29.

20. Bazuar në “Duties sans Frontières. Të drejtat e njeriut dhe drejtësia globale shoqërore”, International Council of Human Rights Policy.

21. Po aty.

Edukimi për Qytetarinë Demokratike dhe të Drejtat e Njeriut

Përmes kësaj serie të mësimëve nxënësit do të:

- kuptojnë më mirë natyrën e të drejtave të njeriut: ato janë parakushte që çdo njeriu i mundësojnë të jetojë me dinjitet;
- zgjerojnë njohuritë e tyre për këto të drejta dhe kuptojnë si funksionojnë të drejtat e njeriut të pranuar ndërkombëtarisht;
- rrisin aftësitë e tyre për të njohur shkeljet e të drejtave të njeriut;
- zgjerojnë njohuritë e tyre se si ata mund të kontribuojnë në përmirësimin e respektimit të të drejtave të njeriut;
- zgjerojnë njohuritë dhe rrisin vetëdijen e tyre për përgjegjësitë që lidhen me të drejtat e njeriut: përgjegjësitë e shtetit dhe të institucioneve, si dhe përgjegjësitë e tyre morale.

NJËSIA 5: Të drejtat, liritë dhe përgjegjësitë

Cilat janë të drejtat tona dhe si mbrohen ato?

Titulli i mësimit	Objektivat	Detyrat e nxënësve	Burimet	Metoda
Mësimi 1: Dëshirat, nevojat themelore, dinjiteti njerëzor dhe të drejtat e njeriut	Nxënësit mund të tregojnë se të drejtat e njeriut janë parakusht që çdo njeri të mund të jetojë me dinjitet.	Nxënësit i lidhin dëshirat e tyre me nevojat themelore dhe me të drejtat e njeriut.	Prospektet për nxënës 5.1. Prospektet për nxënës 5.2 (mësimdhënësi duhet t'i njoftojë nxënësit se këto prospekte për nxënës përdoren gjatë tërë njesisë dhe kështu do të nevojiten edhe në mësimet tjera).	Punë në grupe, punë plenare. Të menduarit kritik.
Mësimi 2: Zbulimi i shkeljeve të të drejtave të njeriut.	Nxënësit mund të identifikojnë shkeljet e të drejtave të njeriut.	Nxënësit studiojnë rastet e shkeljeve të të drejtave të njeriut.	Prospektet për nxënës 5.3. Prospektet për nxënës 5.2.	Punë në çifte ose në grup. Diskutim plenar.
Mësimi 3: Të drejtat dhe përgjegjësitë	Nxënësit kuptojnë se si ata mund të kontribuojnë në mbrojtjen e të drejtave të njeriut. Nxënësit kuptojnë se të drejtat e njeriut janë të lidhura me përgjegjësitë – përgjegjësitë e shtetit dhe të institucioneve, si dhe përgjegjësitë e tyre morale.	Nxënësit identifikojnë përgjegjësitë për mbrojtjen e të drejtave të njeriut, duke përfshirë edhe kontributet e tyre personale.	Fletë e bardhë e letrës dhe stilograf Prospektet për nxënës 5.4. Prospektet për nxënës 5.2.	Punë në çifte ose në grup. Të menduarit kritik.
Mësimi 4: Kuizi (testi) për të drejtat e njeriut	Nxënësit mësojnë për të drejtat e njeriut të pranuar ndërkombëtarisht.	Nxënësit përgjigjen në pyetjet me më shumë alternativa të përgjigjes dhe diskutojnë implikimet e përgjigjeve të tyre.	Skeda për çdo nxënës me zgjedhjet në anën e pasme (prospektet për nxënës 5.5).	Pyetje me zgjidhje të shumfishta

Mësimi 1**Dëshirat, nevojat themelore, dinjiteti njerëzor dhe të drejtat e njeriut**

A gëzoj unë të drejtë të njeriut për çdo gjë që unë e dëshiroj?

Objektivi i mësimnxënies	Nxënësit mund të tregojnë se të drejtat e njeriut janë parakushte të nevojshme që çdo njeri të jetojë me dinjitet.
Detyrat e nxënësve	Nxënësit i lidhin dëshirat e tyre me nevojat (e tyre) themelore dhe me të drejtat e njeriut.
Burimet	Prospektet për nxënës 5.1 (një material për çdo grup me katër apo pesë nxënës). Prospektet për nxënës 5.2 (një fletushkë për çdo grup me katër apo pesë nxënës).
Metoda	Punë në grupe, punë plenare. Të menduarit kritik.

Konceptet

Është me rëndësi që të jeni në gjendje të bëni dallimin në mes të **dëshirës** dhe **nevojës themelore**. Nevojat themelore të njerëzve, të cilat duhet të përmbushen për t'u mundësuar atyre të jetojnë me dinjitet, mund të konsiderohen si bazë mbi të cilën janë formuar të drejtat e njeriut.

Në këtë mësim ka mundësi të bëhet punë me postera dhe të menduarit kritik si aktivitete shtesë.

Mësimi

Për të paraqitur mësimin, mësimdhënësi i njofton nxënësit për organizimin e mësimin, por nuk duhet të hyjë në detaje sa i përket temës kryesore. Nxënësit fillojnë duke i bërë pyetje vetes dhe njëri tjetrit për dëshirat dhe nevojat e tyre – ata më vonë në mësim do të shohin se shumica prej tyre korrespondojnë me të drejtat njeriut. Pas hyrjes (jo më shumë se një apo dy minuta) nxënësit ndahen në grupe të vogla me nga katër apo pesë, dhe atyre u jepen detyrat në dy faza. Mësimdhënësi së pari shpjegon detyrën 1, dhe në mënyrë individuale grupeve u shpjegon hapin e ardhshëm kur ata të kenë mbaruar. Në këtë mënyrë, kujdesemi për suksesin e të nxënësve individual të nxënësve.

- **Detyra 1:** Prospektet për nxënës 5.1, Dëshirat, nevojat dhe të drejtat. Grupet bëjnë një listë të dëshirave të tyre “materiale” (p.sh. “një shujtë e mirë”) në kolonën e majtë të fletës së punës dhe shtojnë së paku tri dëshira “jomateriale” (p.sh. “të të dashurojë dikush”). Ata pastaj mendojnë për nevojat që paraqesin këto dëshira dhe ato i shtojnë në kolonën e mesme.
- **Detyra 2:** Në vijim mësimdhënësi u jep grupeve që kanë mbaruar me detyrën 1 kopje të prospektëve për nxënës 5.2, Listën e të drejtave të njeriut, dhe kërkon që ata të shkruajnë të drejtën përkatëse në kolonën e fundit (p.sh. “të drejtën për ushqim”, “lirinë nga diskriminimi”).
- **Detyra 3:** Grupet që kanë mbaruar herët duhet të fillojnë të mendojnë për përgatitjen e posterit për të drejtat e njeriut duke zgjedhur njërën nga nevojat dhe të drejtën përkatëse. Ata duhet të diskutojnë për përmbajtjen e konceptit të tyre dhe këtë ta shikojnë gjithashtu nga pikëvështrimi artistik, dhe pastaj të bëjnë një projektpropozim.

Pasi të përfundojë puna në grupe, mësimdhënësi mund të shkruaj mendimet e grupeve në dërrasën e zezë. Ai vizaton një tabelë me tri kolona dhe kërkon nga përfaqësuesi i çdo grupi të shtojnë një dëshirë, një nevojë dhe të drejtën përkatëse. Kjo vazhdon derisa kemi një listë me dhjetë dëshira, nevoja dhe të drejta në dërrasën e zezë (nëse është e mundshme, përdorni tabelën shfletuese (flip chart), meqë fletët mund të ngjiten në muret e klasës për të përkujtuar grupet për diskutimet e tyre).

Në vijim mësimdhënësi drejton një diskutim të shkurtër plenar duke përdorur idetë vijuese:

- “Keni konstatuar se dëshirat dhe nevojat e juaja korrespondojnë me idetë e Konventës mbi të Drejtat e Njeriut. Për këtë nevojiten disa shpjegime!”
- “Disa të drejta nga Konventa ne nuk i kemi menduar. Ato mund të mos jenë të rëndësishme ose janë të përfshira në ndonjë të drejtë tjetër. Cili është mendimi juaj?”
- “Shikoni këtë listë të të drejtave të njeriut. Kur të mendoni se çka u nevojitet për të jetuar një jetë të denjë apo çka u nevojitet njerëzve të tjerë në rajone, shtete apo kontinente të tjera, çka mungon? Çfarë të drejtash tjera të njeriut do të shtonit?”

Për të përfunduar diskutimin, mësimdhënësi informon nxënësit se zhvillohet debat mbarëbotëror për fokusin kryesor të të drejtave të njeriut. Njëri prej konkludimeve është: “Të drejtat e njeriut nevojiten për të lejuar secilin të jetojë me dinjitet.” Mësimdhënësi pastaj kërkon që nxënësit të mendojnë për alternativa të këtij konkludimi. Kjo mund të jetë detyrë shtëpie. Nëse është e mundshme, gjatë ditëve të ardhshme, nxënësit duhet të shtojnë idetë e tyre në fletët e letrës që janë ngjitur në muret. Në këtë mënyrë, mund të vazhdojë procesi i të menduarit.

Si detyrë shtesë, nga nxënësit mund të kërkohet të përgatisin postera për temën e të drejtave të njeriut, duke përdorur copa të prera nga gazetatat, copa të prera nga revistat ose vizatime dhe piktura të bëra nga vetë ata. Këto mund të përdoren për dekorime të klasës apo për ekspozitë.

Në fund, për të përmbledhur, mësimdhënësi bën një rishikim të shkurtër të mendimeve dhe qëllimeve të mësimin. Ai mund edhe të shpjegojë parimin didaktik të konceptit të tij për të bërë hyrjen: d.m.th., të fillojë me shikimin e përvojës dhe të ideve personale dhe të përfundojë duke shpjeguar konceptin apo teorinë.

Mësimi 2**Zbulimi i shkeljeve të të drejtave të njeriut**

Cila e drejtë e njeriut është shkelur këtu?

Objektivi i mësimnxënies	Nxënësit mund të identifikojnë shkeljet e të drejtave të njeriut.
Detyrat e nxënësve	Nxënësit studiojnë raste të shkeljeve të të drejtave të njeriut.
Burimet	Prospektet për nxënës 5.3 për çdo çift të nxënësve Prospektet për nxënës 5.2 për çdo çift të nxënësve
Metodat	Punë në çifte ose në grup. Diskutim plenar.

Kuti informacioni

Shkelja dhe cenimi i të drejtave të njeriut ndodhin çdo ditë, në mbarë botën. Duke shikuar rastet e vërteta nga e kaluara ose e tanishmja, nxënësit fitojnë një pasqyrë më të qartë dhe më precize se çka janë të drejtat e njeriut.

Mësimi

Mësimi fillon me diskutimin e detyrave dhe rezultateve nga mësimi i kaluar. Paraqiten posterat dhe bëhet krahasimi i listës së konkluzioneve. Nëse është e dobishme dhe e mundshme, propozimet shënohen në fletë të letrës dhe ngjiten me gjilpëra në muret e klasës, së bashku me posterat.

Në vazhdim nxënësit formojnë çiftet. Çdo çifti i jepet një kopje e prospekteve për nxënës 5.3, Shkeljet e të drejtave të njeriut, dhe një kopje e prospekteve për nxënës 5.2, Lista e të drejtave të njeriut.

Lista e shembujve të shkeljeve të të drejtave të njeriut ndahet në mes të çifteve; për shembull çiftit 1 mund t'i jepet a-d, çiftit 2 e-j, etj.

Është e pëlqyeshme që lista të ndahet ashtu që çdo grup i shkeljeve të rishqyrtohet nga më shumë se një çift i nxënësve.

Nxënësit lexojnë dhe diskutojnë shembullin e një rasti të shkeljes së të drejtave të njeriut. Ata pastaj mundohen të pajtohen për të drejtën e njeriut nga lista e cila është cenuar apo shkelur; d.m.th., në shembullin a, e drejta e cila është shkelur është e drejta nr. 10.

Përgjigjet diskutohen në klasë. Dobia e të pasurit më shumë se një çift duke punuar në një shembull do të thotë se nëse ka dallime të opinionëve, diskutimet mund të drejtohen përmes një serie të pyetjeve të shkurta:

- Si arritët në opinionin tuaj?
- Kur dëgjuat përgjigjet e çifteve të tjera, a u bëri kjo që të dëshironi të ndërroni përgjigjen tuaj? Nëse po, çka u bindi juve? Pse?

Qëllimi i diskutimit është që të shqyrtohen disa nga shembujt dhe përgjigjet, në vend që të mendohet se vetëm një përgjigje është e saktë.

Aktivitet shtesë

Nëse ka ende kohë në fund të mësimit, mësimpldhënësi mund të pyes nxënësit se cili nga këto shembuj konkretë ju bën më shumë përshtypje. Për disa nga shembujt e dhënë, nxënësit mund të pyeten:

- Si do të ndiheshit ju po t'ju ndodhte kjo juve?
- Si do të reagonit ju?
- Çka besoni ju se do të bënin njerëzit tjerë?

Pyetjet e tilla mund të ndihmojnë nxënësit të eksplorojnë idenë se të tjerët kanë përgjegjësi të vepronjë në mbrojtje të të drejtave të njeriut.

Prospektet për nxënës 5.3

Raste të shkeljeve të të drejtave të njeriut

Kopja e mësimdhënësit me zgjidhjet

Cenimi apo shkelja e të drejtave të njeriut	Të drejtat e shkelura të njeriut (DNJ)
a. Znj. X, e cila para ca vitesh e humbi vajzën dhe burrin e saj në një aksident automobilistik, nuk mund të martohej me burrë tjetër pa dhënë leje të qartë kunati i saj.	10
b. Rojet e burgut i përdorën qentë për të frikësuar dhe kërcënuar të burgosurit me sulme, dhe në një rast ata detyruan qentë të kafshojnë një të burgosur.	2
c. Në një fabrikë lokale, punëtorët duhet të punojnë për së paku 10 orë në ditë pa pushim.	21
d. Që nga arrestimi i tyre, tre burra kanë pasur probleme për qasje në avokat. Avokatët kishin ardhur shumë herë por atyre nuk u ishte lejuar që t'i shohin këta të arrestuar; burrave nuk u lejohej që të zhvillojnë diskutime të përbashkëta me avokatët e tyre, që në të vërtetë do të thoshte se dy prej tyre nuk kishin qasje në avokatët e tyre.	5
e. Një grua, e cila e kryen saktësisht punën e njëjtë dhe e ka moshën dhe përvojën e njëjtë sikurse kolegu i saj mashkull, ka marrë pagë më të ulët se ai.	7
f. X e rrëmbeu dhe e arrestoi Y për tri ditë dhe e gjuajti atë në kokë, gjë që pasoi me vdekjen e tij pas 3 ditësh.	1
g. Znj. X, e varur nga droga, ishte fotografuar kur ajo po largohej nga një takim anonim i narkotikëve. Më vonë kjo fotografi ishte publikuar.	9
h. Një grua, e keqtrajtuar nga burri i saj, kishte mundur të shkurorëzohet atëherë kur atij i kishte dhënë shtëpinë, veturën dhe tërë pasurinë e saj. Asaj nuk i kishte mbetur asgjë.	11
i. X, e cila vuante nga pneumonia me rrezik për jetën, nuk i kishin ofruar trajtim mjekësor në spital, meqë ajo kishte hyrë ilegalisht në këtë shtet.	18
j. Shtatëdhjetë për qind e popullatës në zonën X ishin detyruar të largohen nga shtëpitë e tyre, dhe më vonë i kishin penguar që të kthehen. Atyre nuk u lejohej të largohen nga kampet e tyre për të shkuar në fushat e afërta për të kultivuar të mbjellat e tyre, dhe u ndalohej udhëtimi nëpër shumë rrugë.	12
k. Afrikanët e zi i blinin në Afrikë, për shembull, për një shishe uiski, dhe shiteshin në Amerikën Veriore ndërmjet 1 200 dhe 1 500 dollarë amerikan.	3
l. Në shtetin X, të gjitha mjetet e jetesës për popullatën vendore qëllimisht janë shkatërruar: të mbjellat, furnizimi me ujë dhe bagëtia.	17
m. Në shtetin X, qytetarët mund të burgosen pa u akuzuar.	4
n. Një reporter 26-vjeçar i një gazete ditore, ishte qëlluar për vdekje në një sulm të dyshimtë raprezaliesh, për mbulimin e fushatës zgjedhore të posa përfunduar.	15
o. Z. X ishte thirrur për t'u regjistruar në ushtri. Ai i shkroi zyrës ushtarake duke deklaruar kundërshtimin e tij të ndërgjegjshëm për shërbimin ushtarak dhe refuzoi të paraqitet për shërbim ushtarak. Ai ishte akuzuar për mosbindje dhe ia kishin ndaluar që të largohet nga vendi.	14
p. Në shtetin X, ata të cilët duan t'i përkasin religjionit Falun Gong janë të ndaluar që të mblidhen.	16
q. Shumica etnike urdhëroi që, ata të cilët u përkasin grupeve minoritare, siç janë populli çifut dhe rom, obligohen të jetojnë në zona të caktuara të qytetit.	25

Cenimi apo shkelja e të drejtave të njeriut	Të drejtat e shkelura të njeriut (DNJ)
r. Fëmijët të cilët jetojnë në fshat nuk kanë mundësi të vijojnë shkollën fillore, meqë një shkollë e tillë nuk është në dispozicion brenda një distance të arsyeshme.	19
s. X nuk mund të vë kandidaturën për zgjedhjet parlamentare, sepse autoritetet religjioze të shtetit nuk e kanë pranuar atë.	23
t. Duke qenë i zi, X nuk mund të punësohet si mjek në spitalin lokal.	20
u. Në disa shtete njerëzit e varfër nuk kanë qasje në programe të ushqimit apo të strehimit, as në shërbime shëndetësore të përballueshme për ata.	26
v. Z. X, shtëpia e të cilit është djegur, nuk mund të paraqiste kërkesë për kompensim.	6
w. X, një grua 47 vjeçare, e cila gjithmonë ka punuar në shtëpi si amvise dhe nënë e pesë fëmijëve, i humb të gjitha përfitimet nga sigurimi social pasi shkurorëzohet nga burri i saj.	22
x. Z. X, baba i dy fëmijëve, ishte burgosur dhe torturuar në shtetin X për shkrimin e poemave me të cilat kritikoi regjimin në pushtet. Kërkesa e tij për azil politik në shtetin A ishte hedhur poshtë. Ai tha se do të përballej me tortura po të kthehej në vendlindje, meqë ai tani është i obliguar që të kthehet.	13
y. Për të ashtuquajturat arsye praktike, njerëzit e paaftë fizikisht, siç janë shfrytëzuesit e karrocës për invalidë, nuk lejohen të marrin pjesë në ngjarje kulturore në teatrin lokal.	24
z. Për të aplikuar për nënshtetësi në shtetin X, kërkohet banim për një periudhë 15 vjeçare, një test i shëndetit fizik dhe mental, si dhe taksë administrative, e cila është e lartë pa arsye. Si pasojë e kësaj, me mijëra rom, të cilët kanë lidhje të vjetra me vendin e tyre, janë pa shtetësi në shtetin e tyre.	8

Mësimi 3

Të drejtat dhe përgjegjësitë

Si mund të ekzistojnë të drejtat pa përgjegjësi?

Objektivat e mësimnxënies	Nxënësit kuptojnë si ata mund të kontribuojnë në mbrojtjen e të drejtave të njeriut. Nxënësit kuptojnë se të drejtat e njeriut janë të lidhura me përgjegjësitë – përgjegjësitë e shtetit dhe të institucioneve, si dhe përgjegjësitë e tyre morale.
Detyrat e nxënësve	Nxënësit identifikojnë përgjegjësitë për të mbrojtur të drejtat e njeriut, duke përfshirë edhe kontributet e tyre personale.
Burimet	Fletë e bardhë e letrës dhe stilograf. Prospektet e nxënësve 5.4 për çdo çift të nxënësve. Prospektet e nxënësve 5.2 për çdo çift të nxënësve.
Metodat	Punë në çifte ose në grupe. Të menduarit kritik.

Kuti informacioni

Një e drejtë e njeriut asnjëherë nuk do të respektohet nëse një individ apo autoritet nuk merr përgjegjësinë për realizimin e saj. Edhe pse qeveritë janë bartësit kryesor të detyrimeve në këtë rast, ka shumë nevojë që organet tjera dhe individët të promovojnë dhe të mbrojnë të drejtat e njeriut. Çdo individ ka përgjegjësi morale t'i kontribuojë një kulture në të cilën vlerat e të drejtave të njeriut shkaktojnë sjelljen tonë në jetën e përditshme.

Një aktivitet i mundshëm shtesë do të ishte paraqitja e temës mbi të drejtat pozitive dhe negative dhe puna me projekte.

Mësimi

Nxënësit formojnë çifte. Është me rëndësi që në klasë të ketë numër të barabartë të çifteve.

Çdo çifti i jepet një fletë e bardhë e letrës dhe stilograf dhe nga ata kërkohet që të shënojnë tri të drejta të rëndësishme të cilat ata mendojnë se duhet t'i kenë në shkollë, dhe tri të drejta të rëndësishme të cilat ata mendojnë se duhet t'i kenë në shtëpi. Shembujt mund të jenë e drejta për të mos u mbingarkuar me detyra shtëpie ose e drejta për të marrë ca para xhepi.

Pasi të përfundohet kjo, mësimdhënësi i shpërndan çdo çifti kopjen e prospekteve për nxënës 5.4, Të drejtat dhe përgjegjësitë, dhe prospektet për nxënës 5.2, Lista e të drejtave të njeriut. Nga nxënësit kërkohet që të shqyrtojnë listën e të drejtave të njeriut dhe të diskutojnë se cilat të drejta më së miri korrespondojnë me gjashtë të drejtat të cilat ata i kanë shënuar në fletën e tyre të letrës.

Pasi të kenë vendosur, ata i shkruajnë gjashtë të drejtat në kolonën e parë të prospekteve për nxënës 5.4. Tani mësimdhënësi mund të pyes nxënësit nëse ata kanë nevojë për ndonjë sqarim për të drejtat që i kanë shënuar.

Pasi të kompletohet kolona e parë, mësimdhënësi u shpjegon nxënësve se çdo e drejtë bart përgjegjësi gjegjëse, duke u dhënë shembullin vijues: “Liria e fjalës është e kufizuar me përgjegjësinë për të mos thënë gjëra të pavërteta, të cilat do të degradonin personin tjetër dhe do të shpërdoronin të drejtën e tij për dinjitet dhe reputacion të mirë.” Mësimdhënësi gjithashtu mund t'u shpjegojë se ekuilibri i të drejtave të njeriut dhe përgjegjësitë e tij për të respektuar të drejtat e njerëzve të tjerë do të thotë se ne duhet të ushtrojmë të drejtat tona në kuadër të disa kufizimeve të caktuara. Ka shumë situata në të cilat të drejtat dhe përgjegjësitë e njerëzve të ndryshëm janë në konflikt. Për shembull, në klasë, e drejta për edukim mund të jetë në konflikt me të drejtën për kohë të lirë, kur disa nxënës duan të mësojnë derisa të tjerët preferojnë vetëm të argëtohen. Për më tepër, shkolla ka përgjegjësi t'i mësojë dhe edukojë nxënësit dhe të sigurojë që mësimdhënësit të kenë të drejtë në kushte të përshtatshme pune (siç është të mos kenë shumë zhurmë në ambientin e tyre të punës).

Mësimdhënësi në vijim kërkon që çdo çift i nxënësve t'i shkëmbejë listat e tyre me një çift tjetër. Çifti i ri në vijim duhet të diskutojë shembuj të dy niveleve të përgjegjësisë që korrespondojnë me çdo të drejtë të shënuar nga çifti tjetër (shih shembullin më poshtë):

- Niveli i parë: përgjegjësinë që e kanë individët për të siguruar që të tjerët të mund të gëzojnë të drejtën (kjo duhet të shkruhet në kolonën e dytë).
- Niveli i dytë: përgjegjësitë (aty ku ekzistojnë) për autoritetet (siç është shkolla apo autoritetet lokale) për të siguruar këtë të drejtë. Kjo duhet të shënohet në kolonën e tretë. Për shembull, përgjegjësia e çdo individi për të respektuar privatësinë e ditari të nxënësve të tjerë; përgjegjësia e shkollës për të mos kontrolluar gjërat personale të individit kur kjo është e panevojshme (për shembull, të mos lexohet ditari derisa klasa kontrollohet për një kalkulator të vjedhur).

E drejta e njeriut (në shkollë, në shtëpi)	(Përgjegjësia (morale) e individit	Përgjegjësia e shkollës, e autoritetit, etj.
E drejta për privatësi	Të mos shikosh në ditarin e tjetërkujt	Të mos lexohet ditari i nxënësit kur kontrollohen gjërat personale të individit në rast të vjedhjes

Pastaj, mësimdhënësi mund të pyes çdo çift t'i raportojë klasës për një të drejtë dhe për përgjegjësitë përkatëse nga listat e tyre.

Meqë theksi i këtij mësimi është në përgjegjësitë, mësimdhënësi mund të vendosë të vizatojë dy kolona në dërrasën e zezë, një për përgjegjësitë individuale, tjetrën për përgjegjësitë e autoriteteve, dhe derisa nxënësit japin shembuj, këto mund të shënohen në dërrasën e zezë. Mësimdhënësi mund të përfundojë orën me një rishikim të përgjegjësive dhe të kërkojë që nxënësit të komentojnë për listat.

Aktivitet shtesë

Nëse premtan koha, ose nëse mësimdhënësi dëshiron të vazhdojë mësimin për të përfshirë idenë e të drejtave pozitive dhe negative dhe punën me projekte, ai mund të kryej aktivitetet vijuese.

Mësimdhënësi mund të fillojë duke shpjeguar se të drejtat e njeriut ndonjëherë ndahen në “të drejta negative” dhe “të drejta pozitive”.

Të “drejta negative” janë të drejta të cilat ndalojnë apo pengojnë diçka të pakëndshme (siç është ndalimi i torturës). Të “drejtat pozitive” janë të drejta që në mënyrë të qartë kërkojnë që dikush të bëjë diçka apo të ketë bërë diçka (siç është e drejta për ushqim: çdokush ka të drejtë të ketë ushqim të mjaftueshëm). Ndonëse të “drejtat negative” nuk presin që njerëzit të kryejnë veprime të caktuara, të “drejtat pozitive” presin që individët dhe autoritetet të kryejnë veprime të caktuara për të siguruar këto të drejta.

Mësimdhënësi gjithashtu u shpjegon se shumica e të drejtave të njeriut kanë edhe anë negative edhe pozitive. Për shembull, e drejta për të mos u torturuar do të thotë se autoritetet nuk duhet të keqtrajtojnë njerëzit të cilët janë të burgosur, por do të thotë gjithashtu se autoritetet duhet t’u japin udhëzime të qarta forcave policore lidhur me këtë.

Nga nxënësit kërkohet që ata t’u kthehen listave të tyre të të drejtave të njeriut dhe të zgjedhin tri prej tyre. Ata duhet të kërkojnë shembuj të veprimeve pozitive apo negative në jetët e tyre për të treguar përgjegjësinë e tyre morale. Ata pastaj duhet të kërkojnë shembuj të tjerë, këtë herë për të treguar përgjegjësinë e shkollës apo të autoriteteve lokale/vendore. Për këtë qëllim, ata mund t’u shënojnë shenjën e plusit ose të minusit përgjegjësive që i kanë zgjedhur: shih shembullin më poshtë.

Nëse mësimdhënësit dëshirojnë që këtë aktivitet ta shfrytëzojnë si hyrje për punën me projekte, ata

Të drejtat e njeriut (në shkollë, në shtëpi)	Përgjegjësia (morale) e individit	Përgjegjësia e shkollës, e autoritetit, etj.
E drejta në privatësi (= shembull)	(+)	(+) Të kujdeset që dosjet e nxënësve të shkollës të mos shikohen nga vizitorët
	(-) Të mos shikosh ditarin e dikujt tjetër pa u kërkuar nga ju që këtë ta bëni	(-) (shkolla) Të mos kontrollojë gjërat personale të dikujt nëse kjo striktivisht nuk është e nevojshme (-) (shteti) Të sigurojë legjislacionin për mbrojtjen e privatësisë së individëve

mund të kërkojnë nga nxënësit që të zgjedhin disa nga të drejtat e njeriut të cilat do të trajtohen më hollësisht gjatë javëve apo muajve të ardhshëm. Pastaj nxënësit përpilojnë një plan dhe pajtohen për objektivat e përgjithshme të këtij plani, si dhe për hapat e ndryshëm që duhet të ndërmerren. Ata gjithashtu vendosin se kur duhet të kryhet çdo detyrë dhe nga kush.

Plani

Objektivi i përgjithshëm:		
Çka duhet bërë?	Kush do ta bëjë?	Kur duhet kjo të jetë e gatshme?

Gjatë disa mësimëve të ardhshme, ky plan duhet të përcillet dhe në fund të vlerësohet.

Mësimi 4

Kuizi për të drejtat e njeriut

Çka është e drejtë? Cila duhet të jetë e drejtë e njeriut?

Objektivi i mësimnxënies	Nxënësit mësojnë për të drejtat e njeriut të pranuar ndërkombëtarisht.
Detyrat e nxënësve	Nxënësit përgjigjen në pyetjet me alternativa të shumta të përgjigjes dhe diskutojnë për implikimet e përgjigjeve të tyre.
Burimet	Skeda për çdo nxënës, me zgjedhjet në anën e prapme (shih prospektet për nxënës 5.5).
Metoda	Pyetje me zgjidhje të shumfishta.

Kuti informacioni

Edhe pse të drejtat e njeriut është një koncept dinamik, dhe kështu një koncept i cili vazhdimisht po evoluon, e drejta ndërkombëtare përcakton përmbajtjen dhe shtrirjen e të drejtave të njeriut. Kuizi mbi të drejtat e njeriut i cili pason, që nuk duhet të përdoret si test i njohurive, ndihmon për t'u treguar nxënësve se në cilën fazë gjendemi tani në zhvillimin e të drejtave të njeriut. Gjithashtu ndihmon në shmangien e keqinterpretimeve të kornizës mbi të drejtat e njeriut.

Para këtij mësimi, mësimdhënësi duhet të shënojë të gjitha pyetjet që kanë të bëjnë me marrëveshjet e bëra brenda KB-së apo Këshillit të Evropës. Mund të jetë gjithashtu e dobishme që të fillohet me një shpjegim të shkurtër të termave ose koncepteve të përdorura, siç është KB-ja, Këshilli i Evropës (që të mos ngatërrohet me Këshillin Evropian në Bashkimin Evropian), të drejtat e njeriut, kombi/shteti, diskriminimi, gjyqtari ose procesi gjyqësor.

Mësimi

Së pari, mësimdhënësi shpjegon se qëllimi i kuizit nuk është që të testohet njohuria e tyre, por të lartësohet kuptimi i të drejtave të njeriut në mënyrë aktive.

Nxënësit vetë i përgatisin skedat duke prerë shiritat e letrës me pyetjet dhe përgjigjet. Ata pastaj i ngjisin shpinë për shpine në mënyrë që pyetjet dhe përgjigjet t'i kenë në skedën e njëjtë.

Në grupe të vogla (ose në çifte) nxënësit tani ulen së bashku dhe i shtrojnë pyetje njëri tjetrit. Më pas, çdo grupi të nxënësve u jepet grupi i skedave. Çdo pyetje ka tri përgjigje të mundshme, domethënë A, B ose C. Nxënësit zgjedhin atë çka ata besojnë se është përgjigje e saktë për çdo pyetje. Duhet theksuar se ndonjëherë është e mundur të jetë më shumë se një përgjigje e saktë, meqë të drejtat e njeriut janë koncept dinamik që evoluon vazhdimisht, dhe kjo lë hapësirë për interpretim.

Është mirë që ndonjëherë përgjigjet të diskutohen në klasë. Në këtë mënyrë, mësimi nuk do të bëhet një kuiz me pyetje dhe përgjigje i bazuar thjeshtë në njohuritë. Por është me rëndësi që të jemi të gatshëm për diskutim në publik duke e përgatitur edhe elementin e diturisë.

Pyetjet dhe përgjigjet

Shih gjithashtu prospektet për nxënës 5.5. Mësimdhënësi apo një grup i nxënësve përgatit grupe të mjaftueshme të skedave, duke prerë shiritat e gjatë të letrës me pyetjet dhe përgjigjet, duke i palosur ato dhe ngjitur së bashku.

<p>Puna e kryer nga fëmijët që kanë mbushur moshën 17 vjeçare:</p> <p>A. Gjithmonë është shkelje e të drejtave të fëmijës. B. Është shkelje e të drejtave të fëmijës nëse puna e lëndon atë. C. Mund të jetë e pranueshme nëse qeveria ka caktuar moshën minimale të punës të jetë nën 17 vjeç.</p>	<p>Puna e kryer nga fëmijët që kanë mbushur moshën 17 vjeçare:</p> <p>C është e saktë. Konventa mbi të Drejtat e Fëmijëve ndalon punën e kryer nga fëmija nëse ajo është e rrezikshme apo është formë e eksploatimit, por lejon qeveritë që të caktojnë moshën sipas të cilës ndalesa do të jetë e vlefshme. Po bëhet shumë presion për të arritur kufizime më të ashpra për punën e kryer nga fëmijët.</p>
<p>Sipas marrëveshjeve ndërkombëtare lidhur me të drejtën e shfrytëzimit të ujit:</p> <p>A. Qeveritë janë të obliguara që qytetarëve të tyre t'u sigurojnë ujë të pastër dhe të shëndetshëm. B. Qeverive nuk u lejonet të bëjnë diskriminim kundër disa qytetarëve në sigurimin e ujit. C. Qeverive nuk u lejonet t'u mohojnë qytetarëve qasjen në furnizimin me ujë.</p>	<p>Sipas marrëveshjeve ndërkombëtare lidhur me të drejtën e shfrytëzimit të ujit:</p> <p>Sipas interpretimit të Komitetit të KB-së mbi të Drejtat Ekonomike dhe Sociale, B dhe C janë të sakta, A nuk është e saktë. Plotësimi i të drejtës për ujë është diçka për të cilën qeveritë duhet të luftojnë, por kjo e drejtë nuk mund të kërkohet si e tillë nga qytetarët.</p>
<p>Dënimi me vdekje:</p> <p>A. Në përgjithësi është ndaluar në tërë botën. B. Është hequr me ligj ose në praktikë nga më shumë se 50% e të gjitha shteteve. C. Nuk lejohet në rastin e të rinjve nën moshën 18 vjeçare.</p>	<p>Dënimi me vdekje:</p> <p>B dhe C janë të sakta, A nuk është e saktë. Dënimi me vdekje nuk është tërësisht i ndaluar me traktatet e KB-së, as me KEDNJ, edhe pse në të dyja rastet është ndaluar me një protokoll opcional. Protokollin 6 (heqja e dënimit me vdekje në kohë të paqes) dhe Protokollin 13 (heqja e dënimit me vdekje në të gjitha rrethanat) i KEDNJ janë nënshkruar të dy dhe/ose ratifikuar nga shumë shtete.</p>
<p>Të drejtat ekonomike dhe sociale:</p> <p>A. Nuk janë të drejta të patundshme të njeriut. B. Nga shtetet nuk pritet plotësimi i menjëhershëm i këtyre të drejtave për të gjithë individët. C. Këto të drejta mund të kërkohen nga çdo individ i cili është evropian.</p>	<p>Të drejtat ekonomike dhe sociale:</p> <p>B është e saktë. Zyrtarisht, të drejtat ekonomike dhe sociale janë të drejta të patundshme të njeriut, edhe pse është e vërtetë se, obligimi për t'i njohur ato është shumë më i brishtë se për shumicën e të drejtave civile dhe politike. Konventa Ndërkombëtare mbi të Drejtat Ekonomike, Sociale dhe Kulturore nga shtetet pret që ata të bëjnë përpjekje për plotësimin e këtyre të drejtave, por nuk ka mekanizëm evropian që individëve do t'u mundësonte të paraqesin ankesë (edhe pse sipas disa kufizimeve të caktuara, një protokoll shtesë lejon organizatat që këtë ta bëjnë).</p>

<p>Sipas dispozitave të të drejtës për edukim:</p> <p>A. Individëve dhe grupeve u lejohej të hapin një shkollë, me kusht që ata të plotësojnë kushtet minimale ligjore.</p> <p>B. Nuk ka obligime për sa i përket përmbajtjes së programeve edukative.</p> <p>C. Qeveritë janë të obliguara të sigurojnë edukim të detyrueshëm për të gjithë të rinjtë nën moshën 18 vjeçare.</p>	<p>Sipas dispozitave të të drejtës për edukim:</p> <p>A është e saktë, B dhe C nuk janë. Konventat ndërkombëtare, siç është Konventa mbi të Drejtat e Fëmijëve parashohin që, përmes edukimit fëmijët duhet të informohen për të drejtat e njeriut.</p>
<p>E drejta për t'u pranuar si refugjat:</p> <p>A. Është përcaktuar për njerëzit të cilët kanë frikë të bazuar se do të ndiqen në bazë të racës së tyre, religjionit ose mendimit politik, dhe si pasojë kanë ikur nga vendi i tyre.</p> <p>B. Gjithashtu ekziston për njerëzit të cilët kanë ikur nga shteti i tyre si pasojë e luftës civile ose urisë.</p> <p>C. Një qeveri, automatikisht mund t'ua refuzojë të gjithë aplikantëve dhënien e këtij statusi, të cilët vijnë nga një shtet që konsiderohet të jetë i sigurt.</p>	<p>E drejta për t'u pranuar si refugjat:</p> <p>A është e saktë, B nuk është (edhe pse në disa shtete, njerëzve të cilët ikin nga shteti i tyre si pasojë e luftës civile ose urisë, u ofrohet mbrojtje pa u konsideruar si refugjat sipas konventave ndërkombëtare). C Nuk zbatohet për refugjatët sipas Konventës së Gjenevës, por ka zbatim të gjerë brenda BE-së në trajtimin e azilkërkuesve.</p>
<p>Liria e religjionit:</p> <p>A. Nuk mund t'u mohohet njerëzve nga arsyeja se i përkasin një religjioni minoritar.</p> <p>B. Obligon shtetet të njohin dhe subvencionojnë religjionet.</p> <p>C. Në asnjë mënyrë nuk mund të kufizohet nga shteti.</p>	<p>Liria e religjionit:</p> <p>A është e saktë. Shtetet janë të obliguara të respektojnë lirinë e religjionit, por nuk kanë obligim ligjor për ndonjë sistem të njohjes apo subvencionimit. Shtetet mund të kufizojnë lirinë e religjionit, për shembull, kur religjioni do të ishte në kundërshtim me të drejtat fundamentale të njeriut.</p>
<p>E drejta në pronësi:</p> <p>A. Nuk do të thotë se qeveritë nuk mund të marrin pronën nga dikush nëse kjo është në interesin publik.</p> <p>B. Është shkelur nëse një fshat i tërë evakuohet pa kompensim të duhur për të ndërtuar një hidroelektranë.</p> <p>C. Lejon personin që mallrat e vjedhura t'i konsiderojë si pronë të tij.</p>	<p>E drejta në pronësi:</p> <p>A dhe B janë të sakta. C me sa duket është gabim.</p>
<p>Zgjedhjet:</p> <p>A. Të gjithë qytetarëve u lejohej të votojnë, edhe nëse ata i kanë humbur të drejtat e tyre civile për shkak të aktivitetit kriminal.</p> <p>B. Nëse votuesi është punëdhënës, lejohen dy vota për çdo person.</p> <p>C. Votimi duhet të bëhet në mënyrë të fshehtë.</p>	<p>Zgjedhjet:</p> <p>Vetëm C është e saktë. Një shtet mund të ndalojë personin, i cili ka humbur të drejtat e tij civile, të votojë. Të drejtat e barabarta për secilin që ka të drejtë vote është normë ndërkombëtare.</p>
<p>Liria e shprehjes:</p> <p>A. Mund të kufizohet për t'u mbrojtur kundër shpifjes.</p> <p>B. Nuk mund të kufizohet për arsye të moralit publik.</p> <p>C. Mund të kufizohet për të ndaluar mostolerancën religjioze.</p>	<p>Liria e shprehjes:</p> <p>A dhe C janë të sakta. Liria e shprehjes, nën kushte të caktuara, mund të kufizohet për arsye të moralit publik, për parandalimin e krimit, për mbrojtjen e shëndetit ose për mbrojtjen kundër shpifjes, nëse kjo është e paraparë me ligj.</p>
<p>E drejta për të punuar:</p> <p>A. Obligon shtetet që të sigurojnë punë për të gjithë qytetarët e tyre.</p> <p>B. Do të thotë se askush nuk mund të pushohet nga puna në mënyrë arbitrare.</p> <p>C. Nuk do të thotë se qeveria duhet bërë përpjekje të realizojë punësim të plotë.</p>	<p>E drejta për të punuar:</p> <p>Vetëm B është e saktë. Në Evropë, shtetet obligohen të bëjnë përpjekje të realizojnë punësim të plotë, por kjo nuk është e përfshirë në traktatet e KB-së.</p>

<p>E drejta për ambient të shëndetshëm:</p> <p>A. Ndalon shtetet të hedhin plehra toksike që e dëmtojnë tokën në mënyrë të pakthyeshme.</p> <p>B. Synon të mbrojë qeniet njerëzore, kafshët dhe bimët.</p> <p>C. Akoma nuk është vendosur si e drejtë universale.</p>	<p>E drejta për ambient të shëndetshëm:</p> <p>C është e saktë, edhe pse e drejta për shëndet mbrohet njerëzit nga dëmet që janë pasojë e drejtpërdrejtë e ndotjes. Në këto raste, në të gjithë botën janë të mbrojtur vetëm qeniet njerëzore, kafshët dhe bimët nuk janë. Karta e Afrikës dhe Karta e Bashkimit Evropian, të cilat nuk janë të vlefshme në të gjithë botën, vendosin deri në një shkallë të caktuar të drejtën për ambient të shëndetshëm.</p>
<p>Sipas të drejtës për edukim:</p> <p>A. Fëmijët e ciklit fillor nuk duhet të ngarkohen me pagesa shkollore, mund të kërkohen vetëm shpenzimet e ekskursioneve dhe teksteve shkollore.</p> <p>B. Është obligim i shtetit që të bëjë përpjekje të ndihmojë sa më shumë nxënës që të jetë e mundur të kenë sukses në mësimet e tyre.</p> <p>C. Shtetet duhet t'u ofrojnë të gjithë nxënësve mundësi të barabarta në edukim.</p>	<p>Sipas të drejtës për edukim:</p> <p>B dhe C janë të sakta (këto obligime janë të përfshira në Konventën mbi të Drejtat e Fëmijëve). Në parim, edukimi fillor duhet të jetë falas, dhe kjo nuk përfshin vetëm pagesën e shkollës, por edhe shpenzime të tjera indirekte që kanë të bëjnë me aktivitetet themelore shkollore.</p>
<p>Ndëshkimi i fëmijëve në shkollë:</p> <p>A. Nuk lejohet në formë të ndëshkimit trupor.</p> <p>B. Nuk ndalohet nëse ndëshkimi është mendërisht mizor.</p> <p>C. Mund të përdoret vetëm me pëlqimin e prindërve.</p>	<p>Ndëshkimi i fëmijëve në shkollë:</p> <p>A konsiderohet të jetë e saktë, meqë Gjykata Evropiane e të Drejtave të Njeriut ndëshkimin trupor vazhdimisht e ka konsideruar si shkelje të KEDNJ (dhe kjo përputhet me interpretimin që është dhënë nga Komiteti për të Drejtat e Fëmijëve për Konventën mbi të Drejtat e Fëmijëve). B është e pasaktë, meqë ndalesa ka të bëjë me të gjitha ndëshkimet mizore. Sa i përket C-së, nuk ka dispozitë që ndëshkimin e bën drejtpërdrejt të varur nga pëlqimi i prindërve.</p>
<p>Në shkollë:</p> <p>A. Nuk duhet kushtuar vëmendje çështjeve ambientale.</p> <p>B. Fëmijët e vegjël duhet mësuar të respektojnë prindërit e tyre.</p> <p>C. Fëmijët e vegjël duhet të mësojnë për të drejtat e njeriut dhe të përjetojnë të drejtat e njeriut.</p>	<p>Në shkollë:</p> <p>B dhe C janë të sakta. Konventa mbi të Drejtat e Fëmijëve përmban dispozita të tilla. Me Konventë gjithashtu përcaktohet se edukimi duhet të ketë synim respektimin e ambientit.</p>
<p>Në gjykatë:</p> <p>A. Çdo kriminel ka të drejtë në avokat.</p> <p>B. Njerëzit mund të dënohen vetëm nëse kanë pranuar fajin.</p> <p>C. I dyshuari ka të drejtë në përkthyes pa pagesë nëse gjykimi mbahet në një gjuhë të cilën ai nuk e kupton.</p>	<p>Në gjykatë:</p> <p>A dhe C janë të sakta.</p>
<p>Tortura:</p> <p>A. Lejohet nëse përdoret për të parandaluar sulmet terroriste</p> <p>B. Lejohet vetëm me vendim të gjyqtarit.</p> <p>C. Asnjëherë nuk lejohet.</p>	<p>Tortura:</p> <p>C është e saktë (tortura nuk lejohet as në raste të emergjencës shtetërore).</p>
<p>E drejta për jetë është shkelur nëse:</p> <p>A. Dikush vdes aksidentalisht për shkak të forcave policore të cilat parandalojnë një sulm mbi jetën e dikujt tjetër.</p> <p>B. Dikush vdes për shkak të një akti të luftës, edhe nëse ai është i ligjshëm.</p> <p>C. Dikush vdes për shkak të forcës së panevojshme të përdorur nga policia.</p>	<p>E drejta për jetë është shkelur nëse:</p> <p>C është e saktë. Në rastin e A-së, e drejta për jetë mund të shkelet nëse forca e përdorur nga policia tejkalon atë që absolutisht është e nevojshme.</p>

<p>Sipas të drejtës për strehim:</p> <p>A. Të gjitha shtetet obligohen të sigurojnë që askush të mos jetë i pastrehë.</p> <p>B. Të huajve duhet ofruar qasje të njëjtë në banesa shoqërore sikurse qytetarëve të atij shteti.</p> <p>C. Shteti duhet të bëjë përpjekje të zvogëlojë numrin e njerëzve të pastrehë.</p>	<p>Sipas të drejtës për strehim:</p> <p>B dhe C janë të sakta.</p>
<p>Sipas të drejtës për kujdes shëndetësor:</p> <p>A. Qeveritë nuk obligohen të parandalojnë aksidentet në punë.</p> <p>B. Të gjithë duhet të kenë qasje në kujdes shëndetësor.</p> <p>C. Medikamentet duhet të jenë falas.</p>	<p>Sipas të drejtës për kujdes shëndetësor:</p> <p>B është e saktë. Parandalimi i aksidenteve në punë konsiderohet si obligim. Medikamentet mund të shiten.</p>
<p>Sipas të drejtës për liri të lëvizjes:</p> <p>A. Personit mund t'i ndalohej të zgjedhë vendbanimin e caktuar për arsye të sigurisë publike.</p> <p>B. Refuzimi i dhënies së vizës personit i cili nuk ka qenë i dënuar për ndonjë krim është shkelje e të drejtave të njeriut.</p> <p>C. Krimineli mund të burgoset.</p>	<p>Sipas të drejtës për liri të lëvizjes:</p> <p>A dhe C janë të sakta. Dhënia e vizës mund t'i mohohet çdokujt, dhe jo vetëm kriminelëve. Kufizimet e lirisë së lëvizjes mund të shqiptohen edhe për arsye të shëndetit publik, të rendit publik ose të sigurisë shtetërore, nëse parashihet me ligj.</p>

Prospektet për nxënës 5.1

Dëshirat, nevojat dhe të drejtat

Dëshirat	Nevojat themelore	Të drejtat e njeriut

Prospektet për nxënës 5.2

Lista e të drejtave të njeriut

Kjo është një listë e të drejtave të njeriut e përfshirë në Deklaratën Universale të të Drejtave të Njeriut (DUDNJ), në Konventën Ndërkombëtare mbi të Drejtat Civile dhe Politike (KNDCP), në Konventën Ndërkombëtare mbi të Drejtat Ekonomike, Sociale dhe Kulturore, në Konventën Evropiane mbi të Drejtat e Njeriut (KEDNJ) dhe në Kartën e korrigjuar (rishikuar) Evropiane Sociale (KES).

- 1 E drejta për jetë.
- 2 Liria nga tortura.
- 3 Liria nga skllavërimi.
- 4 E drejta për liri dhe siguri.
- 5 E drejta për gjykim të drejtë.
- 6 E drejta për mjet efektiv nëse shkelet një e drejtë e njeriut.
- 7 Liria nga diskriminimi; e drejta për barazi.
- 8 E drejta për t'u pranuar si person; e drejta për nënshtetësi.
- 9 E drejta për privatësi dhe jetë familjare.
- 10 E drejta për t'u martuar.
- 11 E drejta për posedim të pronës.
- 12 E drejta për lëvizjen e personave.
- 13 E drejta për azil.
- 14 Liria e mendimit, ndërgjegjes dhe religjionit.
- 15 Liria e shprehjes.
- 16 Liria e mbledhjes dhe asociimit (shoqërorizimit).
- 17 E drejta për ushqim, pije dhe strehim.
- 18 E drejta për kujdes shëndetësor.
- 19 E drejta për edukim.
- 20 E drejta për punësim.
- 21 E drejta për pushim dhe kohë të lirë.
- 22 E drejta për mbrojtje shoqërore.
- 23 E drejta për pjesëmarrje politike.
- 24 E drejta për të marrë pjesë në jetën kulturore.
- 25 Ndalimi i shkatërrimit të të drejtave të njeriut.
- 26 E drejta për rend shoqëror që njeh të drejtat e njeriut.
- 27 Përgjegjësitë dhe detyrat e individit.

Prospektet për nxënës 5.3

Raste të shkeljeve të të drejtave të njeriut

Cenimi apo shkelja e të drejtave të njeriut	E drejta e njeriut
a. Znj. X, e cila para ca vitesh e humbi vajzën dhe burrin e saj në një aksident automobilistik, nuk mund të martohej me burrë tjetër pa dhënë leje të qartë kunati i saj.	
b. Rojet e burgut i përdorën qentë për të frikësuar dhe kërcënuar të burgosurit me sulme, dhe në një rast ata detyruan qentë të kafshojnë një të burgosur.	
c. Në një fabrikë lokale, punëtorët duhet të punojnë për së paku 10 orë në ditë pa pushim.	
d. Që nga arrestimi i tyre, tre burra kanë pasur probleme për qasje në avokat. Avokatët kishin ardhur shumë herë por atyre nuk u ishte lejuar që t'i shohin këtë të arrestuar; burrave nuk u lejohej që të zhvillojnë diskutime të përbashkëta me avokatët e tyre, që në të vërtetë do të thoshte se dy prej tyre nuk kishin qasje në avokatët e tyre.	
e. Një grua, e cila e kryen saktësisht punën e njëjtë dhe e ka moshën dhe përvojën e njëjtë sikurse kolegu i saj mashkull, ka marrë pagë më të ulët se ai.	
f. X e rrëmbeu dhe e arrestoi Y për tri ditë dhe e gjuajti atë në kokë, gjë që pasoi me vdekjen e tij pas 3 ditësh.	
g. Znj. X, e varur nga droga, ishte fotografuar kur ajo po largohej nga një takim anonim i narkotikëve. Më vonë kjo fotografi ishte publikuar.	
h. Një grua, e keqtrajtuar nga burri i saj, kishte mundur të shkurorëzohet atëherë kur atij i kishte dhënë shtëpinë, veturën dhe tërë pasurinë e saj. Asaj nuk i kishte mbetur asgjë.	
i. X, e cila vuante nga pneumonia me rrezik për jetën, nuk i kishin ofruar trajtim mjekësor në spital, meqë ajo kishte hyrë ilegalisht në këtë shtet.	
j. Shtatëdhjetë për qind e popullatës në zonën X ishin detyruar të largohen nga shtëpitë e tyre, dhe më vonë i kishin penguar që të kthehen. Atyre nuk u lejohej të largohen nga kampet e tyre për të shkuar në fushat e afërta për të kultivuar të mbjellat e tyre, dhe u ndalohej udhëtimi nëpër shumë rrugë.	
k. Afrikanët e zi i blinin në Afrikë, për shembull, për një shishe uiski, dhe shiteshin në Amerikën Veriore ndërmjet 1 200 dhe 1 500 dollarë amerikan.	
l. Në shtetin X, të gjitha mjetet e jetesës për popullatën vendore qëllimisht janë shkatërruar: të mbjellat, furnizimi me ujë dhe bagëtia.	
m. Në shtetin X, qytetarët mund të burgosen pa u akuzuar.	
n. Një reporter 26-vjeçar i një gazete ditore, ishte qëlluar për vdekje në një sulm të dyshimtë raprezaliesh, për mbulimin e fushatës zgjedhore të posa përfunduar.	
o. Z. X ishte thirrur për t'u regjistruar në ushtri. Ai i shkroi zyrës ushtarake duke deklaruar kundërshtimin e tij të ndërgjegjshëm për shërbimin ushtarak dhe refuzoi të paraqitet për shërbim ushtarak. Ai ishte akuzuar për mosbindje dhe ia kishin ndaluar që të largohet nga vendi.	
p. Në shtetin X, ata të cilët duan t'i përkasin religjionit Falun Gong janë të ndaluar që të mblidhen.	
q. Shumica etnike urdhëroi që, ata të cilët u përkasin grupeve minoritare, siç janë populli çifut dhe rom, obligohen të jetojnë në zona të caktuara të qytetit.	

Cenimi apo shkelja e të drejtave të njeriut	E drejta e njeriut
r. Fëmijët të cilët jetojnë në fshat nuk kanë mundësi të vijojnë shkollën fillore, meqë një shkollë e tillë nuk është në dispozicion brenda një distance të arsyeshme.	
s. X nuk mund të vë kandidaturën për zgjedhjet parlamentare, sepse autoritetet religjioze të shtetit nuk e kanë pranuar atë.	
t. Duke qenë i zi, X nuk mund të punësohet si mjek në spitalin lokal.	
u. Në disa shtete njerëzit e varfër nuk kanë qasje në programe të ushqimit apo të strehimit, as në shërbime shëndetësore të përbalueshme për ata.	
v. Z. X, shtëpia e të cilit është djegur, nuk mund të paraqiste kërkesë për kompensim.	
w. X, një grua 47 vjeçare, e cila gjithmonë ka punuar në shtëpi si amvise dhe nënë e pesë fëmijëve, i humb të gjitha përfitimet nga sigurimi social pasi shkurohet nga burri i saj.	
x. Z. X, baba i dy fëmijëve, ishte burgosur dhe torturuar në shtetin X për shkrimin e poemave me të cilat kritikoi regjimin në pushtet. Kërkesa e tij për azil politik në shtetin A ishte hedhur poshtë. Ai tha se do të përballej me tortura po të kthehej në vendlindje, meqë ai tani është i obliguar që të kthehet.	
y. Për të ashtuquajturat arsye praktike, njerëzit e paafte fizikisht, siç janë shfrytëzuesit e karrocës për invalidë, nuk lejohen të marrin pjesë në ngjarje kulturore në teatrin lokal.	
z. Për të aplikuar për nënshtetësi në shtetin X, kërkohet banim për një periudhë 15 vjeçare, një test i shëndetit fizik dhe mental, si dhe taksa administrative pa arsye e lartë. Si pasojë e kësaj, me mijëra rom, të cilët kanë lidhje të vjetra me vendin e tyre, janë pa shtetësi në shtetin e tyre.	

Prospektet e nxënësve 5.4

Të drejtat dh përgjegjësitë

E drejta e njeriut	Përgjegjësia e individit	Përgjegjësia e shkollës, e autoritetit, etj.

Prospektet për nxënës 5.5

Kuiz mbi të drejtat e njeriut (skeda trajnimi)

<p>Puna e kryer nga fëmijët që kanë mbushur moshën 17 vjeçare:</p> <p>A. Gjithmonë është shkelje e të drejtave të fëmijës. B. Është shkelje e të drejtave të fëmijës nëse puna e lëndon atë. C. Mund të jetë e pranueshme nëse qeveria ka caktuar moshën minimale të punës të jetë nën 17 vjeç.</p>	<p>Puna e kryer nga fëmijët që kanë mbushur moshën 17 vjeçare:</p> <p>C është e saktë. Konventa mbi të Drejtat e Fëmijëve ndalon punën e kryer nga fëmija nëse ajo është e rrezikshme apo është formë e eksploatimit, por lejon qeveritë që të caktojnë moshën sipas të cilës ndalesa do të jetë e vlefshme. Po bëhet shumë presion për të arritur kufizime më të ashpra për punën e kryer nga fëmija.</p>
<p>Sipas marrëveshjeve ndërkombëtare lidhur me të drejtën e shfrytëzimit të ujit:</p> <p>A. Qeveritë janë të obliguara qytetarëve të tyre t'u sigurojnë ujë të pastër dhe të shëndetshëm. B. Qeverive nuk u lejohet të bëjnë diskriminim kundër disa qytetarëve në sigurimin e ujit. C. Qeverive nuk u lejohet t'u mohojnë qytetarëve qasjen në furnizimin me ujë.</p>	<p>Sipas marrëveshjeve ndërkombëtare lidhur me të drejtën e shfrytëzimit të ujit:</p> <p>Sipas interpretimit të Komitetit të KB-së mbi të Drejtat Ekonomike dhe Sociale, B dhe C janë të sakta, A nuk është e saktë. Plotësimi i të drejtës për ujë është diçka për të cilën qeveritë duhet të luftojnë, por kjo e drejtë nuk mund të kërkohej si e tillë nga qytetarët.</p>
<p>Dënimi me vdekje:</p> <p>A. Në përgjithësi është ndaluar në tërë botën. B. Është hequr me ligj ose në praktikë nga më shumë se 50% e të gjitha shteteve. C. Nuk lejohet në rastin e të rinjve nën moshën 18 vjeçare.</p>	<p>Dënimi me vdekje:</p> <p>B dhe C janë të sakta, A nuk është e saktë. Dënimi me vdekje nuk është tërësisht i ndaluar me traktatet e KB-së, as me KEDNJ, edhe pse në të dyja rastet është ndaluar me një protokoll opcional. Protokoll 6 (heqja e dënimit me vdekje në kohë të paqes) dhe Protokoll 13 (heqja e dënimit me vdekje në të gjitha rrethanat) i KEDNJ janë nënshkruar të dy dhe/ose ratifikuar nga shumë shtete.</p>
<p>Të drejtat ekonomike dhe sociale:</p> <p>A. Nuk janë të drejta të patundshme të njeriut. B. Nga shtetet nuk pritët plotësimi i menjëhershëm i këtyre të drejtave për të gjithë individët. C. Këto të drejta mund të kërkohej nga çdo individ i cili është evropian.</p>	<p>Të drejtat ekonomike dhe sociale:</p> <p>B është e saktë. Zyrtarisht, të drejtat ekonomike dhe sociale janë të drejta të patundshme të njeriut, edhe pse është e vërtetë se, obligimi për t'i njohur ato është shumë më i brishtë se për shumicën e të drejtave civile dhe politike. Konventa Ndërkombëtare mbi të Drejtat Ekonomike, Sociale dhe Kulturore nga shtetet pret që ata të bëjnë përpjekje për plotësimin e këtyre të drejtave, por nuk ka mekanizëm evropian që individëve do t'u mundësonte të paraqesin ankesë (edhe pse sipas disa kufizimeve të caktuara, një protokoll shtesë lejon organizatat që këtë ta bëjnë).</p>
<p>Sipas dispozitave të të drejtës për edukim:</p> <p>A. Individëve dhe grupeve u lejohet të hapin një shkollë, me kusht që ata të plotësojnë kushtet minimale ligjore. B. Nuk ka obligime për sa i përket përmbajtjes së programeve edukative. C. Qeveritë janë të obliguara të sigurojnë edukim të detyrueshëm për të gjithë të rinjtë nën moshën 18 vjeçare.</p>	<p>Sipas dispozitave të të drejtës për edukim:</p> <p>A është e saktë, B dhe C nuk janë. Konventat ndërkombëtare, siç është Konventa mbi të Drejtat e Fëmijëve parashohin që përmes edukimit fëmijët duhet të informohen për të drejtat e njeriut.</p>
<p>E drejta për t'u pranuar si refugjat:</p> <p>A. Është përcaktuar për njerëzit të cilët kanë frikë të bazuar se do të ndiqen në bazë të racës së tyre, religjionit ose mendimit politik, dhe si pasojë kanë ikur nga vendi i tyre. B. Gjithashtu ekziston për njerëzit të cilët kanë ikur nga shteti i tyre si pasojë e luftës civile ose urisë. C. Një qeveri, automatikisht mund t'ua refuzojë të gjithë aplikantëve dhënien e këtij statusi, të cilët vijnë nga një shtet që konsiderohet të jetë i sigurt.</p>	<p>E drejta për t'u pranuar si refugjat:</p> <p>A është e saktë, B nuk është (edhe pse në disa shtete, njerëzve të cilët ikin nga shteti i tyre si pasojë e luftës civile ose urisë u ofrohet mbrojtje, pa u konsideruar si refugjat sipas konventave ndërkombëtare). C Nuk zbatohet për refugjatët sipas Konventës së Gjenevës, por ka zbatim të gjerë brenda BE-së në trajtimin e azilkërkuësve.</p>

<p>Liria e religjionit:</p> <p>A. Nuk mund t'u mohohet njerëzve nga arsyeja se i përkasin një religjioni minoritar.</p> <p>B. Obligon shtetet të njohin dhe subvencionojnë religjionet.</p> <p>C. Në asnjë mënyrë nuk mund të kufizohet nga shteti.</p>	<p>Liria e religjionit:</p> <p>A është e saktë. Shtetet janë të obliguara të respektojnë lirinë e religjionit, por nuk kanë obligim ligjor për ndonjë sistem të njohjes apo subvencionimit. Shtetet mund të kufizojnë lirinë e religjionit, për shembull, kur religjioni do të ishte në kundërshtim me të drejtat fundamentale të njeriut.</p>
<p>E drejta në pronësi:</p> <p>A. Nuk do të thotë se qeveritë nuk mund të marrin pronën nga dikush nëse kjo është në interesin publik.</p> <p>B. Është shkelur nëse një fshat i tërë evakuohet pa kompensim të duhur për të ndërtuar një hidroelektranë.</p> <p>C. Lejon personin që mallrat e vjedhura t'i konsiderojë si pronë të tij.</p>	<p>E drejta në pronësi:</p> <p>A dhe B janë të sakta. C me sa duket është gabim.</p>
<p>Zgjedhjet:</p> <p>A. Të gjithë qytetarëve u lejohet të votojnë, edhe nëse ata i kanë humbur të drejtat e tyre civile për shkak të aktivitetit kriminal.</p> <p>B. Nëse votuesi është punëdhënës, lejohen dy vota për çdo person.</p> <p>C. Votimi duhet të bëhet në mënyrë të fshehtë.</p>	<p>Zgjedhjet:</p> <p>Vetëm C është e saktë. Një shtet mund të ndalojë personin, i cili ka humbur të drejtat e tij civile, të votojë. Të drejtat e barabarta për secilin që ka të drejtë vote është normë ndërkombëtare.</p>
<p>Liria e shprehjes:</p> <p>A. Mund të kufizohet për t'u mbrojtur kundër shpifjes.</p> <p>B. Nuk mund të kufizohet për arsye të moralit publik.</p> <p>C. Mund të kufizohet për të ndaluar mostolerancën religjioze.</p>	<p>Liria e shprehjes:</p> <p>A dhe C janë të sakta. Liria e shprehjes, nën kushte të caktuara, mund të kufizohet për arsye të moralit publik, për parandalimin e krimit, për mbrojtjen e shëndetit ose për mbrojtjen kundër shpifjes, nëse kjo është e paraparë me ligj.</p>
<p>E drejta për të punuar:</p> <p>A. Obligon shtetet që të sigurojnë punë për të gjithë qytetarët e tyre.</p> <p>B. Do të thotë se askush nuk mund të pushohet nga puna në mënyrë arbitrare.</p> <p>C. Nuk do të thotë se qeveria duhet bërë përpjekje të realizojë punësim të plotë.</p>	<p>E drejta për të punuar:</p> <p>Vetëm B është e saktë. Në Evropë, shtetet obligohen të bëjnë përpjekje të realizojnë punësim të plotë, por kjo nuk është e përfshirë në traktatet e KB-së.</p>
<p>E drejta për ambient të shëndetshëm:</p> <p>A. Ndalon shtetet të hedhin plehra toksike që e dëmtojnë tokën në mënyrë të pakthyeshme.</p> <p>B. Synon të mbrojë qeniet njerëzore, kafshët dhe bimët.</p> <p>C. Akoma nuk është vendosur si e drejtë universale.</p>	<p>E drejta për ambient të shëndetshëm:</p> <p>C është e saktë, edhe pse e drejta për shëndet mbrohet njerëzit nga dëmet që janë pasojë e drejtpërdrejtë e ndotjes. Në këto raste, në të gjithë botën janë të mbrojtur vetëm qeniet njerëzore, kafshët dhe bimët nuk janë. Karta e Afrikës dhe Karta e Bashkimit Evropian, të cilat nuk janë të vlefshme në të gjithë botën, vendosin deri në një shkallë të caktuar të drejtën për ambient të shëndetshëm.</p>
<p>Sipas të drejtës për edukim:</p> <p>A. Fëmijët e ciklit fillor nuk duhet të ngarkohen me pagesa shkollore, mund të kërkohen vetëm shpenzimet e ekskursioneve dhe teksteve shkollore.</p> <p>B. Është obligim i shtetit që të bëjë përpjekje të ndihmojë sa më shumë nxënës që të jetë e mundur të kenë sukses në mësimet e tyre.</p> <p>C. Shtetet duhet t'u ofrojnë të gjithë nxënësve mundësi të barabarta në edukim.</p>	<p>Sipas të drejtës për edukim:</p> <p>B dhe C janë të sakta (këto obligime janë të përfshira në Konventën mbi të Drejtat e Fëmijëve). Në parim, edukimi fillor duhet të jetë falas, dhe kjo nuk përfshin vetëm pagesën e shkollës, por edhe shpenzime të tjera indirekte që kanë të bëjnë me aktivitetet themelore shkollore.</p>

<p>Ndëshkimi i fëmijëve në shkollë:</p> <p>A. Nuk lejohet në formë të ndëshkimit trupor. B. Nuk ndalohet nëse ndëshkimi është mendërisht mizor. C. Mund të përdoret vetëm me pëlqimin e prindërve.</p>	<p>Ndëshkimi i fëmijëve në shkollë:</p> <p>A konsiderohet të jetë e saktë, meqë Gjykata Evropiane e të Drejtave të Njeriut ndëshkimin trupor vazhdimisht e ka konsideruar si shkelje të KEDNJ (dhe kjo përputhet me interpretimin që është dhënë nga Komiteti për të Drejtat e Fëmijëve për Konventën mbi të Drejtat e Fëmijëve). B është e pasaktë, meqë ndalesa ka të bëjë me të gjitha ndëshkimet mizore. Sa i përket C-së, nuk ka dispozitë që ndëshkimin e bën drejtpërdrejt të varur nga pëlqimi i prindërve.</p>
<p>Në shkollë:</p> <p>A. Nuk duhet kushtuar vëmendje çështjeve ambientale. B. Fëmijët e vegjël duhet mësuar të respektojnë prindërit e tyre. C. Fëmijët e vegjël duhet të mësojnë për të drejtat e njeriut dhe të përjetojnë të drejtat e njeriut.</p>	<p>Në shkollë:</p> <p>B dhe C janë të sakta. Konventa mbi të Drejtat e Fëmijëve përmban dispozita të tilla. Me Konventë gjithashtu përcaktohet se edukimi duhet të ketë synim respektimin e ambientit.</p>
<p>Në gjykatë:</p> <p>A. Çdo kriminel ka të drejtë në avokat. B. Njerëzit mund të dënohen vetëm nëse kanë pranuar fajin. C. I dyshuari ka të drejtë në përkthyes pa pagesë nëse gjykimi mbahet në një gjuhë të cilën ai nuk e kupton.</p>	<p>Në gjykatë:</p> <p>A dhe C janë të sakta.</p>
<p>Tortura:</p> <p>A. Lejohet nëse përdoret për të parandaluar sulmet terroriste B. Lejohet vetëm me vendim të gjyqtarit. C. Asnjëherë nuk lejohet.</p>	<p>Tortura:</p> <p>C është e saktë (tortura nuk lejohet as në raste të emergjencës shtetërore).</p>
<p>E drejta për jetë është shkelur nëse:</p> <p>A. Dikush vdes aksidentalisht për shkak të forcave policore të cilat parandalojnë një sulm mbi jetën e dikujt tjetër. B. Dikush vdes për shkak të një akti të luftës, edhe nëse ai është i ligjshëm. C. Dikush vdes për shkak të forcës së panevojshme të përdorur nga policia.</p>	<p>E drejta për jetë është shkelur nëse:</p> <p>C është e saktë. Në rastin e A-së, e drejta për jetë mund të shkelet nëse forca e përdorur nga policia tejkalon atë që absolutisht është e nevojshme.</p>
<p>Sipas të drejtës për strehim:</p> <p>A. Të gjitha shtetet obligohen të sigurojnë që askush të mos jetë i pastrehë. B. Të huajve duhet ofruar qasje të njëjtë në banesa shoqërore sikurse qytetarëve të atij shteti. C. Shteti duhet të bëjë përpjekje të zvogëlojë numrin e njerëzve të pastrehë.</p>	<p>Sipas të drejtës për strehim:</p> <p>B dhe C janë të sakta.</p>
<p>Sipas të drejtës për kujdes shëndetësor:</p> <p>A. Qeveritë nuk obligohen të parandalojnë aksidentet në punë. B. Të gjithë duhet të kenë qasje në kujdes shëndetësor. C. Medikamentet duhet të jenë falas.</p>	<p>Sipas të drejtës për kujdes shëndetësor:</p> <p>B është e saktë. Parandalimi i aksidenteve në punë konsiderohet si obligim. Medikamentet mund të shiten.</p>
<p>Sipas të drejtës për liri të lëvizjes:</p> <p>A. Personit mund t'i ndalohet të zgjedhë vendbanimin e caktuar për arsye të sigurisë publike. B. Refuzimi i dhënies së vizës personit i cili nuk ka qenë i dënuar për ndonjë krim është shkelje e të drejtave të njeriut. C. Krimineli mund të burgoset.</p>	<p>Sipas të drejtës për liri të lëvizjes:</p> <p>A dhe C janë të sakta. Dhënia e vizës mund t'i mohohet çdokujt, dhe jo vetëm kriminelëve. Kufizimet e lirisë së lëvizjes mund të shqiptohen edhe për arsye të shëndetit publik, të rendit publik ose të sigurisë shtetërore, nëse parashihet me ligj.</p>

Fleta e burimeve të mësimdhënësit

Kjo listë përfshin të drejtat nga “Lista e të drejtave të njeriut”, duke treguar nenet relevante nga Deklarata Universale e të Drejtave të Njeriut (DUDNJ), Konventa Ndërkombëtare mbi të Drejtat Civile dhe Politike (KNDCP), Konventa Ndërkombëtare mbi të Drejtat Ekonomike, Sociale dhe Kulturore, Konventa Evropiane mbi të Drejtat e Njeriut (KEDNJ) dhe Karta e korrigjuar (rishikuar) Evropiane Sociale (KES). Ky vështrim i përgjithshëm është bërë për arsye edukative.

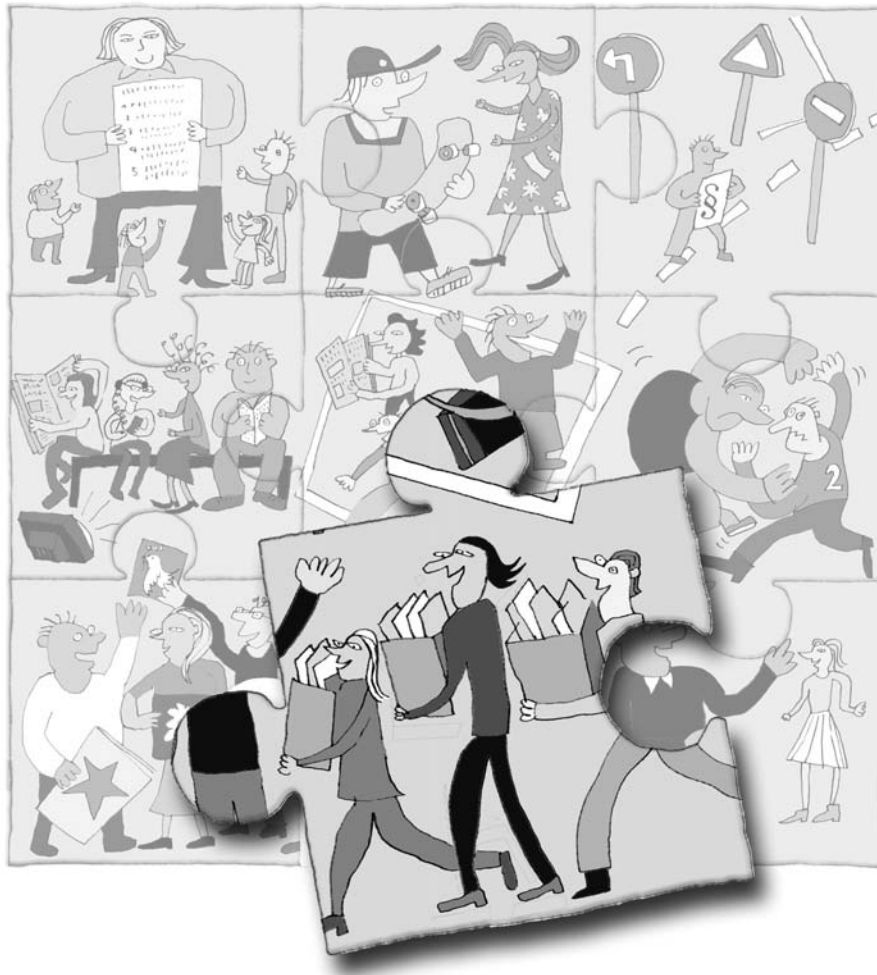
	DUDNJ	KEDNJ	KES	KNDCP	ISESCR
1. E drejta për jetë.	3	2		6	
2. Liria nga tortura.	5	3	26	7, 10	
3. Liria nga skllavërimi.	4	4		8	
4. E drejta për liri dhe siguri.	3	5		9	
5. E drejta për gjykim të drejtë.	10, 11	6, 7		14, 15	
6. E drejta për mjet efektiv nëse shkelet një e drejtë e njeriut.	8	13	D	2, 9	
7. Liria nga diskriminimi; e drejta për barazi.	2, 7	14	4, 15, 20, 27, E	3, 26	3
8. E drejta për t’u pranuar si person; e drejta për nënshtetësi.	6, 15			16, 24	
9. E drejta për privatësi dhe jetë familjare.	12	8		17	
10. E drejta për t’u martuar.	16	12		23	
11. E drejta për posedim të pronës.	17				15
12. E drejta për lëvizjen e personave.	13		18	12	
13. E drejta për azil.	14			18	
14. Liria e mendimit, ndërgjegjes dhe religjionit.	18	9		18	
15. Liria e shprehjes.	19	10	28	19	8
16. Liria e mbledhjes dhe asociimit (shoqërorizimit).	20	11	5, 28	21, 22	8
17. E drejta për ushqim, pije dhe strehim.	25		30, 31		11
18. E drejta për kujdes shëndetësor.	25		11		7, 12
19. E drejta për edukim.	26		10		13, 14
20. E drejta për punësim.	23		1, 2, 3, 4, 24		6, 7
21. E drejta për pushim dhe kohë të lirë.	24		2		7
22. E drejta për mbrojtje shoqërore.	22, 25		7, 8, 12, 13, 14, 16, 17, 19, 23, 25		9, 10
23. E drejta për pjesëmarrje politike.	21		22	25	
24. E drejta për të marrë pjesë në jetën kulturore.	27			27	15
25. Ndalimi i shkatërrimit të të drejtave të njeriut	30	17		5, 20	5
26. E drejta për rend shoqëror që njeh të drejtat e njeriut.	28			2	2
27. Detyrat e individit	29				

Shënim: Disa neneve në KES u referohemi me numra, disave me shkronja të mëdha.

NJËSIA 6 Përgjegjësia

Çfarë përgjegjësish kanë njerëzit?

6.1. Përgjegjësitë në shtëpi

Njerëzit përballen me konflikte të besnikërisë – si duhet të vendosin ata?

6.2. Pse njerëzit duhet t'i binden ligjit?

Cilat janë arsyet themelore për t'ju bindur ligjit?

6.3. Problem i kujt është kjo?

Si ndahen përgjegjësitë shoqërore?

6.4. Pse njerëzit bëhen qytetarët aktiv?

Pse njerëzit duan ta ndryshojnë shoqërinë dhe si mund ta bëjnë ata këtë?

NJËSIA 6: Përgjegjësia Çfarë përgjegjësish kanë njerëzit?

Përgjegjësia ligjore

Qytetarët e cilitdo shteti kanë të drejtë të dinë se cilat janë të drejtat e tyre sipas ligjit, dhe gjithashtu të çmojnë shtrirjen e përgjegjësive të tyre ligjore që ata i kanë ndaj shtetit dhe ndaj qytetarëve të tjerë. Përgjegjësitë e qytetarëve të shteteve demokratike ndonjëherë përmbliidhen në tri detyra kryesore, pra, të votojnë, të paguajnë taksat dhe t'i binden ligjit.

Përgjegjësitë janë shpesh plotësim i të drejtave. Për shembull, e drejta për liri të fjalës sjell me vete përgjegjësinë për t'ua lejuar të njëjtën të drejtë të tjerëve. Mirëpo, njerëzit të cilët kryejnë krime nuk i humbin domosdoshmërisht të drejtat që ata ua mohuan të tjerëve (si në rastin e vrasjes apo diskriminimit). Po ashtu, njerëzit shpesh kanë obligime të cilat nuk janë reciproke, për shembull, përgjegjësitë ndaj fëmijëve.

Përgjegjësia morale

Në EQD është shumë me rëndësi që të rrisim kapacitetin e të rinjve që ata të mendojnë moralisht. Pa këtë kapacitet, nuk mund të ketë vlerësim kritik të ligjeve të shoqërisë apo të strukturave shoqërore nga pikëvështrimi nëse ata janë të drejtë (paanshëm). Për këtë arsye, kur nxënësit t'i mësojnë për ligjet të cilat i dëmtojnë ata, nxënësit duhet gjithashtu inkurajuar që të bëjnë vlerësim kritik të funksionit dhe qëllimit të tyre, dhe nëse ata duhet ndryshuar në çfarëdo mënyre.

Të mësuarit mbi përgjegjësitë

Duke shikuar arsyet pse njerëzit sillen në mënyrën që është në favor të shoqërisë, ose duke theksuar shtrirjen e nevojave të njerëzve të tjerë, mësimdhënësit mund të ndihmojnë nxënësit të bëhen më të vetëdijshëm për nevojat dhe të drejtat e të tjerëve. Gjithashtu është me rëndësi që mësimdhënësit të demonstrojnë sjellje të përgjegjësive para nxënësve.

Nxënësit mësohen të bëhen qytetarë të përgjegjshëm jo vetëm përmes mësimin në klasë, por, gjithashtu, duke u dhënë mundësinë të mësojnë nga përvoja. Në këtë aspekt, shkolla e mirë e EQD-së do të jetë e interesuar të inkurajojë nxënësit të përfshihen në jetën e shkollës dhe në komunitetin më të gjerë, për shembull, përmes këshillave të shkollës.

Në këtë njësi nxënësit do të:

- eksplorojnë vargun e përgjegjësive të përjetuar nga qytetarët në shoqëri;
- eksplorojnë llojin e përgjegjësive ligjore të njerëzve;
- marrin parasysh llojin e ndarë të përgjegjësive shoqërore;
- mendojnë pse njerëzit marrin përgjegjësi personale për të sjellë ndryshime shoqërore

NJËSIA 6: Përgjegjësia

Çfarë përgjegjësish kanë njerëzit?

Titulli i mësimit	Objektivat	Detyrat e nxënësve	Burimet	Metoda
Mësimi 1: Përgjegjësitë në shtëpi	Të shqyrtohet vargu i përgjegjësive që e kanë njerëzit. Të kuptojmë se përgjegjësitë mund të bien në konflikt njëra me tjetrën.	Nxënësit analizojnë dilemën morale. Nxënësit diskutojnë për analiza alternative. Nxënësit bëjnë paraqitjet e tyre individuale	Kopje të tregimit “Andrea bën një zgjedhje”. Letër për detyra me shkrim.	Diskutim individual dhe në grupe të vogla. Diskutim plenar. Punë individuale me shkrim.
Mësimi 2: Pse njerëzit duhet t’i binden ligjit?	Të shqyrtohet arsyetimi moral që qëndron pas vendimeve lidhur me konfliktet e përgjegjësive.	Nxënësit analizojnë një dilemë morale. Nxënësit vlerësojnë në mënyrë kritike arsyet për bindje ligjore. Nxënësit propozojnë situata në të cilat detyra morale mund të mbizotërojë mbi detyrën për t’ju bindur ligjit.	Kopje të tregimit “Dilema e Schmitt”. Letër për detyra me shkrim. Dërrasa e zezë	Shkëmbim i analizës për dilemën morale. Analizë e mbështetur nga mësimdhënësi. Shkrimi (përpilimi) i tregimeve. Diskutim plenar.
Mësimi 3: Problem i kujt është kjo?	Të shqyrtohet natyra e përgjegjësive ligjore të njerëzve. Të gjendet dallimi në mes të obligimeve morale dhe ligjore	Nxënësit diskutojnë përgjegjësinë për probleme të caktuara shoqërore. Nxënësit plotësojnë një kornizë të të menduarit. Nxënësit përpilojnë përgjigje me shkrim për çështjet e ngritura.	Kopje të “letrës”. Dërrasa e zezë Letër për detyra individuale me shkrim të nxënësve.	Analiza kritike të strukturuar. Analiza në grupe të vogla dhe diskutim. Arritja e konsensusit dhe negociimi. Shënim personal.
Mësimi 4: Pse njerëzit bëhen qytetarë aktivë?	Të shqyrtohet natyra e ndarë e përgjegjësive për probleme shoqërore. Të shqyrtohen arsyet pse njerëzit pranojnë përgjegjësi për vuajtjet e njerëzve të tjerë. Të shqyrtohet roli i OJQ-ve në shoqërinë civile.	Nxënësit punojnë në grupe për të bashkuar një tregim. Nxënësit paraqesin supozimet e tyre mbi arsyet për sjelljen e motivuar nga marrëdhëniet shoqërore. Nxënësit shqyrtojnë rolin e OJQ-ve. Në grupe, nxënësit hulumtojnë punën e një OJQ-je apo të një përkrahësi shoqëror. Në grupe nxënësit paraqesin rezultatet e tyre.	Kopje të shiritave të letrës për Mia Greenwood (prospektet për nxënës 6.4), tanimë të prerë. Burimet për mbështetjen e punës kërkimore të nxënësve. Burime për prezetime në grup, p.sh. fletë të mëdha të letrës, stilografë me ngjyra.	Punë në grupe. Negocimi. Arsyetimi moral. Vlerësimi kritik. Punë kërkimore. Prezntim në grupe.

Mësimi 1

Përgjegjësitë në shtëpi

Njerëzit përballen me konflikte të besnikërisë – si duhet të vendosin ata?

Objektivat e mësimnxënies	Të shqyrtohet vargu i përgjegjësive që i kanë njerëzit. Të kuptojmë se përgjegjësitë mund të bien në konflikt njëra me tjetrën. Të shqyrtohet arsyetimi moral që qëndron pas vendimeve lidhur me konfliktet e përgjegjësive.
Detyrat e nxënësve	Nxënësit analizojnë dilemën morale. Nxënësit diskutojnë për analiza alternative. Nxënësit përgatisin ekspozime individuale.
Burimet	Kopje të tregimit “Andrea bën një zgjedhje”. Letër për detyra me shkrim.
Metodat	Diskutim individual dhe në grupe të vogla. Diskutim plenar. Punë individuale me shkrim.

Të mësuarit konceptual

Përgjegjësia: Diçka që njerëzit duhet ta bëjnë – përgjegjësitë mund të jenë ligjore, morale ose shoqërore, varësisht se si paraqiten.

Konflikti moral: Konflikti me të cilin përballen njerëzit kur ata duhet të vendosin në mes të dy apo më shumë rrugëve të veprimit.

Përgjegjësia qytetare: Detyrat e njerëzve ndaj komunitetit më të gjerë. Këto përgjegjësi paraqiten sepse anëtarësimi i një komuniteti sjell të drejta si shpërblim për përgjegjësitë.

Mësimi

Mësimdhënësi paraqet idenë se të gjithë kanë përgjegjësi të ndonjë lloji dhe se problemet mund të paraqiten kur njerëzit disa përgjegjësi i vënë mbi të tjerat. Duhet bërë zgjedhje të vështira. Mësimdhënësi i lexon klasës tregimin “Andrea bën një zgjedhje” dhe kërkon nga nxënësit që ata të mendojnë për çështjet vijuese. Disa pyetje mund të diskutohen në çifte para se të përfundohen përgjigjet. Me pyetjet tjera, nxënësit mund të përgatisin shënime para se t’i shkëmbejnë idetë e tyre me klasën, të cilat do të jenë të dobishme.

- 1 Çfarë thuhet në tregim për llojin e përgjegjësive që i ka Andrea? Sa lloje të ndryshme të përgjegjësive mund të shihni ju (përgjegjësia për veten, për familjen e tij, për shkollën, për komunitetin lokal ose për shoqërinë më të gjerë)?
- 2 Çka mendoni ju se duhet të bëjë Andrea dhe pse? A pajtohen të gjithë në klasë?
- 3 Sa mendoni ju se është i vështirë vendimi i Andreas? Çka e bën atë të vështirë?
- 4 Çfarë përgjegjësish ka babai i Andreas në tregim? Sa prej tyre mund t’i shihni ju?
- 5 A mendoni ju se babai i Andreas kishte të drejtë të kërkojë që Andrea të rri në shtëpi?
- 6 Sa e rëndë do të ishte nëse Andrea nuk do t’i bindej babait të tij? A do të ishte vështirë që Andrea të merrte këtë vendim? Jepni arsyet për përgjigjen tuaj.

Detyrë me shkrim

Me fjalët e juaja, shënioni çka ju mendoni se Andrea i shkroi babait të tij. Krahasoni versionin tuaj me ato të të tjerëve në klasë. Nxënësit i shkëmbejnë idetë e tyre me klasën.

Përgjithësim

Ndoshta nxënësit tanimë kanë trajtuar disa aspekte të përgjithshme të konfliktit moral.

Mësimdhënësi u përgjigjet këtyre mendimeve apo kërkon nga klasa që të mendojë në mënyrë më të përgjithshme për llojet e përgjegjësive që njerëzit i kanë ndaj:

- vetes;
- familjes së tyre;
- komunitetit të tyre lokal;
- komunitetit vendor;
- shoqërisë më të gjerë.

Nxënësit sërish punojnë në grupe. Ata mund të përdorin një tabelë për të paraqitur përgjegjësitë e ndryshme. Në vazhdim, në klasë diskutohen arsyet pse njerëzit nuk pajtohen për shkallën e përgjegjësive që njerëzit kanë për të tjerët dhe për komunitetin.

Ekspozime individuale

Në vijim mësimdhënësi duhet t’ju jep nxënësve informacionet vijuese. “Në këtë tregim, disa nga përgjegjësitë e Andreas bien në konflikt njëra me tjetrën. Mendoni disa shembuj të juaj ku përgjegjësitë e njerëzve mund të bien në konflikt. Merrni shembuj specifik dhe komentoni si mendoni ju se njerëzit i zgjidhin konfliktet e tilla të përgjegjësive.”

Nëse nxënësit e kanë vështirë të mendojnë për këtë, mësimdhënësi duhet t’u ofrojë disa shembuj specifik, duke u tërhequr nga konteksti lokal.

Mësimi 2

Pse njerëzit duhet t'i binden ligjit?

Cilat janë arsyet themelore për t'ju bindur ligjit?

Objektivat e mësimnxënies	Të shqyrtohet natyra e përgjegjësive ligjore të nxënësve. Të shqyrtohet dallimi në mes të obligimeve morale dhe ligjore.
Detyrat e nxënësve	Nxënësit analizojnë një dilemë morale në një diskutim plenar. Nxënësit, në mënyrë kritike, vlerësojnë arsyet për bindje ligjore. Nxënësit sugjerojnë situata në të cilat detyrimi moral mund të mos përfill detyrimin për t'ju bindur ligjit
Burimet	Kopje të tregimit “Dilema e Schmitt”. Letër për detyra me shkrim. Dërrasa e zezë.
Metodat	Shkëmbim i analizës për dilemën morale. Analizë e mbështetur nga mësimdhënësi. Përpilimi i tregimeve. Diskutim plenar.

Të mësuarit konceptual

Ligji: Rregull e vendosur nga qeveria lokale apo qendrore.

Sundimi i ligjit: Në shoqëritë demokratike, qeveritë dhe ata që janë në pushtet u nënshtrohen ligjeve të shtetit që janë në fuqi. Ndërrimet e pushtetit kontrollohen në mënyrë demokratike, sipas rregullave të kushtetutës së atij shteti, dhe jo si rezultat i forcës apo luftës. Njerëzit kanë detyrim të përgjithshëm t'i binden ligjit sepse kështu është vendosur në mënyrë demokratike.

Detyrimi ligjor: Obligimet që njerëzit i kanë sipas ligjit.

Përgjegjësia morale: Obligimet personale që njerëzit i ndiejnë bazuar në besimin e tyre se çka është mirë dhe çka është keq.

Mësimi

Mësimdhënësi paraqet tregimin “Dilema e Schmitt” dhe kërkon që nxënësit të punojnë në çifte që të shqyrtojnë nëse Schmitt duhet ta thyej ligjin dhe të vjedhë paratë apo jo. Mësimdhënësi shkruan opinione të ndryshme në dërrasën e zezë nëse Schmitt duhet të vjedhë paratë.

Mësimdhënësi kërkon që nxënësit të zgjedhin një opinion me të cilin ata pajtohen dhe të shtojnë arsyen e tyre me shkrim:

- Schmitt duhet të vjedhë paratë sepse...
- Schmitt nuk duhet të vjedhë paratë sepse...

Mësimdhënësi shkruan vargun e arsyeve të propozuara nga nxënësit në dërrasën e zezë. Për shembull,

“Ai duhet t’i vjedhë paratë sepse jeta e vajzës së tij është më e rëndësishme sesa ligji kundër vjedhjes”;

“Ai nuk duhet t’i vjedhë paratë sepse mund ta zënë”; ose

“Ai nuk duhet të vjedhë sepse është keq të shkelësh ligjin”.

Në vijim diskutohen arsyet e ndryshme në klasë. Pse janë ato të ndryshme? A janë disa arsye më të mira se sa të tjerat? Në vazhdim mësimdhënësi kërkon që nxënësit të plotësojnë fjalinë vijuese:

“Përgjithësisht është keq të thyesh ligjin sepse...”

Mundësia tjetër është që mësimdhënësi të kërkojë nga klasa të mendojnë për sa më shumë arsye që të munden pse është keq të thyesh ligjin. Si zakonisht, duke ju përgjigjur kësaj pyetje, njerëzit kanë një sërë përgjigjesh, duke përfshirë të mëposhtmet:

“Është keq të thyesh ligjin sepse:

- mund t’u zënë dhe t’u dënojnë;
- ligji i mbron njerëzit nga dëmi dhe është e padrejtë të dëmtosh të tjerët;
- të gjithë do të bënin ç’të donin po të mos i ndalte ligji;
- shkelja e ligjit shkatërron besimin në mes të njerëzve;
- Për të mbijetuar, shoqërisë i nevojiten ligji dhe rendi, pa ligje do të kishte kaos;
- shkelja e ligjit cenon të drejtat individuale të njerëzve, siç janë të drejtat në pronësi, e drejta për jetë.”

Mësimdhënësi i tregon klasës se njerëzit kanë një varg arsyesh për t’ju bindur ligjit. Disa prej këtyre kanë të bëjnë me interesin vetjak, arsyet tjera tregojnë shqetësimin për njerëz të tjerë dhe disa tregojnë shqetësimin për mirëqenien e shoqërisë si tërësi (shih shënimet më poshtë).

Për t’i sqaruar këto koncepte, mësimdhënësi mund të vizatojë një seri të tri radhëve koncentrik në dërrasën e zezë në të cilët shënon “vetjake”, “të tjerët” dhe “shoqëria”, duke filluar nga rrethi i brendshëm. Arsyet e ndryshme duhet shënuar në hapësirën e duhur.

Mësimdhënësi thekson se bindja ligjore në vetvete nuk është domosdoshmërisht shenjë e “qytetarit të mirë”. Shumë veprime të këqija janë kryer nga njerëz të cilët, në të vërtetë, iu kanë bindur ligjit, duke thënë se vetëm kanë “kryer detyrën e tyre”. Në anën tjetër, rrëfimi tregon se, kohë pas kohe edhe njerëzit e mirë mund të mendojnë të shkelin ndonjë ligj të caktuar për arsye të fortë morale.

Për të ndihmuar nxënësit të kuptojnë ekuilibrin e vështirë në mes të detyrimeve ligjore dhe përgjegjësi morale, mësimdhënësi kërkon që nxënësit të shkruajnë tregimet e tyre të shkurtra, në të cilët njerëzit (për arsye të forta) mendojnë të thyejnë ligjin. Shembujt mund të jenë shkelja e kufirit të shpejtësisë në një rast emergjent ose mospërfillja e ligjit pse ai është i keq apo i padrejtë.

Disa prej nxënësve i lexojnë shembujt e tyre me zë në diskutimin plenar. Në vijim mësimdhënësi nënvizon dallimin në mes të përgjegjësi morale (të cilat njerëzit i marrin përsipër si pjesë e vlerave dhe besimeve të tyre) dhe detyrimeve ligjore, me të cilat njerëzit ngarkohen nga qeveritë. Tendosja

në mes të këtyre dy llojeve të përgjegjësisë mund t'i bëjë qytetarët të kritikojnë disa ligje me të cilat ata nuk pajtohen dhe ata të punojnë për ndryshimin e tyre. Ata madje, herë pas herë, mund të vendosin të shkelin disa ligje për arsye pozitive morale. E kaluara na ofron shumë shembuj të situatave në të cilat njerëzit i kanë shkelur ligjet në mënyrë që t'i kundërshtojnë ato ose të kundërshtojnë qeveritë tiranike. Mësimdhënësi duhet të sqarojë këtë me disa shembuj vendor. Mësimdhënësi duhet të theksojë se veprimet e tilla nuk duhet të merren shkujdesshëm, për shkak se rrezikojnë të dëmtojnë sundimin e ligjit, në të cilën varen demokracitë stabile.

Shënim

Dilema morale e paraqitur në këtë mësim nuk është ndryshe nga e famshmeja “Dilema Heinz” e sajuar nga Lawrence Kohlberg, psikologu amerikan, në vitin 1950. Kjo ishte njëra nga një sërë dilemash që të rinjve ua paraqiste Kohlberg dhe kolegët e tij, çdo tri vjet apo më shumë, në mes të moshës 10 dhe 25 vjeçare. U zbulua se të rinjtë, mesatarisht, përparuan me kohë nga përdorimi i arsytimit vetëdashës kur ata ishin të ri, në përdorimin e arsytimit të drejtuar kah personi në adoleshencën e hershme. Më vonë, në adoleshencën e mesme, shumica prej tyre treguan përparim në përdorimin e arsytimit të drejtuar kah shoqëria, edhe pse konteksti dhe dilema mund të kenë ndikim në llojin e arsytimit që e përdorin njerëzit në çdo kohë. Është konstatuar se fëmijët e moshës më të re, rregullat dhe ligjet i konsiderojnë si jofleksibile dhe të bazuar jo në arsyen shoqërore por vetëm në autoritetin e ligjbërësit. Në fazën e adoleshencës, të rinjtë janë më të vetëdijshëm se ligjet kanë qëllime shoqërore, të cilat qëllime mund të rishikohen, të vihen në dyshim dhe të kritikohen pse janë moralisht të papërshtatshëm apo të padrejtë.

Mësimi 3

Problem i kujt është kjo?

Si ndahen përgjegjësitë shoqërore?

Objektivi i mësimnxënies	Të shqyrtohet natyra e ndarjes së përgjegjësive për problemet shoqërore.
Detyrat e nxënësve	Nxënësit diskutojnë përgjegjësinë për probleme të caktuara shoqërore. Nxënësit plotësojnë një kornizë të të menduarit. Nxënësit përgatisin përgjigje me shkrim për çështjet e shtruara.
Burimet	Kopje të “Ietrës”. Dërrasa e zezë. Letër për detyra individuale të nxënësve me shkrim.
Metodat	Analizë e strukturuar kritike. Analizë në grupe të vogla dhe diskutim. Arritja e konsensusit dhe negocimi. Shkrime personale.

Të mësuarit konceptual

Problemi shoqëror: Një problem me të cilin janë përballur të gjithë ose shumica e pjesëtarëve të një komuniteti, për të cilin përgjegjësia është ndarë nga palët e ndryshme të komunitetit ose nga komuniteti si tërësi. Përgjegjësia për një problem shoqëror nuk ndahet domosdoshmërisht në mënyrë të barabartë në mes të palëve të përfshira.

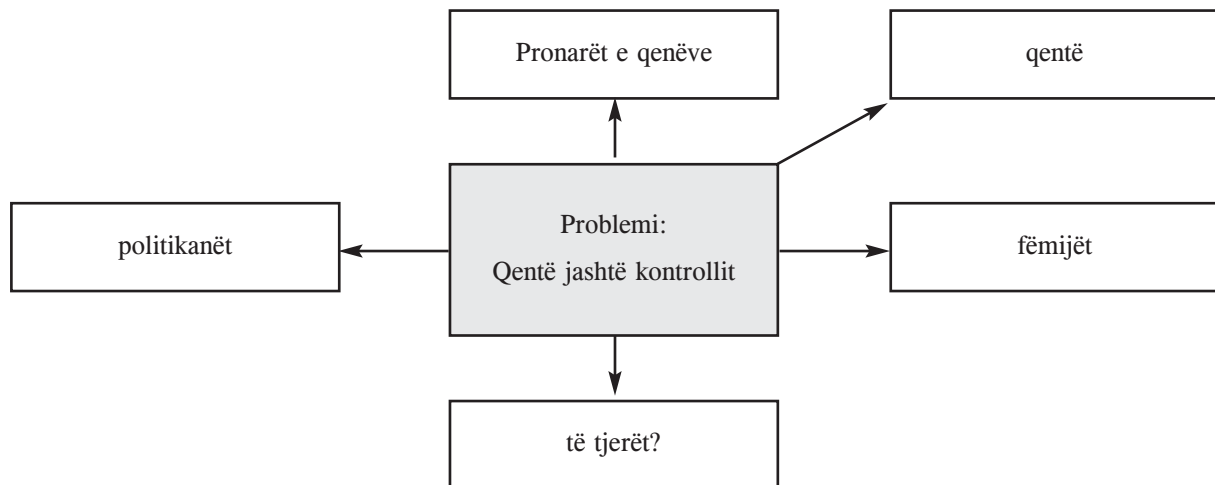
Shkalla e përgjegjësive: Kufiri për të cilin dikush mund të jetë përgjegjës për një problem shoqëror.

Mësimi

Mësimdhënësi paraqet letrën e imagjinuar dërguar gazetës vendore. Në të përfshihen ankesat për dy probleme shoqërore të cilat i brengosin banorët e qytetit.

Mësimdhënësi kërkon nga nxënësit që ata si klasë të: a) identifikojnë çështjet dhe b) bëjnë një listë (për të dyja çështjet) të atyre njerëzve të cilët mund të kenë përgjegjësi. Mësimdhënësi mund të ndihmojë këtë proces duke vizatuar një kornizë të të menduarit në dërrasën e zezë, siç është treguar më poshtë.

Kush është i përfshirë në këtë problem në çfarëdo mënyre?

Puna në grupe

Hapi 1

Ndani klasën në grupe me nga tri apo katër vetë. Çdo personi në grup caktoni numrin e pikëve që të jetë i barabartë me numrin e palëve të përfshira.

Hapi 2

Çdo anëtar i grupi së pari i ndan pikët në mes të palëve në bazë të asaj se si ata mendojnë duhet të ndahet përgjegjësia për problemin. Për shembull, fëmijët dhe qentë mund të mos marrin asnjë pikë, por pronarët e qenve dhe politikanët mund t'i ndajnë pikët në mes tyre, ose njëri prej tyre mund të merr më shumë pikë se tjetri.

Hapi 3

Kur çdo anëtar i grupit të ketë marrë vendimin e tij, ata me rend i shkëmbejnë idetë e tyre me njëri tjetrin, duke i dhënë arsyet e tyre për këtë. Nxënësit mund të ndërrojnë mendimin në këtë fazë. Në fund, çdo grup i mbledh pikët që u janë dhënë çdo pale. Kjo tregon se si grupi si tërësi mendon se duhet të ndahet përgjegjësia për këtë problem.

Mësimdhënësi diskuton me tërë klasën konkludimet e arritura nga grupet e ndryshme. Mësimdhënësi shqyrton opinionet e ndryshme të cilat i kanë paraqitur, duke nxjerrë nga nxënësit arsyet e tyre të theksuara për këto gjykime.

Nëse premtori koha, përsëritni ushtrimin me problemin e plehrave dhe mbeturinave, ose e zëvendësoni me një problem më relevant për lokalitetin e shkollës apo që është më sfidues për kompetencat e grupit.

Shënim

Problemet e dhëna në këto shembuj janë të përshtatshëm për nxënësit të cilët akoma nuk kanë shumë përvojë në diskutimin e problemeve politike. Kjo është për shkak se ata janë konkret, të qartë dhe relativisht lehtë për t'u kuptuar (edhe pse ato akoma janë mjaft vështirë për t'u zgjidhur). Nga klasat

më nxënës më të vjetër apo më të aftë duhet të kërkohet që të diskutojnë probleme më të sofistikuara, siç është papunësia ose racizmi, duke përdorur llojin e njëjtë të kornizës së të menduarit.

Hapi 4: Diskutimet që dalin nga ushtrimi

Në sesionin përfundimtar plenar, mësimdhënësi kërkon nga nxënësit të gjykojnë nëse njerëzit në përgjithësi marrin mjaft përgjegjësi për veprimet e tyre. Nëse jo, të mendojnë si mund të binden ata për ta bërë këtë. A do të ndihmojë edukimi në ndonjë mënyrë? Apo është e domosdoshme të hartohen ligje të reja apo të parashihen dënime më të ashpra? Nëse qeveria lokale apo qendrore do të pranonte përgjegjësinë për probleme të caktuara, pyetni nxënësit për shpenzimet e mundshme dhe si duhet të paguhen ato. Mësimdhënësi gjithashtu mund të kërkojë që klasa të shqyrtojë rolin e të rinjve në trajtimin e problemeve shoqërore të këtij lloji. A duhet ata të lirohen nga përgjegjësia për shkak të moshës së tyre? A është e drejtë që të rinjtë t'ua lënë problemet e komunitetit të rriturve? Problemet e tilla mund të formojnë bazën e një detyre personale me shkrim.

Mësimdhënësi shpjegon nevojën që politikanët në nivel lokal dhe qendror të jenë në dijeni për problemet kur ata të paraqiten. Politika shpesh do të thotë trajtim i problemeve të përbashkëta si komunitet. Kjo nuk do të thotë se qeveritë mund të zgjidhin çdo problem, dhe shumë probleme, në radhë të parë, as që do të paraqiteshin po të merrnin njerëzit më shumë përgjegjësi për pasojat e veprimeve të tyre.

Mësimi 4

Pse njerëzit bëhen qytetarë aktivë?

Pse njerëzit duan ta ndryshojnë shoqërinë dhe si mund ta bëjnë ata këtë?

Objektivat e mësimnxënies	Të shqyrtohen arsyet pse njerëzit pranojnë përgjegjësi për vuajtjet e njerëzve të tjerë. Të shqyrtohet roli i OJQ-ve në shoqërinë civile.
Detyrat e nxënësve	Nxënësit punojnë në grupe për të bashkuar një tregim. Nxënësit paraqesin supozimet e tyre mbi arsyet për sjelljen e motivuar nga marrëdhëniet shoqërore. Nxënësit shqyrtojnë rolin e OJQ-ve. Në grupe, nxënësit hulumtojnë punën e një OJQ-je apo të një përkrahësi shoqëror. Në grupe nxënësit paraqesin rezultatet e tyre.
Burimet	Kopje të shiritave të letrës për Mia Greenwood (prospektet për nxënës 6.4), tanimë të prerë. Burimet për mbështetjen e punës kërkimore të nxënësve. Burimet për prezente në grup, p.sh. fletë të mëdha të letrës, stilografë me ngjyra.
Metodat	Punë në grupe. Negocim. Arsyetimi moral. Vlerësim kritik. Punë kërkimore. Prezente në grupe.

Të mësuarit konceptual

Veprimi shoqëror: Veprim i ndërmarrë nga qytetarët apo pjesëtarët e komunitetit për trajtimin e një problemi shoqëror.

Qytetari: Dikush që ka anëtarësim ligjor (shtetësi) në një komunitet shtetëror. Shtetësia sjell të drejta dhe detyrime, edhe pse njerëzit ndryshojnë për nga shkalla e ndjenjës së përgjegjësisë që ata e ndiejnë për atë çka ndodh në komunitetin e tyre.

Qytetari aktiv: Dikush që ndërmerr veprime publike për t'ju përgjigjur një problemi shoqëror apo atij të komunitetit.

Organizata joqeveritare (OJQ): Organizatë e themeluar dhe e përkrahur nga qytetarët (jo nga qeveritë) për të trajtuar një problem shoqëror. OJQ-të janë publike, nuk janë të fshehta, dhe ata punojnë brenda strukturës së një shoqërie për të sjellë ndryshime. Ata shpesh trajtojnë çështje në të cilat të drejtat e njerëzve nuk janë të mbrojtura në mënyrë adekuate apo të njohura nga qeveria. OJQ-të mund të punojnë me qeveritë ose të jenë në kundërshtim me ta. Shoqëritë demokratike kanë ligje me të cilat lejohet ekzistimi i OJQ-ve, sigurohen të drejtat e tyre ligjore dhe mbrojtja.

Shoqëria civile: Njerëzit dhe organizatat që ndërmarrin veprime shoqërore, jashtë punës së kryer nga qeveria, konsiderohet se janë pjesë e shoqërisë civile. Shoqëria civile e krijon një pjesë të lidhjes në mes të qytetarëve individual dhe qeverive.

Mësimi

Mësimdhënësi e ndan klasën në grupe me rreth katër nxënës. Në vazhdim ai u jep informacionet për Mia Greenwood (prospektet për nxënës 6.4). Do të ishte më mirë që kjo të pritej në shirita të veçantë të letrës. Mësimdhënësi kërkon që grupet të shkëmbejnë shiritat e letrës kuturu në mes të anëtarëve të grupit. Çdo anëtar i grupit me rend ua lexon me zë shiritin e tij anëtarëve të tjerë të grupit. Pastaj grupi i rregullon shiritat sipas renditjes që më së miri ka domethënie.

Në vijim mësimdhënësi kërkon që nxënësit të diskutojnë pyetjet vijuese si grup dhe, për aq sa është e mundshme, të përfundojnë me një përgjigje grupore. Mësimdhënësi thekson se pjesëtarët e grupit mund të mos pajtohen, por shkëmbimi i ideve jep përgjigje më të mira. Nxënësit në mënyrë individuale mund të shënojnë përgjigjet e tyre. Mësimdhënësi në vijim diskuton çështjet kryesore me klasën, të sugjeruara nga pyetjet vijuese.

Pyetjet

- Çfarë mendoni ju, cilat ishin arsyet kryesore pse Mia Greenwood u përfshi në Grupin 353?
- Nga ajo që dini ju për Mia Greenwood, cilat fjalë do t'i kishit përdorur për ta përshkruar atë?
- Pse sipas mendimit tuaj Mia Greenwood dhe Grupi 353 nuk ia lanë punën që dëshironin ta kryejnë qeverisë?
- Çfarë nevojash përpiqet të plotësojë Grupi 353?
- Çfarë shoqërie shpresonin të ndërtojnë Mia Greenwood dhe Grupi 353?
- Sa mendoni se janë të rëndësishme organizatat joqeveritare (sikurse Grupi 353) në shoqëri? Çka mendoni ju se mund të arrijnë ata? Mendoni për rolin e tyre në relacion me punën e qeverive, si dhe në relacion me plotësimin e nevojave (të drejtave) të njerëzve.
- Mendoni për shoqërinë tuaj. Për cilat nevoja jeni ju në dijeni se mund të përkrahen nga individët aktivë ose me marrjen e përgjegjësive nga OJQ-të?

Një shembull nga Evropa Juglindore mund t'i ndihmojë nxënësit për të kuptuar rëndësinë e OJQ-ve. Ky shembull mund të ndërrohet me ndonjë tjetër të zhgjedhur nga mësimdhënësi.

Një raport ndërkombëtar për vitin 2003 për OJQ-të në Bosnje dhe Hercegovinë shkruante:

“Sektori i OJQ-ve në Bosnje dhe Hercegovinë vazhdon të jep kontribute pozitive në procesin e ndërtimit të demokracisë dhe shoqërisë civile. [...] Aktualisht ka 7874 organizata joqeveritare në Bosnje dhe Hercegovinë, sipas ligjeve të vjetra dhe të reja për regjistrimin e tyre. [...]

Sektori i OJQ-ve u tregua i aftë në drejtimin e fushatave të mëdha publike të cilat përkrahnin ndryshimet në çështjet jetike për shoqërinë e Bosnjës, duke përfshirë rininë, barazinë gjinore, ambientin, mbrojtjen e të drejtave të pakicave, etj. Një numër i madh i OJQ-ve vazhdojnë të ofrojnë shërbime në fushat e kujdesit shëndetësor dhe mirëqenies shoqërore, rindërtimit, mbrojtjes së të drejtave të njeriut, mbrojtjes së ambientit dhe në mbrojtjen e pakicave.”²²

Mësimdhënësi e diskuton këtë citat me nxënësit. Së pari, ata duhet të shqyrtojnë nëse fushat e veprimeve të përmendura në raport vlejnë edhe për vendin e tyre. Pastaj mësimdhënësi kërkon që ata të mendojnë për shembuj të llojit të projekteve, të cilët mund të klasifikohen nën këto fusha të ndryshme të veprimeve.

Puna në grupe

Si detyrë e fundit në këtë njësi, çdo grup mund të merr njërën prej këtyre fushave dhe të përgatisë prezentim lidhur me të, të bazuar në mësim. Mundësia tjetër është, nëse ka mjete për punë kërkimore në dispozicion, të hulumtohet jeta e qytetarëve të tjerë aktivë në atë vend dhe kjo të përbëjë temën e prezentimit të grupit. Nxënësit mund të përfshijnë edhe figura ndërkombëtare siç është Nënë Tereza dhe Nelson Mandela.

22. Burimi: USAID raporti i titulluar “2003 NGO Sustainability Index, Europe and Eurasia“ pp. 42 dhe 43; www.usaid.gov/locations/europe_eurasia/dem_gov/ngoindex/2003/bosnia.pdf

Prospektet për nxënës 6.1

Andrea bën një zgjedhje

Andrea pothuajse ishte gati të niset për në shkollë kur hyri babai i tij në kuzhinë.

“Andrea, mua vërtetë më duhet ndihma jote sot në ara. A nuk mund të rrish sot në shtëpi dhe të mos shkosh në shkollë? Të mbjellat do të dëmtohen nëse i lëmë të rrinë më shumë në arë.”

Andrea nuk u gëzua.

“Babë, unë sot duhet të shkoj në shkollë,” tha ai, “mbahet takimi i parë i këshillit të nxënësve dhe unë jam zgjedhur përfaqësues i klasave të 8-ta.”

“Por ti nuk do të jesh i vetmi, apo?” tha babai i tij, “Nuk do të ketë rëndësi nëse ti nuk shkoni. Ka edhe përfaqësues tjerë të klasave të 8-ta, apo jo?”

“Po, por unë do t’i zhgënjej njerëzit që më kanë zgjedhur nëse unë nuk shkoj. Përveç kësaj, ne sot kemi mësim nga shkencat natyrore. Unë nuk dua ta humbas këtë orë. Unë duhet t’i kaloj provimet nëse do të shkoj në universitet.”

Babai i Andreas murmuriti trishtueshëm.

“Ti flet për të shkuar në universitet thuajse familja jote nuk ka rëndësi fare. Pse nuk mund ta kuptosh se ne na nevojitesh në shtëpi? Çfarë ndihmese do të jesh për ne nëse shkon në universitet? Dhe ku do të shkosh kur të marrish kualifikimet? Nuk ka gjasa që ti të kthehesh këtu, kjo është e sigurt.”

“Ju duhet të jeni të lumtur që unë dua të përparoj në jetë,” bërtiti Andrea i zemëruar, “ndryshe nga shumica e djemve këtu. Ata nuk kanë ambicie. Ata do të bëjnë punën që e kanë bërë etërit e tyre.”

“Nuk ka asgjë të keqe nëse tregoni pak respekt për gjeneratën e vjetër,” u përgjigj babai i Andreas, duke ju nxehur gjaku. “Të gjitha bisedat për edukim që po zhvillohen këto ditë mua më kanë lodhur. Mua më duket se ti i ke harruar disa nga vlerat e vjetra, për të cilat ne të gjithë kemi punuar së bashku. Vetëm ti je në kërkim të vetvetes.”

Andrea psherëtiu. Ai i kishte dëgjuar të gjitha këto më herët.

“Babë, nëse unë e gjej një punë të mirë, nuk do të harroj ty dhe familjen. Si mund të mendosh se unë mund ta bëj këtë? A vërtetë dëshironi që unë ta lë shkollën dhe të mos e arrij atë për të cilën mendoj se kam aftësi për ta arritur? Të gjithë mësimdhënësit e mi më thonë se unë mund të jem një shkencëtar i mirë. Ndoshta një ditë do të bëj zbulime të cilat do të ndihmojnë gjithë njerëzimin.

Babai i Andreas e goditi tavolinën.

“Detyra juaj e parë është ajo ndaj familjes dhe këtij komuniteti, posaçërisht tani kur kohërat janë kaq të vështira. Ti po e mbush kokën tënde me ëndrra. Ç’bregoseni ju për botën reale?”

Kjo e lëndoi Andrean por ai nuk deshi ta tregoj këtë. Për një sekondë ai ia nguli sytë babait me një heshtje mosbindjeje. Pastaj plaku u kthye dhe doli nga shtëpia, duke e përplasur derën derisa po largohej.

Andrea u ul dhe psherëtiu. Ai mendoi për një çast dhe vendosi. Ai e morri çantën e shkollës dhe u kthye kah dera. Pastaj u ndal, nxori një fletë të letrës dhe u ul t’i shkruaj një letër të shkurtër babait të tij. Kjo ishte gjëja më e vështirë që ai e kishte bërë në jetë.

Prospektet për nxënës 6.2

Dilema e Schmitt

Vajza e vetme e Schmitt është shumë e sëmurë. Ajo urgjentisht duhet t'i nënshtrohet një operacioni, por mjekët e vetëm në atë rajon të cilët mund ta bëjnë këtë operacion kërkojnë para përpara se t'i ofrojnë trajtim mjekësor dikujt. Schmitt nuk din çka të bëjë. Ai dhe gruaja e tij kanë ca kursime, të cilat ata shpresonin se do t'ju ndihmojnë të blejnë një dyqan të vogël. Ata me kënaqësi do t'i jepnin të gjitha këto kursime për të shpëtuar vajzën tyre, por këto nuk janë aspak të mjaftueshme.

Schmitt i lut mjekët që operacionin ta bëjnë për më pak para, por ata thonë se nuk mund ta bëjnë këtë, sepse do të ishte e padrejtë për gjithë të tjerët të cilët duhet të paguajnë çmimin e plotë. Schmitt kërkon nga familja dhe nga shokët e tij që t'i japin ca para hua, por kjo shumë pak e rrit shumën e kërkuar për operacion. Dhe gjatë gjithë kohës vajza e Schmitt vjen duke u ligështuar gjithnjë e më shumë.

Duke qenë në gjendje të dëshpërimit, Schmitt mendon të vjedhë pjesën tjetër të parave për të shpëtuar jetën e vajzës së tij.

Prospektet për nxënës 6.3

Gjërat po dalin jashtë kontrollit!

Shqyrtoni letrën vijuese, e cila u paraqit në një gazetë vendore.

Si një grup i banorëve lokal, ne jemi shumë të shqetësuar për një sërë problemesh, të cilët siç duket po paraqiten për shkak se njerëzit nuk janë të përgatitur që të marrin përgjegjësi për sjelljet e tyre.

Shumë qen po harbohen. Pronarët e tyre ose nuk e dinë ose nuk brengosen për këtë. Qentë i lënë ndyrësitrat e tyre nëpër rrugë, që jo vetëm se është e pakëndshme por mund të jetë edhe rrezik për shëndetin. Disa qen bredhin në tufa dhe janë të egër. Ata duhet të mbahen nën kontroll të rreptë, veçanërisht kur atypari luajnë fëmijë.

Ne gjithashtu mendojnë se shumë plehra janë lënë nëpër qytet dhe në lagjet jashtë qytetit. Kjo është për shkak se njerëzit janë shumë dembelë që ato t'i hedhin ku duhet. Kjo është e neveritshme, dhe i josh minjtë dhe nxit përhapjen e sëmundjeve. Kur njerëzit lënë kuti të vjetra teneqesh me ngjyrë dhe me substanca kimike përreth, këto mund të hyjnë në përrenj dhe lumenj dhe të ndikojnë në furnizimin me ujë të pijshëm.

Pse njerëzit nuk mendojnë më shumë për efektet e veprimeve të tyre? Dhe përse politikanët nuk bëjnë diçka për këto probleme?

Sinqerisht,

Prospektet për nxënës 6.4

Klasifikimi i skedave: jeta e Mia Greenwood

1. Mia Greenwood u lind në vitin 1944	2. Mia Greenwood vdiq nga kanceri në vitin 2000.
3. Pasi Mia vdiq, disa nga miqtë e saj e morën një gurë nga një ndërtesë e bombarduar në vendlindjen e saj. Guri u dekorua nga fëmijët refugjatë. Pastaj guri u vendos në një park në Berlin. Ky park ishte emëruar “Parku i Paqes” në kujtim të Mia Greenwoodit.	4. Mia Greenwood dhe Grupi 353 drejtuan Projektin në vendlindjen e Mias, që ndihmoi ndërtimin e besimit në mes të grupeve të ndryshme etnike. Mia Greenwoodit iu bashkuan vullnetarë nga të dyja anët por edhe nga bashkësia ndërkombëtare në këtë projekt.
5. Mia Greenwood ishte themeluese dhe udhëheqëse e një organizate të quajtur Grupi 353. Grupi 353 është një organizatë joqeveritare (OJQ). Grupi 353 inkurajon zgjidhjen e konfliktit në mënyrë të padhunshme, nxit tolerancën dhe bashkëpunimin, si bazë për ndërtimin e shoqërive humanitare.	6. Mia Greenwood shkroi artikuj kundër nacionalizmit dhe racizmit, të cilët u botuan ndërkombëtarisht. Ajo u shpërblye me një çmim ndërkombëtar për paqe për punën e saj nga një organizatë e quajtur Pax Christi.
7. Në Berlin është një park i paqes i quajtur Mia Greenwood, për nder të saj dhe në shenjë vlerësimi të punës që ka bërë ajo. Mia kishte folur në një takim publik në këtë park.	8. Mia Greenwood u bë balerinë e famshme ndërkombëtare dhe mësimdhënëse e baletit.
9. Mia Greenwood ka bërë fushata kundër luftës dhe ajo luftoi për të drejtat e njeriut për të gjithë njerëzit. Ajo dhe organizata e saj kanë punuar shumë për të ndihmuar refugjatët të cilët largohen nga lufta.	10. U quajt Grupi 353 sepse në projektin e tij të parë punoi me 353 familje të cilat kishin mbetur pa shtëpi për shkak të luftës. Grupi 353 refugjatëve u ofroi ndihmë, rehati dhe këshilla për të drejtat e tyre.

Pjesa 3

Pjesëmarrja

Njësia 7

Gazeta e klasës

Të kuptuarit e mediave përmes përgatitjes së tyre

NJËSIA 7: Gazeta e klasës

Të kuptuarit e mediave përmes përgatitjes së tyre

Në tërë botën, prania dhe ndikimi i mediave është rritur gjatë viteve të fundit. Sa më komplekse dhe të ndërvarura që bëhen jetët tona, aq më shumë mbështetemi në informacione, për të kuptuar ndikimet dhe zhvillimet nga të cilat ne ndikohemi. Për çdo informacion mbi çështjet të cilat janë jashtë sferës së përvojës tonë personale dhe perceptimit të menjëhershëm, ne duhet të mbështetemi në një medium të informacionit.

Mirëpo, qasja individuale në mediat e ndryshme, ndryshon shumë. Kjo ndikon në nivelin e informacioneve të personit dhe në potencialin e tij për të ushtruar ndikimin dhe pushtetin. Një aspekt tjetër i rëndësishëm është çështja e censurimit dhe problemi i keqinformimit nga partitë, qeveritë dhe grupet e fuqishme ndikuese. Konflikti, duke përfshirë ndryshimin shoqëror ose luftën, u hap rrugë informacioneve të monopolizuara dhe shtrembëruese.

Edhe pse këto raporte reciproke, t'i përmendim disa, nuk do të trajtohen në mënyrë të hollësishme në këtë njësi mbi mediat, nxënësit do të nxjerrin elemente nga ata kur të krahasojnë mediat e shkruara në vendin apo regjionin e tyre, dhe t'i gjykojnë ata sipas kriterëve specifike.

Qasja në edukimin për mediat në këtë njësi është e ndryshme. Duke përgatitur gazetën e tyre të murit, nxënësit do të fitojnë ca njohuri mbi përgatitjen e gazetës, dhe kështu do të mësojnë diçka për të vërtetën e mediave “nga brenda”. Përvoja e mësimdhënies ka treguar se kjo qasje nxënësve u mundëson një qasje të drejtpërdrejtë në mediat e shkruara, që është pak e mundshme në jetën e tyre të përditshme. Nxënësit do të shqyrtojnë këtë lloj të mediave në mënyrë kritike dhe do të vlerësojnë edhe mediat elektronike, si dhe përdorimin e këtyre mediave të ndryshme nga ata, nga një perspektivë e re. Ata do të zhvillojnë njohuri për mediat.

Më në fund, një informatë praktike: kjo njësi, në veçanti, kërkon dhe ofron mundësi për mësimdhënie ndër-kurrikulare dhe për bashkëpunim. Shkrimi dhe rishikimi i teksteve mund të bëhet si pjesë e mësimin të gjuhës, kurse dizajnimi i faqosjes mund të jetë detyrë për orën e artit. Në disa raste, klasa ndoshta duhet të fillojë punën në mënyrë të pavarur, me ndihmë shtesë nga një ekip i redaktorëve të nxënësve, të cilët veçanërisht janë të interesuar.

Gazeta e murit ndoshta duhet të jetë e pranishme në jetën e shkollës për ca kohë para se të binden mësimdhënësit tjerë për vlerën e marrjes pjesë në një aktivitet të tillë.

Të mësuarit për Edukimin e Qytetarisë Demokratike dhe të Drejtat e Njeriut

Njohuritë për mediat është njëri prej çelësave të objektivit të përgjithshëm të të drejtave të njeriut dhe edukatës qytetare – qytetari aktiv dhe qytetari pjesëmarrës. Më poshtë është dhënë një përmbledhje e aspekteve më të rëndësishme të njohurive për mediat

- 1 Aftësia e komunikimit i referohet mënyrës së përgjithshme në të cilën njerëzit bashkëveprojnë me njëri tjetrin. Realiteti shoqëror si i tillë nuk ekziston. Më saktë, ai përcaktohet nga njerëzit përmes bashkëveprimit shoqëror, që do të thotë se krijohet përmes akteve të komunikimit. Kjo aftësi e përgjithshme komunikuese fillon me mësimin e gjuhës sonë amtare, dhe zhvillohet tutje me përdorimin e kësaj aftësie në publik.
- 2 Çdo njeri e ka këtë aftësi komunikuese nga lindja. Këtë aftësi e kemi dhuratë nga natyra, por kjo duhet të shkollohet, të ushtrohet dhe të përpunohet.
- 3 Aftësia për mediat është përfshirë në konceptin që mbulon aftësinë komunikuese. I referohet morisë komplekse të mediave, përdorimi i të cilës duhet të mësohet dhe të ushtrohet, për shembull, përmes caktimit të kësaj si detyrë për nxënësit. Mediat e shkruara, duke përfshirë gazetën e murit, janë mjete të rëndësishme të komunikimit të përditshëm, për të cilat nxënësit duhet të njoftohen. Mirëpo, ata nuk janë asgjë më shumë se një element në kuadër të qëllimit të përgjithshëm të njohurisë për mediat.

NJËSIA 7: Gazeta e klasës

Të kuptuarit e mediave përmes përgatitjes së tyre

Titulli i mësimit	Objektivat	Detyrat e nxënësve	Burimet	Metodat
Mësimi 1: Gazetat përreth nesh	Nxënësve u paraqitet një shumëllojshmëri e mediave të shkruara. Ata e kuptojnë dallimin në strukturën e përmbajtjes.	Nxënësit mbledhin dhe analizojnë gazeta dhe revista të cilat zakonisht lexohen në komunitetet e tyre. Ata bëjnë një poster për të shënuar rezultatet e tyre.	Gazeta, gërshërë, ngjitës, fletë të mëdha të letrës.	Punë në grupe.
Mësimi 2: Gazeta jonë është më e mira ... a nuk po pajtohesh?	Nxënësit i qartësojnë kriteret për një gazetë apo revistë të mirë. Ata janë të vetëdijshëm për pikëpamjet e tyre, për vlerat dhe për interesat.	Nxënësit vlerësojnë prezentimet nga grupet tjera dhe pranojnë kompromise.	Prezentimet e përgatitura në mësimin paraprak. Matrica në dërrasën e zezë ose në tabelën shfletuese (flip chart).	Prezentime në grupe, diskutim plenar dhe vlerësim.
Mësimi 3: Ne përgatisim gazetën e murit	Në grupe, nxënësit bien në ujdi për një sërë temash dhe objektivash. Ata bashkëpunojnë në grupe, duke i shkëmbyer idetë e tyre dhe aftësitë me ekipin.	Nxënësit vendosin për strukturën e gazetës së tyre të përgatitur bashkërisht. Ata identifikojnë tema të cilat janë relevante për shkollën e tyre, dhe shkruajnë një artikull për rubrikën e tyre në gazetën e murit.	Varësisht nga burimet materiale që i kanë në dispozicion, rezultatet do të radhiten prej teksteve në dorëshkrim në tekste të shtypura në kompjuter me fotografi digjitale.	Marrja e vendimeve të përbashkëta, punë në grupe.
Mësimi 4: Çështja jonë e parë!	Në një diskutim të hapur, nxënësit kuptojnë se çka përfshihet në vazhdimin e projektit të gazetës në mur. Ata janë të aftë të marrin një vendim dhe të marrin përgjegjësi për të.	Nxënësit duhet të krijojnë opinionet dhe të vendosin për përfshirjen e tyre në një projekt pasues në të ardhmen.	Dërrasa e zezë apo tabela shfletuese (flip chart).	Diskusim plenar.

Mësimi 1

Gazetat përreth nesh

Kë e informojnë. Si na informojnë. Çka na kumtojnë ata.

Objektivi i mësimnxënies	Nxënësve u paraqitet një shumëllojshmëri e mediave të shkruara. Ata e kuptojnë dallimin në strukturën e përmbajtjes.
Detyrat e nxënësit	Nxënësit mbledhin dhe analizojnë gazeta dhe revista të cilat zakonisht lexohen në komunitetet e tyre. Ata bëjnë një poster për të shënuar rezultatet e tyre.
Burimet	Gazeta, gërshtë, ngjitës, fletë të mëdha të letrës. .
Metoda	Punë në grupe.

Të mësuarit konceptual

Shprehja “media të shkruara” u referohet burimeve të shkruara të informacionit – të ashtuquajtura media klasike – duke përfshirë gazetatat, revistat, librat, katalogët, reklamat, prospektet e reklamave, hartat, diagramet, kartolinat, kalendarët dhe afishet.

Mediat e shkruara zakonisht janë të shtypura në letër. Teknologjitë e shtypjes janë duke pësuar ndryshime rapide, dhe shtypja digjitale po bëhet gjithnjë e më e zakonshme.

Mësimi

Disa javë përpara se të fillojë ky mësim, mësimdhënësi kërkon që nxënësit të grumbullojnë të gjitha gazetatat dhe revistat që u bien në dorë dhe ato t'i sjellin në shkollë. Për të mbështetur nxënësit në punën e tyre, rekomandohet që një tavolinë të lihet në një anë të klasës ku mund të përdoret për prezantime. Nëse ka fat, një nxënës mund të gjejë ndonjë mbajtëse të vjetër të gazetave nga gazetashitësi, që është një mënyrë ideale për paraqitjen e gazetave dhe revistave. Mësimdhënësi duhet të sigurojë përfshirjen e të gjitha gazetave kryesore ditore.

Mësimdhënësi e fillon mësimin e parë duke i informuar nxënësit për objektivat dhe detyrat e kësaj njësie. Mësimdhënësi duhet të theksojë se kjo njësi është fillimi i një projekti i cili mund dhe duhet të vazhdohet për së paku një gjysmë viti shkollor. Nxënësit gjithashtu duhet të kuptojnë se ky projekt atyre u ofron mundësinë që të fitojnë përvojë praktike të gazetarisë. Përvoja ka treguar se gazetarët shpesh kanë ndërmarrë hapat e para në projekte të këtij lloji.

Nxënësit formojnë grupe të vogla, më së mirë me tre apo maksimumi me katër vetë. Çdo grup duhet të analizojë një gazetë apo revistë të ndryshme. Në punën e tyre nxënësit drejtohen nga pyetjet vijuese:

- Cilat rubrika janë të përfshira në gazetë apo në revistë?
- Cila është renditja e rubrikave?
- Cilave grupe u drejtohen këto rubrika? Cilët anëtarë të familjes veçanërisht janë të interesuar për leximin e një rubrike të caktuar?
- Cilat tema janë mbuluar në rubrikat e çështjes që është duke e analizuar grupi?
- Zgjidhni nga një artikull karakteristik nga çdo rubrikë. Pritni këto artikuj dhe ngjitni në një fletë të letrës për të bërë një poster.

Në poster duhet shënuar emrin e gazetës ose të revistës, më së mirë me titullin origjinal, dhe duhet t'ju përgjigjeni pyetjeve të lartshënuara. Nxënësit duhet përkujtuar për rëndësinë e një faqosje të qartë dhe të sistemuar.

Në këtë fazë, për nxënësit është me rëndësi të kenë kuptuar strukturën themelore të gazetës së tyre, që do t'ju mundësonte ta paraqesin dhe ta shpjegojnë qartë në klasë.

Grupet përgatisin prezantimet për mësimin e ardhshëm, thuajse e reklamojnë gazetën apo revistën e tyre, duke theksuar të gjitha përparësitë dhe anët e saj të forta. Pasi t'i kenë dëgjuar të gjitha prezantimet, klasa duhet të vendosë se cilën gazetë e konsiderojnë të jetë më interesante dhe më informuese. Qëllimi i këtij hapi është që të fitohet shpërndarje falas e kësaj gazete për disa javë, një shërbim të cilin shumë botues të gazetave janë të gatshëm t'ua ofrojnë shkollave.

Në këtë fazë, mësimdhënësi ka rol këshillëdhënës. Ai i ndihmon grupet në studimin e strukturës së brendshme të gazetës, meqë nuk janë të gjitha gazetatat njëlloj të lehta për t'u analizuar. Mësimdhënësi gjithashtu duhet të vëzhgojë nxënësit gjatë punës së tyre në grupe për të siguruar se çdo grup është në gjendje të bëjë një prezentim të mirë dhe të përfundojë punën deri në fund të mësimin. Përpjekja për të qenë shumë të përsosur do të prishë planifikimin e kohës për këtë aktivitet.

Mësimi 2

Gazeta jonë është më e mira ... a nuk po pajtohesh?

Çka e bën një gazetë të jetë gazetë e mirë?

Objektivi i mësimnxënies	Nxënësit i qartësojnë kriteret për identifikimin e një gazete apo reviste të mirë. Duke e bërë këtë, ata bëhen të vetëdijshëm për pikëpamjet e tyre, për vlerat dhe për interesat.
Detyrat e nxënësve	Nxënësit vlerësojnë prezentimet nga grupet tjera dhe pranojnë kompromise.
Burimet	Prezentimet e përgatitura gjatë mësimi të kaluar. Dërrasa e zezë apo tabela shfletuese (flip chart).
Metoda	Prezente në grupe, diskutim plenar dhe vlerësim.

Të mësuarit konceptual

Shprehja “liria e shtypit” i referohet të drejtës së gazetarëve që ata punën e tyre ta bëjnë lirshëm, së bashku me të drejtën për publikim të pacensuruar të informacioneve dhe opinionëve të tyre. Liria e shtypi e merr formën konkrete me të drejtat specifike të gazetarëve për të refuzuar dhënien e dëshmimeve dhe kufizimeve mbi gazetarët vëzhgues me audio pajisje (“të përgjimit”), për të mbrojtur burimet e informacioneve të cilat gazetarëve u nevojiten për punën e tyre. Qasja në profesionin e gazetarisë nuk i nënshtrohet rregullimit nga shteti, dhe trajnimi i gazetarëve organizohet në mënyrë private dhe nuk ndikohet nga shteti.

Mësimi

Mësimi i dytë fillon me prezente. Grupet i kanë përgatitur posterat dhe kanë përzgjedhur copat e prera nga gazetatat apo revistat. Është mirë që grupet të kenë pesë minuta në fillim të mësimit për të përsëritur prezente e tyre.

Nxënësit i vlerësojnë prezente përmes kriterëve të përcaktuara. Mësimdhënësi mund t'i paraqesë këto kriterë dhe të përgatisë një matricë si më poshtë.

	Grupi 1	Grupi 2	Grupi 3	Grupi 4	Grupi 5	Pikat
Emri i gazetës apo revistës						
Posteri						
Aspektet formale të prezentimit						
Përmbajtja e prezentimit						
Aspektet formale të gazetës apo revistës						
Përmbajtja e gazetës apo revistës						

Vlerësimi nuk duhet dhënë rëndësinë e nevojshme por, përmes elementit të konkurrencës, nxënësit të motivohen që të paraqesin një prezentim të mirë.

Pas prezentimit, nxënësit duhet të vlerësojnë mediat e shkruara të cilat ata i kanë parë (të menduarit kritik), duke u përqendruar në pyetjet vijuese:

- Çka e bën një gazetë/revistë të jetë gazetë/revistë e “mirë”?
- Çfarë qëllimi i shërben?
- Çka mendojmë ne për gazetatat/revistat të cilat na i kanë prezentuar?
- Çka mund të përmirësohet?

Përvoja ka treguar se mësimdhënësi mbështet dhe i jep strukturën diskutimit, duke i shënuar idetë e nxënësve në tabelën shfletuese, e cila është përgatitur para mësimit. Mund të përdoret edhe dërrasa e zezë, por kjo e ka një të keqe se informacionet nuk do të jenë në dispozicion në mësimin e ardhshëm.

Në fund të mësimit, mësimdhënësi u sugjeron nxënësve që të përgatisin dhe të prezentojnë publikisht një gazetë shkollore “të murit”. Nga nxënësit duhet të kërkojmë që ata të mendojnë për këtë detyrë dhe të mendojnë se cilat rubrika duhet të përfshihen në të, në mënyrë që ata të japin një pasqyrë gjithëpërfshirëse të jetës shkollore, dhe cilën rubrikë ata do të donin ta përgatisin vetë. Ata gjithashtu duhet të sugjerojnë një emër për gazetën e tyre.

Mësimi 3

Ne përgatisim gazetën tonë të murit

Të gjitha gjërat që "duhet bërë" dhe pak gjëra që "s'duhet bërë"

Objektivi i mësimnxënies	Në grupe, nxënësit bien në ujdë për një varg temash dhe objektivash. Ata bashkëpunojnë në grupe, duke i shkëmbyer idetë dhe aftësitë e tyre me ekipin.
Detyrat e nxënësve	Nxënësit vendosin për strukturën që do ta ketë gazeta e tyre e përgatitur bashkërisht. Ata identifikojnë tema të cilat janë relevante për shkollën e tyre, dhe shkruajnë një artikull për rubrikën e tyre në gazetën e murit.
Burimet	Varësisht nga burimet materiale që i kanë në dispozicion, rezultatet do të radhiten prej teksteve në dorëshkrim në tekste të shtypura në kompjuter me fotografi digjitale.
Metodat	Marrja e vendimeve të përbashkëta. Punë në grupe.

Mësimi

Në grupe me nga tre apo katër, nxënësit shkëmbejnë idetë e tyre se cilat rubrika të gazetës ofrojnë informacione relevante për jetën në shkollë.

Mësimdhënësi ka përgatitur një gazetë të vogël të murit për çdo grup, duke i ngjitur së bashku tri fletë të letrës të formatit A4. Pastaj grupeve u caktohet detyra e dizajnit të strukturës së përgjithshme të gazetës, duke përfshirë edhe emrin e gazetës, faqosjen e mundshme dhe rubrikat të cilat i kanë zgjedhur nxënësit. Rezultati i tyre mund të duket kështu:

Kronika e nxënësve		Lajme të nivelit të lartë Ngjarjet		Prindërit	Shqetësimet tona
Lajmet më të reja	Sporti				

Sugjerimet e bëra nga grupet ekspozohen në murin e klasës dhe nxënësve u jepet kohë të lexojnë posterat dhe të krijojnë opinionet e tyre. Pastaj, në një “konferencë të redaktorëve” merren vendimet e rëndësishme vijuese:

- Emri i gazetës (shkëmbim i mendimeve, diskutim dhe votimi përfundimtar);
- Përzgjedhja e rubrikave të cilat janë më të rëndësishme dhe më domethënëse për shkollën dhe nxënësit.

Nxënësit tani formojnë ekipe të vogla, ku numri i ekipeve korrespondon me numrin e rubrikave të cilat duhet të përgatiten, me një ekip shtesë i cili ngarkohet me përgatitjen e gazetës.

Në fillim, ekipi për përgatitje merret me çështje praktike siç është faqosja dhe prezentimi i gazetës së murit. Që më parë, mësimdhënësi ka informuar kujdestarin e klasës për projektin e gazetës dhe e ka marrë lejen e tij për ta ekspozuar gazetën e shkollës në objektin shkollor.

Derisa ekipet e redaktorëve po i planifikojnë artikujt e parë për rubrikat e ndryshme, mësimdhënësi diskuton për aspektet teknike me ekipin e përgatitjes.

Nxënësve u jepen detyra të cilat duhet të përfundohen javën vijuese. Çdo ekip redaktues dorëzon një artikull dhe ekipi për përgatitje e përgatit gazetën e murit, e kompletton me dizajnin e titullit, që tregon shenjën dalluese, dhe emrin e gazetës, si dhe rubrikat e përzgjedhura.

Kjo detyrë u mundëson nxënësve të përjetojnë suksesin e tyre të parë, por gjithashtu ata menjëherë i ballafaqon me vështirësitë që i ka kjo detyrë. Objektivi i kësaj qasje është që të krijohet një ekip i përhershëm i redaktorëve, të cilët rregullisht do të botojnë lajmet e shkollës. Ekipet do të përbëhen nga nxënësit të cilët veçanërisht janë aktiv dhe të interesuar, dhe janë në gjendje të vazhdojnë me projektin e gazetës së murit për një periudhë të gjatë kohore.

Mësimi 4

Çështja jonë e parë!

Çilët janë hapat e ardhshëm?

Objektivi i mësimnxënies	Nxënësit janë në gjendje të drejtojnë një diskutim të hapur dhe ata bëhen të vetëdijshëm për implikimet dhe pasojat e vazhdimet të projektit të gazetës. Ata janë në gjendje të marrin një vendim dhe të marrin përgjegjësi për të.
Detyrat e nxënësve	Nxënësit duhet të krijojnë opinionet dhe të vendosin për përfshirjen e tyre në të ardhmen në një projekt pasues.
Burimet	Dërrasa e zezë apo tabela shfletuese (flip chart).
Metoda	Diskutim plenar.

Të mësuarit konceptual

Diskutimi (një shkëmbim i argumenteve, që rrjedh nga latinishtja, discussio) është një formë specifike e komunikimit verbal në mes të dy apo më tepër personave, në të cilin trajtohet një apo më shumë çështje, ku secila palë paraqet argumentet e veta. Diskutimi duhet të mbahet në frymën e respektit të ndërsjellë. Një mënyrë e mirë e diskutimit kërkon që folësit të lejojnë, madje dhe të inkurajojnë, shprehjen e synimeve dhe të opinioneve të të tjerëve, duke i shqyrtuar ato me kujdes dhe jo duke i refuzuar menjëherë. Kualitetet personale siç janë qetësia, vetëpërmbytja dhe mirësjellja do të jenë dobiprurëse për të dyja anët. Mënyra më e mirë e diskutimit shpie në zgjidhjen e një problemi apo në kompromis, të cilin çdokush që është i përfshirë në atë diskutim mund ta pranojë.

Në shoqëritë moderne, diskutimet janë mënyrë e civilizuar, d.m.th., mënyrë e padhunshme e trajtimit të polemikave dhe konflikteve e qëllimeve të interesit. Konfliktet nuk frenohen, por zgjidhen. Duke i ushtruar shkathtësitë e tyre për diskutim, nxënësit mësojnë mjetin themelor për të punuar në drejtimin të arritjes së paqes dhe ruajtjes së saj në shoqëri.

Mësimi

Pasi që ekipet e redaktorëve t’i kenë ngjitur artikujt e tyre në mur dhe të kenë raportuar shkurtimisht për përvojën e tyre të punës, në vazhdim përqendrohen në çështjen nëse do të vazhdojnë me projektin e gazetës së murit. Tani që të gjithë nxënësit pak a shumë e dinë kohën që do t’ju nevojitej për këtë aktivitet dhe problemet organizative të cilat duhet zgjidhur, ata mund të zhvillojnë diskutime reale për çështjen e vazhdimin të gazetës.

Mësimdhënësi mund të ndihmojë në dhënien e sqarimeve dhe përcaktimin e strukturës së diskutimit të nxënësve, duke i ofruar ato më posht në tabelën shfletuese ose në dërrasën e zezë.

Organizimi	Aspektet personale	Bashkëpunimi	Menaxhimi i kohës
<p>Nëse ne vazhdojmë:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Çka duhet të marrin parasysh? - A do të jetë koha problem? - Çfarë mjeteve teknike kemi? - Si mund ta parandalojmë që gazeta jonë të mos vandalizohet? - Çfarë mjeteve financiare do të na nevojiten? Si mund të mblidhen fondet? 	<p>Kush është i interesuar?</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kryeredaktori? - Komiteti i redaktorëve? - Cili është roli dhe pozicioni i mësimdhënësit? - Emrat: - - - - 	<ul style="list-style-type: none"> - Si mund të tërheqim interesimin e nxënësve të tjerë? - Cilët mësimdhënës të tjerë do të dëshironim ne t’i bashkëngjiten projektit tonë? - A mund të caktojmë vizita në zyrat lokale redaksionale (mediat e shkruara, transmetimin ose mediat elektronike)? – A mund të intervistojmë një gazetar si ekspert? 	

Posa mësimdhënësit të fillojnë një projekt siç është ky, ata do të kuptojnë se nuk mund të planifikohet çdo gjë. Për këtë nevojitet një proces i reflektimit të vazhdueshëm nga të gjithë pjesëmarrësit. Është një proces energjik, magjepsës, por edhe i vështirë dhe ndonjëherë madje edhe frustues.

Mësimdhënësit të cilët kanë përvojë në punë me projekte me klasë, do t’i dinë rrjedhat e hapave të cilat nevojiten, dhe ata gjithashtu e dinë se një udhëheqësi e fuqishme është e domosdoshme. Mirëpo, po të mos kemi kujdes, një udhëheqësi e fuqishme e tepruar mund, natyrisht, edhe të thyej motivimin dhe iniciativën e nxënësve. Pjesëmarrja në projekte të tilla është në dobi të nxënësve, sepse ata fitojnë një përvojë të rëndësishme në edukimin qytetar dhe në atë të të drejtave të njeriut.

Mësimdhënësit duhet të ushtrojnë shkathtësitë e tyre të udhëheqësisë për të siguruar që, deri në fund të këtij mësimi, të merren vendime të qarta dhe të caktohet një kornizë adekuate kohore për hapat e ardhshëm.

Informacionet e prapaskenës vetëm për mësimdhënësit

Tri dimensione të zhvillimit të njohurive për mediat

1. Dimensioni i parë: gjykimi i mediave

Gjykimi i mediave mund të përmblihet me foljen e lashtë greke Κρινειν (krinein), e cila fillimisht e kishte kuptimin “me dallua” dhe i referohej përvetësimit dhe përhapjes së vazhdueshme të dijes dhe përvojës.

Gjykimi i mediave është shqyrtimi (analiza) e mediave. Ky nëndimension analitik i referohet aftësisë për të perceptuar dhe kuptuar zhvillimet në shoqëri, siç është procesi i përqendrimit në punën e mediave, që mund të rrezikojë funksionimin e mediave në një shoqëri demokratike. Në këtë shembull, është me rëndësi të dihet se kush është pronar i cilës gazete dhe sa lloje të mediave janë në pronësi të kompanisë së njëjtë. Mirëpo, nuk duhet të harrojmë se mediat drejtohen si ndërmarrje komerciale të cilat duhet të nxjerrin një përfitim. Dhe na pëlqeu apo s’na pëlqeu neve, sa më të ndërvarura dhe të globalizuara që bëhen jetët tona, aq më shumë kemi nevojë të mbështetemi në mediat. Analiza e mediave na mundëson të gjykojmë zhvillimet e mediave në mënyrë kritike – të bëjmë dallime – ashtu që ne në mënyrë adekuate të mund të shfrytëzojmë aftësitë tona për mediat.

Nëndimensioni (vetë-) pasqyruar do të thotë se ne duhet të jemi në gjendje të lidhim dhe të përdorim potencialin dhe njohuritë tona analitike për veten tonë dhe sferën tonë personale të veprimit. Veçanërisht, kur kemi të bëjmë me mediat, kemi një tendencë të fuqishme që të flasim për “të tjerët” dhe të injorojmë përfshirjen tonë personale.

Aftësia për të analizuar dhe për të reflektuar përfshin një nëndimension të tretë, interesimin etik për të tjerët, që balancon dhe përcakton të menduarit analitik dhe vetë-pasqyrimin nga pikëpamja e përgjegjësisë shoqërore.

2. Dimensioni i dytë: njohuritë për mediat

Këtu u referohemi njohurive “të thjeshta” për mediat dhe sistemeve të mediave. Kjo mund të ndahet në dy nëndimensione.

Nëndimensioni i informacioneve përfshin njohuritë themelore siç është interesimi se si gazetarët e kryejnë punën e tyre, llojet e programeve të cilat transmetohen në TV dhe radio, arsyet për preferencat e shikuesit kur shikon TV-në dhe si mund të përdoret kompjuteri, që në mënyrë efektive t’u shërbejë nevojave të përdoruesit.

Nëndimensioni i shkathtësive ua shton njohurive të mediave aftësinë për të përdorur pajisje të reja pa pasur nevojë të lexohen doracakët e udhëzimeve. Kjo përfshin procesin “mësojmë duke punuar” – si të përdoret kompjuteri, si t’i qasemi Internetit, si të përdoret një video-kamerë, etj.

3. Dimensioni i tretë: përdorimi i mediave

Përdorimi i mediave gjithashtu mund të ndahet në dy nëndimensione:

- 1 Aftësia për shfrytëzimin e produkteve të mediave, d.m.th., pranimi dhe konsumimi i asaj që e kanë përgatitur mediat. Një shembull për këtë është shikimi i TV-së. Është një aktivitet gjatë të cilit ne duhet të përpunojmë atë çka e kemi parë, dhe ta integrojmë atë në strukturat tona kognitive (njohëse) dhe në repertorin tonë të figurave. Në ditën e sotme, ne mund të përmirësojmë aftësitë tona perceptuese jo vetëm përmes leximit të teksteve, por edhe përmes shikimit të filmave.
- 2 Shfrytëzim aktiv i pajisjeve të mediave. Ky nëndimension i referohet shfrytëzimit të mediave në bashkëveprimin shoqëror. Si shembuj mund të përmendim shërbimin telebankar, teleblerjen, video dhe telekonferencat, fotografinë tradicionale dhe digjitale dhe video produksionin. Llojllojshmëria e pafund e mediave në dispozicion na jep mundësinë që të perceptojmë botën jo vetëm përmes pranimi të informacioneve, por edhe përmes përgatitjes së informacioneve.

Njësia për mediat përqendrohet pikërisht në shfrytëzimin e tillë aktiv të mediave, por përfshin lidhjet në dy dimensionet tjera të edukimit për mediat, të përmendura më lart.

Prospektet për nxënës 7.1

Si të shkruajmë një artikull

Struktura themelore e një artikulli

1. Titulli i artikullit

Çdo artikull duhet të ketë titull. Titulli plotëson një funksion të rëndësishëm: ai nuk duhet ta hutoj lexuesin, por duhet të tërheqë vëmendjen e tij dhe të zgjojë interesimin për të lexuar më tutje.

Lexuesit e gazetave lexojnë kalimthi shpejt e shpejt faqet për të përzgjedhur artikujt që atyre u interesojnë, dhe për këtë arsye titujt e artikujve duhet të kapin syrin e lexuesit. Shënimi tituj të shkurtër të artikujve, përdorni shkronja të mëdha të zeza dhe ndani titullin e artikullit nga teksti pasues.

2. Nëntitujt

Nëntitulli është zakonisht paragrafi i parë i artikullit tuaj (prodhuesit e gazetave këtë e quajnë “kokë”). Si rregull, shënohet me shkronja të zeza.

Koka i jep lexuesit informacionet më të rëndësishme. Në një tekst informativ kokë, lexuesi gjen përgjigjet në pyetjet kyçe.

Në tekste artistike dhe në tekste të tjera që janë emocionale dhe jo faktike, rreshtat e parë shpesh përshkruajnë qartë pamjen/vendin e ngjarjes. Në këtë rast, interesimi i lexuesit për të lexuar tutje nuk zgjohet nga informacionet faktike, por nga mënyra stilistike.

3. Përdorimi i gjuhës dhe stilit

Përdorimi i kujdesshëm dhe i menduar mirë i gjuhës është ndoshta edhe më i rëndësishëm për një artikull të mirë sesa përdorimi i saktë i formës apo stilit gazetaresk. Po ta shikojmë gazetën si një shtëpi, atëherë format e ndryshme të shkrimit dhe prezentimet gazetareske mund të jenë mobiliet, por fjalët do të ishin tullat me të cilat është ndërtuar shtëpia.

Derisa pa mobilie disi mund t’ia dalim, ne nuk do të mund të jetonim në një shtëpi pa tulla. Artikujt e shkruar në mënyrë emocionale, me “ndjenja njerëzore”, janë shumë të popullarizuara në gazeta. Por kini kujdes, kripa e tepërt e prish gjellën (teprim është i dëmshëm)!

Kjo na sjell tek fjalitë që duhet përdorur në artikull. Shënimi fjali të shkurtra dhe të thjeshta. Lexuesit do të kenë vështirësi të kuptojnë fjalitë me më shumë se 14 fjalë. Dhe fjalitë me 25 fjalë ose më shumë janë thjeshtë të pakuptueshme. Në çdo rrethanë, shmanguni strukturës së fjalisë së përbërë, e cila përfshin shumë presje dhe fjali të thjeshta të ndara. Bëjeni shprehi të lexoni çdo fjali menjëherë pasi ta keni shkruar atë. A është e qartë dhe e lehtë për t’u kuptuar? A ka fjalë të panevojshme?

Gabimet drejtshkrimore jo vetëm se lënë një përshtypje të keqe, por edhe e zemërojnë lexuesin, sepse e largojnë vëmendjen e tij nga porosia. Para se të dorëzoni artikullin tuaj, rishikojeni atë – dhe kjo do të thotë të kontrolloni nëse informacionet janë të sakta dhe të plota (d.m.th. të kontrolloni vërtetësinë dhe saktësinë e informacionit), gabimet gjuhësore, stilin dhe kuptueshmërinë.

Pjesa 4

Pushteti dhe kompetencat

Njësia 8

Rregullat dhe ligji
Çfarë lloj rregullash i nevojiten shoqërisë?

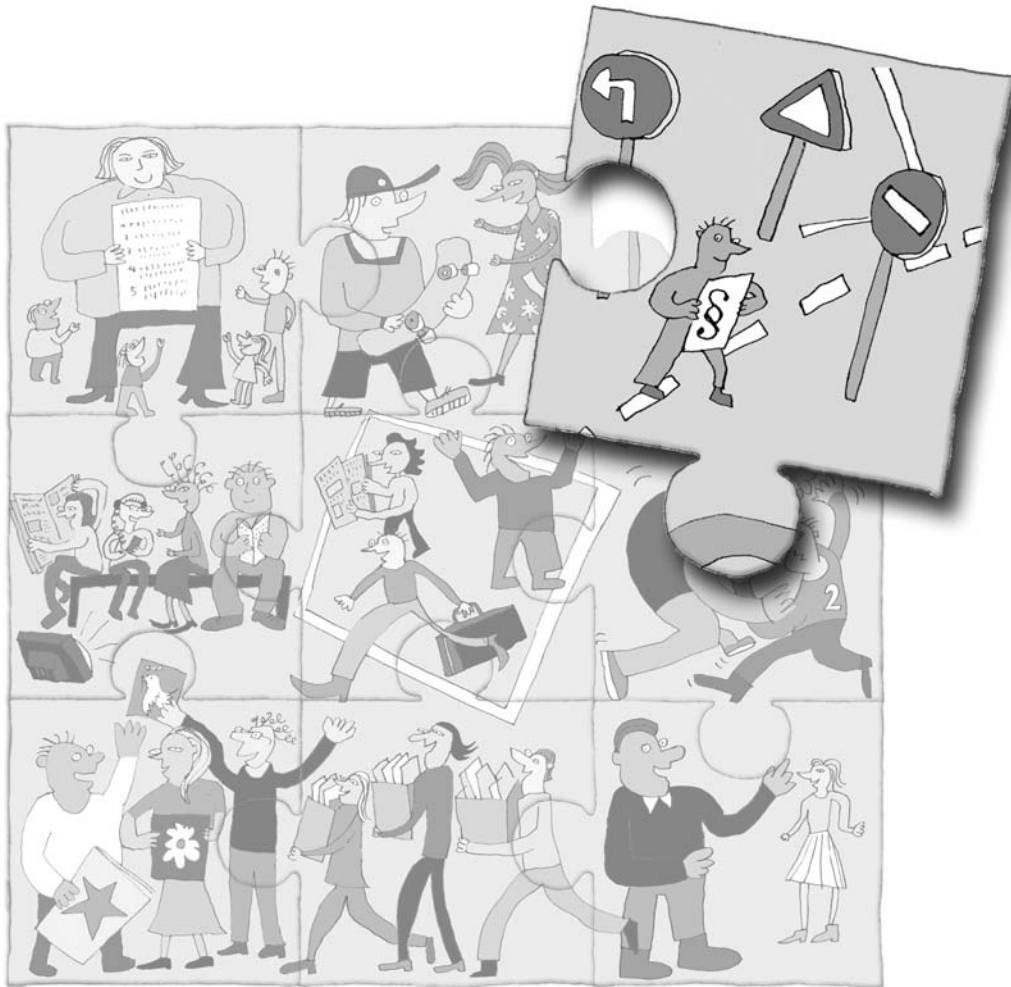
Njësia 9

Qeverisja dhe politika
Si duhet të qeveriset shoqëria?

NJËSIA 8 Rregullat dhe ligji

Çfarë lloj rregullash i nevojiten shoqërisë?

8.1 Ligji i mirë – ligji i keq

Çka e bën ligjin të mirë?

8.2 Në cilën moshë?

Si duhet të zbatohet ligji ndaj të rinjve?

8.3 Ju e hartoni ligjin

Si i trajtoni kundërvajtësit e rinj?

8.4 Rregullat e dëshmisë

Cilat dëshmi duhet të merren parasysh në gjykatë?

NJËSIA 8: Rregullat dhe ligji Çfarë lloj rregullash i nevojiten shoqërisë?

Disa lloje të ligjeve janë themelore për udhëheqjen e drejtë dhe efikase të çdo shoqërie. Ligjet zbatohen në të gjitha situatat, për të gjithë brenda komunitetit të një vendi – edhe pse ka grupe të caktuara, siç janë fëmijët, të cilët nuk ndikohen nga disa ligje derisa arrijnë një moshë të caktuar.

Njëra prej mënyrave si ndahet e drejta është ajo që njihet si e drejta civile dhe e drejta penale. E drejta civile parashih mënyra për zgjidhjen e kontesteve në mes të individëve dhe grupeve të njerëzve. E drejta penale mbulon sjelljen për të cilën shteti ka vendosur se duhet të kundërshtohet ose parandalohet.

Mirëpo, ligjet asnjëherë nuk mund të jenë të përkryer. Ata janë krijuar nga njeriu dhe ndonjëherë ka nevojë të ndryshohen. Ata mund të vjetrohen, të jenë joefikas ose thjeshtë të jenë të padrejtë ndaj grupeve të caktuara në shoqëri.

Ligjet asnjëherë nuk mund të ndahen nga politika. Pra, sistemet politike janë ata që i përpilojnë ligjet dhe i ndryshojnë ato. Në një sistem demokratik politik, është me rëndësi që të gjithë qytetarët të kenë mundësi të barabarta të shprehin mendimin e tyre për këtë. Gjithashtu është me rëndësi që ligji të zbatohet në mënyrë të barabartë ndaj të gjithë qytetarëve, dhe se askush të mos jetë mbi ligjin. Ky koncept ndonjëherë njihet si sundim i së drejtës.

Më në fund, ligjet duhet të jenë në përputhshmëri me të drejtat e njeriut. Kjo është me rëndësi për të siguruar se ligjet janë të drejta dhe se ato nuk keqpërdoren si mjet për tirani apo diktaturë. Prandaj, shumica e sistemeve demokratike mbështeten në kushtetutat e shkruara, të cilat sigurojnë një kornizë të të drejtave të njeriut, e cila është mbi ligjet e vendit. Disa shtete kanë themeluar edhe gjykata kushtetuese, për të vendosur nëse ligjet janë në pajtim me kushtetutën apo jo.

Të mësuarit mbi Edukimin për Qytetarinë Demokratike dhe të Drejtat e Njeriut

Përmes kësaj serie të mësimeve nxënësit do të:

- avancojnë njohuritë e tyre për konceptin e ligjit dhe rëndësinë e tij në një shoqëri demokratike;
- kuptojnë se qëllimi kryesor i ligjit është që të ndihmojë njerëzit dhe të mbrojë shoqërinë;
- paraqesin një respekt më të madh për qëllimin e sundimit të së drejtës;
- mësojnë më shumë për sistemin ligjor në vendin e tyre.

NJËSIA 8: Rregullat dhe ligji

Çfarë lloj rregullash i nevojiten shoqërisë?

Titulli i mësimit	Objektivat	Detyrat e nxënësve	Burimet	Metoda
Mësimi 1: Ligji i mirë – ligji i keq	Të informohen dhe të kuptojnë faktorët të cilët përcaktojnë se çka e bën ligjin të mirë.	Të diskutohet për rregullat e shkollës dhe të identifikohet se çka e bën një rregull shkollë të mirë. Të diskutohet për ligjet dhe të identifikohet se çka e bën një ligj të jetë i mirë. Të shqyrtohet në mënyrë kritike një fushë e ligjeve në vendin e tyre, p.sh. ligjet mbi alkoolin. Të propozojnë dhe të arsyetojnë rregullën ose ligjin e tyre të ri në shkollë.	Dy skeda për çdo nxënës – njëra e shënuar me shkronjën “A” (me të gjelbër), tjetra me shkronjën “B” (me të kuqe). Prospektet për nxënës – Ligjet mbi alkoolin në vendin tonë. Markera(shënues) dhe një fletë e madhe e letrës për çdo grup prej 4-6 nxënës. Tabelë shfletuese ose një fletë e madhe e letrës për ta ekspozuar në klasë.	Punë në grupe të vogla dhe diskutim në klasë.
Mësimi 2: Në cilën moshë?	Të shqyrtohet si zbatohet ligji ndaj të rinjve.	Të zgjidhet çështja e moshës ligjore kur të rinjtë fitojnë të drejtën të marrin pjesë në aktivitete të ndryshme të të rriturve. Të shqyrtojnë sa është adekuat ligji aktual për të rinjtë.	Tri fletë të mëdha të letrës të shënuara me “A”, “B” dhe “C” të vendosura në tri muret e ndryshme të klasës. Kopje të prospekteve për nxënës 8.1 – një për çdo të dytën nxënës. Markera dhe një fletë e madhe e letrës për çdo grup me nga 4-6 nxënës.	Punë në çifte, punë në grupe të vogla dhe diskutim në klasë.
Mësimi 3: Ju e hartoni ligjin	Të shqyrtohet çështja nëse të rinjtë të cilët e kanë shkelur ligjin duhet të dënohen apo jo, dhe nëse po, si	Të shqyrtohen faktorët e ndryshëm të cilët merren parasysh kur vendoset se çka është dënim i drejtë për një krim.	Një kopje e tregimit dhe informacione shtesë për mësimdhënësin.	Punë në grupe të vogla dhe diskutim në klasë.
Mësimi 4: Rregullat e dëshmisë	Të kuptohen rregullat për paraqitjen e dëshmisë në gjykatë.	Të shqyrtohen llojet e dëshmive të cilat merren parasysh në gjykatë, dhe llojin e dëshmive që do të ishte gabim të shfrytëzohen në gjykatës.	Skedat për diskutim (prospektet për nxënës 8.2) për çdo grup me nga 4-6 nxënës	Punë në grupe të vogla dhe diskutim në klasë.

Mësimi 1**Ligji i mirë – ligji i keq**

Çka e bën ligjin të mirë?

Objektivi i mësimnxënies	Të informohen dhe të kuptojnë faktorët të cilët përcaktojnë se çka e bën ligjin të mirë.
Detyrat e nxënësve	Të diskutojnë për rregullat e shkollës dhe të identifikojnë se çka e bën një rregull shkolle të mirë. Të diskutojnë për ligjet dhe të identifikojnë se çka e bën një ligj të jetë i mirë. Të shqyrtojnë në mënyrë kritike një fushë të ligjeve në vendin e tyre, p.sh. ligjet mbi alkoolin. Të propozojnë dhe të arsyetojnë rregullën ose ligjin e tyre të ri në shkollë.
Burimet	Dy skeda për çdo nxënës – njëra e shënuar me shkronjën “A” (me të gjelbër), tjetra me shkronjën “B” (me të kuqe). Materialet e nxënësve – Ligjet mbi alkoolin në vendin tonë. Markera (shënues) dhe një fletë e madhe e letrës për çdo grup prej 4-6 nxënës. Tabelë shfletuese ose një fletë e madhe e letrës për ta ekspozuar në klasë.
Metoda	Diskutim me tërë klasën dhe punë në grupe të vogla.

Kuti informacioni

Metoda e përdorur në këtë mësim njihet si “të mësuarit induktiv”. Përmes kësaj metode mësimdhënësi u ndihmon nxënësve të kuptojnë parimet abstrakte duke i bazuar ato në shembuj konkret. Mësimi fillon me shembuj të tillë – në këtë rast me shembuj të rregullave apo ligjeve – dhe nxënësit inkurajohen që nga këto të nxjerrin parimet e përgjithshme. Në këtë rast, parimet janë kriteret të cilat mund të zbatohen për rregullat dhe ligjet për të gjykuar nëse ata janë ligje të mira apo jo: A janë ata të drejtë? A janë të dobishëm? A janë ato në dobi të të gjithëve? A mund t’i zbatojë ato ligje policia? A janë të lehtë për t’i kuptuar dhe për t’i zbatuar?

Kur nevojiten materiale specifike, për shembull, ligjet mbi alkoolin të cilat zbatohen në atë vend, mësimdhënësi apo nxënësit e kanë për detyrë që këto materiale t’i përfshijnë në mësim.

Mësimi

Mësimdhënësi e fillon mësimin duke i dhënë çdo nxënësi dy skeda – njëra e shënuar me shkronjën e madhe “A” (me të gjelbër) dhe tjetra me shkronjën e madhe “B” (me të kuqe).

Mësimdhënësi u tregon nxënësve se ata do të dëgjojnë disa rregulla shkollore imagjinare, dhe ata duhet të vendosin nëse mendojnë se këto do të ishin rregulla të mira apo të këqija. Për rregullat e mira ata duhet të ngrenë skedën “A”, dhe për rregullat e këqija skedën “B”.

Mësimdhënësi lexon me zë rregullat shkollore imagjinare një nga një. Çdo herë, nxënësit duhet të ngrenë njërën prej skedave të tyre – varësisht se çka mendojnë për rregullën. Rregullat e shfrytëzuara do të mund të përfshinin:

- ndalohen detyrat e shtëpisë;
- nuk lejohet ngacmimi;
- nxënësit duhet të paguajnë për të vijuar shkollën;
- nuk lejohet prurja e çamçakëzit në shkollë;
- nxënësit duhet t’i duan të gjithë mësimdhënësit e tyre;
- nxënësit duhet të kenë mundësi të zgjedhin në cilat klasë duan të shkojnë;
- mësimdhënësit e moshuar duhet të kenë një orar më të lehtë;
- telefonat celular nuk lejohen në shkollë.

Për secilën, mësimdhënësi duhet të kërkojë nga dy apo tre nxënës të ndryshëm të arsyetojnë vendimet e tyre:

- Pse mendoni se është rregull e mirë/e keqe?

Mendimet e nxënësve nuk duhet të diskutohen më tutje apo të komentohen në këtë fazë. Në vazhdim mësimdhënësi duhet ta ndajë klasën në grupe me nga 4-6 nxënës dhe të kërkojë nga nxënësit që të mundohen të gjejnë me saktësi faktorët të cilët një rregull shkollore e bëjnë të mirë:

- Çka e bën një rregull shkolle të mirë?

Grupet duhet t’i paraqesin mendimet e tyre para klasës si tërësi.

Në vijim, mësimdhënësi e përsërit tërë ushtrimin me klasën – duke lexuar me zë formulimet, nxënësit duke i ngritur skedat dhe duke arsyetuar vendimet e tyre, etj. – por këtë herë përqendrohen në ligje imagjinare, dhe jo në rregulla të shkollës. Ligjet e shfrytëzuara do të mund të përfshinin:

- të gjithë qytetarët duhet t’i përkasin religjionit të njëjtë;
- vrasja është e keqe;
- nuk lejohen gënjeshttrat;
- duhet ndaluar ushqimin e gatshëm pa vlerë;
- qytetarët duhet lejuar që vetë të vendosin se në cilën anë të rrugës duan të vozisin;
- gratë duhet paguar njëlloj sikurse burrat.

Pastaj mësimdhënësi duhet të kërkojë që nxënësit të kthehen në grupet e tyre dhe të mundohen të tregojnë faktorët të cilët e bëjnë ligjin të jetë i mirë:

- Çka e bën ligjin të mirë?

Grupet duhet t’i paraqesin mendimet e tyre para klasës si tërësi. Duke e bërë këtë, mësimdhënësi duhet të bëjë përpjekje që të orientojë të menduarit e nxënësve kah një sërë kriteresh kyçe, të cilat mund të zbatohen për ligjet dhe të cilat ndihmojnë që ato ligje t’i bëjnë të mira. Ata përfshijnë:

- paanësinë – drejtësinë dhe barazinë, siç është pagesë e barabartë për burrat dhe gratë;
- dobinë – duke mundësuar drejtimin e shoqërisë pa tronditje, siç janë ligjet mbi vozitjen për të bërë rrugët më të sigurta;

- të mirën e përbashkët – duke mos mbështetur vetëm interesat e grupeve të caktuara, siç janë të pasurit;
- ekzekutueshmërinë – shumica janë të gatshëm t'u binden ligjeve, policia është e aftë t'i zë ata të cilët i shkelin ligjet;
- thjeshtësinë – lehtë për t'i kuptuar dhe për t'i zbatuar, jo shumë të komplikuar.

Kur klasa të jetë pajtuar për këto kritere, ata duhet të ekspozohen në klasë në tabelën shfletuese për t'i parë të gjithë. Titulli për këtë ekspozim duhet të jetë “Çka e bën ligjin të jetë i mirë?”

Mësimdhënësi pastaj duhet të kërkojë nga nxënësit, në grupet e tyre, të studiojnë një ligj apo një fushë të ligjeve nga vendi i tyre (siç janë ligjet mbi alkoolin). Ky material duhet të sigurohet në materialet e nxënësve. Nëse ka më shumë kohë në dispozicion, nxënësit mund të marrin materiale të tjera për të cilat ata janë të interesuar, për shembull, të drejtat dhe detyrimet e fëmijëve dhe adoleshentëve. Çdo grupi i jepen markera (shënues) dhe një fletë e madhe e letrës dhe nga ta kërkohet që të përgatisin një prezentim për klasën, nëse ata mendojnë se ligji(et) të cilët ata i kanë zgjedhur janë ligje të mira apo jo – duke i shfrytëzuar parimet që më parë i kanë identifikuar dhe të cilat janë ekspozuar në murin e klasës.

Grupet ua paraqesin prezentimet e tyre klasës.

Si një ushtrim i fundit apo si detyrë shtëpie, nga nxënësit mund të kërkoni të propozojnë një ligj të ri apo një rregull të re shkollore për një temë sipas zgjedhjes së tyre, siç është mjedisi, dhe të përgatisin argumente për prezentimin e saj, përkritazi me parimet kyçe që ata i kanë identifikuar.

Mësimi 2

Në cilën moshë?

Si duhet të zbatohet ligji ndaj të miturve?

Objektivi i mësimnxënies	Të shqyrtojnë si duhet të zbatohet ligji ndaj të miturve.
Detyrat e nxënësve	Të zgjidhin çështjen e moshës ligjore kur të miturit fitojnë të drejtën të marrin pjesë në aktivitete të ndryshme të të rriturve. Të shqyrtojnë sa është adekuat ligji aktual për të miturit.
Burimet	Tri fletë të mëdha të letrës të shënuara me “A”, “B” dhe “C” të vendosura në tri muret e ndryshme të klasës. Kopje të prospekteve për nxënës 8.1 – një për çdo të dytin nxënës. Markera (shënues) dhe një fletë e madhe e letrës për çdo grup me nga 4-6 nxënës.
Metoda	Punë në çifte dhe në grupe të vogla dhe diskutim me tërë klasën.

Kuti informacioni

Ky mësim përfshin shumë aktivitete fizike. Nëse mendoni se kjo nuk është e duhur për nxënësit tuaj, ushtrimi kryesor mund të përshtatet, ashtu që nxënësit të qëndrojnë të ulur në bankat e tyre – për shembull, duke votuar me ngritje të dorës, ose me ngritje të skedave “A”, “B” ose “C”, në vend se të lëvizin nëpër pjesë të ndryshme të klasës.

Mësimi

Mësimdhënësi e fillon mësimin duke e pyetur klasën nëse ata mendojnë se është e drejtë të kemi ligj, me të cilin të miturit i detyrojmë të shkojnë në shkollë, kur një ligj i tillë nuk ekziston për të rriturit:

- A mendoni se është e drejtë të kemi ligj me të cilin të miturit detyrohen të shkojnë në shkollë? Pse po ose pse jo?

Pastaj mësimdhënësi i ndan nxënësit në çifte dhe atyre u jep një pyetësor (prospektet për nxënës 8.1) për ta plotësuar. Pyetësi ka të bëjë me moshën ligjore kur të miturit fitojnë të drejtën që të marrin pjesë në aktivitete të ndryshme të të rriturve në vendin e tyre.

Mësimdhënësi kërkon që disa çifte të paraqiten vullnetarë për të lexuar njërin prej përgjigjeve. Pas çdo përgjigjeje, mësimdhënësi bën një pauzë dhe, nëse është e nevojshme, e korrigjon përgjigjen e nxënësit. Në vazhdim nxënësit e shkruajnë përgjigjen e saktë në pyetësorët e tyre.

Për çdo përgjigje, mësimdhënësi duhet të pyes çiftet:

- Çka mendoni ju? A është kjo moshë:
  - a) shumë e vogël?
  - b) shumë e madhe?
  - c) pothuajse tamam?

Mësimdhënësi u jep çifteve një minutë kohë që të mendojnë dhe të vendosin, dhe kërkon që ata të zhvendosen në një pjesë tjetër të klasës, varësisht nga përgjigjja e tyre. (Mësimdhënësi tanimë ka ngjitur shenjat e mëdha të shënuara “A”, “B” dhe “C” për t’u treguar nxënësve ku të qëndrojnë.)

Mësimdhënësi pastaj kërkon nga çiftet e zgjedhura kuturu t’i shpjegojnë klasës mendimin dhe të arsyetojnë opinionin e tyre. Mësimdhënësi gjithashtu u jep mundësi edhe nxënësve të tjerë që çifteve t’u shtrojnë pyetje për vendimin e marrë.

Për ta përmbyllur këtë pjesë të mësimin, mësimdhënësi pyet:

- A mendoni se është e drejtë që ligji i trajton të miturit ndryshe nga të rriturit? Pse po ose pse jo?

Në vijim mësimdhënësi e ndan klasën në grupe me nga 4-6 nxënës, dhe çdo grupi i jep marker (shënues) dhe një fletë të madhe të letrës. Mësimdhënësi kërkon nga grupet që të mendojnë për ndonjë ndryshim të ligjit në vendin e tyre nga i cili do të përfitonin të miturit. Ata mund të propozojnë një ligj tërësisht të ri – për shembull, që çdo shkollë të ketë parlament të nxënësve apo të sigurohet një pagë minimale për të miturit që janë duke punuar, ose ata mund të propozojnë ndryshim në ligjin ekzistues – për shembull, në ligjin mbi moshën për votim ose moshën për marrjen e patentë shoferit. Çdo grup duhet të përgatisë prezentim për klasën mbi temën e tyre të zgjedhur, duke paraqitur argumentet e tyre dhe duke treguar saktësisht si mendojnë ata se nga ligji i ri do të përfitojnë të miturit. Pas prezenteve, klasa mund të votojë se sugjerimi i kujt grupi ishte më i miri.

Si ushtrim i fundit ose për detyrë shtëpie, nxënësit duhet të marrin parasysh hapat të cilët ata, si të mitur, ose si grup shkollor, mund t’i ndërmarrin për të bindur qeverinë që të pranojë ndryshimin(et) në ligj, të cilat ata i propozojnë.

Mësimi 3**Ju e hartoni ligjin**

Si i trajtoni kundërvajtësit e mitur?

Objektivi i mësimnxënies	Të shqyrtohet çështja nëse të miturit të cilët e kanë shkelur ligjin duhet të dënohen apo jo, dhe nëse po, si.
Detyrat e nxënësve	Të shqyrtohen parimet e ndryshme – ndëshkimi, zhbënjja, rehabilitimi – të cilat merren parasysh kur vendoset se çka është dënim i drejtë për një krim që është kryer nga një i mitur.
Burimet	Një kopje e tregimit dhe informacione shtesë për mësimdhënësin.
Metoda	Punë në grupe të vogla dhe diskutim me tërë klasën.

Të mësuarit konceptual: tri parime themelore për qëllimin e dënimit

Derisa mësimi 2 u përqendrua në të drejtën civile, në këtë mësim do të trajtojmë të drejtën penale, duke u përqendruar në çështjen nëse duhet dënuar kundërvajtësit e mitur apo jo, dhe nëse po, si t'i dënojmë ata. Pyetja kryesore në teorinë e dënimit është “pse duhet dënuar”? Në këtë pyetje janë dhënë përgjigje në mënyra të ndryshme gjatë historisë dhe ka ndryshime në të menduarit shkencor dhe filozofik. Janë shfaqur tri parime lidhur me qëllimin e dënimit.

- 1 **Ndëshkimi.** Dënimi është i lidhur me fajin dhe përgjegjësinë. Krimineli meriton të dënohet, dhe shoqëria e shpreh kundërshtimin për krimin. Ky koncept gjithashtu siguron standardin e proporcionit, duke e mbrojtur në këtë mënyrë kriminelin nga dënimi tepër i ashpër. Qëllimi është që të kthehet drejtësia.
- 2 **Zhbindja.** Dënimi u dërgon një porosi kriminelëve të mundshëm në shoqëri, duke i shkurajuar ata që t'i kthehen krimin, meqë “dhimbja” e dënimit peshon më shumë se përfitimit. Qëllimi është të parandalohet krimi nga të tjerët.
- 3 **Rehabilitimi.** Krimi perceptohet si thirrje për ndihmë. Krimineli ka nevojë për trajtim dhe jo për dënim, dhe qëllimi është që atij t'i ndihmojmë të mos kryej krime të tjera në të ardhmen duke e integruar atë në shoqëri.

Sistemet penale në mbarë botën ndryshojnë shumë në mënyrën se si i balancojnë këto tri parime, edhe për kundërvajtësit e rritur edhe për të miturit. Në përgjithësi, shumë shtete i kanë dhënë prioritet rehabilitimit mbi parimet e ndëshkimit dhe të zhbindjes. Por jo të gjitha shtetet shkojnë në këtë drejtim. Me çështjen e rehabilitimit është e lidhur ngushtë edhe çështja se ku duhet vënë kufirin në mes të keqbërësve të mitur dhe të rritur. Këshilli i Evropës ka kërkuar që kufiri i moshës të jetë 18 vjeç, dhe i është referuar Konventës mbi të Drejtat e Fëmijëve të vitit 1989 për ta arsyetuar këtë (shih materialet e prapaskenës vetëm për mësimdhënës).

Ky mësim paraqet tri konceptet kyçe të dënimit të theksuara më lart. Të potencojmë edhe njëherë se këtu zbatohet qasja induktive. Nxënësit merren me studimin e një rasti për një keqbërës të mitur dhe i nxjerrin parimet e ndryshme të dënimit, implikimet e tyre dhe nevojën për balancim. Mësimdhënësi mund të përvijojë konceptet në një ligjëratë të shkurtër gjatë apo pas diskutimit në klasë.

Ky mësim mund t'ia hap derën një projekti pasues për të cilin do të nevojiteshin përafërsisht edhe dy mësim të tjera. Nxënësit mund të përdorin konceptet që i kanë mësuar në këtë mësim për të përshkruar balancimin që është bërë me legjislacionin penal për keqbërësit e mitur në vendin e tyre.

Mësimi

Mësimdhënësi e fillon mësimin duke i ndarë nxënësit në grupe me nga 4-6 nxënës. Mësimdhënësi u shpjegon se sundimi i së drejtës përfshin parimin që, gjyqtarët t'i përmbahen ligjit kur kriminelit apo keqbërësit i shqiptojnë dënimin. Në këtë mësim, nxënësit do të shohin mënyrën se si duhet të hartohen ligjet e tilla kur kemi të bëjmë me keqbërësit e mitur. Ata do të dëgjojnë një tregim për një krim dhe çdo grup duhet të supozojë se janë deputet të parlamentit, të cilët duhet të miratojnë ligjin i cili parasheh dënimin që duhet t'i shqiptohet kriminelit.

Mësimdhënësi u parqet nxënësve tregimin themelor dhe u jep mundësinë që ata si grup të vendosin çka mendojnë se do të ishte dënim i drejtë për Tomin. Grupet i paraqesin mendimet e tyre para klasës si tërësi.

Pastaj mësimdhënësi grupeve u jep edhe disa informacione shtesë. Pas çdo informacioni të ri, grupeve u jepet mundësia të ndryshojnë mendimin e tyre për dënimin të cilin fillimisht e kishin planifikuar.

Në fund të këtij aktiviteti, mësimdhënësi kërkon që çdo grup ta paraqet mendimin e tyre para klasës:

- Cilin dënim mendoni se duhet shqiptuar Y-it? Pse?
- A ju bëri ndonjëri nga informacionet shtesë që ta ndryshoni vendimin fillestar? Nëse po, si?

Pastaj mësimdhënësi i afron të gjithë nxënësit së bashku në një sesion plenar dhe i pyet:

- Çfarë faktorësh duhet të merr parasysh ligji kur vendoset mbi dënimin që duhet shqiptuar personit që është dënuar për shkelje?
- A mendoni se ligji duhet t'i trajtojë të miturit ndryshe nga të rriturit? Pse po ose pse jo?

Si ushtrim i fundit ose detyrë shtëpie, mësimdhënësi kërkon që nxënësit të mendojnë për një rast për të cilin ata kanë dëgjuar –në TV, në gazeta apo ndonjë rast që ka ndodhur në rajonin e tyre – ku një të mituri, i cili e ka shkelur ligjin, i është shqiptuar dënim të cilin ata mendojnë se është qoftë:

- a) shumë i ashpër ose
- b) shumë i butë.

Nxënësit duhet të shkruajnë një fragment të shkurtër për shembullin e tyre të zgjedhur dhe këtë t'ua paraqesin shokëve në mësimin pasues, duke theksuar faktorët në rastin përkatës që shpien në mendimin e tyre për atë. Një shembull do të ishte një rast ku do të përfshihej një person i cili ka pasur aksident automobilistik nën ndikimin e alkoolit.

Ju e hartoni ligjin

“Leonardi dhe Tomi që të dy ishin 15 vjeç dhe vijonin mësimin në shkollën e njëjtë. Ata e kishin njohur njëri tjetrin për shumë vite, por ata, në të vërtetë, asnjëherë nuk ishin shoqëruar.

Një ditë, telefoni celular i Tomit u raportua i humbur dhe ai e fajësoi Leonardin për vjedhjen e tij. Leonardi tha se nuk e kishte vjedhur atë, por tha se Tomi e xhelozonte pse ai kishte shumë shokë kurse Tomi nuk kishte asnjë.

Pas shkollës atë ditë, pati një zënkë. Tomi nxori një thikë edhe pse Leonardi ishte i paarmatosur. Gjatë zënkës, Tomi ia preu faqen Leonardit aq keq, sa që atë e la me vragë në faqe për tërë jetën.”

Detyra

Çka mendoni se do të ishte dënim i drejtë për Tomin? Diskutoni këtë pyetje në grupin tuaj dhe pastaj shkruani se çfarë dënimi duhet të parasheh ligji për këtë lloj të shkeljes.

Informacione shtesë

1. Tomi ishte rritur në mënyrë shumë të rreptë, dhe vazhdimisht ishte rrahur nga babai i tij.

A ndikon kjo në mendimin tuaj për dënimin e Tomit? Nëse po, si? Ndryshoni draftligjin tuaj po të jetë e nevojshme.

2. Tomi ishte i izoluar në klasën e tij dhe nuk kishte askënd që atij do t'ia dëgjonte problemet.

A ndikon kjo në mendimin tuaj për dënimin e Tomit? Nëse po, si? Ndryshoni draftligjin tuaj po të jetë e nevojshme.

3. Leonard i vërtetë e kishte vjedhur telefonin celular të Tomit dhe ai e kishte filluar zënkën, sepse Tomi kishte raportuar vjedhjen e telefonit celular në polici.

A ndikon kjo në mendimin tuaj për dënimin e Tomit? Nëse po, si? Ndryshoni draftligjin tuaj po të jetë e nevojshme.

4. Leonard i ishte udhëheqës i një bande që i kishte rënë në qafë Tomit me muaj të tërë. Banda e kishte rrahur Tomin më shumë se një herë, duke e goditur atë me shkopinj, me zinxhir dhe me shufër të metalit. Kjo i shkaktoi Tomit ankthe dhe ai madje frikohej të shkonte në shkollë.

A ndikon kjo në mendimin tuaj për dënimin e Tomit? Nëse po, si? Ndryshoni draftligjin tuaj po të jetë e nevojshme.

5. Babai i Tomit e kishte torturuar Tomin duke i thënë vazhdimisht se ai ishte shumë i butë dhe se duhej të ngrihej kundër ngacmuesve sikurse Leonardit.

A ndikon kjo në mendimin tuaj për dënimin e Tomit? Nëse po, si? Ndryshoni draftligjin tuaj po të jetë e nevojshme.

6. Tomi e nxori thikën vetëm për t'i frikuar ngacmuesit. Ai asnjëherë nuk kishte menduar se do ta përdorte atë. Në atë kohë, rreth njëzet të rinj po qëndronin përreth, të gjithë duke i inkurajuar djemtë që të përlesheshin.

A ndikon kjo në mendimin tuaj për dënimin e Tomit? Nëse po, si? Ndryshoni draftligjin tuaj po të jetë e nevojshme.

7. Një mësimdhënës e kishte parë Tomin të sjellë thikën në shkollë dy ditë para zënkës, por ai nuk e kishte pyetur Tomin për të.

A ndikon kjo në mendimin tuaj për dënimin e Tomit? Nëse po, si? Ndryshoni draftligjin tuaj po të jetë e nevojshme.

Nxënësit caktojnë përfaqësues për grupet e tyre, të cilët në vazhdim i paraqesin draftligjet e tyre para klasës. Mund të pritet që të gjithë të jenë të vetëdijshëm për dilemat që përfshijnë qëllimet dhe parimet e drejtësisë që janë në konflikt siç janë të mëposhtmet.

- Si e dëshmojmë se shoqëria e kundërshton sjelljen e tillë?
- Si mund të sigurojmë se shkolla është vend ku është e ndaluar dhuna?
- Sa ashpër duhet dënuar dikë siç është Tomi, për të dekurajuar të tjerët që të mos përdorin thika, siç është banda e Leonardit?
- Sjellja e Tomit është thirrje për ndihmë dhe ai nuk mund ta zgjidhte familjen në të cilën u rrit. Si mund ta ndihmojmë Tomin ashtu që ai të ndihet më i lumtur dhe të mos ketë nevojë të luftojë me thika në të ardhmen?

Mësimdhënësi mund ta përmbledhë diskutimin duke i lidhur këto tri pyetje me tri parimet – atë të ndëshkimit, zhbindjes dhe rehabilitimit. Duke iu referuar Konventës mbi të Drejtat e Fëmijëve, mësimdhënësi mund të propozojë që prioritet t'i jepet rehabilitimit.

Nëse premton koha dhe nxënësit janë të interesuar, kjo çështje mund të elaborohet më tutje. Nëse ata nuk pajtohen për çështjen se si të balancojnë parimet e ndryshme të dënimit, ky debat duhet të vazhdojë. Nëse ata pajtohen për parimin e rehabilitimit, ata mund të mësojnë se si ligji në vendin e tyre merr parasysh tri parimet – atë të ndëshkimit, zhbindjes dhe rehabilitimit.

Mësimi 4

Rregullat e dëshmisë

Cilat dëshmi duhet të merren parasysh në gjykatë?

Objektivi i mësimnxënies	Të kuptohen rregullat e dëshmisë në gjykatë.
Detyrat e nxënësve	Të shqyrtojnë llojin e dëshmimeve të cilat duhet të merren parasysh në gjykatë dhe lloji i dëshmimeve të cilat do të ishte gabim të shfrytëzohen.
Burimet	Skeda për diskutim (prospektet e nxënësve 8.2) për çdo grup me nga 4-6 nxënës.
Metoda	Punë në grupe të vogla dhe diskutim në klasë.

Kuti informacioni

Njëri prej elementeve kyçe në çdo sistem të drejtësisë penale është një grup i rregullave, të cilat përcaktojnë se cilat lloje të dëshmisë duhet dhe cilat nuk duhet të shfrytëzohen në gjykatë, në mënyrë që gjykimi të jetë i drejtë. Për shembull, është e drejtë që të përdoret dëshmia “dëgjo dhe thuaj” (d.m.th., dëshmi që nuk është përjetuar drejtpërdrejt nga dëshmitari, por që atyre u raportohet nga dikush tjetër), dëshmi e marrë si rezultat i torturës ose kërcënimit me dhunë, ose dëshmi e marrë përmes “pyetjeve sugjestive/tendencioze”, që do të thotë., pyetje që u ngjisin fjalë dëshmitarëve?

Mësimi

Mësimdhënësi e fillon mësimin duke i paraqitur dispozitat vijuese nga KEDNJ (1950), edhe gojarisht edhe në formë të shkruar në dërrasën e zezë apo në tabelën shfletuese (flip chart):

“Çdokush i akuzuar për vepër penale prezumohet (konsiderohet) i pafajshëm derisa të vërtetohet fajësia e tij sipas ligjit.”

Konventa Evropiane mbi të Drejtat e Njeriut (1950), neni 6, nr. 2

Mësimdhënësi fton nxënësit që ta shpjegojnë këtë dispozitë. Mësimdhënësi mund të shtojë kategorinë e prezumimit (konsiderimit) fillestar të pafajësisë. Nxënësit duhet ta kuptojnë rëndësinë e këtij parimi për një gjykim të drejtë, dhe duhet të mësojnë se personi i akuzuar mund të dënohet vetëm nëse sigurohen dëshmi të mjaftueshme për të vërtetuar fajësinë e tij. Në këtë mësim, nxënësit do të shikojnë rregullat e dëshmisë në gjykatë.

Nxënësit duhet të formojnë grupe me nga 4-6 vetë.

Në vijim mësimdhënësi u tregon grupeve për një proces gjyqësor, i cili është duke u zhvilluar. Ka të bëjë me një të ri të quajtur Manuel, i cili akuzohet për vjedhjen e një veture që i përket z. Kay. Vetura u zhdruk jashtë shtëpisë së z. Kay vonë një mbrëmje, dhe u gjet e lënë jashtë fshatit të nesërmen në mëngjes. Ishte lagur me benzinë dhe ia kishin vënë zjarrin. Manuel ishte arrestuar nga policia kah fundi i javës, dhe akuzohej për vjedhje dhe dëm penal.

Në vazhdim mësimdhënësi secilit grupi i jep një seri skedash për diskutim. Çdo skedë përfshin një dëshmi që prokuroria e përdor në gjykatë për t'u përpjekur të vërtetojë se Manuel është fajtor.

Mësimdhënësi nga grupet kërkon që të:

- rendisin pjesët e dëshmisë – nga ato më bindëse tek ato të rrëzueshme;
- vendosin nëse pjesë të dëshmive duhet të përjashtohen në tërësi sepse ato janë qoftë irelevante apo të padrejta.

Mendimet e tyre grupet ia paraqesin pjesës tjetër të klasës dhe përpiqen të arrijnë marrëveshje për ato pjesë të dëshmive të cilat duhet të pranohen dhe ato të cilat duhet të përjashtohen në tërësi.

Mësimdhënësi kërkon që nxënësit të kthehen në grupet e tyre dhe të mendojnë:

- Cilat pyetje do të dëshironit ju që gjykata t'ua parashtrojë këtyre dëshmitarëve apo Manuelit tani? Pse?
- A ka ndonjë lloj të pyetjeve që do të ishte e padrejtë gjykata t'ua parashtrojë atyre? Nëse po, cilat janë ato dhe pse?

Grupet paraqesin mendimet e tyre dhe klasa, duke punuar bashkërisht, përpiqet të përpilojë lista me llojet e dëshmive dhe llojet e pyetjeve, të cilat ata mendojnë se do të ishte gabim të përdoren në gjykatë.

Nëse premton koha, ky mësim mund të shpie në një detyrë kërkimore. Për detyrë shtëpie, nga nxënësit kërkohet që ata të studiojnë rregullat e dëshmisë të cilat zbatohen në proceset gjyqësore penale në vendin e tyre, dhe konstatimet e tyre t'ua paraqesin klasës në mësimin pasues.

Prospektet për nxënës 8.1

Një pyetësor: në cilën moshë?

Në cilën moshë ligji në vendin tuaj lejon të rinjtë të:

- 1 Kenë patentë shoferi?
- 2 Martohen?
- 3 Votojnë në zgjedhje?
- 4 Shkojnë në ushtri?
- 5 Paguajnë taksa?
- 6 Mbajnë post politik?
- 7 Burgosen?
- 8 Lënë shkollën?
- 9 Adoptojnë një fëmijë?

Prospektet për nxënës 8.2

Skedat për diskutim

<p>Një polic i tregon gjykatës se Manuel kishte pranuar se e ka vjedhur veturën kur ishte marrë në pyetje në stacionin e policisë.</p>	<p>Një i ri i tregon gjykatës se Manuel gjithmonë mburret për vjedhjen e veturave.</p>
<p>Një vajzë e re i tregon gjykatës se ajo ka dëgjuar padashur një shok të saj duke biseduar me Manuel në telefonin e tij celular. Shoku i saj bisedonte me Manuelin për t'ia vjedhur z. Kay veturën.</p>	<p>Z. Kay i tregon gjykatës se ai mendon që Manuel duhet të jetë i dyshuari kryesor, sepse atij i kishte lindur një mëri kundër familjes Kay që kur z. Kay e ndaloi Stefanin që të takohet me vajzën e tij</p>
<p>Njëri prej mësimdhënësve të Manuelit i tregon gjykatës se si e ka zënë Stefanin duke vjedhur nga shkolla disa herë në kohën kur ka qenë në shkollë.</p>	<p>Manueli nuk e ka askënd për të mbështetur alibinë e tij se ai ishte në shtëpi në mbrëmjen kur u vjedh vetura.</p>
<p>Kur është pyetur nga prokurori, a e ka parë një të ri si Manuel duke vozitur veturën atë mbrëmje?”, një fqinj i Kay i tha gjykatës, “Po, e kam parë”</p>	

8.1 Informacionet e prapaskenës vetëm për mësimdhënësit

Integrimi, jo kriminalizimi

Thomas Hammarberg, Komisioner për të drejtat e njeriut, Këshilli i Evropës

Në shumicën e shteteve evropiane, adoleshentët nuk dominojnë në statistikat e përgjithshme të krimit. Gjithashtu, shkalla e krimeve të kryera nga të miturit qëndron pak a shumë stabile nga viti në vit në mbarë kontinentin tonë.

Kjo nuk do të thotë se problemi është i parëndësishëm. Një tendencë brengosëse që është raportuar nga disa shtete është se disa krime të kryera nga kundërvajtësit e mitur janë bërë më të dhunshme ose përndryshe më të rënda. Ky vetvetiu është një sinjal alarmues. (...).

Aktualisht, në Evropë janë dy tendenca të ndryshme. Njëra është të zvogëlohet mosha e përgjegjësisë penale dhe të burgosen më shumë fëmijë në moshat e reja. Tendenca tjetër është – në frymën e Konventës së KB-së mbi të Drejtat e Fëmijës – t'i shmangemi kriminalizimit, dhe në vend të burgimit të kërkojmë alternativa të bazuara në familje apo alternativa të tjera shoqërore.

Unë do të argumentoj qasjen e dytë. Për këtë kam mbështetje jo vetëm në Konventën e KB-së por edhe në Rrjetin Evropian të Ombduspersonave të Fëmijëve. Në një deklaratë të vitit 2003, jo më pak se 21 ombudspersona kombëtarë theksuan se fëmijët në konflikt me ligjin janë, para së gjithash, fëmijë të cilët akoma gëzojnë të drejtat e njeriut.

Ata propozuan që mosha e përgjegjësisë penale të mos ulet por të rritet – me qëllim që gradualisht të arrihet mosha 18 vjeçare – dhe të provohen metodat inovative për t'ju përgjigjur keqbërësve të mitur nën këtë moshë, me një përqendrim të vërtetë në edukimin e tyre, riintegrimin dhe rehabilitimin.

Konventa mbi të Drejtat e Fëmijës – e ratifikuar nga të gjitha shtetet evropiane – kërkon nga qeveritë që të caktojnë moshën minimale, nën të cilën fëmijët do të konsiderohen se nuk e kanë aftësinë që të shkelin ligjin penal. Traktati nuk e cakton saktësisht moshën ku duhet vënë kufirin. Mirëpo, Komiteti i cili monitoron zbatimin e Konventës ka shprehur shqetësimin për moshën ligjore në disa shtete. Në shumicën e shteteve evropiane, fëmijët përgjigjen penalisht në mes të moshës 12 dhe 15 or 16 vjeçare, por ka edhe shembuj të kufizimeve të moshës që shkojnë deri në 7, 8 dhe 10.

Edhe pse porosia e Konventës mbi të Drejtat e Fëmijës është që t'i shmangemi kriminalizimit të fëmijëve, kjo nuk do të thotë se kundërvajtësit e mitur duhet të trajtohen sikur të mos kishin fare përgjegjësi. Përkundrazi, është me rëndësi që kundërvajtësit e mitur të përgjigjen për veprimet e tyre dhe, për shembull, të marrin pjesë në riparimin e dëmit që e kanë shkaktuar.

Shtrohet pyetja se çfarë mekanizmi duhet të zëvendësojë sistemin e zakonshëm të drejtësisë penale në rastet e tilla. Procedura duhet të pranojë dëmin që i është shkaktuar viktimës dhe duhet ta bëjë kundërvajtësin e mitur të kuptojë se vepra ishte e papranueshme. Një mekanizëm i tillë i veçantë për të mitur duhet të synojë që i mituri të pranojë fajin, dhe të shqiptohen sanksione të cilat kanë karakter rehabilitues.

Ndryshimi nga procedura e zakonshme penale është në procesin e sanksionimit. Në drejtësinë për të mitur nuk duhet të ketë ndëshkim. Qëllimi është që të vendoset përgjegjësia dhe, në të njëjtën kohë, të përkrahet riintegrimi. Kundërvajtësi i mitur duhet të mësojë nga ky mësim/përvojë dhe asnjëherë të mos e përsërisë keqbërjen.

Kjo në realitet nuk është e lehtë për t'u arritur. Për këtë nevojiten sanksione me punë në dobi të komunitetit, të cilat janë risi dhe efektive. Në parim, duhet të përfshihen prindërit e keqbërësit apo kujdestari tjetër ligjor, përveç nëse kjo konsiderohet kontraproduktive për rehabilitimin e fëmijës. Cilido proces qoftë, fëmija duhet të ketë mundësi që të kundërshtojë akuzat, madje edhe të paraqesë ankesë.

Në Slloveni është prezentuar një procedurë interesante për arritjen e “marrëveshjeve”. Atje, rasti i një të mituri të akuzuar mund t’i referohet ndërmjetësit nëse pajtohet prokurori, viktimja dhe i akuzuari. Pastaj ndërmjetësi përpiqet të arrijë marrëveshje e cila do të ishte e pranueshme për viktimën dhe për të akuzuarin, dhe kështu mund t’i shmangemi procesit gjyqësor.

Duhet potencuar edhe një aspekt tjetër: rëndësinë për t’ju përgjigjur menjëherë keqbërësit. Procedurat e vonuara – të cilat sot janë problem në disa shtete evropiane – janë veçanërisht të pasuksesshme kur kemi të bëjmë me keqbërësit e mitur, veprimet e këqija të të cilëve duhet parë si thirrje për ndihmë të menjëhershme. (...)

Thomas Hammarberg, Komisioner për të drejtat e njeriut, Këshilli i Evropës, fragment nga “The human rights dimension of juvenile justice”, prezentim i paraqitur në Konferencën e prokurorëve të përgjithshëm të Evropës, Moskë, 5-6 korrik 2006. Burimi: <http://www.coe.int/t/commissioner/>

8.2 Informacionet e prapaskenës vetëm për mësimdhënësit

Konventa mbi të Drejtat e Fëmijës

Miratuar nga Asambleja e Përgjithshme e Kombeve të Bashkuara, më 20 nëntor 1989

"Neni 37

Shtetet që janë palë e Konventës do të sigurojnë që:

- (a) Asnjë fëmijë të mos i nënshtrohet torturës apo trajtimit ose ndëshkimit tjetër mizor, çnjerëzor apo degradues. Pa mundësi të liritimit, as dënimi me vdekje as burgimi i përjetshëm nuk shqiptohen për vepra penale të kryera nga persona nën moshën tetëmbëdhjetë vjeçare;
- (b) Asnjë fëmijë të mos privohet nga liria e tij në mënyrë të paligjshme apo arbitrare. Arrestimi, ndalimi apo burgimi i fëmijës do të jetë në pajtim me ligjin dhe do të përdoret vetëm si mjet i fundit, dhe për një periudhë kohore sa më të shkurtër të mundshme;
- (c) Çdo fëmijë i privuar lirie trajtohet me humanizëm dhe respekt për dinjitetin e qenësishëm të personit, dhe në mënyrën e cila merr parasysh nevojat e personit të moshës së tij. Në veçanti, çdo fëmijë i privuar lirie veçohet nga të rriturit, përveç nëse kjo konsiderohet se është në interesin më të mirë të fëmijës që të mos veçohet, dhe ai do të ketë të drejtë të mbajë kontakte me familjen e tij përmes korrespondencave apo vizitave, përveç rrethanave të jashtëzakonshme;
- (d) Çdo fëmijë i privuar lirie ka të drejtë në qasje të menjëhershme në ndihmë juridike dhe në ndihma të tjera të duhura, si dhe të drejtën për të kundërshtuar ligjshmërinë për privimin e tij nga liria pranë një gjykate apo autoriteti tjetër kompetent, të pavarur dhe të paanshëm, dhe të drejtën për vendim të menjëhershëm për cilindo nga veprimet e tilla."

"Neni 40

- (...) 3. Shtetet që janë palë të Konventës përpiqen të përkrahin hartimin e ligjeve, vendosjen e procedurave, të autoriteteve dhe të institucioneve, të cilët do të zbatohen veçanërisht për fëmijët për të cilët pohohet se kanë bërë shkelje, akuzohen për shkelje ose njihen si të mitur të cilët e kanë shkelur ligjin penal, dhe në veçanti:
  - (a) Caktimi i moshës minimale nën të cilën fëmijët do të konsiderohen se nuk kanë zotësinë të shkelin ligjin penal;
  - (b) Çdoherë kur është e duhur dhe e dëshirueshme, caktimi i masave për trajtimin e fëmijëve të tillë, pa përdorimin e procedurave gjyqësore, me kusht që të drejtat e njeriut dhe mbrojtja e tyre të respektohet plotësisht.
4. Në dispozicion do të jenë një sërë rregullimesh, siç janë kujdesi, urdhrat për shoqërim dhe mbikëqyrje; këshillimi; lirimi me kusht; kujdesi për ushqimin; edukimi dhe programet e aftësimit profesional si dhe alternativa të tjera të kujdesit institucional, për të siguruar që fëmijët të trajtohen në mënyrën e cila është adekuate për mirëqenien e tyre dhe është proporcionale me rrethanat e tyre dhe me veprën penale."

Burimi: Rolf Gollob/Peter Krapf: Exploring children's rights. Seri e mësimëve për shkolla fillore. EDC/HRE, Vol. V, Strasbourg 2007, pp. 77ff.

Për lexim të mëtejshëm: Cyndi Banks, Criminal justice ethics, Thousand Oaks, 2004. A PDF version i Kapitullit 5, The Purpose of Criminal Punishment, gjendet në <http://www.sagepub.com>.

NJËSIA 9 Qeverisja dhe politika

Si duhet të qeveriset shoqëria?

9.1. Kush është përgjegjës?

Cila është mënyra më e mirë për qeverisjen e një vend?

9.2. Po të ishit ju presidenti

Për çka është qeveria?

9.3. Unë dhe roli im

Çka duhet të presë një shtet nga qytetarët e tij?

9.4. Parlamenti i nxënësve

Si duhet të qeverisen shkollat?

NJËSIA 9: Qeverisja dhe politika Si duhet të qeveriset shoqëria?

Politika është proces përmes të cilit shoqëria e njerëzve, me opinione dhe interesa të ndryshme, merr vendime të përbashkëta se si duhet të organizohet jeta e tyre bashkërisht. Ky proces përfshin bindjen dhe negocimin, dhe ndonjë mekanizëm për arritjen e vendimit përfundimtar, siç është votimi. Përfshin pushtetin dhe kompetencat, dhe një element të shtrëngimit (forcës)– vetëm për të siguruar që vendimet e përbashkëta janë detyruese mbi grupin si tërësi.

Prandaj, politika përkufizohet nga pikëpamja e institucioneve të shtetit dhe relacionit në mes të shtetit dhe qytetarëve të tij. Relacioni merr forma të ndryshme në llojet e ndryshme të sistemit politik, për shembull, monarkitë, demokracitë dhe regjimet totalitare.

Në një sistem demokratik, qytetarët gëzojnë barazi politike. Vendimet e përbashkëta merren me formën e votimit të shumicës, qoftë nga vetë qytetarët apo përfaqësuesit e tyre të zgjedhur. Por politika demokratike nuk është vetëm votimi. Kjo politikë ka të bëjë edhe me diskutimin dhe debatin, dhe mundësitë për qytetarët që zëri i tyre të dëgjohet për çështje me rëndësi publike.

Një çështje e rëndësishme në demokraci është funksionimi i duhur i institucioneve të shtetit dhe detyrat përkatëse të qytetarëve. Çështje tjetër është deri në çfarë shkalle institucionet individuale brenda një shteti demokratik duhet të qeverisen në mënyrë demokratike (për shembull shkollat).

Të mësuarit për Edukimin e Qytetarisë Demokratike dhe të Drejtat e Njeriut

Përmes kësaj serie të mësimëve nxënësit do të:

- kuptojnë format e ndryshme të qeverisjes dhe implikimet e tyre për qytetarët;
- kuptojnë më shumë përgjegjësitë dhe funksionet e qeverisjes, dhe detyrat përkatëse të qytetarëve;
- familjarizohen më shumë me proceset demokratike;
- mësojnë më shumë për sistemin politik në vendin e tyre.

Lexuesi do të vërejë se në planet vijuese të mësimin sugjerohet një detyrë shtëpie që do të mbështesë mësimnxënien dhe të kuptuarit e nxënësve. Më së miri, mësimet pasuese të fillojnë me informacionet e nxënësve. Për këtë nevojitet kohë dhe kjo shpesh nxit parashtrimin e pyetjeve në klasë, duke treguar nevojën për përsëritje ose sqarim, apo mund të stimulojë edhe diskutime spontane. Mësimdhënësi është ai që duhet të vendosë nëse planifikimi i kohës lejon shtimin e një mësimi shtesë në këtë njësi për nevojat e mësimnxënies së nxënësve dhe interesave të tyre. Është e qartë se ka kufizime në zgjerimin e një njësie, prandaj alternativat janë të nevojshme. Nëse koha është e kufizuar, mësimdhënësi mund të mbledhë disa ose të gjitha pjesët e shkruara dhe të jep opinionin e tij ose, në disa raste, edhe të notojë punën e nxënësve. Nxënësit mund të dorëzojnë punën e tyre edhe në mënyrë vullnetare. Në fund, detyrat e shtëpisë mund të shërbejnë për përsëritje ose vazhdimësi për t'u përgatitur për test. Parimisht, mësimdhënësi gjithmonë duhet të ketë parasysh funksionin e detyrave të shtëpisë të nxënësve dhe të vendosë nëse do t'i integrojë ata në planifikimin e ardhshëm të mësimëve, dhe nëse po, si.

Një shembull i planifikimit të tillë është shtjelluar në përshkrimin e mësimin të katërt.

NJËSIA 9: Qeverisja dhe politika

Si duhet të qeveriset shoqëria?

Titulli i mësimit	Objektivat	Detyrat e nxënësve	Burimet	Metoda
Mësimi 1: Kush është përgjegjës?	Nxënësit mësojnë për forma të ndryshme të qeverisjes, p.sh. demokracia dhe diktatura.	Nxënësit reflektojnë në drejtësinë e sistemit aktual të qeverisjes në një shoqëri imagjinare.	Kopje të prospekteve për nxënës 9.1 për çdo nxënës, letër dhe stilolapsa.	Tregim, punë në çifte, diskutim me tërë klasën, debat formal.
Mësimi 2: Po të ishit ju presidenti	Nxënësit mund të shpjegojnë funksionet dhe përgjegjësitë e qeverisjes.	Nxënësit imagjinojnë se ata formojnë qeverinë dhe se duhet të vendosin si duhet harxhuar mjetet qeveritare. Ata marrin parasysh ato modele të përkryera shoqërore të cilat ata dëshirojnë t'i arrijnë.	Një fletë e madhe e letrës, markera (shënues) dhe fletë të letrës për çdo grup me nga 4-6 nxënës.	Postera, prezentime, punë në grupe të vogla dhe diskutim me tërë klasën.
Mësimi 3: Unë dhe roli im	Nxënësit mësojnë për detyrat e qytetarëve në një shoqëri demokratike.	Nxënësit shqyrtojnë llojet e përgjegjësive të cilat i kanë qytetarët, dhe si mund të inkurajohen ata që përgjegjësitë e tyre t'i marrin më seriozisht.	Grup i skedave për diskutim (prospektet për nxënës 9.2), fletë e madhe e letrës dhe markera (shënues)për çdo grup me nga 4-6 nxënës.	Prezentime, punë në grupe të vogla dhe diskutim me tërë klasën.
Mësimi 4: Parlamenti i nxënësve	Nxënësit mund të përcaktojnë kriteret se si duhet të qeveriset shkolla dhe roli i masës së nxënësve në këtë proces.	Nxënësit mendojnë se si do të funksiononte parlamenti ideal i nxënësve.	Një pyetësor për çdo nxënës (prospektet për nxënës 9.3), një fletë e madhe e letrës dhe markera (shënues)për çdo grup me nga 4-6 nxënës.	Prezentime, diskutime individuale, në grupe të vogla dhe me tërë klasën

Mësimi 1**Kush është përgjegjës?**

Cila është mënyra më e mirë për qeverisjen e një vend?

Objektivi i mësimnxënies	Nxënësit mësojnë për forma të ndryshme të qeverisjes, p.sh. demokracia dhe diktatura.
Detyrat e nxënësve	Nxënësit reflektojnë në drejtësinë e sistemit aktual të qeverisjes në një shoqëri imagjinare.
Burimet	Kopje të prospekteve për nxënës 9.1 për çdo nxënës, letër dhe stilolapsa.
Metoda	Tregim, punë në çifte, diskutim me tërë klasën, debat formal. .

Të mësuarit konceptual

Format e qeverisjes mund të klasifikohen në mënyra të ndryshme, për shembull, nga pikëpamja se kush e mban pushtetin, si u jepet pushteti njerëzve, ku shtrihet sovraniteti dhe si zbatohen rregullat. Në praktikë, llojet kryesore janë: demokracia, monarkia, teokracia dhe tirania ose diktatura. Këto duhet të konsiderohen si “lloje ideale”, sepse në realitet ata mund të bashkekzistojnë në vendin e njëjtë – për shembull, një demokraci parlamentare mund të përfshijë brenda vetes elemente të diktaturës ose mund të bashkekzistojë me një familje mbretërore në pushtet.

Mësimi

Mësimdhënësi e fillon mësimin duke lexuar tregimin, “Mbretëria Sikkal” (prospektet për nxënës 9.1). Çdo nxënës duhet të ketë kopjen e tij të tregimit, ashtu që ata të mund ta përcjellin derisa mësimdhënësi lexon.

Mësimdhënësi duhet të ndalet gjatë leximit të tregimit dhe të pyes:

- Çka mendoni për jetën në Sikkal nga ajo që keni dëgjuar deri tani?

Në fund të tregimit, mësimdhënësi duhet të pyes::

- Çka mendoni për jetën në Sikkal tani?

Mësimdhënësi i ndan nxënësit në çifte dhe kërkon që ata të reflektojnë në cilësinë e jetës në Sikkal. Nxënësve u jepet një fletë e letrës në të cilën ata duhet të shënojnë çka mendojnë se janë përparësitë dhe të metat e të jetuarit në Sikkal.

Mësimdhënësi kërkon nga çiftet që klasës si tërësi t’ia paraqesin mendimet e tyre dhe i shënon argumentet kryesore që t’i shohin të gjithë.

Në vijim mësimdhënësi kërkon që klasa si tërësi të reflektojë në mënyrën se si qeveriset Sikkal:

- A mendoni ju se Sikkal qeveriset në mënyrë të drejtë? Pse po ose pse jo?
- Nëse mendoni se mund të qeveriset në mënyrë më të drejtë, çka do të kishte nevojë të ndryshoni që ajo të jetë më e drejtë?

Pastaj mësimdhënësi kërkon që klasa të imagjinojë se ata janë banorë të Sikkal. Klasa është e ndarë në dy grupe të mëdha për debat: nga njëri grup kërkohet që të diskutojë në dobi të vazhdimit të drejtimit të vendit nga mbreti; nga grupi tjetër kërkohet që të përkrahë idenë që çdo banor – jo vetëm mbreti – duhet të shprehin mendimin e tyre për drejtimin e vendit. Mësimdhënësi u jep grupeve disa minuta që të mendojnë dhe të shënojnë argumentet që mund t’i përdorin në debat. Dy grupet e ndryshme ulen përballë njëri tjetrit në anët e ndryshme të klasës dhe fillon debati. Nxënësit nga secila anë me rend i shprehin mendimet e tyre – ndoshta të ndihmuar me “shkop për zërim”, d.m.th. një shkop i përdorur si mikrofon.

Mësimdhënësi kërkon nga nxënësit që të japin mendimet e tyre se cila nga këta dy anë kishte argumentet më bindëse.

Nxënësit tani janë të gatshëm për një shpjegim të shkurtër (qasja induktive). Mësimdhënësi shënon emrat e pesë llojeve të qeverisjes dhe shpjegon si ndryshojnë ata, duke iu referuar mendimeve të nxënësve ku është e mundshme:

- monarkia;
- demokracia;
- diktatura;
- teokracia;
- anarkia.

Mësimi përfundon duke i pyetur nxënësit për sistemin e qeverisjes në vendin e tyre. Për detyrë shtëpie, nga nxënësit kërkohet që të mësojnë më shumë për këtë dhe të formulojnë një kuiz – me 5-10 pyetje – për të testuar dijen e pjesës tjetër të klasës në mësimin pasues.

Mësimi 2

Po të ishit ju presidenti

Për çka është qeveria?

Objektivi i mësimnxënies	Nxënësit mund të shpjegojnë funksionin dhe përgjegjësitë e qeverisë.
Detyrat e nxënësve	Nxënësit imagjinojnë se ata formojnë qeverinë dhe se duhet të vendosin si duhet harxhuar mjetet qeveritare. Ata marrin parasysh modele të përkryera shoqërore të cilat ata dëshirojnë t'i arrijnë.
Burimet	Një fletë e madhe e letrës, markera(shënues) dhe fletë të letrës për çdo grup me nga 4-6 nxënës.
Metoda	Postera, prezentime, punë në grupe të vogla dhe diskutim me tërë klasën.

Të mësuarit konceptual

Detyra e qeverisë në një shoqëri demokratike është të mbështesë të mirën e përbashkët. Kjo do të thotë më shumë se të mirën për shumicën. Domethënë të mirën themelore për të gjithë pjesëtarët e shoqërisë. Çka kjo do të thotë në praktikë është shpesh temë për debat. Janë sugjeruar një numër i modeleve shoqërore të ndryshme – ndonjëherë edhe konfliktuoze, siç janë mirëqenia, siguria, drejtësia, harmonia shoqërore, të drejtat e njeriut apo prosperiteti. Caktimi i prioriteteve për këto sipas planeve të vërteta për harxhime mund të jetë i vështirë, veçanërisht meqë mjetet që qeveria i ka në dispozicion janë gjithmonë të kufizuara.

Mësimi

Mësimdhënësi e fillon mësimin duke i ndarë nxënësit në grupe me nga 4-6 vetë dhe duke u dhënë çdo grupi një fletë të madhe të letrës dhe markera (shënues).

Mësimdhënësi kërkon nga grupet që të imagjinojnë se ata jetojnë në një kohë në të ardhmen dhe mësojnë se janë përgjegjës për drejtimin e vendit – me fjalë të tjera, ata përbëjnë qeverinë. Si qeveri, ata kanë \$6 miliard për shpenzime. Mësimdhënësi mund të përshtatës këtë shifër me buxhetin vjetor të qeverisë në vendin e tyre.

Detyra e grupeve është të vendosin si do t'i harxhojnë këto mjete gjatë vitit pasues. Duke përdorur fletën e letrës dhe markerat (shënuesit), çdo grup përpilon një poster duke shpjeguar si do t'i shpenzojnë këto mjete si qeveri, dhe pastaj bën një prezentim duke ia paraqitur mendimet e veta pjesës tjetër të klasës. Në fund të çdo prezentimi, nxënësve të tjerë u jepet mundësia që grupit t'i shtrojnë pyetje për planet e tij të shpenzimeve.

Mësimdhënësi gjithashtu u parashtroon pyetje grupeve, si mënyrë për paraqitjen e informacioneve të reja për ekonominë dhe për mënyrën e funksionimit të qeverive, për shembull:

- A keni menduar që disa nga këto mjete t'i shfrytëzoni për të paguar borxhet e huaja?
- A duhet të përdorni disa nga këto mjete për krijimin e vendeve të punës?
- Sa është e rëndësishme për një qeveri që të harxhojë mjete për edukim?

Pastaj mësimdhënësi punon me klasën si tërësi për të përpiluar një listë, të qartë për të gjithë, të të gjitha gjërave për të cilat ata mendojnë se qeveria duhet të harxhojë mjetet buxhetore.

Në vijim, mësimdhënësi kërkon që nxënësit të kthehen në grupet e tyre dhe çdo grupi i jep një fletë të letrës, e cila përfshin listën e llojeve të modelve shoqërore, të cilat një qeveri e një shoqërie demokratike mund të bëjë përpjekje t'i arrijë, për shembull:

- mirëqenien;
- sigurinë;
- drejtësinë;
- harmoninë shoqërore;
- të drejtat e njeriut;
- prosperitetin.

Grupet duhet të mundohen të përshtatin modelet në listë me fushat e shpenzimeve të cilat ata tanimë i kanë paraqitur, duke shqyrtuar se cilat nga modelet arrihen me secilën nga titujt e shpenzimeve të tyre.

Mësimdhënësi kërkon që grupet t'ia paraqesin klasës si tërësi mendimet e tyre, dhe mësimin e përfundon duke pyetur të gjithë nxënësit me rend:

- Cila mendoni ju është përgjegjësia më e rëndësishme që një qeveri duhet ta përmbushë?

Për detyrë shtëpie, mësimdhënësi kërkon nga nxënësit që të mësojnë për disa nga mënyrat përmes të cilave shpenzohen mjetet e qeverisë në vendin e tyre. Ata mund ta bëjnë këtë duke shikuar TV-në ose duke parë një gazetë. Atë çka e kanë mësuar nxënësit e paraqesin në fillim të mësimit të ardhshëm dhe shqyrtojnë nëse prioritetet e tyre do të ishin të njëjta.

Mësimi 3

Unë dhe roli im

Çka duhet të presë shteti nga qytetarët e tij?

Objektivi i mësimnxënies	Nxënësit mësojnë për detyrat e qytetarëve në një shoqëri demokratike.
Detyrat e nxënësve	Nxënësit shqyrtojnë llojet e përgjegjësive të cilat i kanë qytetarët, dhe si mund të inkurajohen ata që përgjegjësitë e tyre t'i marrin më seriozisht.
Burimet	Grup i skedave për diskutim (prospektet për nxënës 9.2), fletë e madhe e letrës dhe markera (shënues) për çdo grup me nga 4-6 nxënës.
Metoda	Prezetime, punë në grupe të vogla dhe diskutim me tërë klasën.

Kuti informacioni

Qytetarët në një shoqëri demokratike duhet të presin që t'ju jepen të drejta të caktuara siç janë të drejtat civile, të drejtat politike, të drejtat shoqërore, të drejtat kulturore dhe të drejtat ambientale. Si duhet të jenë këto të drejta është çështje për t'u debatuar. Për debat është edhe çështja e përgjegjësive të cilat shkojnë me këto të drejta. Disa njerëz mendojnë se qytetarët duhet të kenë vetëm një përgjegjësi – t'i binden ligjit. Të tjerët mendojnë se shoqëria kërkon që qytetarët të kenë një varg më të gjerë të përgjegjësive.

Mësimi

Mësimdhënësi e fillon mësimin duke i ndarë nxënësit në grupe me nga 4-6 vetë dhe duke i dhënë çdo grupi një palë skeda për diskutim (prospektet për nxënës 9.2). Çdo skedë përfshin një detyrë të sugjeruar për qytetarin.

Mësimdhënësi kërkon që nxënësit të klasifikojnë skedat në tri kategori – varësisht nëse mendojnë se detyra e sugjeruar në skedë duhet të zbatohet për:

- 1 TË GJITHË qytetarët;
- 2 DISA nga qytetarët ose
- 3 ASNJË nga qytetarët.

Mësimdhënësi kërkon nga nxënësit të paraqesin vendimet e tyre para klasës si tërësi dhe të shpjegojnë mendimin i cili qëndron pas tyre.

Nxënësit kthehen në grupet e tyre dhe atyre u jepen fletë të mëdha të letrës dhe markera (shënues). Mësimdhënësi u tregon nxënësve se detyra e tyre është të përpilojnë “statutin e qytetarit”. Fletën e madhe të letrës duhet ta ndajnë në dy kolona. Në kolonën e parë duhet të shënojnë çka ata mendojnë se çdo qytetarë në vendin e tyre duhet të jetë në gjendje të presë nga vendi i tij (nën titullin “TË DREJAT”), dhe në të dytën, çka pritet nga qytetarët të bëjnë si shpërblim për këtë (nën titullin “PËRGJEGJËSITË”).

Kur ata të kenë mbaruar, grupet duhet të paraqesin mendimet e tyre para pjesës tjetër të klasës, dhe nxënësve të tjerë t’u jep mundësinë që atyre tu parashtrojnë pyetje për punën e tyre.

Më në fund, mësimdhënësi duhet ta pyes klasën si tërësi:

- A mendoni se qytetarët në vendin tuaj gjithmonë i përmbushin përgjegjësitë e tyre si qytetarë ashtu siç do të duhej? Pse po ose pse jo?
- Çfarë gjërash mendoni se mund të bëhen për të inkurajuar njerëzit që përgjegjësitë e tyre si qytetarë t’i marrin më seriozisht?
- A mendoni se qytetarëve duhet t’u merren disa të drejta nëse ata nuk i përmbushin siç duhet përgjegjësitë e tyre si qytetarë? Pse po ose pse jo?

Për detyrë shtëpie, nxënësit duhet të bëjnë një anketë me familjen dhe shokët, duke i pyetur se cilat përgjegjësi mendojnë se duhet t’i ketë një qytetar. Konstatimet e tyre duhet t’ia paraqesin klasës në fillim të mësimit të ardhshëm.

Mësimi 4

Parlamenti i nxënësve

Si duhet të qeverisen shkollat?

Objektivi i mësimnxënies	Nxënësit mund të përcaktojnë kriteret se si duhet të qeveriset shkolla dhe roli i nxënësve në këtë proces.
Detyrat e nxënësve	Nxënësit mendojnë se si do të funksiononte parlamenti ideal i nxënësve.
Burimet	Një pyetësor për çdo nxënës (prospektet për nxënës 9.3), një fletë e madhe e letrës dhe markera (shënues) për çdo grup me nga 4-6 nxënës.
Metoda	Prezentime, punë individuale dhe në grupe të vogla dhe diskutim me tërë klasën.

Kuti informacioni

Të rinjtë janë qytetarë po ashtu. Ata kanë të drejtë të paraqesin mendimin e tyre për gjërat nga të cilat ndikohen ata dhe komunitetet e tyre. Kjo përfshin shkollën e tyre. Mekanizmat të cilat u mundësojnë nxënësve të shprehin mendimin e tyre lidhur me drejtimin e shkollës së tyre nuk ndihmojnë vetëm për të siguruar që të rinjtë ta gëzojnë këtë të drejtë, por ndihmojnë po ashtu që ata të mësojnë për proceset demokratike. Mirëpo, se çfarë mund të jenë këto mekanizma është çështje për t'u debatuar. Disa njerëz mendojnë se është me rëndësi që çdo shkollë të ketë parlamentin e vet të veçuar të nxënësve, të tjerët thonë se kjo nuk është e nevojshme dhe se ka mënyra të tjera të krijimit të mundësive për nxënësit që të kontribuojnë në drejtimin e shkollës së tyre.

Mësimi duhet të fillojë me opinionet e nxënësve të cilët ata i kanë përgatitur si detyrë shtëpie. Varësisht sa i kanë të pasur materialet dhe duke marrë parasysh nevojën për diskutim, plani kohor ndoshta do të duhet të zgjerohet edhe me një mësim. Meqë për këtë opsion ka kufizime, mësimdhënësi mund të mbledhë detyrat e nxënësve dhe reagimet e tij t'ua sjellë me shkrim. Por, mësimdhënësi duhet të sigurojë që punës së nxënësve t'u kushtojë vëmendjen e duhur.

Mësimi

Nxënësit e fillojnë mësimin me paraqitjen e rezultateve të anketës së tyre, duke treguar çka mendojnë familjet dhe shokët e tyre mbi përgjegjësitë e qytetarit. Nxënësit i diskutojnë rezultatet e tyre.

Mësimdhënësi e paraqet temën e re duke iu referuar materialeve për nxënës, sipas nevojës, dhe duke i pyetur nxënësit sa mendojnë ata se funksionon mirë këshilli i shkollës apo parlamenti i nxënësve. Nëse aktualisht nuk ka ndonjë formë të përfaqësimit të nxënësve në shkollë, mësimdhënësi duhet të pyes nxënësit nëse ata dinë për shkolla që këtë e kanë dhe, nëse e kanë, çfarë forme ka.

Mësimdhënësi u tregon nxënësve se detyra e tyre është që të imagjinojnë parlamentin ideal të nxënësve – d.m.th. një grup të nxënësve të zgjedhur në mënyrë demokratike, të cilët paraqesin interesat e nxënësve në shkollën e tyre si tërësi.

Në vazhdim mësimdhënësi u jep një pyetësor (prospektet për nxënës 9.3) të cilin nxënësit e plotësojnë individualisht.

Pastaj mësimdhënësi i ndan nxënësit në grupe me nga 4-6 vetë. Nxënësit në grupe kanë pak kohë të krahasojnë përgjigjet e tyre në pyetësor dhe t'i parashtrojnë njëri tjetrit pyetje të tjera. Në vijim, mësimdhënësi i jep çdo grupi një fletë të madhe të letrës dhe disa markera. Detyra e grupeve është të hartojnë një kushtetutë për parlamentin e tyre ideal të nxënësve. Mësimdhënësi duhet të shpjegojë se çka është kushtetuta, dhe të jep disa shembuj të rregullave të cilat ata mund të presin që t'i gjejnë në kushtetutën e parlamentit të nxënësve.

Kur grupet të kenë mbaruar, ata ia paraqesin punën e tyre pjesës tjetër të klasës dhe i shqyrtojnë çështjet e ngritura, për shembull:

- Sa pushtet duhet të kenë nxënësit dhe sa drejtori i shkollës dhe mësimdhënësit?
- Kush duhet ta thotë fjalën e fundit në vendimet që ndikojnë në drejtimin e shkollës?
- A mund të jetë shkolla demokraci?

Në fund, nxënësit duhet të bëjnë një prezentim në klasë për drejtorin e shkollës dhe, nëse ata duan, të bëjnë disa propozime konkrete për parlamentin e tyre të shkollës.

Për detyrë shtëpie, nxënësit duhet të bëjnë një anketë me familjen dhe shokët, duke i pyetur ata:

- A mendoni se çdo shkollë në vendin tonë duhet të ketë parlament të nxënësve?
Pse po (ose pse jo)?

Nxënësit duhet të paraqesin rezultatet e anketës së tyre në fillim të mësimin të ardhshëm.

Prospektet për nxënës 9.1

Mbretëria Sikkal

Sikkal është një shtet që ndodhet lart në male. Me shekuj të tërë ka pasur pak kontakte me pjesën tjetër të botës.

Edhe pse Sikkal është vetëm një mbretëri e vogël, kohët e fundit ka tërhequr interesimin e shumë njerëzve. Kjo është kryesisht për shkak të mënyrës së pazakonshme në të cilën është e organizuar shoqëria atje.

Pikësëpari, askush në Sikkal nuk është i uritur. Populli Sikkalese e prodhon gjithë ushqimin e vet, dhe ky ushqim u ndahet të gjithë atyre që kanë nevojë për të. Çdo familjeje i është siguruar shtëpi pa pasur nevojë të paguaj qira. Madhësia e shtëpisë varet nga numri i anëtarëve në familje. Lënda djegëse për nxehtë dhe përgatitje të ushqimit sigurohet falas, si dhe shërbimi për meremetimet e rregullta. Nëse ndokush ndonjëherë sëmurët, mjeku gjithmonë është afër. Çdo gjashtë muaj çdokujt i ofrohet një kontrollim mjekësor falas dhe personeli për përkujdesje bën vizita të rregullta tek njerëzit e moshuar, familjet me fëmijë të vegjël dhe te çdokush tjetër i cili ka nevojë për përkujdesje shtesë.

Në Sikkal gjërat e mira në jetë u janë vënë në dispozicion të gjithëve. Çdo familjeje i jepet një bllok me kuponë të cilët ata i këmbëjnë çdo vit për sende të ndryshme luksoze, siç janë parfumet, mobiliet ose erëzat. Kuponët mund të këmbehen menjëherë ose të ruhen për një periudhë kohore për diçka të veçantë.

Si kanë mundur populli Sikkal t'i organizojnë të gjitha këto gjëra? Me aq sa mund t'i kujtohet ndokujt, Sikkal është udhëhequr nga një familje mbretërore. Udhëheqësi aktual është Mbreti Sik III. Ai vendos për numrin e punëtorëve që janë të nevojshëm për secilën punë, siç është kultivimi i ushqimit, ndërtimi i shtëpive ose për kujdesin shëndetësor. Njerëzit të cilët kryejnë këto punë zgjidhen në moshën pesëvjeçare dhe dërgohen në shkolla speciale për aftësim. Bujqit dërgohen në shkolla bujqësore, ndërtuesit e shtëpive në shkolla teknike, punëtorët shëndetësorë në shkolla mjekësore, e kështu me radhë. Çdokush tjetër i moshës së aftë për punë punësohet nga Mbreti Sik në njërin nga pallatet e tij mbretërore.

Gjëja më mahnitëse për Sikkal është se atje nuk ekziston paraja. Askush nuk ka nevojë për pagë sepse çdokush i ka të gjitha gjërat që i nevojiten!

Ju mund ta pyesni veten nëse ndokush në Sikkal ankohet ndonjëherë për këto rregullime. Në të vërtetë, kjo ndodh shumë rrallë. Ata pak njerëz të cilët ankohen kontrollohen në spitale të siguruar mentalë. Në fund të fundit, duhet të jeni i çmendur të ankoheni për jetën në një shoqëri sikurse kjo, apo jo?

Prospektet për nxënës 9.2

Skedat për diskutim

Paguani taksat	Bëhuni anëtar i një partie politike
Luftoni që të mbron vendin tuaj	Votoni në zgjedhje
Raportoni për krimin në polici	Mbështetni familjen tuaj
Respekti ligjin	Ndihmoni fqinjët tuaj
Ngritni zërin për vendin tuaj kur atë e kritikojnë	Diçka tjetër... ?

Prospektet për nxënës 9.2

Pyetëtori

Në parlamentin tuaj ideal të nxënësve:

- 1 Sa përfaqësues të nxënësve do të kishte ky parlament?
- 2 Si do të zgjidheshin saktësisht përfaqësuesit?
- 3 Sa shpesh do të mbledhej parlamenti i nxënësve?
- 4 Ku do të takohej parlamenti i nxënësve?
- 5 Si do të përfshiheshin mësimmshënësit ose prindërit, nëse do të lejohej?
- 6 Cilat çështje parlamenti i nxënësve do të lejohej të diskutonte dhe cilat çështje nuk do të lejohej të diskutonte?
- 7 Cilat lloje të vendimeve parlamenti i nxënësve do të lejohej t'i merrte, dhe cilat lloje të vendimeve nuk do të lejohej t'i merrte?

Sales agents for publications of the Council of Europe Agents de vente des publications du Conseil de l'Europe

BELGIUM/BELGIQUE

La Librairie Européenne -
The European Bookshop
Rue de l'Orme, 1
B-1040 BRUXELLES
Tel.: +32 (0)2 231 04 35
Fax: +32 (0)2 735 08 60
E-mail: order@libeurop.be
<http://www.libeurop.be>

Jean De Lannoy
Avenue du Roi 202 Koningslaan
B-1190 BRUXELLES
Tel.: +32 (0)2 538 43 08
Fax: +32 (0)2 538 08 41
E-mail: jean.de.lannoy@dl-servi.com
<http://www.jean-de-lannoy.be>

CANADA

Renouf Publishing Co. Ltd.
1-5369 Canotek Road
OTTAWA, Ontario K1J 9J3, Canada
Tel.: +1 613 745 2665
Fax: +1 613 745 7660
Toll-Free Tel.: (866) 767-6766
E-mail: order.dept@renoufbooks.com
<http://www.renoufbooks.com>

CZECH REPUBLIC/ RÉPUBLIQUE TCHÈQUE

Suweco CZ, s.r.o.
Klecakova 347
CZ-180 21 PRAHA 9
Tel.: +420 2 424 59 204
Fax: +420 2 848 21 646
E-mail: import@suweco.cz
<http://www.suweco.cz>

DENMARK/DANEMARK GAD

Vimmelskaftet 32
DK-1161 KØBENHAVN K
Tel.: +45 77 66 60 00
Fax: +45 77 66 60 01
E-mail: gad@gad.dk
<http://www.gad.dk>

FINLAND/FINLANDE

Akateeminen Kirjakauppa
PO Box 128
Keskuskatu 1
FIN-00100 HELSINKI
Tel.: +358 (0)9 121 4430
Fax: +358 (0)9 121 4242
E-mail: akatilaus@akateeminen.com
<http://www.akateeminen.com>

FRANCE

La Documentation française
(diffusion/distribution France entière)
124, rue Henri Barbusse
F-93308 AUBERVILLIERS CEDEX
Tél.: +33 (0)1 40 15 70 00
Fax: +33 (0)1 40 15 68 00
E-mail: commande@ladocumentationfrancaise.fr
<http://www.ladocumentationfrancaise.fr>

Librairie Kléber
1 rue des Francs Bourgeois
F-67000 STRASBOURG
Tel.: +33 (0)3 88 15 78 88
Fax: +33 (0)3 88 15 78 80
E-mail: francois.wolfermann@librairie-kleber.fr
<http://www.librairie-kleber.com>

GERMANY/ALLEMAGNE

AUSTRIA/AUTRICHE
UNO Verlag GmbH
August-Bebel-Allee 6
D-53175 BONN
Tel.: +49 (0)228 94 90 20
Fax: +49 (0)228 94 90 222
E-mail: bestellung@uno-verlag.de
<http://www.uno-verlag.de>

GREECE/GRÈCE

Librairie Kauffmann s.a.
Stadiou 28
GR-105 64 ATHINA
Tel.: +30 210 32 55 321
Fax: +30 210 32 30 320
E-mail: ord@otenet.gr
<http://www.kauffmann.gr>

HUNGARY/HONGRIE

Euro Info Service kft.
1137 Bp. Szent István krt. 12.
H-1137 BUDAPEST
Tel.: +36 (06)1 329 2170
Fax: +36 (06)1 349 2053
E-mail: euroinfo@euroinfo.hu
<http://www.euroinfo.hu>

ITALY/ITALIE

Licosa SpA
Via Duca di Calabria, 1/1
I-50125 FIRENZE
Tel.: +39 0556 483215
Fax: +39 0556 41257
E-mail: licosa@licosa.com
<http://www.licosa.com>

MEXICO/MEXIQUE

Mundi-Prensa México, S.A. De C.V.
Río Pánuco, 141 Delegación Cuauhtémoc
06500 MÉXICO, D.F.
Tel.: +52 (01)55 55 33 56 58
Fax: +52 (01)55 55 14 67 99
E-mail: mundiprensa@mundiprensa.com.mx
<http://www.mundiprensa.com.mx>

NETHERLANDS/PAYS-BAS

De Lindeboom Internationale Publicaties b.v.
M.A. de Ruyterstraat 20 A
NL-7482 BZ HAAKSBERGEN
Tel.: +31 (0)53 5740004
Fax: +31 (0)53 5729296
E-mail: books@delindeboom.com
<http://www.delindeboom.com>

NORWAY/NORVÈGE

Akademika
Postboks 84 Blindern
N-0314 OSLO
Tel.: +47 2 218 8100
Fax: +47 2 218 8103
E-mail: support@akademika.no
<http://www.akademika.no>

POLAND/POLOGNE

Ars Polona JSC
25 Obrońcow Street
PL-03-933 WARSZAWA
Tel.: +48 (0)22 509 86 00
Fax: +48 (0)22 509 86 10
E-mail: arspolona@arspolona.com.pl
<http://www.arspolona.com.pl>

PORTUGAL

Livraria Portugal
(Dias & Andrade, Lda.)
Rua do Carmo, 70
P-1200-094 LISBOA
Tel.: +351 21 347 42 82 / 85
Fax: +351 21 347 02 64
E-mail: info@livrariaportugal.pt
<http://www.livrariaportugal.pt>

RUSSIAN FEDERATION/ FÉDÉRATION DE RUSSIE

Ves Mir
9a, Kolpacnyi per.
RU-101000 MOSCOW
Tel.: +7 (8)495 623 6839
Fax: +7 (8)495 625 4269
E-mail: orders@vesmirbooks.ru
<http://www.vesmirbooks.ru>

SPAIN/ESPAGNE

Mundi-Prensa Libros, s.a.
Castelló, 37
E-28001 MADRID
Tel.: +34 914 36 37 00
Fax: +34 915 75 39 98
E-mail: libreria@mundiprensa.es
<http://www.mundiprensa.com>

SWITZERLAND/SUISSE

Van Diermen Editions – ADECO
Chemin du Lacuez 41
CH-1807 BLONAY
Tel.: +41 (0)21 943 26 73
Fax: +41 (0)21 943 36 05
E-mail: info@adeco.org
<http://www.adeco.org>

UNITED KINGDOM/ROYAUME-UNI

The Stationery Office Ltd
PO Box 29
GB-NORWICH NR3 1GN
Tel.: +44 (0)870 600 5522
Fax: +44 (0)870 600 5533
E-mail: book.enquiries@tso.co.uk
<http://www.tsoshop.co.uk>

UNITED STATES and CANADA/ ÉTATS-UNIS et CANADA

Manhattan Publishing Company
468 Albany Post Road
CROTON-ON-HUDSON, NY 10520, USA
Tel.: +1 914 271 5194
Fax: +1 914 271 5856
E-mail: Info@manhattanpublishing.com
<http://www.manhattanpublishing.com>

Council of Europe Publishing/Editions du Conseil de l'Europe

F-67075 Strasbourg Cedex

Tel.: +33 (0)3 88 41 25 81 – Fax: +33 (0)3 88 41 39 10 – E-mail: publishing@coe.int – Website: <http://book.coe.int>

